

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

MEDRESE İTİKADLARI DERGİSİ'NİN TRANSKRİPTİ VE
DEĞERLENDİRMESİ

Muharrem ADAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof.Dr. Hamza ALTIN

Bingöl – 2022

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ BİLİM DALI

MEDRESE İTİKADLARI DERGİSİ’NİN
TRANSKRİPTİ VE DEĞERLENDİRMESİ

Muharrem ADAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof.Dr. Hamza ALTIN

Bingöl – 2022

İçindekiler

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ix
TEZ KABUL VE ONAY	x
ÖNSÖZ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	ix
SEMBOL ve KISALTMA LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
Medreseler	1
Osmanlı'nın Son Dönemimde Medreseler	3
19. Yüzyılda Medreseler	4
Dini Basın	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OSMANLIDA BASIN	7
1.1. Osmanlı'da Basının Doğuşu	7
1.2. Osmanlı'da Dini Basın	11
2. OSMANLIDA MEDRESELER	13
2.1. Medreselerin Ortaya Çıkışı	13
2.2. Genel Olarak Medresenin İşlevleri	15
2.3. Osmanlıda Medreselerin Önemi	17
2.4. 19. Yüzyılda Medreselerin Önemi	18
3. MEDRESE İTİKATLARI DERGİSİ TRANSKRİPSİYONU	21
3.1. Hoca Ahmed Şirani ve Medrese İ'tikadları Dergisi	21
3.2. Derginin Amacı	22
3.3. Derginin İçeriği	22

3.3.1. Medreselerin Çöküşü	22
3.3.2. Siyasi Meselelere Bakış	24
3.3.3. Osmanlı'daki Sosyal ve İctimai Hayata Bakış	26

İKİNCİ BÖLÜM

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 1	27
1.1. “Sebeb-i Teşebbüs ve Gâye-i Neşr”	28
1.2. Medrese-hayat fikri	29
1.3. “Sebilü'r-Reşad” Ceridesinde Münderic Talebe Mektupları Dolayısıyla:	31
1.4. Medrese fikirleri - Derdlerimiz, devâlarımız	33
1.5. İctihad-ı refikimize ilk sözlerim	35
1.6. Şu'ûnât-ı 'ilmiyye	37
1.7. İ'lân	37
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 2	38
2.1. Lozan Mülâkatı.....	40
2.2. İslâmiyet'i yanlış telakki etmeyelim.....	42
2.3. (Ebed-i müddet) yalnız (Ahlâk-ı dinî) ile dir!!.....	45
2.4. İctihad-ı refikimize ikinci sözlerim	46
2.5. İlm-i hâl dersleri	48
2.6. Şu'ûnat-ı 'ilmiyye	48
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 3	51
3.1. Def-i Zünûn	53
3.2. Medrese – Mekteb	54
3.3. Kütüb-i tedrisiyyemiz.....	57
3.4. İctihâd-ı refîmize üçüncü sözlerim	60
3.5. İlm-i hâl dersleri	61
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 4	65

4.1.	Osmanlılıkda Din ve Medreseleler.....	66
4.2.	Îmân – İnsan	68
4.3.	Te'lîf-i âsâr	70
4.4.	Ahmed Şirânî Efendi Hazretleri'ne,	72
4.5.	İlm-i hâl dersleri	75
4.6.	Li Külli Mübtel-i Muhik	76
4.7.	Vârid bir varaka	77
4.8.	Ben okudum sen de oku	78
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 5		81
5.1.	Te'essürâtımız.....	82
5.2.	Îsâ-yı Fikir Feyz-i 'ilmdir	82
5.3.	Gurûbdan sabaha	84
5.4.	Nisvân-ı İslâmiye'de tesettür	86
5.5.	Sen yazdın ben de yazacağım	87
5.6.	İlm-i hâl dersleri	90
5.7.	Vazifesizlik yüzünden.....	91
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 6		92
6.1.	Îsâ-yı Fikir Feyz-i 'ilmdir	94
6.2.	Hutbe-i îkâz.....	97
6.3.	Fevâid-i ihtisâs	98
6.4.	“Alem-i İslâm'la Vaziyet-i Mütekâbilemiz”	100
6.5.	'İlm-i hâl dersleri	102
6.6.	Medresetü'l Kuzat bina-yı cedîdenin devr ve teslimi	104
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 7		106
7.1.	İctihâd Gazetesi'nin “reform”culuğu	108
7.2.	Kadın sesi hakkında îzâhât.....	112

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 8	120
8.1. Evkaf Nâzırı Hayri Bey Efendi'ye teşekkürâtımız.....	122
8.2. Tedrîsâtta 'adem-i intizâm.....	124
8.3. İbn-i Müreym- İbn-i Mülcem	125
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 9	133
9.1. Harb-i i'tikâdîde Çevirme Hareketi.....	135
9.2. Dîn.....	137
9.3. İslâmiyette sa'y ve 'amel.....	139
9.4. İzâhü'l-meram -İlzâmü'l-'avâm	140
9.5. Mektebliler nazarında medreseliler.....	142
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 10	146
10.1. Bursa'da cem'iyet-i 'ilmiyye	146
10.2. Kılınçzâde Hakkı Bey'e	148
10.3. Hâtır-ı nüvvâ kâri'lerimize mahcûbâne bir mukâbele	152
10.4. Lütf-i İlâhî	154
10.5. Medreselerin ıslahı için ne yapılmalıdır?	155
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 11	156
11.1. Kusur İslam'da değil Müslümanlarda <u>Ve</u> <u>Hükûmât-ı</u> gayr-ı munsifededir.	157
11.2. Hissiyât-ı diniyye.....	159
11.3. Taşradan bir nidâ	161
11.4. Mezheb-i maddiyûni red ve ibtâl.....	164
11.5. Çâre-i felâhımız.....	166
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 12	168
12.1. Medresenin münâcât ve tazarru'âtı	168
12.2. Mevâ'iz	170
12.3. Felsefe-i sükût.....	172

12.4.	Medrese İ'tikadları	175
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 13		178
13.1.	İkâz	179
13.2.	Lutherlik yapmak istiyorlar!	182
13.3.	Tenkîd-i şahsî	189
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 14		190
14.1.	Farîza-i savm	190
14.2.	Yunus Hoca ile mülâkât	193
14.3.	Edebiyatımıza âid bir mütâla'a	195
14.4.	Şeyhü'l-İslam Efendi Hazretleri'nin nazar-ı itlâ'ına	199
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 15		201
15.1.	İctihâd-ı fî't-tefrika	203
15.2.	Muzırr vâizler	205
15.3.	Yunus Hoca ile mülâkât	207
15.4.	Tathîr-i İ'tikâd	211
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 16		214
16.1.	İhtâr ve tevbîh	214
16.2.	İzâhü'l-mesâil	216
16.3.	Yunus Hoca ile ikinci mülâkât	219
16.4.	Mürşidler	223
16.5.	Posta nezâret-i celîlesinin nazar-ı itlâ'ına	224
MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 17		226
17.1.	İs'af-ı matlûb	228
17.2.	Dîn-i İslam'da ahlak	230
17.3.	Talebe-i 'ulûm efendilere	232
17.4.	Bursa Tedrisât-ı Cedîde-i 'ilmiye kütübhânesi ta'lîmâtıdır	237
17.5.	Ferâiz meseleleri	239

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME SAYI 1	240
DEĞERLENDİRME SAYI 2	242
DEĞERLENDİRME SAYI 3	244
DEĞERLENDİRME SAYI 4	246
DEĞERLENDİRME SAYI 5	248
DEĞERLENDİRME SAYI 6	249
DEĞERLENDİRME SAYI 7	251
DEĞERLENDİRME SAYI 8	253
DEĞERLENDİRME SAYI 9	254
DEĞERLENDİRME SAYI 10	256
DEĞERLENDİRME SAYI 11	257
DEĞERLENDİRME SAYI 12	258
DEĞERLENDİRME SAYI 13	260
DEĞERLENDİRME SAYI 14	261
DEĞERLENDİRME SAYI 15	262
DEĞERLENDİRME SAYI 16	263
DEĞERLENDİRME SAYI 17	264
SONUÇ.....	266
KAYNAKLAR	267

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım Medrese İtikadları Dergisinin Transkripsiyonu'nun 1-17 sayılarının transkripsiyonu ve değerlendirilmesi adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../.../2022

İmza

Muharrem ADAM

TEZ KABUL VE ONAY

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Osmanlı Devletinin basın tarihi içerisinde önemli bir yeri olan Medrese İtikadları Dergisi 17 sayısı neşredilmiş, transkripsiyonu ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Sahibi ve başyazarı Ahmed Şirani'dir. Muhtemelen, Meşihat makamı (Şeyhülislam) ve medrese ıslahı için görevlendirilen encümen hakkında yazılanlar yüzünden 26 Eylül 1913'te son sayısını yayımlamıştır. Kapanma gerekçesi, medrese ıslahatçıları ve medreseyi eleştirmek yüzünden gerçekleşmiştir. Kurumsal bir yayın organı olan derginin büyük çoğunluğu medrese müntesiplerinden teşekkül eden bir yazı kadrosu bulunmaktadır. Bu suretle 'medreselilerin dergisidir' diye kabul edilebilmektedir. Yayın hayatına başlama gerekçesi, medrese ve medreselilere özellikle İctihad Mecmuası yazarları tarafından yöneltilen eleştirilere cevap vermek olarak belirtilmiştir.

Bu çalışmanın her bir aşamasında görüşleriyle beni destekleyen samimiyetini her zaman hissettiren ve beni doğru yönde yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Hamza ALTIN'a ve çalışma boyunca bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Muharrem ADAM

(İMZA)

ÖZET

Tezin Başlığı	: Medrese İtikadları Dergisinin Transkripsiyonu
Tezin Yazarı	: Muharrem ADAM
Danışman	: Prof. Dr. Hamza ALTIN
Anabilim Dalı	: Tarih
Bilim Dalı	: Yakınçağ
Kabul Tarihi	:
Sayfa Sayısı	: x+265
<p>1913 yılında yayın hayatına başlayan Medrese İtikâdları, “Mebahis-i İlmiye ve Mesail-i Diniyeyi Havi Levha-i Efkarıdır.” Kurşunlu Medresesi tarafından 17 sayı olarak neşredilmiştir. Sahibi ve başyazarı Ahmed Şirani’dir. Muhtemelen, Meşihat makamı (Şeyhülislam) ve medrese ıslahı için görevlendirilen encümen hakkında yazılanlar yüzünden 26 Eylül 1913’te son sayısını yayımlamıştır. Kurumsal bir yayın organı olan derginin büyük çoğunluğu medrese müntesiplerinden teşekkül eden bir yazı kadrosu bulunmaktadır. Bu suretle ‘medreselilerin dergisidir’ diye kabul edilebilmektedir. Yayın hayatına başlama gerekçesi, medrese ve medreselilere özellikle İctihad Mecmuası yazarları tarafından yöneltilen eleştirilere cevap vermek olarak belirtilmiştir. Hoca Ahmed Şirani öncülüğünde yayınlanan Medrese İtikadları Dergisi, dönemin sosyal, dini ve sosyal hayatına önemli eleştiriler getiren bir dergi olarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Ayrıca bu eleştiriyi kendi içinden yapan bir yazar ve aydın camiasının çıkardığı bir dergi olarak söz konusu dönemde getirilen eleştirilerden farklılık göstermektedir. Özellikle reformizmin gündemde olduğu bir dönemde, İctihad Mecmuası etrafında toplanan aydınların eleştirilerinden önemli ölçüde farklıdır. Dergi yazarlarının dinin kendisi ve özü ile ilgili görüşleri çok net olup, İslam’ın zamanlar üstlüğü konusunda tartışmaya yer bırakmayacak bir fikir birliği içerisinde olduğu görülmektedir. Medrese İtikadları Dergisi, Balkan Savaşları’nın da yarattığı yıkımın etkisiyle moral değerler açısından çöküntü yaşayan bir toplumu ayağa kaldırma yolunda ortaya konulmuş bir çaba olarak değerlendirilebilir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Medrese, Medrese itikadları, Dergi.	

ABSTRACT

Title of Thesis	: Transcription of the Journal of Madrasa Itikadları
Author	: Muharrem ADAM
Supervisor	: Prof. Dr. Hamza ALTIN
Department	: History
Sub-field	: Close age
Accepted Date	:
Page Number	: x+265
<p>Medrese Itikadları, which started its publication life in 1913, is “Planet-i Efkar with Mebahis-i İlmiye ve Mesail-i Diniyeyi.” It was published as 17 issues by Kurşunlu Madrasa. Its owner and editor-in-chief is Ahmed Şirani. Probably, he published the last issue on September 26, 1913, because of what was written about the Meşihat authority (Sheikh al-Islam) and the committee appointed for the madrasah improvement. The journal, which is an institutional publication, has an editorial staff, the majority of which consists of madrasah followers. In this way, it can be accepted as 'the journal of madrasahs'. The reason for starting the publication life is stated as responding to the criticisms directed at the madrasahs and the madrasahs, especially by the writers of İctihad Magazine. The Journal of Madrasa Itikadları, published under the leadership of Hoca Ahmed Şirani, attracted attention as a journal that brought important criticisms to the social, religious and social life of the period. In addition, as a writer who makes this criticism from within himself, and as a journal published by the intellectual community, it differs from the criticisms brought in the aforementioned period. Especially at a time when reformism was on the agenda, it differs significantly from the criticisms of the intellectuals gathered around İjtihad Magazine. The views of the authors of the journal about the religion itself and its essence are very clear, and it is seen that they are in a consensus that leaves no room for discussion on the timelessness of Islam. The Journal of Medrese Itikadları can be considered as an effort to raise a society that was depressed in terms of moral values due to the destruction caused by the Balkan Wars.</p>	
Keywords: Madrasa, Madrasa creeds, Journal.	

SEMBOL ve KISALTMA LİSTESİ

a.g.e. : Adı geçen eser

C. : Cilt

s. : Sayfa

S. : Sayı

Yay. : Yayınevi

Çev :Çeviren

GİRİŞ

Medreseler

İslam dininde eğitim-öğretim en temel hatta zorunlu görülen bireysel ve toplumsal konulardan birisidir. “İlim tahsili her müslüman için bir görevdir”, “Beşikten mezara kadar ilmi arayınız” Hadis-i Şeriflerinde de görüldüğü üzere ilim ve eğitim doğrudan peygamberin ümmetine açık tavsiyesidir¹. Ki Kur’an-ı Kerim’in Hz. Muhammed’e indirilen ilk ayetinin “Oku!” diye başlaması İslam dininin insanın ilim öğrenmesi konusundaki yaklaşımın tartışmaya yer bırakmayacak bir şekilde göstermektedir.

İslam dininin eğitim öğretime verdiği önem dolayısıyla İslam toplumunun ilk ortaya çıkışından itibaren eğitim öğretim faaliyetlerinin çeşitli kademeleri içerecek şekilde çok sayıda kurumsal yapının altında örgütlenerek faaliyetlerini sürdürmeye başladığı görülmektedir. Başlangıçta Müslümanların ilk eğitim yerleri olarak mescit ve camiler karşımıza çıkarken zaman içerisinde –genellikle- camilere yakın mekanlarda medrese ve benzeri eğitim yapılarının inşa edildiği görülmektedir². Camilerin İslam’ın ilk döneminde ibadetin yanında okul işlevini yerine getirdiği bilinmektedir. Hatta ilk eğitimci de Hz. Muhammed’in bizzat kendisi olup ümmetini eğitmiştir. Camilerin bu rolü geçici olmayıp Bağdad, Şam, Tunus, Kahire, Tileşan, Kurtuba gibi şehirlerin büyük camilerin islam tarihinin en önemli eğitim merkezleri olarak öne çıkmış ve bu merkezlerde dini ilimlerin yanında edebiyat, tarih, mantık, matematik gibi alanlarda üst düzey tedarisat yapılmıştır³.

İslam’ın erken dönemlerinde toplumun okur yazarlık oranının düşük olmasının da etkisiyle eğitim öğretime özel bir önem verilmiştir. Kur’an’ın nüzul sürecinde okur yazarlığa verilen önem dolayısıyla bütün sahabelerin okur yazar olması sağlanmaya çalışılmış ve okur yazarlık eğitimini tamamlayan sahabelerin hepsi vahiy katibi olmuştur. Hz. Muhammed’den sonra gelen halife ve yöneticiler de İslam’ın bu hassasiyetine özen göstermişler ve eğitim öğretim konusu islam tarihinin

¹ Chikh Bouamrane, “İslam Tarihinde Eğitim-Öğretim Kurumları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 30 , S. 1, Ankara 1988, s. 279-285.

² Ersoy Taşdemirci, “Medreselerin Doğuş Kaynakları ve İlk Zamanları”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Kayseri 1988 , s. 268-378; Tunay Karakök , “Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı’da Medreseler: Bir Değerlendirme”, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı. C. 2 ,S.2, Bartın 2013, s. 208-234.

³ Bouamrane, “İslam Tarihinde Eğitim-Öğretim Kurumları”, s. 279-285.

en önemli konularından birisi olarak varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Ayrıca İslam toplumunda çocukların eğitimiyle de özel olarak ilgilenildiği ve Hz. Ömer'den itibaren çok sayıda çocuk eğitim kurumunun faaliyete geçirildiği görülmektedir⁴. Camilerin ilk dönemlerde çocukların başta Kur'an öğrenimi ve hafızlığı konusundaki rolü dikkate değerdir. İslam tarihinin ünlü bir çok simasının daha çocuk yaşlarda bu yolla hafızlık eğitimini tamamladığı ve sonraki yıllarda farklı alanlarda uzmanlaştığı görülmektedir⁵.

İslam'ın ilk yıllarında okuma yazma ve Kur'an öğrenimi olmak üzere iki ayrı temelde yürütülen eğitim faaliyetlerinin devam eden yıllarda çeşitli alanları içine alacak şekilde genişlediği, camilerin yanında ulemanın kendi evi gibi özel mekanlarda, çocuk eğitim mektepleri, sarayların eğitim bölümleri gibi çok farklı alanlarda sürdürüldüğü görülmektedir. İlk dönemlerde mescit ve camilerde başlayan kelami tartışma halkalarının büyümesiyle zaman içerisinde ilmi tartışmaların yapıldığı ve bu alanda eğitimlerin verileceği kurumlara olan ihtiyaç artmış ve 9. Yüzyıldan itibaren günümüzde medrese olarak adlandırılan eğitim kurumları ortaya çıkmaya başlamıştır⁶. Medreselerin kesin olarak ortaya çıkışına ilişkin bilgiler biraz çelişkili olmasına karşın İslam dünyasında önemli roller üstlendiği kabul edilmektedir⁷.

Medreseler faaliyetleri ve görevleri bakımından Ortaçağ Hristiyan dünyasında önemli bir rolü olan üniversiteleri andırmaktadır. Medreselerde eğitim ve ibadet iç içe olmuş, dini eğitimin yanında astronomi, matematik, tıp gibi çok sayıda bilim dalına yönelik eğitim öğretim yapılmıştır⁸. İslam tarihinde günümüzdeki anlamıyla tam olarak ne zaman ve nerede ortaya çıktığı kısmen tartışmalı olan medreselerin⁹

⁴ Mahmut Dündar, "Erken Dönem İslami Eğitim", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 32, 2014, s. 289-299; Dündar, "İslam'a Göre Çocuğun Eğitilecek Yönleri", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.6, S.6, Muş 2018, s. 809-818.

⁵ Boumamrane, "İslam Tarihinde Eğitim-Öğretim Kurumları", s. 279-285.

⁶ Abdurrahman Güneş, "Dini Eğitim Kurumları", *Diyanet İlmî Dergisi*, C. 29, S. 1, 1993, s. 71-85.

⁷ Mustafa Şanal, "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 14, Kayseri 2003, s. 149-168; Yücel Gelişli, "On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 2, Ankara 2005, s. 83-113. Şakir Gözütok, "İslam Eğitim Tarihinde Müesseseleşme", *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S.26, Eylül-Ekim, 2006, s. 17-44.

⁸ Taşdemirci, "Medreselerin Doğuş Kaynakları ve İlk Zamanları", s. 268-378; Gözütok, "İslam Eğitim Tarihinde Müesseseleşme", s. 17-44.

⁹ Akif Akto, "Osmanlı'da Medrese-İktidar İlişkisi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 27, Mardin 2013, s. 40-49; Karakök, "Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme", s. 208-234.

tarihsel süreç içerisinde başta kelami tartışmalar olmak üzere dini eğitim konusunda İslam dünyasının en üst eğitim kurumu haline geldiği görülmektedir. Bunun yanında başta Nizamiye Medreseleri ve Endülüsteeki medreseler olmak üzere bu kurumların tıptan astronomiye kadar dönemin bütün ilim dallarında eğitim verdiği ve İslam ilim dünyasının bir çok önemli isminin bu kurumlardan yetiştiği görülmektedir.

Osmanlı'nın Son Döneminde Medreseler

Cami merkezli bir şekilde gelişen medrese kurumunun diğer İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlılar için de en önemli eğitim kurumlarından birisi olduğu görülmektedir. Kayıtlara göre 1824 yılında sadece İstanbul'da 350 medresenin olduğu, bu kurumların toplumsal ve diğer ihtiyaçlara göre dizayn edildiği görülmektedir. Hatta Kanuni tarafından ordunun ihtiyaçları gözetilerek medreselere tıp ve matematik derslerinin konulduğu görülmektedir¹⁰. Bir çok önemli bilim adamı ve siyasetçiyi yetiştiren medreselerde Kur'an, Hadis, Tefsir, Kelam, Fıkıh derslerinin yanında Geometri, Matematik, Mantık, Lügat, Belagat, Tarih, Coğrafya gibi çok sayıda dersin okutulduğu görülmektedir¹¹.

Osmanlı'nın Klasik Dönem olarak adlandırılan yükseliş döneminde medreselere çok önem verilmesine karşın medrese kökenli ilmiye sınıfının eğitimin yanında diğer alanlarda söz sahibi olması zaman içerisinde bu kurumlarda bir yozlaşmaya da yol açmıştır¹². Medreselerdeki yozlaşmanın etkisini imparatorluğun çöküş nedenleri arasında da gösteren görüşlere göre medreselerde yozlaşma oldukça erken dönemlerde, hem de imparatorluğun en parlak dönemlerinden birisi olan Fatih döneminde başlamıştır. Sonuç olarak devletin ve toplumun ihtiyaç duyduğu eğitimli ve nitelikli insan gücünü yetiştiren bu kurumların Osmanlı döneminde çabuk yozlaştığını ve yer yer asli işlevlerinin dışına çıkan etkinliklerle anıldığı görülmektedir¹³.

¹⁰ Gelişli, "On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge", s. 83-113. Şanal, "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", s. 149-168.

¹¹ Şanal, "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", s. 149-168.

¹² Akto, "Osmanlı'da Medrese-İktidar İlişkisi", s. 40-49.

¹³ Mustafa Sait Yazıcıoğlu, "XV. ve XVI. Yüzyıllardaki Kelam Eğitiminin Tenkidi", *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, S. 4, Ankara 1980, s. 285-294.

19. Yüzyılda Medreseler

Medreselerdeki yozlaşmanın da etkisiyle uzun bir gerileme sürecine giren Osmanlı imparatorluğunun 19. Yüzyılda, özellikle Tanzimat'tan sonra yeni eğitim kurumlarını öne çıkararak eğitim sistemini yenilemeye çalışmıştır. Bunun sonucunda geleneksel eğitim kurumları ile modern olarak tanımlayabileceğimiz yeni eğitim kurumları karşı karşıya gelmiş ve medreselerde taassup artarken medreseler bir anlamda yenilikçiliğin aleyhtarı merkezler haline gelmiştir¹⁴. Son dönemlerde medreselerdeki eğitimin ilk dönemlerin eğitim anlayışından iyice koptuğu, müfredatın çağın gerisinde kalmaya başlaması, müderrislerin niteliklerinin iyice düşmesi gibi nedenlerle medreselerin 19. Yüzyılın sonlarına doğru içi boş kurumlar haline gelmeye başladığı görülmektedir¹⁵.

Medreselerin Osmanlı tarihindeki serencamına bakıldığı zaman ilk dönemlerde İslam dünyasının genelindeki yükselişe manivela görevi gören medrese yapısı ve anlayışının olduğu görülmektedir. Ancak devletin ilmiye sınıfına verdiği önemin zaman içerisinde ilmiye sınıfındakilerin saray merkezli güç ve otoriteye meyiletmesine yol açtığı ve zaman içerisinde de medreselerin asli işlev ve görevlerinden uzaklaşarak yozlaştığı görülmektedir. Medreseler doğuşu itibarıyla cami ve mescitlerdeki kelam ve tefsir tartışmalarının yapıldığı ilim halkalarının kurumsallaşmış şeklidir. Fakat yozlaşmayla birlikte toplumu aydınlatma işlevi olan bu kurumların siyasetle iç içe kurumlar haline geldiği, özellikle 19. Yüzyılda ortaya çıkan modernleşme hareketlerinin önündeki en büyük engellerden birine dönüştüğü görülmektedir.

Dini Basın

Batıda matbaanın icadı ve matbuatın matbaa marifetiyle gelişim göstermesi 15. Yüzyıla kadar giderken aynı sürecin Osmanlı imparatorluğunda ancak 19. Yüzyılda başladığı görülmektedir. Çünkü aydın-ulema sınıfının medreseler aracılığıyla yetiştiği Osmanlıda medreselerin içine düştüğü taassup, matbaa gibi bir çok yeniliğin imparatorluk topraklarına girmesini geciktirmiş, Osmanlı topraklarında Musevilerin 1494 yılında İstanbul'da faaliyete geçirdiği matbaacılığın Müslümanlar

¹⁴ Mustafa Ergün, "II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Durumu ve Islah Çalışmaları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 30 , S. 1-2, Ankara 1982 , s. 59-89.

¹⁵ Hasan Şahin, "Osmanlı Devletinde Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin İşlevlerini Yitirmesinin Sebepleri Üzerine", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 12, Ankara 1999, s. 253-264.

eliyle faaliyete geçirilmesi ise 1727 yılında olmuştur¹⁶. Osmanlıda dini yayınlar konusunda özel bir hassasiyetin olduğu, devletin ve ulemanın kontrolü dışında basılan Kur'an ve diğer dini eserlerin şüpheyle karşılandığı görülmektedir. Dini matbuata karşı gösterilen bu hassasiyetin de matbaacılığın ve matbaa esaslı yayıncılığın gelişmesini önlediği görülmektedir. Zaten Osmanlılarda matbaacılığın gelişme sürecinde dini yayınlar haricindeki eserlerin basımına izin verildiği görülürken hattatlık sanatının da korunması için Kur'an yazım ve çoğaltma işlemlerinin hariç tutulduğu dikkatleri çekmektedir¹⁷. Ancak Matbaaların kullanıldığı basımevlerinin 19. Yüzyılda çoğalmaya başlaması ile birlikte yazılı matbuatın fikirlerin yayılmasında etkili bir araç olduğu görülmüş ve başta gazeteler olmak üzere çeşitli basın yayın araçları yayınlanmaya başlanmıştır¹⁸.

Matbaa yoluyla dini eserleri hızla çoğaltarak dağıtmanın etkisi anlaşılınca başta eşitlik, özgürlükçülük gibi 19. Yüzyılda yaygın olan düşüncelerin yayılması olmak üzere ekonomik, sosyal ve dini çok sayıda eserin basımı yapılırken bir çok gazete ve derginin yayın hayatına geçtiği görülmektedir. Günümüzdeki ifadesiyle basın yoluyla mesaj vermenin önemi Osmanlı'nın son dönemi gibi Cumhuriyet'in ilk döneminde de önemli olmuş ve Türkiye'de yazılı basın yıldan yıla gelişim göstermiştir.

19. yüzyılın ortalarında gelişim göstermeye başlayan yazılı basın 20. Yüzyılın başlarında daha da gelişmiş, dönemin olayları farklı görüşlerce çeşitli şekillerde basın yoluyla ele alınarak kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu süreçte gerek İslam dünyasındaki gerekse Osmanlı toplumundaki temel sorunlar dini bir bakış açıları ile de ele alınmış ve bu konuda yayınlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Gümüşhane'nin Şiran kazasına mensup olduğu için Hoca Şirani namı ile de bilinen ilmiye sınıfından Hoca Ahmet Şirani'nin yayınladığı Medrese İ'tikadları Dergisi de bunlardan birisidir. Yapı olarak mücadeleci ve eleştirilerini sıralamaktan çekinmeyen bir

¹⁶ Osman İbrahimov, "Osmanlı Devleti'nde İlk Basın Yayın Faaliyetleri ve Tuna Gazetesi", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 5, Kars 2016 , s. 82-94; Salim Alan, "Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısıriyye", *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 3, Kastamonu 2019 , s. 46-56; Olcay Uçak; Abdi Erkal, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Yerel Basının Gelişim Süreci", *Selçuk İletişim*, C.12 , S.1, Konya 2019 , s. 92-122.

¹⁷ Büşra Tosun Durmuş, "Matbaa Teknolojisinin Osmanlı Devletine Giriş Koşulları ve Tartışmalar", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C. 5 , S. 2, Gümüşhane 2017 , s. 950-968.

¹⁸ Uğur Kocabaşoğlu; Ali Birinci, "Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", *Kebikeç*, S. 2, 1995 , s. 101-122.

karakteri olan Hoca Şirani'nin İslam Dünyası ve Osmanlı toplumunun içine düştüğü buhranların aşılması için medreselerin de üzerine düşen rolleri olduğu düşüncesinde olduğu görülmektedir. Ancak kendisi de bir medrese hocası olan Şirani'nin gerek medreselerin gerekse toplumun din işleri ile yakından ilgilenme sorumluluğu olan Şeyhülislamlık makamının üstüne düşeni layıkıyla yerine getirmediği düşüncesinde olduğu görülmektedir.

Birinci ve İkinci Balkan Savaşları ve ardından gelen bunalımlı günlerde ülkedeki siyasi çalkantının da Hoca Şirani'nin düşüncelerine ve mücadelesine etki ettiği görülmektedir. Bir yandan dönemin siyasi çevreleri ile çatışma içinde olan diğer yandan Şeyhülislam'ı bile açıktan eleştirmekten çekinmeyen Hoca Şirani'nin Medrese İ'tikadları Dergisi ile yürütmeye çalıştığı basın yayın yoluyla mücadelesi kısa sürmüş, önce dergi kapatılmış ardından Şirani yargılanmış ve mahkum edilmiştir. Sonraki yıllarda tekrar mücadelesine dönmüş, Kurtuluş Savaşı yıllarının sonlarına doğru görevine iade edilmiş, Cumhuriyet Dönemi'nin başlaması ile de İmam Hatip Mektepleri'nde ders vermeye devam etmiştir.

Bu tez çalışmasında Hoca Şirani'nin kısa bir süre yayımlayabildiği, Şeyhülislam'ı eleştirdiği için kapatılan Medrese İ'tikadları Dergisi'nin transkripsiyonu ve kısa bir tahlili yapılmıştır. Çalışmada ayrıca Hoca Şirani'nin yaşamı ve görüşlerine kısaca değinilmiş ve Medrese İ'tikadları Dergisi ile nelerin amaçlandığı, Hoca Şirani'nin ne gibi bir çaba içerisinde olduğuna ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada Giriş kısmından sonra Osmanlı'da basın ve medreseler ayrı ayrı ele alınarak öncelikle dini basının o dönemdeki geldiği nokta ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın değerlendirme bölümünde ise Hoca Şirani ve görüşleri hakkında bilgiler verildikten sonra Medrese İ'tikadları Dergisi'nin içeriği hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLIDA BASIN

1.1. Osmanlı'da Basının Doğuşu

Osmanlı'da matbaanın kullanılması, Guttenberg'in matbaayı bulup kitap basmasından (1455) neredeyse 40 yıl kadar sonra, 1494 yılında Musevi iki girişimcinin İstanbul'da basımevi açmasıyla başlamıştır. İlerleyen zamanda açılan başka basımevlerini de Rumların ya da Ermenilerin açarak faaliyete geçirdiği görülmektedir. Bizzat Osmanlı Türkleri tarafından bir basımevinin faaliyete geçirilmesi ancak XVIII. yüzyılda ve ülkenin içinde bulunduğu bunalım ortamında bir gereklilik olarak gerçekleşmiştir. Tanzimat Dönemi'ni takip eden yıllarda Osmanlı aydınlarının bu eksikliği fark etmesiyle başlayan süreç sonunda, 1726'da İbrahim Müteferrika'nın önderliğinde ilk Türk basımevi İstanbul'da faaliyete geçirilmiştir¹⁹.

Osmanlı tarihine bakıldığında XIX. yüzyıl hem yazılı basının hem de aydın kesimin ortaya çıkıp büyümeye ve gelişmeye başladığı zamanlar olarak dikkat çekmektedir. Batıdaki örneklerle kıyaslandığında farklılıkları ve eksiklikleri bulunsa da eleştirmek, itiraz etmek, fikir beyan etmek ve toplumu bilinçlendirmek anlamında Osmanlı aydını da dönemin yazılı basını olan gazeteler de koordineli bir şekilde varlık göstermişlerdir. Aydınlar, hem genel çerçevede hem de batıyla kıyaslandığında ortaya çıkan geri kalmışlıkla mücadele etmeye çalışırken, fikirlerini, eleştirilerini ve ortaya koydukları yeni ideolojilerini duyurmada dönemin en önemli basın aracını yani gazeteleri kullanmışlardır²⁰.

Osmanlıda basının doğmasında ve gelişmesinde matbaanın kullanılmaya başlaması ve zamanla gelişmesi en önemli etkidir. Basın faaliyetlerinin artmasıyla basımevlerinin sayısı artmış, yerel basının oluşmaya başlamasıyla diğer illerde de basımevleri kurulmaya başlamış ve Osmanlı toraklarında matbaacılık faaliyetleri yaygınlaşmıştır. "Mühendishane", "Bulak Matbaası", "Üsküdar" gibi matbaalar,

¹⁹ İbrahimov, "Osmanlı Devleti'nde İlk Basın Yayın Faaliyetleri ve Tuna Gazetesi", s. 82-94; Alan, "Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye", s. 46-56.

²⁰ Kocabaşoğlu; Birinci, "Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", s. 101-122.

Osmanlıda basın faaliyetlerinin gelişip yaygınlaşmasında öncülük eden ilk matbaalar arasında yer almaktadır²¹.

Basımevlerinin ilk ortaya çıkışı 15. yüzyıla kadar geri gitse de Osmanlıda bizzat devlet eliyle ve resmi olarak kurulan basımevlerinin etkin bir şekilde faaliyet göstermeye başlaması 18. yüzyılda olmuş, 19. yüzyıldan itibaren de resmi gazetelere ilave olarak özel gazetelerin sayısı da yurt genelinde oldukça artmıştır. Devletin önce 1864'te sonra da 1871'de vilayet nizamnamesi kanunlarını çıkartmasından sonra ülkedeki vilayetlerin çoğunda basımevleri kurulmuş ve böylece yerel gazeteler çoğalmaya başlamıştır. 1. Dünya Savaşı başlayana kadar devam eden rutin yerel basın faaliyetleri savaşla birlikte azalmış ancak Millî Mücadelenin başladığı zamanlarda halk desteğinin de etkisiyle yeniden canlanmıştır²².

Matbaa gibi gazetenin Osmanlı Devleti'ne gelişi de epey gecikmeli olmuş, batıdaki gibi kapitalizmin bir ürünü olarak değil, modernleşme bakımından batıyla arasındaki açığı kapatma çabasında olan Osmanlının bu yolda attığı adımların bir ürünü olarak ve büyük beklentilerle ortaya çıkarılmıştır. Çünkü gazetenin ortaya çıktığı dönemde Osmanlıda ne yeterince basılı kitap ne entelektüel bir sosyal altyapı, ne de düşünce üreten dernekler vardır. Tüm bunların toplamından elde edilecek olan gelişme, çağdaşlaşma ve modernleşme etkisi bu öncüller ya da destekçiler olmadan, doğrudan gazeteye yüklenmiştir. Son derece önemli ve beklentinin yüksek olduğu bir gelişme olsa da toplama bakıldığında gazeteye yüklenen beklentinin gerçekçi olmadığı görülmektedir²³.

Matbaanın Osmanlı Devleti'ne gelişi, basın tarihimiz için çok önemli bir başlangıçtır. Bu olay gerçekleşmeden önce bu konuda bazı gelişmeler oldu. 1588 yılında dönemin hükümdarı Orazio ve Branton adlı iki İtalyan tüccar, Bir fermanla ülkeye kitap getirme ve III. Murat'tan gümrük ücreti ödmeden satma tekeline elde ettiler. Başka bir deyişle, bu ferman, Osmanlı ülkesinde Arapça, Farsça ve Türkçe olarak yurt dışında basılan kitapların sınırlı yayılmasını başlatmıştır²⁴.

Osmanlı Devleti'nde basılan ilk gazete, dili Fransızca olan "Bulletins des Nouvelles" tir ve Fransız elçiliği tarafından 1795'te İstanbul'da basılmıştır. Daha

²¹ İbrahimov, "Osmanlı Devleti'nde İlk Basın Yayın Faaliyetleri ve Tuna Gazetesi", s. 82-94.

²² Uçak; Erkal, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Yerel Basının Gelişim Süreci", s. 92-122.

²³ Kocabaşoğlu; Birinci, "Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", s. 101-122.

²⁴ Hamza Altın, *II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Mizah Basını*, Grafiker Yayınları, Ankara 2014, s. 17.

sonra İstanbul'da bir gazete ve İzmir'de üç gazete daha Fransızca yayın yapmıştır. 1831 yılında yayına başlayan "Takvim-i Vekayi", Türkçedir ve aynı zamanda ülkenin resmî gazetesidir. Günümüz Türkiye'sinin Resmî Gazetesi yayın hayatına başlayana kadar aralıklı da olsa yayınlarını devam ettiren Takvim-i Vekayi, aynı zamanda Türk basınının ilk adımı olarak kabul edilmektedir²⁵.

Türkçe olarak yayınlanan ilk Osmanlı gazetesi "Takvim-i Vekayi" (1831) olarak bilinmektedir. Diğer yandan "Vakayi-yi Mısriye" adıyla Kahire'de, dönemin valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 1828 yılında çıkardığı gazete hem Türkçe Hem Arapça olarak yayınlanmıştır. Dönemin siyasi gelişmeleri Osmanlı'nın hâkim olduğu ancak uzak bölgelerdeki topraklarda hem Türkçe hem de yerel halkların dilinde gazete yayınlamayı gerekli kılmıştır. Aynı zamanda Girit valiliği görevinde de bulunan Mehmet Ali Paşa, iki yıl sonra 1830'da Girit'te Türkçe ve Yunanca yayınlanan "Giridiye" gazetesini kurmuştur²⁶. Türkiye topraklarında ve Türkçe çıkarılan ilk gazete olan Takvim-i Vekayi, II. Mahmut'un yenilikçi çalışmalarının bir parçası olarak ve yoğun çabalarla yayına başlamıştır ve aynı zamanda da ilk resmî gazetedir. Hatta sultan, gazetenin yönetimi ve yayının devamlılığı için Takvimhane Nezareti'ni bizzat kurmuştur²⁷.

Takvim-i Vakayi gazetesi, haftada bir yayınlamış memurlara, askeri yetkililere ve elçiliklere dağıtılmıştır. Gazete sayesinde, yaşanan önemli olayların üstünden uzun zaman geçmeden devletin tüm kurumları ve memurları tarafından öğrenilmesi büyük memnuniyet yaratmış ve bunun avantajından faydalanmak için devletin resmi gazetesi tüm resmi kurumlara ulaştırılmıştır. Hatta İbrahim Müteferrika'nın kurduğu tek mabaanın ihtiyacı karşılamakta yetersiz kaldığı görülmüş ve Takvimhane-i Amire ismiyle yeni bir basımevi açılmıştır²⁸.

Osmanlı basınında özel sermayeyle kurulan ilk gazete olarak bilinen "Ceride yi Havadis", her ne kadar İngiliz William Churchill'in girişimleriyle yayın hayatına başlasa da Osmanlı hükümetinden talep ettikleri nakdi yardımın kabul edilmesi nedeniyle yarı resmi bir hüviyet kazanmıştır. Haberleri yurtiçi haberler ve yurtdışı

²⁵ Uçak; Erkal, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Yerel Basının Gelişim Süreci", s. 92-122; Alan, "Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye", s. 46-56.

²⁶ Uçak; Erkal, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Yerel Basının Gelişim Süreci", s. 92-122.

²⁷ Mehmet Kaya; Sinem Siklon, "Bazı Osmanlı Gazetelerinde Siyasal Reklam ve Propaganda (1908-1918)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 8 , S.16, Niğde 2010, s. 61-73.

²⁸ Alan, "Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye", s. 46-56.

haberler şeklinde iki ayrı bölümde yayınlayan Ceride-yi Havadis, yurt dışında da muhabir görevlendirmiş ve dış kaynaklı haberlere geniş yer ayırmıştır²⁹.

1860 yılına gelindiğinde özel sermaye ait ilk Osmanlı gazetesi, Tercüman-ı Ahval adıyla yayın hayatına başlamıştır. Tercüman-ı Ahval'in kurucusu olan Agah Efendi, aynı zamanda gazetenin sahibidir. Bu gazeteyi kendinden önceki resmi ve yarı resmi gazetelerden ayıran en önemli detay, kendini devletten ziyade halkın yanında konumlandırmasıdır ve Şinasi tarafından kaleme alınan baş sayfa yazılarında bu durum açık olarak göze çarpmaktadır. İlk başta haftada bir basılan gazete zaman içinde bu sayıyı haftada beşe hatta altıya çıkarmıştır. Tercüman-ı Ahval'in yayın politikasına bakıldığında ise hem iç hem dış kaynaklı haberlerin, ekonomi ve borsa haberlerinin, resmi bildirimlerin ve ekonomi alanında yazılmış inceleme yazılarının ağırlıklı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda tefrikanın da ilk örneği olan gazetede ilanlara yer verilmiştir³⁰.

Osmanlıda gazete yayınlarının başladığı dönem aynı zamana devletin gerilemeye başladığı dönemdir. Batı dünyasında basın hareketlerinin gelişimi uzunca bir zamana yayılırken Osmanlı'da böyle bir sürecin yaşanmadığı, basının ve medyacılık hareketlerinin ortaya çıkışının oldukça hızlı olduğu görülmektedir. Basının oldukça etkili bir araç olduğunun fark edilmesi ile devlet basın organları üzerinde bir kontrol sağlanması gerektiğini düşünerek Basın Nizamnamesini yayınlamış 1864 ve gazetede yayınları bu nizamname ile devlet iznine tabi tutulmuştur. Süreç içinde bazı yayınlara izin verilmemiş ya da kapatma cezaları uygulanmıştır. Aynı zamanda sansür anlamına gelen bu uygulamalar ilk olarak İbret gazetesi ile Basiret gazetesinin süresiz kapatması ile gündeme gelmiştir. Aynı dönemlerde (1876-1877) Rusya ile savaşa giren Osmanlı, savaşın neden olduğu olumsuzluk ortamında birliği muhafaza edebilmek için Örfi İdare Nizamnamesini çıkarmış ve bu unla başlayan suskunluk süreci yaklaşık olarak 33 yıl devam etmiştir³¹.

Devlet, basın faaliyetlerine teknik ya da içerik bakımından bazı düzenlemeler getirirken, hukuki boyutunu da çıkardığı nizamnamelerle kontrol etmiştir. Tanzimat

²⁹ Kaya; Siklon, "Bazı Osmanlı Gazetelerinde Siyasal Reklam ve Propaganda (1908-1918)", s. 61-73.

³⁰ Alan, "Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Misriyye", s. 46-56.

³¹ Naci Özsoy, "Osmanlı Medyasında Batılılaşma, Din ve Gelenek", *Academic Social Resources Journal*, C. 5 , S. 13, Kırgızistan 2020 , s. 251-258.

Dönemi, Osmanlı tarihinde aynı zamanda bir kanunlaşma dönemidir ve aynı dönemde yoğunlaşan basın faaliyetlerine hem bu dönemin karakteristiğinin bir gereği olarak hem de devletin egemenlik anlayışının bir sonucu olarak kanunnamelerle düzenlemeler yapılmıştır. Matbaa Nizamnamesi, Te'lif Nizamnamesi, Basın Nizamnamesi ve Kararname-i Ali bu kanunnameler arasındadır³².

Türk basınının tarihi gelişimine bakıldığında, Tanzimat Dönemi'nin hem gerçek anlamda bir başlangıç dönemi hem de bugünkü Türk basınının zemininin hazırlandığı bir gelişim ve nitelik kazanma dönemi olduğu görülmektedir. Basın faaliyetlerinin azınlıklara özgü bir durum olmaktan çıkarılarak Türk basınının kendi varlığını inşa etmesi 18. yüzyılda ve Tanzimat Dönemiyle başlamaktadır. Diğer yandan hem matbaa hem de basın faaliyetlerinin uzun dönem azınlıklarca sürdürülmüş olduğu düşünüldüğünde, Osmanlı'da basının doğuşu ve gelişimi devletin tüm unsurlarını içine alan bir süreci ifade etmektedir³³.

Başvekilliğe getirilen İsmet Paşa, Cumhuriyet tarihinde büyük yankılar uyandıran Takrîr-i Sükûn Kanunu'nu ve şark bölgesiyle Ankara'da birer İstiklâl mahkemesi kurulmasını meclise kabul ettirdi (4 Mart 1925). İsyân bölgesi İstiklâl Mahkemesi'nin vereceği idam cezaları aynı mahkeme tarafından uygulanacak, Ankara İstiklâl Mahkemesi'nin vereceği idam cezaları ise meclisin onayından sonra infaz edilecekti. Vekiller Heyeti, İstanbul'da yayımlanan yedi gazete ve dergiyi zararlı ve yıkıcı yayın yaptıkları gerekçesiyle kapattı³⁴.

1.2. Osmanlı'da Dini Basın

Osmanlının matbaayla ve yayıncılıkla olan ilişkisi her ne kadar geç gelişmiş olsa da Musevilerin ve Ermenilerin Osmanlı topraklarında kurdukları matbaaların tarihlerine bakıldığında matbaa ile tanışmanın 1500'lerin başında olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan gayrimüslimlerin kurdukları matbaalarda basılan kitapların azınlıklarla yönelik ve büyük oranda dini içerikli olması nedeniyle matbaaya ve basım faaliyetlerine karşı Osmanlının bir dönem mesafeli olduğu düşünülmektedir. Hatta Arap alfabesi kullanılarak Avrupa'da basılan bazı kitaplar

³² Ayhan Ceylan, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Basın ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 1, Erzincan 2006, s. 139-155.

³³ Ceylan, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Basın ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)" s. 139-155.

³⁴ Tahirü'l Mevlevî, *Matbuat Alemindeki Hayatım - İstiklal Mahkemesi Hatıraları*, Büyüyen Ay Yayınevi, Nurcan Boşdurmaz (Çev.), İstanbul 2000, s. 48.

misyonerlik faaliyetlerini akla getirdiği için Müslüman toplumlarda endişe yaratmış, Kur'an ya da İslam dini ile ilgili kitap basımına sıcak bakılmamıştır. Bazı tarihçilere göre de Arapça basılan bu kitaplar daha çok ticari amaçlıdır. Tedirgin olunmasına rağmen Osmanlılar Avrupa'da basılan kitapların alım satımı konusunda herhangi bir kısıtlama getirmemiş ancak İslam dini ile ilgili kitaplara yasak getirmiştir. Gerekçe olarak da dini alanda uzman kişilerce denetlemesi yapılmamış olan kitapların yanlış bilgilere yer vermesi olasılığı gösterilmiştir. Bazı tarihçiler de 17. yüzyılda Osmanlılara deniz yoluyla İngilizler tarafından gönderilen çok sayıda Kur'an'ın denize döküldüğünü aktarmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı'nın dini içerikli yayınlar konusunda son derece hassas olduğu anlaşılmaktadır³⁵.

Bazı kaynaklara göre ise Osmanlı Devleti, topraklarında azınlıklar tarafından yürütülen basın faaliyetlerinden ve yurt dışından Türkçe, Arapça kitapların getirildiğinden haberdardır. Bu konuda herhangi bir yasaklama da getirmemiştir ancak kendi toprakları içinde hem Türkçe hem de Arapça basım yapılmasını yasaklamıştır. Ayrıca dini propaganda içerikli ve kışkırtıcı yayınlar da yasaklanmış, Rumlarla Ermenilere ait bazı matbaalar bu yasaklamaları ihlal etikleri için zaman zaman kapatılmışlardır³⁶.

Her ne kadar Osmanlıda basın faaliyetleri 1700'lü yıllarda ve Sultan III. Ahmet'in de fermanıyla başlamış olsa da İbrahim Müteferrika'nın Said Efendi'yle kurdukları matbaada ilk zamanlarda yalnızca tarih ve coğrafya konularında ya da lügat tarzında kitapların basımı yapılmıştır. Siyasi ve iktisadi bazı gerekçeler sebebiyle din alanında basın faaliyetlerinden uzak durulmuştur³⁷. Bu hususta Şeyhülislamın fetvası da hatt-ı hümayunun ifadesi de kurulan matbaada basılacak olan eserler içerisinde, dinle ya da dini ilimlerle ilgili hiçbir konunun bulunamayacağına yöneliktir. Basımına izin verilen eserler ise devletin belirlediği kadılar ya da alimler tarafından kontrol edilecektir. Dini içerikli basım yasağının sona ermesi ve bu alanda ilk kitabın basılması Sultan II. Selim zamanında 1803'te olmuştur³⁸.

³⁵ Durmuş, "Matbaa Teknolojisinin Osmanlı Devletine Giriş Koşulları ve Tartışmalar", s. 950-968.

³⁶ Ceylan, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Basın ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)" s. 139-155.

³⁷ İbrahimov, "Osmanlı Devleti'nde İlk Basın Yayın Faaliyetleri ve Tuna Gazetesi", s. 82-94.

³⁸ Ceylan, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Basın ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)" s. 139-155.

2. OSMANLIDA MEDRESELER

2.1. Medreselerin Ortaya Çıkışı

Medreselerin ortaya çıkışı esasen İslam medeniyetlerinde eğitim öğretimin başladığı zamanlar kadar eskiye dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ise eğitim ve öğretimin başlangıcına dair kesin ve net bir tarih ortaya koymak kolay değildir³⁹. Ancak eğitim öğretime İslam düşüncesi açısından bakıldığında başlangıç noktası olarak Hz. Peygamberin yaşadığı döneme kadar gitmek mümkündür. Bir sisteme bağlı olmamakla birlikte İslamiyet'in prensipleri insanlara öğretilmiş, bu öğretimle ilgili olarak hadis kaynaklarında bazı mekanlardan bahsedilse de medrese kelimesi kullanılmamıştır. Aynı dönemde inşa edilen ve ibadet kadar eğitim öğretime de ev sahipliği yapan Mescid-i Nebevi, daha sonra sistemli hale gelen medrese tarzı eğitim kurumlarının ilk örneği olarak kabul edilmektedir⁴⁰.

İslam ülkelerinde eğitim öğretimin ilk mekanları mescit ya da camilerken, zaman içerisinde camilere bağlı yeni eğitim alanları oluşturulmuştur. Şam'da ve Mısır'da bunun çok sayıda örneği bulunmakta, medreselerin büyük oranda camilere çok yakın bir şekilde, bir uzantısı gibi inşa edildiği dikkat çekmektedir. Teşkilatlanma biçimi ve işlevsellik bakımından da medreseler camilere benzemekte, camiden farklı olarak esas kuruluş amacı eğitim olan medreselerde ibadet de yapılabilmekteydi. Eğitim ve ibadetin yan yana ve iç içe olması bakımından medrese cami ilişkisi, kiliselerin Ortaçağ'da dönemin eğitim kurumu olan üniversitelerle ilişkisi ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca Hristiyan dünyasında çoğu üniversite kilise okullarının devamı niteliğinde kurulmuştur⁴¹.

Çoğu İslam tarihçisi medreselerin kuruluşunu Selçuklular döneminde hem Sultan Alparslan'a hem de Melikşah'a vezirlik yapan "Siyasetname isimli eseri ile ünlü devlet adamı Nizam'ül Mülk'e ve O'nun kurduğu Nizamiye Medreselerine bağlamaktadır⁴². Ancak medreselerin İslam dünyasındaki kökeninin daha eski olduğu ve Nizam'ül Mülk'ün kurucu olmaktan ziyade dağılık halde bulunan eğitim öğretim

³⁹ Şanal, "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", s. 149-168; Gelişli, "On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge", s. 83-113.

⁴⁰ Karakök, "Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme", s. 208-234.

⁴¹ Taşdemirci, "Medreselerin Doğu Kaynakları ve İlk Zamanları", s. 268-378.

⁴² Akto, "Osmanlı'da Medrese-İktidar İlişkisi", s. 40-49.

faaliyetlerini bir araya getirerek devlete bağladığı bilinmektedir. Nitekim Sultan Mahmut'un iktidarı döneminde (997-1030) Nişabur şehrinde dört adet medresenin olduğu, oğlu Sultan I. Mesut döneminde de (1030-1040) Gaznelilerin çok sayıda medrese yaptığı tarihi kayıtlarda yer almaktadır. Nişabur'daki bir başka medrese de 1046'da Tuğrul Bey'in talimatıyla yapılmıştır⁴³.

Akif Akto'nun, aktardığına göre de Nizamü'l-Mülk'ün Nizamiye Medreselerinden daha eski tarihlerde Horasan şehrinde ve Maverāünnehir'in bazı kesimlerinde fıkıh, hadis üzerine eğitim veren medreseler bulunmaktaydı. Nizamü'l-Mülk'ün eğitim öğretimi devlet bünyesinde sistemli bir yapı içine oturtma gayreti medreseler için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Hem Selçuklular döneminde hem de daha sonra İslam dünyasında medreseler hızla çoğalmıştır. Anadolu'da da Anadolu Selçukluları Büyük Selçukludakine benzer tarzda ve işleyişte medreseler kurmuşlar, bu medreseler Osmanlı Medreselerinin zeminini teşkil etmiştir. Moğol baskısından kaçan çok sayıda bilim insanının ve mutasavvıfın Anadolu'ya gelerek medreselerde eğitim vermesi Anadolu Selçuklu Devletini öne çıkarırken, Osmanlı'ya da bu anlamda güçlü bir zemin oluşturmuştur. Osmanlılar, ilk dönemlerde medrese konusunda Selçuklu sistemini ve geleneğini devam ettirmişler, bilime ve eğitime verilen önem devlet kademelerinde yer alan ulema sınıfı ile kendini göstermiştir⁴⁴.

Medreselerin kuruluş amacı ile ilgili olarak ortaya atılan bir başka görüşe göre, Şii mezhebinin hem eğitim kurumu hem de propaganda mekanları olarak faaliyet gösteren "Dar'al İlm" lerle rekabet etmek ve Sünni mezhebini korumak için medreseler kurulmuştur. Her ne kadar rekabet söz konusu olsa da medreselerin ilk zamanlardaki yapılanmasının Dar'al İlm'lerden etkilendiği ve benzediği iddia edilmektedir. Söz gelimi iki mezhebin eğitim kurumlarında da vakıf şartı bulunmakta, devlete kadro yetiştirmek ve dini propaganda yapmak gibi ortak özellikleri bulunmaktadır⁴⁵. Bu gelişmelerde Selçukluların Irak diyarını fethetmiş olmasının önemli bir rolü vardır. Selçuklular Irak'ta siyasi otoriteyi ele geçince

⁴³ Karakök, "Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme", s. 208-234. *Bu noktada Nizamiye Medreseleri'nin kuruluş amaçları ve ilk dönemlerdeki işlevleri bakımından önceki medreselerden ayırmak mümkündür. Çünkü farklı kaynaklardaki görüşler bir araya getirildiğinde medreselerin özünde bir eğitim kurumu olduğu ancak Nizamiye Medreseleri'nin eğitimi Şiiliğe karşı bir ideolojik araç kullanmak isteyen dönemin Ehli Sünnet ulema ve elitlerinin resmi propaganda kurumları aracı olduğu sonucuna varmak mümkündür.*

⁴⁴ Akto, "Osmanlı'da Medrese-İktidar İlişkisi", s. 40-49.

⁴⁵ Taşdemirci, "Medreselerin Doğu Kaynakları ve İlk Zamanları", s. 268-378.

bölgede rekabet ve mücadele artmıştır. Bu da kaçınılmaz olarak bölgedeki güçler arasındaki rekabetin dini ve sosyal alana yansımaya yol açmıştır. Bu rekabetin bir sonucu olarak Şii toplulukların propagandalarına karşı Selçuklular medreseler kurarak eğitime ağırlık vermişlerdir⁴⁶.

Selçukluların özellikle Fatimilerin bütün İslam dünyasına etki eden bir dai yetiştirme sistemine sahip olmasının yarattığı dini ve siyasi karışıklıkların önüne geçmek istediği söylenebilir. Bu dönemlerde Mısır'daki eğitim kurumlarından yetiştirilen Şii dailerin İslam dünyasının hemen her bölgesinde etkili olması ve Şii propagandasının İslam dünyasının bir çok yerinde isyanlara yol açması kaçınılmaz olarak Sünni otoriteleri aynı düzlemde önlemler almaya itmiştir. Hatta İslam tarihindeki kanlı iç çatışma ve isyanların çok önemli bir kısmının bu temelde ortaya çıktığı hesaba katılınca Sünni eğitim kurumlarının medrese ve benzeri şekillerde sistematik hale getirilme süreci daha anlaşılır olacaktır⁴⁷.

2.2. Genel Olarak Medresenin İşlevleri

İslami literatürde medrese, eğitim öğretimin yapıldığı kurumları tanımlamak için kullanılan isimdir. Arapça “dirase” yani ders kökünden türeyen kelime, okumak, ezberlemek, anlamak gibi anlamlara gelirken aynı zamanda mekan anlamı da taşımakta, talebenin eğitim gördüğü, ilim tahsil edilen mekan anlamında da kullanılmaktadır⁴⁸.

İslamiyet'in ilk zamanlarında Kur'an, fıkıh ve hadis öğretimi çoğunlukla camilerde yapılmış, eğitim öğretim ibadetle bir arada yürütülmüş, ilerleyen zamanlarda Medreseler bu işlevi camilerden devralmışlardır⁴⁹. Müslüman Türklerin eğitim öğretimi kurumsallaştırarak İslam kültürüne dahil ettikleri medreselerin ilk kuruluş amacı fıkıh öğretmektir. Tarihi süreçte döneme, bölgeye, devlete ve mezheplere göre bazı değişiklikler gösteren medreseler, bu değişkenler ve koşullar

⁴⁶ Gelişli, “On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge”, s. 83-113.

⁴⁷ *Hem Selçuklu tarihinde hem İslam tarihinde kanlı bir geçmişi olan Hasan Sabbah ve ardullarının Mısır'daki dai yetiştirme kurumlarında yetiştirildiği ve daha sonra bütün Ortadoğu'nun yanında Orta Asya ve Hindistan'a kadar bütün İslam dünyasında sistematik bir şekilde etkili oldukları görülmektedir. Daha tafsilatlı bilgi için bakınız: Daftary, F. (2001). Muhalif İslamın 1400 Yılı İsmaililer – Tarih ve Kuram, Rastlantı Yayınları, Çev: Ercüment Özkaya, Ankara.*

⁴⁸ Karakök, “Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme”, s. 208-234; Şanal, “Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış”, s. 149-168.

⁴⁹ Taşdemirci, “Medreselerin Doğu Kaynakları ve İlk Zamanları”, s. 268-378.

ne olursa olsun uzunca dönem, İslam dünyasında eğitim ve öğretimin en itibarlı mekanları olmuşlardır. Medreselerin ders programlarında dini alanda Kur'an, hadis, kelam ve tefsir dersleri okutulurken, pozitif bilimlerde tıp, mantık, matematik, beyan, lugat ve felsefe gibi dersler okutulmuştur. Hatta bazı medreseler belli alanlara yoğunlaşırken, bazıları ise tüm dersleri programına dahil etmişlerdir⁵⁰.

Önceleri dağınık halde bulunan ve Selçuklular döneminde vezir Nizamü'l-Mülk'ün kurumsal bir çatı altında topladığı Nizamiye Medreselerinde sadece İslami ilimler değil, matematik, tıp, felsefe gibi pozitif ilimler de öğretilmiştir. Devlet, medreseleri maddi anlamda finanse ederken, manevi anlamda da arkasında durmuş ve himaye etmiştir. Çağdaşı olan başka eğitim kurumlarıyla kıyaslandığında Nizamiye Medreselerinin hem organizasyon hem de eğitim öğretimin niteliği bakımından oldukça ileride olduğu dikkat çekmektedir⁵¹.

Diğer yandan İslam dünyasının genelinde uzunca bir süre medreselerde dini eğitim daha ağırlıklı ve öncelikli olmuştur. Medreselerin kuruluş nedenini de esasen dini prensiplerin öğretilmesi isteği doğurmuştur. Bu nedenle, müspet ilimler medreselerin müfredatlarında yer bulsa da çoğunlukla bireysel girişimlerle ilerleme kaydetmiş, rasathanelerde yapılan çalışmalar ve hastaneler yardımıyla yürütülmüştür. Ancak 1370'lerden itibaren, yani Timur'un hükümdarlığının sona erdiği dönemlerden itibaren müspet ilimlere daha fazla önem verilmeye başlanmış ve bu alanlarda hızlı bir şekilde ilerleme kaydedilmiştir⁵².

Medreseler, İslam uygarlığının ilerlemesinde ve İslam kültürünün oluşmasında en önemli rolü oynayan unsurlardan biridir. Doğu medeniyetlerinin altın çağını yaşadığı dönemde medreseler, kurumsal organizasyonlar olarak hem dini hem de müspet ilimlerin rotasını belirlemiştir. Ancak, İslam medeniyetlerinin yükselişinde itici güç olarak çok önemli bir işlevi yerine getiren medeniyetler, çöküş sürecinin de başlıca nedenleri arasında yer almıştır. Fatih dönemine kadar uzanan

⁵⁰ Şanal, "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", s. 149-168.

⁵¹ Akto, "Osmanlı'da Medrese-İktidar İlişkisi", s. 40-49.

⁵² Şanal, "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", s. 149-168.

bitiş süreci, daha sonraki sultanlar döneminde yapılan müdahalelere ve düzenlere rağmen durdurulamamıştır⁵³.

2.3. Osmanlıda Medreselerin Önemi

Osmanlı'nın klasik döneminde medreselere son derece kıymet verilmiş, eğitim dışında hukuk, idare ve mülkiye alanlarında da ilmiye sınıfı söz sahibi olmuştur. Fatih'in hükümdarlığına kadar medreselerin bu etkinliği devam etmiş, hatta ulemadan bazıları vezirliğe kadar yükselmiştir. Kimi araştırmacılara göre Osmanlı'nın klasik döneminde ilmiye sınıfı, İslami prensiplerin devlet idaresindeki etkinliğini korumak için yoğun çaba harcamıştır. Bunun bir sonucu olarak, Osmanlı'nın idari organizasyonu içinde dönemin büyük alimlerinin ilmi başarıları ve vasıfları, padişahların hükümdarlık vasıfları kadar önemli addedilmiştir⁵⁴.

Osmanlı'nın özellikle ilk sultanlar döneminde, devletin hem bilime hem de bilim insanlarına yaklaşımı son derece olumlu olmuştur. İslam dünyasından birçok bilim insanının davet edilmesi ve Osmanlı medreselerindeki sayılarının bu dönemde çoğalması bunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Osmanlı'nın ilk başkentlerinde çok sayıda medrese inşa edilmiş, hatta İznik kenti uzunca bir dönem "bilginler yuvası" olarak anılmıştır Osmanlı'nın ilk zamanlarında medreseler Selçuklu medreseleri örnek alınarak kurulmuş, zaman içinde çeşitli düzenlemelerle gelişimleri desteklenmiş, Fatih dönemi ise özellikle içerik ve okutulan bilimler anlamında en köklü revizyonun yapıldığı dönem olmuştur⁵⁵.

Medreseler Osmanlı Döneminde de eğitim-öğretimin kurumsal çatısı olarak varlığını devam ettirmiştir. Sıbyan mektebini tamamlayan ve ergenlik çağında olan erkek öğrenciler medreselere kabul edilmiş ancak kız çocuklarına medresede eğitim görme hakkı verilmemiştir. Çoğunluk okuma yazması olan gençlerden oluşsa da kimi zaman okuma yazması olmayanlar da medrese eğitimi alabilmiştir. Öğrenciler bu eğitim sürecinde medreselerde ikamet etmiş, yeme içme ihtiyaçları imarethaneler tarafından karşılanmıştır. Medrese öğrencilerinden eğitim, barınma ya da yeme içme

⁵³ Ergün, "II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Durumu ve Islah Çalışmaları", s. 59-89.

⁵⁴ Akto, "Osmanlı'da Medrese-İktidar İlişkisi", s. 40-49.

⁵⁵ Gelişli, "On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge", s. 83-113.

hizmetlerinin karşılığında hiçbir ücret alınmazken, bazı dönemlerde burs da verildiği ifade edilmektedir⁵⁶.

İstanbul'un fethinin ardından Fatih Sultan Mehmet'in talimatıyla kurulup eğitime başlayan Sahn-ı Seman Medreselerinde, dini ilimlere ilave olarak müspet ilimlerin öğretimine ağırlık verilmiştir. XV. yüzyılın sonuna doğru Semerkant ve civar bölgelerden Osmanlı payitahtına gelen çok sayıda bilim adamının bu medreselere dahil olması süreci hızlandırmış ve Osmanlı eğitim anlayışında müspet ilimlerin tahsili önemli bir noktaya gelmiştir. Ali Kuşçu, bu dönemin öne çıkan bilim insanları arasında gösterilmektedir. Fatih medreselerinde dini bilimler alanında, Kur'an, Hadis, Tefsir ve Fıkıh dersleri ağırlıklı olarak okutulurken, pozitif bilimler alanında, Geometri, Matematik, Mantık, Kelam, İlm-i hikmet, Lugat, Belagat, Tarih ve Coğrafya dersleri okutulmuştur⁵⁷.

Mustafa Sait Yazıcıoğlu'na göre ise Osmanlı Medreselerinde yozlaşmanın nedensel temelleri Fatih dönemine kadar geri gitmektedir. Her ne kadar Osmanlıda medreselerde ve eğitim öğretim sisteminde en radikal reformları yapan Fatih Sultan Mehmet olsa da ilerleyen dönemde düzenlemelerin yetersiz kalışı süreci tersine çevirmiştir. Fatih, Sahn-ı Seman medreselerini yakından takip etmiş, eğitimin tüm unsurlarıyla bizzat alakadar olmuş ve temelde gerçek anlamda organize bir eğitim sistemi kurmuştur. Ancak bu organizasyon genel çerçevesi ile de içeriği ile de aynı titizlikte devam ettirilememiş, eğitimin zamanla düşen kalitesi ve düzenlemelerin zamanında gerçekleşmemesi Fatih dönemi sonrasında yozlaşmanın başlamasına neden olmuştur.

2.4. 19. Yüzyılda Medreselerin Önemi

Camilerin, yanlarında birer medrese ile inşa edilmesi geleneğini koruyarak devam ettiren Osmanlının bu sayede büyük kent merkezlerinden köylere kadar yayılan geniş bir medrese ağı oluşmuştur. Kayıtlara göre 1824 yılı itibarıyla sadece İstanbul'da 350 adet medresenin olduğu görülmektedir. Fatih'in kompleks bir bütünlük içinde yeniden yapılandığı ve modernize ettiği medreselere, Kanuni döneminde ordunu ihtiyacı da gözetilerek tıp ve matematik dersleri eklenmiş ancak

⁵⁶ Şanal, "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", s. 149-168.

⁵⁷ Şanal, "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", s. 149-168.

devam eden süreçte Osmanlı medreseleri gelişim değil gerileme ve çöküş yaşamıştır⁵⁸.

XV. yüzyılda zirveye ulaşan ancak aynı anda çöküş dönemi de başlayan medreseler, zaman içinde kendi başına bırakılmış, maddi kaynakları kısıtlanmış, itibarı ve etkinliği de ciddi oranda azalmıştır. Tanzimat dönemiyle birlikte başlayan yenileşme hareketleri, eğitim alanında mevcut kurumların revize edilip iyileştirilmesinden ziyade iyileşme umudunu yeni eğitim kurumları açmaya ve yabancı okullara bağlamıştır. Bu durum eğitimde ikilik yaratırken eski ve yeni eğitim kurumlarını da karşı karşıya getirmiştir. II. Meşrutiyet döneminde devletin ilgisi tamamen yeni eğitim kurumlarına odaklanmış, bu ilgisizlik karşısında var olma çabasına girişen medreselerde taassup artmıştır. O günkü toplumun bilgisizliği bu taassuba zemin oluşturmuş, medreseler artık eğitim kurumu olmaktan çok yenilik aleyhtarı girişimlerle anılmaya başlamıştır⁵⁹.

Medreselerde bozulma ve gerileme XVII. yüzyılda hem sosyal hem de iktisadi alandaki yapılanmanın bozulmasına paralel olarak başlamıştır. Özellikle vakıf müessesesinin etkinliğini yitirmesi Selçuklulardan bu yana devam eden vakıf-medrese ilişkisini sekteye uğratmış, vakıfların bu durumu onlara bağlı olarak varlığını devam ettiren medreseleri ve eğitim öğretimin kalitesini olumsuz etkilemiştir. Diğer yandan medreselerin bozulmasını sadece vakıflarla açıklamak da mümkün değildir. Buna ilave olarak başlangıçta dini bilimlerle paralel götürülen müspet bilimlerin zaman içinde geri plana itilmesi, eğitimin zamana uygun olarak revize edilmemesi, müderris kalitesinin kademeli olarak düşmesi, deneye, bilgiye ve yönetime değil ezbere dayalı eğitimin hakim olması, XIX. yüzyıla gelindiğinde medreseleri içi boş bir kurum haline getirmiştir⁶⁰.

Medreselerin kuruluş amaçları arasında gösterilen yabancı mezhep ya da inançlarla mücadele, Osmanlı Medreselerinde de hissedilmiş, sıkıntılı süreçlerden geçse de medreseler bilim, siyaset ve devlet adamlarını yetiştiren kurum olarak bu mücadelede üstüne düşeni yapmıştır. Ancak Osmanlı'nın son dönemlerinde ülke toprakları içinde yabancı devletlere ait okulların ve azınlık okullarının sayıları son

⁵⁸ Gelişli, "On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge", s. 83-113.

⁵⁹ Ergün, "II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Durumu ve İslah Çalışmaları", s. 59-89.

⁶⁰ Şahin, "Osmanlı Devletinde Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin İşlevlerini Yitirmesinin Sebepleri Üzerine", s. 253-264.

derece artmış, bu okullarda yürütülen misyonerlik faaliyetleri denetim altına alınamamıştır. XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı topraklarında Amerika'nın 400, yabancı misyonerlerin 2000, azınlık okulları ile birlikte toplamda 10.000 okulun faaliyet gösterdiği ve halkın artık medreselere değil bu yabancı okullara ilgi gösterdiği bilinmektedir. Osmanlı özellikle uzak bölgelerdeki hakimiyet alanlarında, İslam ve Türklük aleyhinde misyonerlik yapan yabancı okullarla mücadele edebilmek için vakıf şartından bağımsız olarak tamamen devlet destekli medreseler açmış ancak sayı olarak yetersiz kaldığından etkili olamamıştır⁶¹.

II. Abdülhamid devri, her açıdan, yenilik hareketlerin yoğun görüldüğü bir dönem olmuştur. Bu durum özellikle eğitim alanında hissedilmektedir. Bu dönemde açılan ibtidai mektepleri, mülkiye ve askeri rüştiyeler, idadiler ve azınlık okullarından başka yüksekokul olarak yeni ihtisas ve meslek okulları açıldı.⁶²

II. Abdülhamit iktidarı döneminde, medrese öğrencilerine askerlikten muafiyet ayrıcalığının verilmesi ve sınavların kaldırılması medreselerin durumunu daha da içler acısı bir hale getirmiş, medreseler asker kaçaklarının barındığı ve eğitim kalitesinin tamamen ortadan kalktığı içi boş kurumlara dönüşmüştür. Öğrencilere barınma, yeme içme ya da burs anlamında sağlanan devlet desteği de ortadan kalkmış, zaten eğitim dışında amaçlarla da medreselere kaydolan kişilerin eğitimi olması gerekenden çok daha uzun zamanlara yayılmıştır⁶³.

⁶¹ Gelişli, "On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge", s. 83-113.

⁶² Altın, *II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Mizah Basını*, s. 37.

⁶³ Ergün, "II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Durumu ve Islah Çalışmaları", s. 59-89.

3. MEDRESE İTİKATLARI DERGİSİ TRANSKRİPSİYONU

Bu bölümde Hoca Ahmed Şirani'nin kişiliği, düşünceleri ve Medrese İ'tikadları Dergisi'nin içeriği ele alınmıştır.

1.1. Hoca Ahmed Şirani ve Medrese İ'tikadları Dergisi

Medreseleri hem eleştiren hem savunan bir dergi olan Medrese İ'tikadları Dergisi 2. Meşrutiyet'in ilanından sonra 26 Mayıs 1913'da yayın hayatına başlamış 18 sayı yayımlandıktan sonra kapatılmıştır⁶⁴. II. Meşrutiyet Dönemi'nin ilmiyeli bir alimi olarak öne çıkan Ahmed Şirani tarafından çıkarılmış olan dergi, Şirani'nin çeşitli çevreleri eleştiren ve hicveden görüşleri nedeniyle fazla uzun ömürlü olamamıştır. Şirani'nin hem yenilikçilerle hem Şeyhülislamlık makamı ile kavgalı olduğu görülmektedir. Hatta dönemin Şeyhülislam'ı Ürgüplü Hayri Efendi'yi eleştirdiği için Şeyhülislam'ı hicvettiği ve talebeyi isyana teşvik ettiği gerekçesi ile tutuklanmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında üç kere tutuklanıp hapsedilen Şirani'nin dönemin siyasi liderleri ile de geçinemediği bu nedenle kötü muamele gördüğü ifade edilmektedir. Divan-ı Harp'te de yargılanan Şirani'nin daha sonra serbest bırakıldığı, 1917 yılında müderrislik görevine ve Dar'ul Hikme üyeliğine geri dönmüştür. Ancak 1922 yılında bu kurumun kaldırılması, 1924 yılında da medreselerin kaldırılmasıyla işsiz kalmıştır⁶⁵.

Medreselerin kapatılmasından sonra Tasvir-i Efkar ve Sebilü'r-Reşad'a yazılar yazan Şirani, görüşleri nedeniyle bu sefer de İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmış ancak beraat etmiş ve Ekim 1925'te Konya İmam Hatip Mektebi Müdürlüğü'ne atanmıştır. Gümüşhane'nin Şiran Kazası'nın Çatmalar köyünden olan ve Hoca Şirani namıyla bilinen Ahmed Şirani, mücadeleci kimliği ile bilinen, çiftçilikten medrese mezunluğu ve müderrisliğe uzanan ilgi çekici hayatı olan birisidir⁶⁶.

⁶⁴ Mustafa Gündüz, "Ahmed Şirani ve Medreseleri Hem Eleştiren Hem Savunan Dergisi: "Medrese İ'tikadları", *Folklor/Edebiyat*, C. 6 , S. 46, 2006/2, İstanbul 2006 , s. 97-130.

⁶⁵ Selahattin Tozlu, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir İlmiyeli: Ahmed Şirani Efendi, Türkiye Günlüğü", S. 48, Kasım-Aralık, Ankara 1997 , s. 42-59.

⁶⁶ Tozlu, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir İlmiyeli: Ahmed Şirani Efendi, Türkiye Günlüğü", s. 42-59.

1.2. Derginin Amacı

Hayatı mücadele ile geçmiş bir din ve ilim adamı olan Hoca Şirani'nin din ve milletin ihyasına dair kaygılarla hareket ederek Medrese İ'tikadları Dergisi'ni çıkarttığı görülmektedir. Zaten derginin ilk sayısında bunu açıkça dile getirmekte ve dönemin resmini kendince ortaya koyarken Alem-i İslam'a bir faydam dokunsun çabası içinde olduğunu belirtmektedir.

Toplam 18 sayı çıkarılmış olan Medrese İ'tikadları Dergisi, Mustafa Gündüz'ün ifadesiyle medreseleri hem savunan hem eleştiren bir dergidir. Derginin medreselerin ıslahının gündemde olduğu bir zamanda bu çabalara bir katkı sağlama amacıyla çıkarıldığı görülmektedir⁶⁷. Ancak derginin ilk sayısında ortaya konulan bu amacın ötesinde bir amaçla, İctihad Mecmuası'nın medreselere yönelik eleştirilerine cevap vermek üzere yayına geçtiğini söylemek de mümkündür. Dergide medreseler ve toplumun ıslahı ana konulardan birisi olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın derginin içeriğine ve söylemine bakıldığı zaman siyaset, sosyal yapı, kadınların toplumdaki konumu, o dönemlerde yapılan ıslahatlar gibi bir çok konuda görüşlerin dile getirildiği görülmektedir. Dolayısıyla derginin sadece dini yayın amaçlı olmadığı çok sayıda toplumsal mesele ile yakından ilgili olduğu görülmektedir.

1.3. Derginin İçeriği

Derginin içeriğinde medreselerin içinde bulunduğu durum ve bu durumun din ve toplumsal yaşayışta yol açtığı tahribat önemli bir yer tutmaktadır. Ancak dergide yazılan yazıların bütününe bakıldığı zaman önemli bir kısmı medrese dersiamı olan yazarların günlük siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlarla yakından ilgilendiğini ve bu ilgiyi serdettikleri düşüncelere yansıtıktıkları görülmektedir.

1.3.1. Medreselerin Çöküşü

Medreselerin ıslahı meselesi ile yakından ilgili amaçlarla yayın hayatına başlayan derginin ilk sayısında medreselerin parlak günlerinden ve bu verimliliğin devlete ve millete katkısından bahseden dergiye göre dokuzuncu yüzyıldan sonra

⁶⁷ Derginin ilk sayısında yayınlanma amacı açıklanırken İslam milletleri ve Osmanlı toplumunun içinde olduğu durumdan dem vurulmakta, ihtiyaç duyulan ıslahat konusunda harekete geçmenin gereğini yerine getirme çabasıyla hareket edildiği belirtilmektedir.

medreseler bozulmaya başlamıştır. Medreselerin bozulmaya başlaması ile ilim güneşi sönmüş ve medreselerdeki çöküşün devlete ve topluma da etkisi olmuştur. Medreselerin çöküşünden bahsedilirken aşağıdaki ifadelerle medreselere bağnazlığın hakim olduğu açık bir şekilde vurgulanmaktadır;

“Artık bir ümîd-i halâs kalamıyordu. Zulmet gittikçe kalınlığını arttırdı. Ara sıra şu’le vermeye başlayan fikirler de ta’assuba, inâdcılığa kurban edildi. Cihân-i ‘irfânî-i Osmani’ye ‘âriz olmuş bu âfâtsârı, bu mel’ûn mikrob-i ictimâ’î, ‘ilmî ‘uzviyyetleri yedi bitirdi.”

Derginin ilk sayısında medrese konusu ikinci defa ele alınırken meşrutiyet güneşi iyi ki doğdu da herkes nasıl bir girdab felaketine düştüğünü gördü denilmektedir. II. Meşrutiyet’e yapılan bu övgünün ardından her meselede sorunlara çözüm arayışına girildiği belirtilmekte ve “Tasavvurlar, fikirler ortaya atıldı. Projeler, programlar vücuda geldi.” denilirken her sınıf kendi noksanını anladı denilmektedir. Bu yazı içinde meşrutiyet öncesi istibdat döneminden en fazla zarar görenlerden birinin de medreseler olduğu belirtilirken cehle karşı mücadelede medreselerdeki ıslahatın gereğine dikkat çekilmektedir. Ancak medreselerle ilgili ıslahat konusunda Meşihat Makamı’na da aynı sayının bir sonraki yazısında (İctihad-ı refikimize ilk sözlerim) aşağıdaki şekilde hitap edilerek devletin her kurumu gibi dini kurumlar içine yerleşmiş olan softalara dikkat çekilmektedir;

“İstibdâdda medârisin ve softaların görüp geçirdiği felâket ve ihânetler nazar-ı insâfa alınırsa tahkir değil, takdir edilmeleri lazım gelir. Ne feyizli bir meslek imiş ki, bütün mevânia göğüs gererek ve Hüda-yı nâbit olarak varlığını muhâfaza etmiş ve dîn ve millete hâdim nice ashab-ı iktidâr yetiştirmiştir. Devletin şu’bât-ı umuru nazar-ı teftişten geçirilir ise görülür ki: her birinde müte’addid softalar ibrâz-ı iktidâr etmektedirler.”

Şirani’nin kendi kaleminden çıkan bu sözlere bakılırsa Şirani medreseler gibi diğer dini kurumların da taassubun etkisi altına girdiğini düşünmekte ve bu kurumlardaki softalar yüzünden de bu kurumlarda ilim değil cehalet hüküm sürmektedir. Gerek Meşrutiyet hakkındaki övgüsüne gerekse mensubu olduğu çevrelerdeki taassuba yönelik sert sözlerinden hareketle Şirani’nin o dönemler için oldukça sert söylemi olan bir reformist olduğunu söylemek mümkündür. Ancak O’nun reformculuğunun dinin gerçek mahiyetine dayandığını da belirtmek gerekmektedir.

Şirani'nin reformist kimliğinin derginin içeriğine de yansıdığını söylemek mümkündür. Dergi içerisinde dönemin reformist İslamcılarında Cemalettin Afgani'den yapılan çok sayıda çevirinin olduğu görülmektedir. Öte yandan Şirani'nin bir İttihad-ı İslam taraftarı olduğu ve özellikle dönemin yükselen ideolojisi milliyetçiliğe önemli ölçüde muhalif olduğu da görülmektedir.

Derginin ikinci sayısında Lozan Mülakatı başlığı altında ele alınan konudaki görüşler incelendiğinde dönemin uleması ve Müslümanına yönelik sert bir eleştirinin olduğu görülebilir. Bir Amerikalının İslam dini hakkındaki görüşlerinden hareketle kaleme alınan yazıda dindarlığın teşbih ve cübbe olmadığı, kılık kıyafet ve şekilden öte amele dayalı olduğu, yeri geldiğinde sorumluluk alıp gereğini yerine getirme fazileti olduğu belirtilmektedir. Ancak özellikle ulemanın üzerinde bir ölü toprağı olduğu belirtilirken “Bu ahvâl, bu şerâit içinde ‘âlim yetiştirmek, fâzıla nâil olmak ölüyü diriltmek kadar güçtür. Dirilir amma bir İsa lazımdır. Fakat hani ya nerde o İsa?” sözleriyle bu koşullarda gerçek bir alim yetiştirmenin ne kadar zor olduğu belirtilmektedir. Bir bütün olarak bakıldığında zaman dönemin ulemasına yönelik düşüncelerin oldukça olumsuz olduğunu söylemek mümkündür.

Derginin medreseler hakkındaki genel yaklaşımı, medreselerde bir yozlaşma olduğu ve bu yozlaşmanın da devletin ve toplumun geri kalmasında önemli bir amil olduğu şeklindedir. Dergide devlet ve toplumdaki geri kalmışlığı ele alan yazılarda Müslümanlara yönelik bir suçlamanın olduğu da görülmektedir. Bu konuda ortaya konulan düşünceye göre dönemin Müslümanı dinini hakkıyla yaşamaktan uzak olup dinin hakikatinden yüz çevirmiş durumdadır. Bu meselenin köklü bir çözüme kavuşması için ise başta medreselerin ıslahı olmak üzere toplumu ve devleti yeniden dizayn edecek reformlara ihtiyaç olduğu düşüncesi öne çıkmaktadır.

1.3.2. Siyasi Meselelere Bakış

Başta Şirani olmak üzere dergi yazarlarının siyasi meselelere bakışında muhalif bir rengin olduğunu kolaylıkla söylemek mümkündür. Dönemin baskın siyasi hareketi olan İttihat ve Terakki ile olan görüş ayrılıklarının içeriğe yansıdığı söylenebilir. Dergide siyaseten hükümete açık bir meydan okuma görülmemekle birlikte çok yerde hükümet kavramından bahisle Müslüman bir hükümetin nasıl olması gerektiği, toplumsal sorunların çözümünde hükümetin alabileceği tedbirlerin zikredildiği görülmektedir. Bu açıdan derginin medreseler başta olmak üzere dini ve

toplumsal meselelere odaklandığını ve bu konulardaki sorunların çözümünde de kendince hükümete yol gösterdiğini söylemek mümkündür. Ancak ilk sayılarda hükümetle ilgili olarak kullanılan mutedil dilin 6. Sayıda terkedildiği de görülmektedir. Dergiye yönelik yargılamadan bahisle hükümetle olan bir mücadeleden bahsedilerek “biz de kalemimizle elimizden geleni ardımıza koymayacağız” mesajının açıkça verildiği görülmektedir.

Dergide açıktan bir siyasi tarafgirlik görülmezken hükümet nedir, ne olmalıdır ya da nasıl olmalıdır gibi sorulara cevap kabilinden bir çok ifadenin kullanıldığı da görülmektedir. Hükümetin millete dayanması gerektiği şeklinde bir düşüncenin olduğu görülmektedir ve o dönemin saltanatçı yönetim anlayışı içerisinde ilgi çekicidir. Derginin 6. Sayısında yer alan Çare-i felahımız başlıklı yazıda yer alan aşağıdaki ifadeler buna bir örnek olarak gösterilebilir;

“Ah pek uyuşuğuz vatanımızdan istifâde çârelerini bilemiyoruz. Arazimiz münbit bırakıyoruz. Bin biçiyoruz. Efsûs ki isti'mâl edemiyoruz. Avrupa'nın hizmetkârıyız. Çalışıp çalışıp meydana getirdiğimizi onlara veriyoruz. Gece gündüz onların istirahati için çalışıyoruz. Bundan dolayı uyanalım hükümete vazîfelerini ihtâr edelim onun uhdesine düşen vazîfeleri yaptıralım fakat şurasını da bilmeliyiz ki hükümet mevcudiyetini gösterebilmek için millete istinâd eder. Millet hükümete zahîr olursa emin olalım ki her bir arzumuzla becam oluyoruz. Avrupa'nın boyunduruğu altından artık kurtulalım. Artık bu meskenet yetişir. Asırlarca uyuduğumuz yetişir ve hâb-ı gafletten uyanalım. Yoksa bu gecesi bitmez 'âlem bir gün olup mezara tahavvül edecektir. O vakit ne olduğumuzu, ölüm uykusuna yattığımızı anlayacağız...”

“Ma'ârif diyerekten feryâd ediyoruz. Fakat terakkiyâtına âid bir şey görmüyoruz. Emniyet ve asayiş diye feryâd ediyoruz. İzmir'den çıkıp Ödemiş'e Ödemiş'ten çifliğimize gidemiyoruz. Emniyet ve asayiş temin olmazsa, rûh-i ticâret uyanmazsa millet dâima ölmeye mahkûm olmaktan izmihlâle büyük adımlarıyla koşmaktan tahlis-i giribân edemez. Şurasını kat'iyen bilmeliyiz ki hükümet 'âdile-i meşrutamız bu esâsât-ı mühimmeyi nazar-ı dikkat-i fi'lânesine alır, milletde ona zahîr olur da uzatılan gayeye doğru gidilirse güç yapılması muhal zan oluna şeyler pek kolaylıkla elde edilir.”

Burada açık bir şekilde toplumun batılı toplumlardan geri kalışının toplumun kendisinde yatan gerçek sebebine işaret vardır ve bunun aşılması için de hükümetle toplumun birlikte hareket etmesinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Ancak henüz devir Halife-i Ruy-i Zemin'in mutlak saltanatının sürdüğü bir devirdir ve hilafet

yanlılığı ile malum İslamcı çevrelerden doğrudan hükümeti muhatap alan bu türden düşüncelere rastlamak da ilgi çekicidir.

1.3.3. Osmanlı'daki Sosyal ve İctimai Hayata Bakış

Dergide yazılan bir çok yazının başlığına bakmaksınız konuyu nihayetinde günün toplumunun yaşayışına, dinden uzak ve göstermelik Müslümanlığına getirdiğini görmekteyiz. Bu bakımdan derginin medreselerin çöküşü ve yeniden ıslahı merkezli söyleminin asıl amacının da toplumsal yozlaşma ve aynı şekilde devlette görülen yozlaşma hakkında görüşler ve çözümler önermek olduğunu söylemek mümkündür. Gerek Şirani'nin yazılarına gerekse diğer yazarların beyan ettikleri görüşlerin özüne bakıldığı zaman bu konudan duyulan ızdırap açık bir şekilde görülmektedir. Dergi yazarları aleni bir şekilde mevcut toplumsal yapıdan ve bu yapıya dini, içtimai bakımdan işlemiş olan yozlaşmadan şikâyetçidir. Sitayişi şikayete vardiran bu durumdan da başta Şeyhülislamlık makamı olmak üzere mevcut ulamanın sorumlu olduğu yönünde bir düşüncenin olduğu da görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 1

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 1</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30</i> <i>Ve altı aylığı 15 Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>12 Cemâziye'l-âhir</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>6 Mayıs</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebâr sûretehû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e'ş-şems min remedin

Ve'z-zenbi fi't-araf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min sakamin

Münderecât:

Sebeb-i Teşebbüs ve Gâye-i Neşr ----- Medrese

Medrese- Hayat-ı Fikrî ----- Rahmizâde

“Sebilü'r-Reşad” Ceridesinde Münderic Talebe

Mektubları Dolayısıyla Fatih Dersiâmlarından A. Atıf

Medrese Fikirleri----- A.N

İçtihad-ı Refikimize İlk Sözlerim----- Ahmed Şirânî

İlk Sözlerim-----Hocalardan: Ahmed Şirânî

Şuûûnât-ı ilmiye.

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 1</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
	Medrese İtikâdları	
<i>Pazartesi günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

“Sebeb-i Teşebbüs ve Gâye-i Neşr”

Muhterî'ni en büyük hâdim-i beşer saydığım matbu'atı 'umum beşerin müdde'-i 'umûmisi nâmıyla yâd edersem çok görmemelidir. Ba'zen olur ki bir gazete bir makâlesiyle bütün insanların tercümân-ı hissiyyâtı olur. Zaman olur ki bir gazete bir nüshasıyla kâffe-i beşerin müdâfi'-i hukukî kesilir. Hele “te'ârûf-i beşer elçisi” 'ünvânını vermek ne kadar yakışıyor ve ne derece sezâdır. Nâ-ehil veyahut şirâr ellerin su-i isti'mâllerinden mütevellid zararlara mukâbil o lâyihası menâfi'yle milel ve akvâmı kendisine celb ve cezb etmiştir. Zâten hangi bir vâsita-i hayriyye vardır ki nâ-ehil veya şirâr ellere düşünce mazarratı görülmez.

Menfa'at-i külliyye muvâcehesinde mazarrat-ı cüz'iyenin ehemmiyeti olamayacağını pek a'la takdîr eden sunûf-i beşer matbû'ata dört el ile sarılmaktadır. Dünyada kaç cemâ'at, kaç san'at, kaç meslek sâhibi bulabiliriz ki hukukunu müdâfa'a edecek, say ve 'amelina âid mülâhazatını kâinata bildirecek. Efkâr-ı 'umûmiyyeyi kendi tarafına çevirecek hülâsa her türlü hissiyyâta tercüman olacak bir vâsita-i neşri bulunmasın. Buna ancak bizim ilkâde husûsuyla meslek 'aleyhimizde tesâdüf edebiliriz. Garîb ve bî-kes bir meslek aranırsa o da bizim meslek-i 'ilmîdir. Çünkü bin türlü ihtiyâc içinde çırpınıyor. Fakat keşf-i ihtiyâc için lâzım olan bir gazeteye mâlik bulunmuyor, bin derde ma'rûz fakat kendisini tedâvi edecek bir tabib bulamıyor. Dîn ve milletin ihyâsını medârisin ihyâsında gören yârân, hayırhahâne muâhezelerde bulunuyor, millet ve devletin i'tilâsını medârisin indirâsında bekleyenler ise bî-insafâne hücum ve şütümler yağdırıyor. Bu 'ömr tüketici, can

yakıcı cereyanlar karşısında bir an evvel medârisi ıslah etmemek ricâl-i ‘ilmiyyemiz için bir cinâyet idi mazarratı bütün ‘âlem-i İslâm’a dokunan bu cinâyeti şimdiye kadar bilerek yahud bilmeyerek irtikâb ettik. ‘Alem-i İslâm’ın şefkat ve merhameti bu cürümüm cezasını sormak husûsunda imhâl gösterdi. Fakat ihmâl etmeyeceğine de şübhe kalmadı o dakika gelmezden mukaddem telâfi-i mâfât ve ta’mîr hArabât etmek her ferdimiz için bir farz-ı ‘ayn

(s.2) Hükümünü aldı. Biz bu husûsu nazar-ı dikkâte alarak ıslâh-ı medârise ve tensîk-i tedrisâta bir mecrâ açmak üzere “Medrese İ’tikadları”nı neşre teşebbüs eyledik bu gâyeye vusûl için lazım gelen ve sâil ve vesâite âid bilumum mülâhazât ve mütâla’âta mekşûfû’l-sahâiftir. Gerek İstanbul ve gerek ahvâli-i kurbiyye ve ba’idesinde ve hatta Hind’de ve Çin’de bulunan bilumum mütefekkirin-i İslâmiyye’nin beyân-ı efkâr eylemeleri kemâl-i ehemmiyetle rica olunur. Gazetemizin mesâ’isi yalnız buna münhasır kalmayacak belki i’tikâdî, ‘amelî mesâil-i diniyyeden, ahlâkiyyât-ı ictimâ’iyyât-ı İslâmiyye’den, ahkâm-ı İslâm’iyyenin hikmet-i teşrî’iyyesinden, İslâmiyet’in san’at ve ticâret sâ’y ve amel hakkındaki esaslarından, usûl-i menâzireye muvafik olmak ve tatlı lisân, nezih kalemden çıkmış bulunmak şartlarıyla mübâhesât -ı ‘ilmiyye ve fenniyyeden hissedâr olacaklardır. El-tevfik minellahi ve’s-sâ’y ‘alâ ‘ibâdeh.

Medrese

Medrese-hayat fikri

Hayât-ı ‘Osmaniyye’yi te’mîne vâsita olan en büyük müesseseler medreselerdir. Bu öyle bir te’sîs idi ki ‘asırların sadmânına mütahemmil olacak, metîn-i vaz’iyyetini muhâfaza edebilecek zann olundu. Fakat bu zannın yakîn derecesinde itminânı bir kıymeti hâiz olamadığını zaman gösterdi. Medresede müstekarr bir hayat ancak dokuz yüz tarihlerine kadar pâyidâr olabildi.

Bu hayat, hayat feyzi kendini ta’kîb eden devirlere fâideler verdi. O devirler hayat-ı mâzi-i ‘ilmînin nuruyla ziyâlandı.

Şevket-i Ali ‘Osman ile kevkeb-i feyz ve ‘irfân beraber yaşadılar çünkü: o bekâ-yı muhteşem, o şevket bu kevkeb-i ziyâpâşa merbût idi. biri inhisâfa uğrayınca diğèrinin de ara yerden inhizâfâ başlayacağı şübhesiz idi.

Dokuz yüz târihinden sonra medreseler için mahûf bir devr-i zulmet başlar. Her 'asırda kâbusunu artırır, azar, hayât-ı 'irfânı tazyîke, efkârı söndürmeye, isti'dâdı boğmaya, 'ilmî emellere ifnâyâ çalışır. Zâten kendilerinden çoktan rehâkâr eller kesilmiş, rağbetli nazarlar çoktan sıralanmıştı.

Bir müddet sonra şems-i 'ilmî tamamıyla gurub etmişti. dehâlar, zekâlar sönünce bıraktığı boşlukları ta'nnidler, ta'assublar, pek aşağı seviyeler doldurdu.

Artık bir ümîd-i halâs kalamıyordu. Zulmet gittikçe kalınlığını arttırdı. Ara sıra şu'le vermeye başlayan fikirlerde ta'assuba, inâdcılığa kurban edildi.

Cihân-i 'irfânî-i Osmani'ye 'ârız olmuş bu âfâtsârı, bu mel'ûn mikrob-i ictimâ'î, 'ilmî 'uzviyyetleri yedi bitirdi.

Cenabı Hakk'a şükürler, Resul-i Zî-şânına teşekkürler olsun ki bugün medreselerde bu miskin ölü hayata veda' ediliyor. Medreseler, medreseliler de 'asr-ı hâzırın feyzinden lem'asından nasibini mukadderâtını almaya 'azm ettikleri yine bu günkü fikri kımıldamalarından anlaşılıyor.

(s.3) Hiçbir mütefekkir, bir 'âkil talebe yoktur ki zamanın bir lokomotif süratiyle ilerleyen terakkiyâtını isti'dâdını anlamamış olsun, takdîr etmemiş bulunsun! Ezici, yıkıcı kuvvetlere boyun eğe eğe bu günkü hâle geldiklerini i'tirâf ediyorlar. Ne haklı i'tirâf!!

Sükût-i mâziden, sükût-i 'ilmîden nesl-i hâzır genç talebeler mes'ul değildir. Mes'ul tutulamayacaklarını bunlardaki intibâhı hareketleriyle isbât etmektedirler.

Mağlûb fikirler, kırılmış emeller yine parıldamaya başlıyor bir nisyân-ı 'amîk içerine bırakılmış mevcûyetler âtinin zafer ve şân-ı 'ilmîsiyle ihyâ edilecek demek değil midir?

Her kavim, her millet, her sınıf ve meslek ashabı gibi bunlar da kendi tarihlerini yaşatacaklar, mâzilerini dirilteceklerdir.

Simâ-yı 'ilmî bütün revnakıyla, bütün güzelliğiyle yeni neslin gayretiyle bilcümle simalar arasında yine kesb-i temâyüz edecektir.

Yeni nesil pek güzel anlıyor ve diyor ki: bizde sâirleri gibi hakkımızı, hakk-ı ıslah ve hayatımızı müdâfa'a edeceğiz. İ'tilâmıza, istikbâlimize bir sedd-i sedîd olacak kuvvetleri 'inâyet-i hakla ref' edeceğiz. Muhitlerimizde serbest sâ'îler, hulûk

vücûdlar yetiştireceğiz, bu millette mukteda bihlik vazifesini üzerimizden daha mu'tekâdâne, metînâne bir sûrette îfâ ve pâyidâr edeceğiz! Eslâfımızın bizi unutmalarından onları tahtieye hasbe'l-hürme cür'et etmezsek de herhalde onların düştükleri o fâhiş, zulûm hatalara inşallah biz düşmeyeceğiz, heyet-i ictimâ'iyeye-i milliyyemizde yine en birinci 'âmil, en sâdık sâik olmaya mevcudiyet-i 'irfâniyyemizle çalışacağız, dâima çalışacağımız ilâ nihâye çalışacağız.”

Körpe nesil, genç dimağların köy içlerinden gelir gibi o boğuk, o kısık sadâları saha-i isti'dâd-ı 'ilmîde mühim bir cereyan, eskiliği bıkcı bir rüzgâr peydâ etmiştir.

Hele o sadâ bir sadâ-yı vifâk olursa istikbâl-i 'ilmî mü'min desteklere istinâd etmiş 'add ve telakki edilemez mi?

Zevk-i edebi-i 'ilmîyi tatmış olan bu günün gençleri isti'dâda doğru atacakları adımlarla bir cihân, yeni bir 'âlem vücuda getirebileceklerdir. Çünkü: daha hür, daha müstakil çalışarak muhit-i medenîsinde necm-i sa'âdetler doğduğunu görmeye senelerden beri hâhişkar mütehassirlerdir:

Medreselilerden Rahmizâde

“Sebilü'r-Reşad” Ceridesinde Münderic Talebe Mektupları Dolayısıyla:

Talebe-i 'ulûmdan bazı efendiler mezkûr cerîdede neşr eyledikleri mektuplarda 'ilmiyyenin eskisi gibi ricâl yetiştirememekte olduğunu ve bu cihetle memleketimizin cehl içinde kalarak bin türlü mesâibe dûçâr olmakda bulunduğunu bir lisân-ı giryân ile beyân

(s.4) ettikten sonra bunun sebebi olmak üzere dersi'âm efendilerin ta'kîb eylediği usûl-i tedrisin sekâmeti ve bâb-ı meşihatta bu vazife ile muvazzaf olanların ibrâz eylediği etvâr-ı bîkaydîden şikâyet ediyor ve neticede kendilerinin de sebebsiz hakârete ma'rûz kaldıklarını söylüyorlar,

Bulduğum dersi'âmlık mesleği hasebiyle bu sözlerin kendimde ta'alluku olduğunu düşünerek bu husûsda birkaç sözde bendeniz söylemek isterim: evvela mesleğin evvelki gibi adam yetiştirememekte olması doğrudur. Ve bu hâl ile yetiştirememesine de imkân yoktur. Sâniyen bunun, halkı câhil bırakmaya sebep olduğunu söylemek de doğrudur; hatta bir zamandan beri dünyada mübâlâtsiz bazı kimselerin zuhûr etmekte olmasına sebep de bu hâl olduğu muhakkaktır. Sâlisen

usûl-i tedrisin uygunsuzluğuna gelince bundan dört beş sene evvel hâşiye okutmak usulü kaldırılmıştır: fakat bu tedbir, mühim bir fâide te'mîn etmemiştir, çünkü okutulmakta bulunan kitaplar ekseriyet üzere üçer beşer yüz sene evvel yazılmış kitaplardır. Bunlardan bu gün için istifâde beklemek müellif-i mağfurlarından maddi menfa'at gözetmek kabilinden husûlü muhâl bir temenni 'add olunur. Bu kitaplar tedvîn olunduıkları 'asırlar için -ihtimal ki- en mühim birer eser kıymetdâr fakat bu gün için bir fâide husûlüne hizmet edemez ve elde bu kitaplar okundukça ne türlü bir tarz-ı tadrîs ta'kîb olunursa olunsun büyük bir semere hâsıl olamaz. İşte bu sebebden dolayı demek isterim ki eğer talebe efendilerine şikâyeti dersî'âm efendilerin hâşiye usulü ta'kîb edenleri var da onlara âid ise bu husûs ders vekâletince verilen karara muhâlif olduğundan talebe efendiler haklıdır, ve ders vekâleti bunun men'ine çalışmalıdır. Yok eğer maksad, bu kitaplar okunsun, fakat yeni bir usûl -i ta'lim ta'kîb olunsun demek ise bu sûret, tahsili şimdi yeniden daha fena bir hâle ifrağ edeceğinde şüphe yoktur. Bunun için şimdilik yegâne çâre gösteriş nev'inden olmamak ve hüsn-i niyete makrûn bulunmak şartıyla bâb-ı meşihat tarafından İngiltere, Almanya, Fransa gibi memalik-i müterakkiye de bunlara dâir en son neşr olunan kitaplardan bir kaç nev' celb olunarak burada o lisanlara hakkıyla vâkıf bazı zevât ma'rifetiyle Türkçe'ye terceme ettirmek ve 'ilmiyyeden intihâb olunacak bir meclise havâle ile 'Arapça'ya tahvil olunduktan sonra gelecek sene tadrîsâtına yetiştirilmekten 'ibârettir.

İntihâb olunacak meclis-i 'ilmî yalnız 'ilm-i kelâma dâir yazılacak kitaplarda bazı müşkilata tesâdüf edebilir, fakat bu müşkilât, bütün ümidleri kesr edemez, şimdilik mümkün mertebe maksada elverişli bir eser tertîb olunarak noksanı ileride ikmâl edilmek üzere tadrîs olunmaya başlanılabilir. Zâten ilk tertîb olunan eserler tamamen maksada muvafık olmak ihtimâl, binde birdir, şu kadar var ki bu teşebbüs maksada doğru atılmış bir hatve-i terakkî 'add olunabilir. Zayıf bir ihtimal olmak

(s.5) Üzere 'arz ederim ki bu gün tadrîs olunmakta bulunan kitapların bu zamanda hâsıl olan ihtiyâcâtı îfâ etmeye kifâyetini i'tikâd edecekler var ise muhitinden bir adım ilerisini göremeyenlerdir ki bunların sözü hiçbir vecihle mesmu' olmamak lâzım gelir.

Râbi'an talebe-i 'ulûmun haksız olarak ma'rûz-i hakâret olması cihetine gelince: bu hakârete cür'et edenler kimdir? Burası tedkîk olunmak lâzım gelir. Bendenizin anladığına nazaran bunların maksadları ne 'ilmiyyenin ne de meşâyihin

terakkisidir, belki gözettikleri bir şey varsa o da çıkardıkları birkaç kâğıd parçası sâyesinde Beyoğlu Birahânelerinde akşamcılık edebilmek için milletin bu zayıf milletin elinden iğfâl ile birkaç ma'den parçası koparmaktan ibârettir, biz o türlü yazdığını okuyamaz edibler, ne demek istediğini kendi de bilmez hakimleri çok gördük, bunlar harekâtının neticesindeki vehâmeti takdirden 'âciz bir sürü mesleksiz kimselerdir.

Biz noksanımızı biliriz, 'avn-i hakk ile -inşaallah- telâfi de ederiz; yalnız talebe-i 'ulûm kardaşlarımıza muhlis bir birâder sıfatıyla şurasını 'âcizâne ihtâr ederim ki bu bâbda bir şikâyetleri var ise doğruca bâb-ı meşîhate bildirmelidir, 'ilmiyyenin şimdiye kadar ma'rûz kaldığı müşkilatı pîş-i mülâhazaya alarak bazı fesâdçılara alet olmaktan son derece tevakki etmeliler, bunu büyük bir ümîd ile kendilerinden rica ederim.

Fatih Dersi'âmlarından

A. 'Atıf

Medrese fikirleri - Derdlerimiz, devâlarımız

Niçin i'tirâf etmeyelim i'lân-ı meşrutiyetten evvel – nâdir müstesnalarımızdan kat'-ı nazar- büyük bir zulmet ve gaflet içinde idik her sınıf halkımız hatta 'ilmiyyemiz bile nasıl bir deva-i hevlane ki doğru sükût etmekte olduğunu hiss etmiyordu hiç kimse burnunun dibinden ötesini göremiyordu. Bu derece kasirü'l-basîre kalmıştı. Ne oluyor, ne olacak derd ihtiyaç nedir dermiyanı nasıl olabilir bunları düşünmeye ve anlamaya çalışanlar yok denilecek derecede nâdir idi. Vakta ki meşrutiyet güneşi doğdu etrâf ve iknâfımızdaki perde-i zulmet ve cehâleti yırttı. Herkes nasıl bir girdab felâketine düştüğünü gördü. Derdini, acılarını his etmeye başladı. Kusurunu, noksanını anladı bu vadi-i mahûf helakdan kurtulmaya nura ümide sa'âdete doğru yol almanın çaresini, yolunu bulmaya çabaladı. Her meslekte az çok bir hareket vücuda geldi. Tasavvurlar, fikirler ortaya atıldı. Projeler, programlar vücuda geldi. Hayfâ ki bunların, bu teşebbüslerin hiç biri matlûb neticeyi vermedi veremezdi. Çünkü senelerden beri 'âtil kalan bir millet kavlından fi'ile, tasavvurdan harekete geçmek hâssasını birdenbire iktisâb edemez. İstibdâd uyuşukluğu, cehâleti birdenbire zâil olamaz. Bir halkı harekete, fa'âliyete, salâha sevk etmek için 'ilm, ma'rifet, mehâret, tedbir lazım bu ise biz de mefkûd-i 'ilm cehlî idâre eder.

(s.6) cehl cehlî idâre edebilir mi?

Bugün şuna teşekkür olunur ki her sınıf noksanını ihtiyâcını anlamıştır bu da bir mebde'-i irfândır herkes mesleğinde ıslâhât, teşkilât vücuda getirmekte ileri gitmenin lüzûm ve vücûbunda müttefik ve müttehiddir. Nasıl ıslâhât, nasıl teşkilât yapmalı asıl ehemmiyet bunu ta'yinde. Her sâhib-i kalem ve fik kendi mesleğinin ıslah ve terakkisine dâir birtakım mütâla'at ve efkâr dermiyân eder. münâkaşalar icrâ eder ve etmelidir. Fakat kendi salâhiyet ve mesleği dâiresinde, hiçbir sınıfın, diğer bir meslek erbâbını 'âcz ile, nakîsa ile tezyîf ve tahkir etmeye hakkı yoktur. Hiç kimsenin bu husûsda diğerine gülmesi, ve muâheze etmesi lâyük değildir evvela kendini, kendi mesleğini ıslah etmeli sıra gelirse ve ihtisası dâiresinde olursa başkasına 'akl vermeli bizdeki fena i'tikadlardan biri de vazife nâşinaslıktır.

Tüccâr, zürra' hakkında beyan-i mütâla'a eder, tabîb, avukat işine karışırsa taksîm-i mesâî -ki cihanın nâzımıdır- nasıl husûle gelebilir.

İstibdâd idâresinin en ziyâde mutazarrır ve müteessir olanlardan biri de medreselerimiz, sınıf-ı 'ilmîmizdir bunu görmemek ve bilmemek kadar cehl-i murabba' olamaz ıslâhata, terakkiye, 'irfâna şiddetle muhtacız bunların çâresini müzâkere, müşâvere, münâkaşa ederek bulmak mecbûriyetindeyiz. Meslek-i 'ilmî ile 'alâkadar, vazîfedâr onlar başbaşa verip bu cihet için çalışmazlarsa 'âkıbetimiz hüsrandır öteden beri 'ilmiyye 'aleyhinde bulunmayı, 'ilmiyyeyi halk nazarında küçük düşürmeye i'tiyâd edenlerinin kalemlerinden sızan nâ -be mevsim neşriyât nifâk cûyâneyi hüsn-i niyete haml edemez. (Softalara i'lân-ı harb) fûlan dinlerin sözlerinde bir hüsn-i maksad aramak artık pek safdallık olur. Hâlâ felaketlerimizden 'ibret-bîn olmayıp da vatandaşlarının hissiyâtını rencide etmekten çekinmeyen bî infafların işimize karışmalarını hoş görmemekte ma'zûruz. Dinine duhl eden bari müselman olsa demekte haklıyız bizim kusurlarımızı me'âyibimizi göstermek için âyinedarlık vazifesini görmek isteyen doktorlar evvela kendi hastalıklarını görmeli ve tedâvî etmelidirler ve illa "tabibi tedâvi-innâs ve huve merîz" diyenler bulunur.

Medreselerimizin, tedrisatlarımızın tensik ve ıslâhı derece-i vücubda olduğunu teslim etmeyen hiçbir sâhib-i insaf tasavvur olunamaz bunun için türlü türlü projeler filirler ileri sürüldü fakat bunlar hep nazarî ve hayalî şeylerdir.

Bu tasavvurları meydana koyanların hiç biri bu fikirlerin tatbikatında bulunmuş tecrübe görmüş ashab-ı ihtisastan değildir. Tecrübe edilmemiş 'ilmî fâidesi

daha görülememiş olan tasavvurları icraya kalkışmak bu mesleği tecrübe tahtasına çevirmektir ve mesleğimizin buna tahammülü yoktur. Her bir meslek kendini tensik ve ıslah için sâhib-i ihtisas, pratik 'âlim Avrupalı getirmek ve ondan istifâde etmek fikrindedir. Biz medreselerimiz için, 'ulûm-i diniyyemizin tensik -i tedrisi için bir Avrupalı getiremez böyle bir fikirde bulunmak gülünç ve iğrenç olur. Medrese (s.7) ıslâhatını yapacak yine 'ulema-yı dindir bunun için ne yapmak lazımsa vakit geçirmeksizin yapmalı bir ictima' akd etmeli. Îcâb ederse Mısır, Hind-i 'ulema-yı benamini de da'vet eylemeli fikirlerinden istifâde etmelidir. Serî'an medreselerimizin ıslahına, te'âlisine bakmazsak hâlâ bu ham fikirlerden kurtulmazsak skolastik bataklığından çıkamazsak günahdır yazıktır felakettir. Meskenetten kurtulmayıp da nura, sa'âdete doğru ilerleyemezsek bizi dâima Fransa papaslarının mevki'inde görenlerin ellerine müessir silah vermiş olmaz mıyız?

Medreselilerden: H.N

İctihad-ı refikimize ilk sözlerim

Refikimizin aleyhimizde devam eden bütün neşriyatına bir teessüfle mukâbele edeceğim hatta hüsn-i niyete makrûn olsa idi teessüf etmeyecektim. Ne yapayım ki: zerre kadar hüsn-i niyetten müddet-i sefer uzak bulunduğunu biliyorum kepimiz kâni'iz ki: sunûf-i sâiremiz gibi sınıf-ı 'ilmîmizde heyet-i 'umûmiyye-i milletin ihtiyâcât-ı müberremesine kâfi bir varlığa mâlik değildir. Muvafık-ı insâf odur ki: nevâkus-i 'umûmiyyemiz, 'umûmî bir sûrette ta'dâd ve teşrih edilsin. Sunuf-i 'ilmîye tevcîh-i kalem etmek en büyük bir garazkârlık ve bambaşka bir insafsızlığın bambaşka bir numûnesidir. Haydi farz edelim ki: sınıf-ı 'ilmîye sunûf-i sâiremizden ziyâde ehemmiyet verdiğiinden dolayı yalnız onu mevzu-i bahs ediyor. Fakat tatlı lisân, nezih kalem kullanmak var iken şetm ve tahkir yağdırmakta ne hikmet arayalım? Eğer sınıf-ı 'ilmîmiz bu kadar tahkîrâta müstehakk derekeye tenezzül etmiştir zann olunuyorsa refikimizi irşâd edelim ki: o mevhûm dergiye lehü'l-hamd inmemiştir. Ve inşallah inmeyecektir. Herkesle beraber refikimizinde ma'lumudur ki: medâris ve softalar (suhteler) i'lân-i meşrutiyete kadar mâzi-i mensî hükümüne girmiş idi. Gûna gün mevâni'-i hayatiyyeye mahkûm ve her türlü mu'âvenetten mahrûm bulunuyordu. Muharribât-ı sâire az geliyormuş gibi bir de imtihân usulü lağv olunmakta rûh-i medâris 'Azrail indirasin pençe-i kahrına tevdi' edilmiş idi.

İstibdâdda medârisin ve softaların görüp geçirdiği felâket ve ihânetler nazar-ı insâfa alınırsa tahkir değil, takdir edilmeleri lazım gelir. Ne feyizli bir meslek imiş ki, bütün mevânia göğüs gererek ve Hüda-yı nâbit olarak varlığını muhâfaza etmiş ve dîn ve millete hâdim nice ashab-ı iktidâr yetiştirmiştir. Devletin şu'bat-ı umûru nazar-ı teftişten geçirilir ise görülür ki: her birinde müte'addid softalar ibrâz-ı iktidâr etmektedirler.

Bilumum mekteblerimizde kaç softa var ki: sınıf arkadaşlarına sa'y ve zekâ numunesi olmasın. İhtimal ki refikimiz bir lahza olsun insafa gelerek der ki: evet, var eme iyisi azdır. Buna nukâbil bizimde değil yalnız burada dünyanın her tarafında her meslek efradının iyisi az değil midir? (s.8) سوالini sormaya hakkımız yok mudur? Hatta refikimizin muharrirleri hangi meslek mahsulü iseler o meslekten yetişen bütün efrâdın kendi derece-i idrâk ve iktidârlarında olup olmadığını mülâhazaya da'vet etmek yolun kestirmesi değil midir?

Devr-i istibdâdın lâyıkı vecihle i'tinâ etmemekle beraber, bütün bütün ihmâl eylemediği mekteblerimiz mahsulce medâristen iyi olarak mı devr-i meşrutiyete intikâl etti. Medârisin gördüğü ihmâl ve ihanetlere mekteblerimiz ma'rûz kalmış olsalar da 'acaba o medfûn istibdâdına mekteb nâmı altında bir miktar terekesine vâris olabilek mi idik? Her sâhib-i insâfın bu sualie hayır cevabını vereceğinde hiç şüphe etmiyorum.

Şâyân-ı şükran bir mevcudiyetle devr-i meşrutiyete intikâl eden medâris ve softalar hükümetten cüz'i bir mu'âvenet görünce ve hele imtihan usulü ihyâ edilince eski softalığa kâbil-i kıyâs olmayacak bir sûrette idrâk ve intibah sahibi oldular. Binaenaleyh refikimize ihtâr edilmeye: bu gün softalar kendilerine uzatılan dest-i mu'âvenet ve şerâit-i müsâ'adenin kat kat fevkinde bir hayat-ı cedîdeye mâliktirler.

Burasını iyi bilsin, bilsin de öyle garazkârâne hücum ve şütmlerde bulunmasın. Nevâkıs-ı 'umumiyyemiz meyânında bizim noksanlarımızı da hüsn-i niyetle ve hayırhahâne olarak tenkîd ve ta'dâd ederse biz de kendisine iştirâk eyleriz. Hem bu türlü hürriyet vicdân hislerini ta'mîme çalışmak beşeriyete hizmet değil, ihânet olduğu da ayrıca bilinmelidir. Bizim refikimize evvel emirde söyleyeceğimiz sözler bunlardan ibârettir vel emr bi yedi'l-vicdân.

Ahmed Şirânî

İlk sözlerim

Şehirli, köylü din kardeşlerime lazım olan din meselesini birer birer baba ana diliyle yazacağım anlardan yalnız şunu isterim ki bana rahmet okusunlar Allah işimi başa çıkarsın.

Hocalardan Ahmed Şirânî

Şu'ûnât-ı 'ilmiyye

Geçen haftanın Cumartesi gününden beri ve icra olunmakta bulunan medresetü'l- kuzatın duhul-i imtihanları bu gün hitâm bulacaktır. İmtihan defterine kayd olunan talebe-i 'ulûmun 'adedi dört yüze karîbdir. İmtihan bir derece ve tahrîridir. İntihâb olunacak efendilerin esâmîsi ba'be'l-ımtihan yazılacaktır. Dâhili sınıf imtihanları Cemaziye'l-âhirin on beşinden sonra başlıyor.

Medrese-nişîn talebe-i 'ulûmun cihet-i 'askeriyyece tefîşatına devam olunmaktadır. Ders vekâletince Mayıs'ın sekizinden i'tibâren taşraya gitmelerine müsâ'ade edilmiş ve medreselerde de o yolda tebliğât icrâ olunmuş ve yalnız medreseleri henüz tahrîr olunmayanlar hitâm-ı tahrire kadar beklemeye mecbûr kılınmıştır.

Aldığımız bir varakada: muhassasât-ı vakfiyeden olub her sene i'tâsı müte'addid olan harç-ı rahların bu sene dahî verilip verilmeyeceği sual ve bir çok talebenin buna intizâren te'hir-i 'azîmet etmekte oldukları zikr ediliyor. Talebe-i 'ulûmu beyhude yere burada bekletmeyip iş zamanı olmak münasebetiyle bir an evvel memleketlerine gitmelerini teshil için bu husûs hakkında ders -i vekâlet -i aliyyesince bir karar -ı 'âcil ittihâz edileceği şübheden vârestedir.

Müdür-i mes'ul: Ahmed Şirânî

İ'lân

Fatih dersi'âmlarından Edib-i Lebib 'Abdullah 'Atf Efendi biraderimizin câmiü'l-Letâifü'l-'Arabiyye itlâkına seza "lubbü'l-Kırâe" nâm eser-i güzidesini lisân-ı 'Arabdan behredâr bulunanlara tavsiye eyleriz.

Dârü'l-fünûn me'zuninin-i mümtâzesinden İsmail Sıdkı Efendi'nin ihtiyâcât-ı diniyye ve milliyemize dâir mülâhâzât-ı mahsûsasını hâvî “Hayye ‘ale'l-intibâh” nâm eser-i kıymetdârının bütün Müslümanlara ve bilhassa talebe-i ‘ulûma kezâlik tavsiye eyleriz.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 2

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 2</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30</i> <i>Ve altı aylığı 15 Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>19 Cemâziye'l-âhir</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>13 Mayıs</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebâr sûrethû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e's-şems min remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min sakamin

Münderecât	
Lozan Mülâkatı-----	Medrese
İslâmiyet'i Yanlı Telâkki Etmeyelim-----	Hafız Hüseyin
Ebed Müddetlik-----	H. Bâki

İçtihad Refikimize ----- Ahmed Şirâni
İlm-i hal Dersleri----- “ “
Şu’ûnât-ı ‘İlmiye-----

Merkez-i tevzi’i: Bâbîâli Caddesi’nde

“Cem’iyyet kütübhânesi”

Adres: Fatih’de Bahr-ı sefîd Çifte Ayak
Kurşunlu

Medresesi’nde Ahmed Şirâni

“Hukûk” Matbâ’ası

Bâbîâli civârında Ebu’s-Su’ud Caddesi’nde numero: 19

İhvân-ı kirâma:

Birinci nüshamızda münderiç makâlemizde Avrupa’dan kitap celb edilmeli demekten maksadımız o kitapların tarz-ı tertîb ve te’lifden istifâde etmemiz lazım demektir, bu fikr ile yazılan ‘ibâremizdeki mübâheseyi bize ihtâr eylemek lütfunda bulunan zevâta teşekkür ederim.

A. ‘Atıf

“Hukûk” Matbâ’ası

Bâbîâli civârında Ebu’s-Su’ud Caddesi’nde numero: 19

Âsâr sahiplerine

Eserlerinizi bi sûret-i nefise ve muntazamada ve ehven fiyatla tab’ etmek için hukuk matba’ası’na mürâca’at buyurunuz.

Mezkur matba’a ve kütübhânesi’nde tenzîl fiyatla satılan kitaplar esâmisi

Para

Guruş

23	Hukuk-i 'umûmiyye-i düvel			Mahmud Es'ad
Efendi				
10	“ husûsiyye-i düvel	“	“	“
5	Ferâidü'l-ferâiz		“	“
5	Kitâbü'n-Nikâh ve't-talak	“	“	“
10	telhîs-i usûl-i fikh	“	“	“
10	Usûl-i fikh birinci cild		“	“
5	Şerî'at-ı İslâmiyye	“	“	“
20	2 Târih-i İslâm	“	“	“

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 2</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>19 Cemâziye'l-âhir</i>	<i>Medrese</i> <i>İ'tikâdları</i>	<i>13 Mayıs</i>
Pazartesi günleri neşr olunur üsbü'-i İslâm cerîdesidir.		

Lozan Mülâkatı

İkdam Gazetesi'nin 5831 numarolu nüshasıyla intişâr eden Lozan Mülâkatı'nı az kaldı unutacaktım. Halbuki sehhar sözleri hâvî bulunan bu mülâkât unutulacak, yutulacak şeylerden değildir.

Ezhân-ı sâfiyye-i İslâmiyye'yi te'sîrat-ı sehharânesinden kurtarmak için havvâs-ı te'siriyyesini kılmalı ibtâlâ çalışmak, lisanla “muavvezeteyn” okumak kalemdârân-ı ehl-i İslâm'a sahn koyan erbâb-ı îmâna vâcibü'l-îfâ vir vazife-i diniyyedir.

Lozan'da bir Amerika'lı ile vukû' bulan bu mülâkatta deniliyor ki: Millet-i İslâmiyye ve Devlet-i 'Osmaniyye'nin tutulmuş olduğu verem-i inhitât, dîn-i İslâm'ın hasm i'tila 'adüvv ve irtika olmasından ileri geliyor. Ta'assub-i İslâm'ın rahzen-i su'ud bulunmasından neşet ediyor.

Zümâm-ı efkârımız Avrupa ve Amerikalıların dest-i teshîrlerine geçmiş bulunmasına bakılacak olursa bir Amerikalının ağzından çıkan bu sözlerin muhitimizde icrâ edeceği te'sîrâta sehâre-i (Musa S.A)'da hased eder zannedirim. Mülâkatı icrâ eden Ahmed Cevdet Beyefendi'nin o sözleri nasıl bir ihtisâs-ı kalbî ile dinlemiş olduğunu keşf etmek ya kerâmet, ya kehânete muhtaç. Ben ise her ikisinin de Bağdad ve Basra kadar uzak bulunduğundan istiyordum ki harita-i fikriyyesi yine kendi cerîde-i resmiyyesinde çizilmiş bulunsun. Cevab olarak "la" mı yoksa "ne'am" mı? değini bir İslâm muhibbi, İslâm muharriri olmak i'tibârıyla bildirmiş olsun. Sağ olsun var olsun ki ikinci mülâkatıyla vermiş olduğu cevabları yazdı, bildirdi. Yine bizim hevamızla taa Amerika'dan gelen bu sadâ kulaklarımızı çınlatmalı, 'ulemamız, fudelamız üzerinde sûr-i isrâfil te'sirini icrâ etmelidir.

Artık Müslümanlığı yalnız tesbîh çekmekten 'ibâret zan etmemeli, fazl ve kemâli sarıkla cübbeden veyahut fesle paltodan 'ibâret bilmemelidir. Dindar odur ki: hakâyik-i diniyyesini layıkıyla bilir ve 'amel eder. Yalnız bilmek ve 'amel etmek de kâfi değil bildirmek lâzım. Anlatmak vâcibdir.

(s.10) Fâzıl odur ki: Fezâil-i insaniyyeyi câmi' olur, 'âlim odur ki: dekayik-i fenniyyeyi dimağına sığdırır. Bu gün ahkâm-ı İslâmiyye'nin mâni'-i saâdet mûcib-i felâket sayılması hem sayanların, hem de saydıranların cehaletlerinden başka bir şeyden tevellüd etmiyor. Niçin i'tirâf etmeyelim ki bu kabâhat bu kusur sayanlardan ziyâde saydıranlardır. Fakat saydıranlar kim?

Şüphesiz 'ulema-yı dinimiz, fudela-yı mezhebimizdir. Bir 'âlimimiz çıkıp da dekayik-i diniyyemizi teşrîh etmiyor, edemiyor. Bir fazılıımız kalkıp da hakâyik-i diniyyemizi tedkîk yapmıyor, yapamıyor. Zunûn-i dâfi', şükûk-i râfi' bir kitab yazmıyor, yazamıyor.

İşte bu yüzden de ahkâm-ı İslâmiyye'ye 'adüvv-i irtikâf, hasm-ı i'tila zan olunuyor. Bilmiyorlar ki mübârek toprağımız nasıl bikri bozulmamış bir arûs me'âdin ise mukaddes dinimizde cehre-i sa'âdet nemasından perde-i cehâlet kaldırılmamış öyle bir 'arûs-i defâin, ayn-ı i'tilâ ruh-i irtikâf'dır. Fakat çalışmak, o me'âdini, bu defâini keşf etmek, meydana çıkarmak, saha-i 'ilâniyete koymak lazım. Ta ki sa'âdet, selâmet yüz göstere, zunûn ve şükûk ortadan kalksın, hay ve hevay-i cidâl kıl ve kâl niza' yedi kat

(Darb-ı mesel olarak söylüyoruz bizi bu itikâdda itikâd edenler sakın aldanmasınlar.)

yerin dibine geçsin bu varlığı, bu gayreti kim gösterecek? Yine şüphesiz 'ulemâımız, fudelaımız fakat böyle 'âlimlere az mâliğiz veyahut hiç mâlik değiliz.

Gerçi 'âlimlerimiz var fakat hizmetleri yok, fâzıllarımız var fakat himmetleri yok. Muktedirlerimiz var fakat menâfî-i diniyyeyi bırakmış fevâid-i dünyeviyye arkasında koşuyor, mümtazlarımız var fakat kendi mesleğini unutmuş âhar sâliğı bulunuyor. Dine, mesleğe hizmet edecek 'âlimleri, fazılları yeniden bulmak lazım geliyor, yeniden bu betâletle, bu betaletle olmaz. Tedrisatı ve kütüb-i tedrisiyyeyi tecdîd ve tenkîh etmelidir.

Talebe-i 'ulûmun devr-i ihtiyacına deva-sâz olmalı ve fakat böyle serbest bırakmamalı ahlâkıyyatına, ictimâiyyatına nezâret ve itina eylemeli ve medârisin süknâ cihetini taht-ı nizâm ve intizama almalıdır.

Hâl-i hâzırî itibârıyla medârisin süknâ cihetinde olan bataklığı Ağustos ayının sıcaklığı bile kolay kolay kurtaramaz. Bu ahvâl, bu şerâit içinde 'âlim yetiştirmek, fâzıla nâil olmak ölüyü diriltmek kadar güçtür. Dirilir amma bir İsa lazımdır. Fakat hani ya nerde o İsa?

Medrese

İslâmiyet'i yanlış telakki etmeyelim

Bir vakitten beri -İslâmlığı yanlış telakki edenler görülüyor. İslâmiyetin yalnız bir emr-i vicdânîden ibâret olduğuna dâir efvâh-ı cedîdeden sesler işitiliyor kezâlik İslâm sâde namaz kılmak, oruö tutmak, duâ etmek ilâ âhiri gibi ibâdetler zannında bulunanlar var hayır İslâm sâde (s. 11) bunlar değildir. İslâm vasfının dâiresi pek vâsi'dir filhakika îmân ve İslâm tasdik-i kalbî ile ikrâr-ı lisaniden 'ibârettir Resulullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dünya ve 'ukbâya dâir ihbâr ettiği zarurete ma'lum olan şeylere inanmak ve inandığını dil ile itirâf etmektir fakat bununla Müslümanlık tekâmül edilmiş olur mu? Müslümanlık böyle basit bir fi'il-i kalbî ve lisânî ile oluverseydi ondan daha sehîl bir şey olmazdı tam müslim olmak için mu'tekadât-ı kalbiyyesini icrâ etmek, tatbik etmek lâzım. Bu icrâ'at ise ya umûr-i âhirete ta'alluk eder ibâdet olur veyahud dünyaya dâir bulunur münâkahat-ı mu'âmelât-ı 'ukûbât nalarını alır işte bu fûrû'ata, tehzîb-i nefse âid olan ahlâkiyyatı da

katarsak İslâmiyetin dâire-i şumulünü çizmiş oluruz. Görülüyor ki din-i İslâm her hareket her fi'il her hâdise her mavcûd hakkında hükm ve kararını vermektedir. Hiçbir emr-i dünyevî yoktur ki İslâmiyet güzelliğiyle nâ-kâbil -i müşâhede olsun. Beşeriyetin sa'âdetini kâfil tasavvur, i'tikâd, teşebbüs, fi'il her ne var ise mukteza-yı İslâmiyet'tir. Yeter ki kendisinde bir maksad-ı uhrevi-i İslâmî gözetilmiş olsun. Binâenaleyh 'ilm, 'adâlet, sıdk, istikâmet, şecâ'at, hamiyet, sa'y, fa'âliyet, terakkî, san'at, ticâret, zirâ'at, askerlik, siyâset hâsılı her türlü fazilet-i 'ilmiyye ve ahlakıyye ve her türlü kemâlat ve ihtiyâcât-ı dünyeviyye İslâm'ın cümle-i mukteziyyâtındandır. Bunların lüzûmuna dâir pek çok âyât-ı Kur'aniyye ve âsâr-ı nebeviyyeyi icraya ve fazâil-i 'âliyye ile ittisâfa dâir olan âyât ve ahbar-ı celîle mü'min bihde dâhil ve îmânın müte'allakatında münderiç olduğu için bunları "heyet-i İslâmiyye'ye lüzûm ve ihtiyâcî olduğu hâlde" terk eden adam mü'min-i kâmil olamaz.

İcmâlen söylediğimiz şu hâlât, evsâf ahkâmın nekâizi olan zulm, nifâk, kizb, iftira, cebânet, 'atâlet, tedenni ve her ve her çeşit fazîhat, rezilet, heyet-i İslâmiyye'nin inkırâz ve mahvını mûcib her fenalık muhâlif ve münâkız îmân ve İslâm'dır. El-hâsıl dîn-i İslâm yalnız umûr-i uhreviyyeye ta'alluk eden bir emr-i vicdânîden 'ibâret değildir. Umûr ve mu'âmelat ve ihtiyâcât-ı dünyeviyye hakkında dahi bu husûsta 'akla rehberlik eder İslâmiyet bir güldür ki eczâsı nâ-kâbil-i iftiraktır. Bu gülün yalnız aksamını terk etmekle İslâmiyet tamam olmaz.

Bununla beraber şunu da unutmamalı ki ahkâm-ı İslâmiyenin umûr-i dünyeviyyeden mu'âmelat-ı beşeriyyeye müte'allık kısmında dâima ihtiyâcât-ı 'asrî gözetir. Bir elastikiyyet vardır nazariyet-i İslâmiyye dâiresinde olmak ve ihtiyâcât-ı beşeriyyeye müte'allık bulunmak şartıyla tevsi', ta'dîl ve takdîr olunabilir. Yeter ki bu vazifeyi görecek olanlar ihtiyâcât zamanı 'ârif ve dekâyik-i İslâmiyyeye vâkıf-ı mütehassisiden bulunsunlar.

Keza İslâmiyet, tasvîr ve ta'rîf eyleyen âyât-ı Kur'aniyye ile ihbâr-i nebeviyenin bir kısmını san'atı, ticâreti, tabâbeti, zirâ'ati emr ve teşvik eder, bunların lüzûmunu icmâlen beyan eyler. Fakat hiç (s.12) bir zaman san'at için lazım olan fabrikalardan âlât ve edevattan fûnûn-i ticâret ve zirâ'attan bahs etmez. Bu gibi kifâyet ve kemmiyeti mevhibe-i rabbaniyye olan aklın tecârübüne havâle eyler. Bu gibi şeyler için akl-ı beşere salâhiyet -i vâsî'a verir. Her şeyin Kuran-i hükmîde

mevcud olması esas cümlesi i'tibârıyla sarâhaten veya işâreten zikr edilmiş bulunmasıdır.

Eğer Kur'an-ı 'azîmü's-şân her şeyden ale't-tafsîl ve sarâhaten bahs etmiş olsaydı ihâtası gayr-ı kâbil bir mecmu'a-i külliyyat olurdu.

İslâmiyet şu tafsîl ettiğimiz şekl ve sûrette bir mecmu'a-i la yenfek olunca bazı müfekkirimizimizin İslâmiyet'İN ahkâm ve muâmelât-ı dünyeviyye dâr olan kısmını hükm ve i'tibardan ıskât edip İslâmlığı sırf emr-i vicdânîye ve 'ibâdâta münhasır olması lüzûmunu iddi'a etmekte ne fâide tasavvur ettiklerini bir türlü anlayamıyoruz.

Eğer bunları terakkî ve tefeyyüzün onunla 'add ediyorlar ise yanılıyorlar. Şimdiye kadar tedennimizin adam olmaklığımızın esbâbını ahkâm-ı İslâmiyye'ye teşebbüsde değil belki tekâlîf-i İslâmiyyeyi icrâ ve îfâ etmemekliğimizde aramalıyız. Mesuliyet-i emre intisâl etmeyen biz İslâmlardadır yoksa evâmirde değil bu gün görüyoruz ki ahlâk ve fazâilden mahrum, 'âtıl İslâm şeklinde, kıyâfetine insanlar var bunları görüpde kabâhati mes'uliyet-i ahlâkıyyeyi dîn-i mübeyyin-i İslâm'ın kısm-ı ahlâsine mi 'atf etmeli yoksa ahlâk-ı İslâmiyye ile mütehallık olmayanlara mı? kendisine intisâl edilmeyen bir kanunda maksad hâsıl olmazsa hiçbir zaman mûcib-i fesh ve muâheze olamaz.

Bilirim Avrupa İslâmları hiçbir zaman beğenmez ve beğenmemiştir. İslâmların her kusurunu dâima dinlerine 'atf edegelmişlerdir. Bu ise bir muhâkeme-i mantıkıyye eseri değildir. Ta'assub-ı s'Alibiden feverân edeb hissiyatın îcâbıdır. Her 'asrın îcâbına idrakine göre İslâmiyeti ya imhâ veya nasrâniyete tahvîl için çalışmaktır. Bu 'asırdaki hücumdan maksadına evvelki maksadlardır. Fakat medeniyet, nezâket tevelli ile mestûrdur. Avrupa bize acır ve medenî olmamızı isterse bize sefâhet-i ahlakıyyesini tavsiye etmesin, insâniyet nâmına makine, sanâyi', zirâ'at, ticâret mu'allimleri göndersin ve mülkümüzde istediğimiz gibi tasarrufda serbest bıraksın.

Fâtih Dersifâmlarından

Demir Hisarlı Hafız Hüseyin

(Ebed-i müddet) yalnız (Ahlâk-ı dinî) iledir!!

Vahdet, vahdet-i ictimâ'iyeye husûle getirmek, o sâyede beni beşeri, hem de asırlardan, vakt-i cahiliyetlerden biri boğuşa boğuşa yorulmuş olan insan sürülerini mazinin karanlık gecelerinden sabaha bir sabah-ı felaha erdirmek, refahı te'mîn etmek için doğan şems-i İslâm etrafına toplanan, yahud hücum eden bakıyye-i mazlimeyi de ziya-yı müessiriyle eritmiş idi. vakit vakit, zaman zaman kayıdda bucakta kalan bekâya-yı izlam, enkâz-ı zullam fırça, kendine müsâ'id zamanlar bularak çıktıkça muhitte zulûm bir halef, mütefessih bir âtî, mütevahhiş bir istikbâl vücuda getirmeye de çalışıyordu.

(s. 13) İslâm'ın bu mübeccel kuvvetin 'âdeti, sünneti de kendine mu'ârız, mukâbil kuvvetleri lütufla, iltifatla huzur-ı irşadında diz çöktürür ya hakkı teslîm ettirir, etmezse tevfiķî nasîbî yoksa ona haddini bildirir.

İslâm, kalbinde asla bir hırs kürsi-i ibcâl, bir hâhiş ikbâl beslememiş, fakat eteğine yapışanları bir mevki'-i iclâlâ çıkarmıştır.

Bizde olduğu gibi manasını anlamadığım, ezilmiş, tefessüh etmiş bir ma'nâ-yı 'acîb içerisinde de çırpınmak istemediğim “ebed müddetlik” hissi Emeviler de var idi. Bunlar da “biz ölmeyeceğiz” diyorlardı. Sükût-i ahlâkileri sonunda kendilerini mezarlarında yedi. Kemiklerini bıraktı, kül etti. 'Abbasiler daha ziyâde (ebed müddetlik) şerefini kendilerine mâl ediyorlar. benimsiyorlar. “Bu şeref ancak bizimdir. Çünkü: Al-i Muhammed'iz, evlâd-ı 'Abbas'ız” diyorlardı. Dünya, kanun-i şer'i adem-i inkıyâd onları da bitirdi. Şerâfet ve neseb-i peygâmerî iftihârı, gururu kendilerini kurtaramamış “fela insâbi beynehüm yevmeizin velâ yetesâelûn”seru 'ıydî daha dünyada iken mevcudiyetlerini gösterilmiş müncelî olmuş idi.

Demek ki gerek Emeviler ve gerek 'Abbasiler ahlâk-ı dini ve esâsiden büyük adımlarla ayrıldıkları anda acı, zehirnak bir 'âkıbet ile karşılaşmışlardır. Emeviler birer heykel-i zulm sûretinde mahv olmuş, 'Abbasiler ise onlardan dah fena 'âkıbete uğramıştır.

Sonraları ara sıra yine meydan-ı revaç ve i'tikada atılan “Sabbahiler” “Ahiler”de başka bir şekilde, başka bir libasla görünmüşler, ma'sûm, saf İslâmiyeti dalgalandırmak istemediler, fakat za'îfü'l-i'tikâd, şaşkın birkaç mevcuddan ma'âda nâsır bulamamıştır.

İşte böyle İslâm'ın birer kâtî'ü'l-istikbâli olanlar nihâyette hep maktu'ü't-tevfik olarak çekilmişlerdir.

(Ebed müddetlik) şerefine hiçbir kitle-i beşer nâil olamamış, ahlâk-ı dinîye veda' edenler, İslâm'ı değil kendilerini hüsranda bırakarak mevcudiyetlerine veda' eylemişlerdir. Fakat yine İslâm, i'tikâd-ı İslâm bâkî kalmış, ebed müddetlik şerefini kendisine hasr ve mezc etmiştir. Çünkü şâri'-i a'zâmın vâzi'h-i kerimin şu emri her asırda, her vakitte bazen muharrik acı sûretlerde tecelli edecek idi:

“Ehl-i inad Allah'ın ikâd etmiş olduğu nuru, nur-i İslâm'ı üflemek söndürmek isterler. Halbuki Cenabı Hakk dilediği yevm -i âhire kadar o nuru, o ışığı itmâm ve te'yîd edecektir. İstedikleri kadar erbâb-ı küfr ve dalâl o ziyâi karanlık etmeye çalışanlar kerih görsünler, takdir-i 'azm ve ilâhiye karşı bu çabalamaklar ehemmiyetten 'ârî ve sakıttır. Sûre-i Sâf”

Medreselilerden H. Nâki

(s.14) İctihad-ı refikimize ikinci sözlerim

Ezelden beri medreselilerde yerleşmiş, kökleşmiş bir i'tikâd vardır. Öyle i'tikâd ederiz ki kıyas [ma'lum ya medreseliyiz] emelin suğrası mâddiyat, kübrası ma'nevîyattır. Ta'bir-i âhîrle tedbîr ile takdîrdir.

Bu iki mukaddeme bir araya gelmedikçe hiçbir emel-i beşer husûl bulamaz. Ne yalnız tedbir ne de yalnız takdir matlûb-ı beşerin ele girmesine her zaman, her işde illet-i tâmmе değildir. Onun için medreseliler (el-'abdü yüdebbirü ve'r-rabbü yukaddiru) düstûrunun hükmüne la-yetezelzül bir i'tikâd ile mu'tekaddırlar. Hiçbir kuvvet onları bu i'tikaddan çeviremez. Nasıl çevrilsinler ki âyât-ı Kur'aniyye ve ehâdis-i nebeviyye onlara o yolda rehberlik etmektedir. Ve sa'âdet-i beşerde bu i'tikaddadır zâten akl-ı insânîde öyle hükm etmez mi? hangi 'akl-ı selîm sahibi vardır ki ma'nevîyatsız maddiyatın ve maddiyatsız ma'nevîyyatın kâşâne-i sa'âdet mirkâd-ı su'ûd olabileceğine ihtimal versin?

Beşeriyeti maddiyattan istifadeye sevk eden ma'nevîyyat olduğu kâbil-i inkar mıdır?

Bir adam bir kavim farz edelim ki 'azminde kendisini teşci' edecek cesâret-i kalbiyye, metânet-i fikriyyesi bulunmasın, ona nisbetle maddiyatın varlığıyla yokluğu siyân kalmaz mı? buna verilecek ecvab evet, evet demekten başka ne

olabilir? Şimdi şurasının soralım: cesâret-i kalbiyye, metâneti fikriyye ‘acaba neden doğar?

Bunlara öz ana olmak üzere ma’neviyattan başka kimi ve neyi bulabiliriz?

Maddiyattan edeceği zararlara mukâbil mükâfat-ı ma’neviyye göreceğine mu’tekad bulunmayan bir adam, bir kavim her vecihle hâib ve hâsir olacağı meydan-ı vegâda cevelan eder mi? hayır, binlerce hayır.

Öyle ise medreseliler ile beraber herkesde i’tikâd etmelidir ki: evlad-ı muvaffakiyetin babası maddiyât ise anası da şübhesiz ma’neviyâttır.

İctihâd-ı refikimizin tezyif eylediği “softa i’tikadları” bu kabîl i’tikadlar ise medreseliler, katarat-ı ebhâr kadar tezyife ma’ruz kalsalar sa’âdet-i beşer nâmına yine bu i’tikadlarından çevrilmeyeceklerdir.

Softaların yalnız du’â ve ma’neviyât ile iş olur biter i’tikadında bulunmadıklarını şununla isbât ederim ki: bu gün softalar, istikbâl-i maddî ve ma’nevîlerini te’mîn etmek arzusuyla her meşru’ vâsitaya mürâca’at ederek hayatlarını yıpratırcasına çalışıyorlar. Eğer yalnız du’a ve ma’neviyat ile iş olur, biter i’tikadında bulunsalardı tescih* bedest olarak bu set nişin du’a kalmaları icâb etmez mi idi? yalnız şu basit delil-i tarsîn de’avî etmeye kâfidir i’tikadındayım refikimizi bu yanlış i’tikâda düşürsün, makam-ı meşihatın tab’ ettirerek muhârib-i askerimize gönderdiği du’âlar olduğu yine kendi lisanından anlıyoruz.

Medreselilerin i’tikadlarınca bunun için makam-ı meşihata lisân-ı tezyîf değil dest-i tebcîl uzatmak lâik idi. Çünkü ma’neviyâtı tezelzüle uğramış (s. 15) efrâdı ma’nen teşcîh etmek lâzım ve vâcib idi. Makâm-ı meşihati tahkim-i ma’neviyyâta himmet ettiyse maddiyâtı bırakalım diye fetvâ vermedi ya! Belki ma’neviyyat kadar maddiyatın da lazım olduğunu pek’ala takdir ederek gönüllü gidecek olan talebe-i ‘ulûmun kur’a imtihanlarını te’hîr etmek sûretiyle onları teşcîh etti. Öyle ise niçin gitmediler) su’alini sormaya kıyâm eden herhangi bir kimse hakikat-ı hâlden bütün bütün gâfil bulunduğunu ‘âleme îlân etmekten başka bir iş yapmış olmaz.

Bu husûsta şüphesi olanlar harbiye nezâreti celilesiyle mürâca’âtle hâkikat-i hâlî anlayabilirler.

Şimdi ben de soruyorum ki: refikimizin heyet-i tahrîriyyesinden kaç tanesi ‘âlem-i mahsûsunu terk ederek saha-i cihadda hâzır bulundu? Bir tanesinin bu

fedakarlığına mutt'ali' olabilirsem hem kendimi hem de vatanımı bahtiyar 'add edeceğim. Şâyed olamazsam.

“Yazılısın seng-i kabrimde vatan mahzûn ben mahzûn”

Ahmed Şirânî

İlm-i hâl dersleri

Buradaki sözlerimle Allah'ı bildireceğim.

Bismillahirrahmânirrahim

Varları var eden bir yaratıcı vardır ki adına (Allah) denir. Başka daha çok adları vardır. Onları da birer birer öğrenirseniz daha güzel olur. Dünyada neler varsa onlar kendi kendilerine var olamazlar. Herhalde elinden yaratmak gelir, iş bilir bir yaratıcı lazımdır. İşte o yaratıcı Allah'ımızdır. Sakın biz, varlar kendi kendilerine var idiler dinlerin yaramaz akıllarına uymayalım. Bir yaratıcı olmasaydı bu dünya var olur mu idi. Allah'ın işine karışacak hiçbir ortağı yoktur. Ne isterse yaratır, nasıl isterse öyle yapar. Kimse işine karışamaz. Varlığın önü, sonu yoktur. Varlık ondan hiç ayrılamaz. Varlığına birliğine her adamın inanması lazımdır. İnanmayan gavur olur. Eğer gavurluktan vazgeçmeden ölürse mahşer gününde Cehennem'e girer. Bir daha çıkamaz. Daha yazacağım.

Hocalardan: Ahmed Şirânî

Şu'ûnat-ı İlmiyye

Medresetü'l kuzatın duhûl-i imtihanında nâmlarına kur'a-i muvaffakiyet isâbet eden talebe-i 'ulûmun cedvel-i resmîsini ber-vech-i âti neşr ediyoruz. Kendilerini tebrîk eyler, ve din ve millete hizmât-ı nâfi'ada bulunabilecek bir halde ikmâl-i tahsîl eylemelerini Cenabı Hak'dan dileriz.

(s.16)

1-Hamsili Hâlid Naci Sebâi Hacı Ahmed Naci	28-Kütahyalı Hafız 'Osman bin Hacı Mehmed 'Ali
2-Kasabalı İbrahim bin 'Abdullah	29- Erdekli Seyyid 'Osman bin Şeyh

3-Çarşambalı İsmail bin Şevki	“Alim Seyyid
4-İnebolulu Mustafa bin ‘Ali	30- Atinalı Mecid bin ‘Ali
5-Görelilili ‘Abdüsselam bin Hacı Hüseyin	31-Timur Hisarlı Ahmed bin İsmail
6-Atinalı Hâfız ‘Abdurrahman bin Şa‘ban	32-Gürdüslü Mustafa Asım bin Abdullah
7-Big‘Ali Hâfız ‘Abdullah bin Ramazan	33- Kırkağaçlı Muharrem bin Veli Hoca
8-Keskimli Receb bin Mustafa	34-Tataylı Ahmed Tahir bin Şakir
9-Süleymâniyeli Monla Reşid bin Fettah Bey	35-Metroviçeli Hafız Mahmud bin Hacı Mehmed
10-İzmitli Sadık bin Osman Kâmil	36-İzmitli Mustafa bin Abdurrahim
11-Çatalcalı Hafız Şa‘ban bin Memiş	37-Kayserli Ragıb bin Rıf‘at
12-Arhavili Şükrü bin Mehmed	38-Gelibolulu Halid bin ‘Ali
13-Alaşehirli İbrahim bin Hacı Hüseyin	39-Tirebolulu Halil bin Halil
14-Hasan Kaleli hafız bekir Sıdkı bin Hacı Receb	40- Hemşinli Hamid bin Yunus
15-Akhisarlı Mehmed bin Mehmed Emin	41- Der‘Aliyyeli Mehmed bin Ahmed
16-Giridli Hüseyin Hüsnü bin Mustafa	42-Mekrili Durmuş bin Mustafa
17-Manisalı Hafız Ahmed Sabri bin Hacı ‘İzzet	43-Batumlu İskender Zülkarneyn bin Abbas
18-Nifli ‘Osman bin ‘Ali	44- Trablus Şamlı Mehmed Lebib bin Şeyh Ahmed
19-Kütahyalı İbrahim bin Mehmed ‘Ali	45-Ermenekli Hüseyin bin Osman
20- Kara mersilli ‘Ali bin Receb	46-Hopalı ‘Ali bin Mustafa
21-Kütahyalı Mehmed Sadık bin Hafız Ahmed	47-Ergirli Hüdaverdi bin Adburrahman
Hulusi	***
22-Atinalı Halil Niyazi bin Hüseyin	Kemâ fi’s-sâbık talebe-i ‘ulûma
23-Bilecikli Hafız Ahmed bin Hafız	harcı-râh verileceği ders-i vekâlet-i

Mehmed	'Aliyyesi tarafından i'ân edilmiştir.
24-Eyücekli 'Ali Osman bin Mustafa	Müdür-i mes'ul: Ahmed Şirânî
25-Atinalı 'Arif Ahmed	Hukuk
26-Muğlalı Receb bin Mehmed	matba'ası
27-Batumlu 'Ali Rıza bin Dursun	

Arz-ı teşekkür

Gazetemizin intişarını tebrîk eden refiklerimize teşekkür eder ve bizi refâkatlerine kabul eylediklerinden dolayı derûnumuzda hüsn-i iftihâr besleriz.

Dârü'l-mu'allimînden Reşid Efendi'ye

Makâlenizi aldım teşekkür ederim bu hafta yer kalmadı gelecek nüshamızda mea'l-memnuniye derc edilecektir.

Ayasofya'da Mehmed bin Emin Efendi'ye makalenizi aldım çok memnun oldum. Herhalde neşr edilecektir.

i'ân

Fatih dersi'âmlarından Edib-i Lebib 'Abdullah 'Atıf Efendi biraderimizin câmiü'l-Letâif itlâkına seza "lubbü'l-Kırâe" nâm eser-i güzidesinin üçüncü cüzü de intişâr etmiştir. Lisân-ı 'Arabdan behredâr bulunanlara tavsiye eyleriz.

Dârü'l-fünûn me'zuninin-i mümtâzesinden İsmail Sıdkı Efendi'nin ihtiyâcât-ı diniyye ve milliyyemize dâir mülâhâzât-ı mahsûsasını hâvî "Hayye 'ale'l-intibâh" nâm eser-i kıymetdârını bütün Müslümanlara ve bilhassa talebe-i 'ulûma kezâlik tavsiye eyleriz.

Tebrîk ve tebşir

Etfâl-i İslâmiyye ve 'Osmaniyye'nin menâfi'-i maddiyye ve ma'neviyyelerine hâdim olmak üzere (mektebli) nâmıyla bir gazete çıkacağı haber alınmıştır. Kâri'lerimizi haberdâr eder ve müessislerini tebrîk eyleriz.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 3

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 3</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30</i> <i>Ve altı aylığı 15 Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'ade edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>26 Cemâziye'l-âhir</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>30 Mayıs</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebâr sûrethû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e'ş-şems min remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min sakamin

Münderecât

Def-i Zünûn -----	Medrese
Mekteb - Medrese -----	Hafız Hüseyin
Kütüb-i Tedrisiyemiz -----	A. Atıf
Medrese İ'tikadlan ve Temennilerim -----	Mehmed Emin
İçtihad Refikimize Üçüncü Sözlerim-----	Ahmed Şirânî
İlm-i hal Dersleri-----	Hoca
Milletçi Bir Garb İntibâhî Bir Fikir-- -----	Şükrü Cemil
Şe'n 'İlmî-----	

Merkez-i tevzi'i: Bâbîâli Caddesi'nde

“Cem'iyet kütübhânesi”

Adres: Fatih'de Bahr-ı sefid Çifte Ayak
Kurşunlu

Medresesi'nde Ahmed Şirâni

“Hukûk” Matbâ'ası

Bâbîâli civârında Ebu's-Su'ud Caddesi'nde numero: 19

“Hukûk” Matbâ'ası

Bâbîâli civârında Ebu's-Su'ud Caddesi'nde numero: 19

Âsâr sahiplerine

Eserlerinizi bir sûret-i nefise ve muntazamada ve ehven fiyatla tab' etmek için hukuk matba'ası'na mürâca'at buyurunuz.

Mezkur Matba'a ve Kütübhânesi'nde fiyatla satılan kitaplar esâmisi

Para	Guruş		
5		Tavzîhü'l-Müşkilât fî ahkâmü'l-intikâlât	Ali Haydar Efendi
126		Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye Şerhi abonesi	“ “
1		îzâhü'l-hedâye beher koruması	Süleyman Sırrı
Efendi			
1		‘İlm-i hilâf “ “	“ “
5		Fenn-i Menahic ve‘İlm-i mantıktan	“ “
7		Usûl-i fikh dersleri menardan terceme ve hüsni kabh	
		Bahsinden nihâyete kadar	“ “
30		Usûl-i fikh dersleri	Merhûm ‘Ali Haydar
Efendi			
5		“ “ “ Emr bahsine kadar	Seyyid Bey
12-20		Beyyinât-ı Ahmediyye	Merhûm İsmail Hakkı Efendi

10	Hak ve hukuk	“	“	“	“
5	Vesâya ve ferâiz	“	“	“	“
25	Başımıza Gelenler	Mehmed 'Arif Bey			

Târih-i Hicrî 1331	Numero: 3	Târih-i Rûmî 1329
26 Cemâziye'l-âhir	Medrese İtikadları	20 Mayıs
Pazartesi günleri neşr olunur üsbü'-i İslâm cerîdesidir.		

Def-i Zünûn

Kur'an te'sîsatından 'asr-ı tanzîmata kadar nâzm-ı umurluğumuza 'uhde-i 'ilm ve 'irfânında tüten medâris-i lmiyyemizi o kadîm mevki'-i mu'allasına, o eski maşrık mecellesine ı'sâd etmek, bütün millet-i İslâmiyye'nin mefrûzü'l-îfâ bir vazife-i diniyye ve hayâtiyyesidir. Cism-i millet ve devlete- Baran-ı sema kadar- feyz-i 'ilm ve 'irfan, ifâza etmiş ve etmekte bulunan medâris-i İslâmiyye'nin huzur-i feyz-i neşûrunda zânu-zen ta'zîm, ser-fürû tebcîl olamaz, ni'met şinaslık şe'airinden iken misli görülmemiş bir nankörlüğün zebunu olarak o mebâni'-i fuyûzun, o mezâri'-i 'ulûmun hâtır -ı şâtırını rencide ediyor, sadr-ı sâfını cerîhadâr kalıyoruz. Güya ki 'asırlarca millet ve devlete nefh-i hayat eden o değilmiş. İslâmiyeti ta'mîm ve temsil eden o değilmiş. efkâr-ı İslâmiyye'nin merkez-i ictimâî o değilmiş. Şark ve garb kütüphânelerini âsâr-ı muhallide ile dolduran o değilmiş. Fukehayı, fuzelayı, 'ulemayı, vüzerayı, vükelayı, hatta selâtin-i İslâmiyye'yi yetiştiren Darü'l-fünûn, Dârü'l-'ulûm o değilmiş.

Mürur zaman, 'ubûr-i eyyâm, o fezâili, o mekârimi unutturmuş, hâfızalardan , hâtırlardan silmiş, çıkarmış, ne kadar tâli'siz, ne derece ikbâlsiz imiş ki tarihlerimizin bile kısmen nisyanına kısmen de 'isyanına uğramış. Şimdi de mücerred muahezelere, kuru muhâcemelere uğruyor, ma'rûz kalıyor. Kimse demiyor ki bu, düşmüşse kaldıralım, ölmüşse diriltelim, bayılmışsa ayıkdıralım.

Gözünü açan yalnız noksanını görüyor, ağzını açan yalnız buhranını söylüyor, Ya Rabb bu ne hâlet? Bu ne hikmet? Ey İslâm mütefekkirleri ey islâh muktedirleri

yetişir artık ihtifa', yetişir artık inzivâ. řu medârise hizmet ediniz. řu dūřküne himmet ediniz. Dîn-i İslâm sizden ıslâh bekliyor, âlem-i İslâm sizden ıslâh istiyor. Allah'ın rızası medârisin ıslahında, gazabî indirasındadır. Peygamberin řefâ'ati medârisin ihyâsında a'razî imhâsındadır. Her göz görüyor, her kulak işitiyor ki ıslâh-ı medâris hakkında (seyl-i bahar gibi) bir cereyan var. Bunun önüne geçmek istemek mecrâsını değiştirmek dilemek cinnettir. Cinayettir, hissizliktir, beyinsizliktir.

(s.18) Herhalde bu medâris ıslah olunacak, ihyâ edilecek fakat biz, istiyoruz ki câhil ıslah hâric-i meslek kimseler işe karışmasın, 'âlem ihyâ, vâkıf-ı ihtiyâc, ricâlimiz bir kenarda el oğuşturmasın ıslâh-ı medârisin evveli [ahlî mine'l-'asel], âhiri [emri mine'l-basl] olmasın. Öyle doyuyor, öyle işitiyoruz ki dersi'âmlar, ıslâh-ı medârise mâni' oluyor zan ediliyormuş. Bizim bildiğimize göre ıslâh-ı medârise mâni' olacak bir dersi'âm ya yoktur ve yahud yok hükmündedir. şâyed zannımın hilâfına olarak öyle bir dersi'âm, böyle müderris varsa imam efendi hemen başı ucuna geçerek vazîfe-i telkîniyyesini icrâ etmelidir. Çünkü öyle bir dersi'âm, böyle bir müderris cismen mevcut olsa bile ruhen ma'düddur. Kâliben hayy olsa bile kalben medfûndur.

Bî-şu'ur bir kuş yuvasını ma'mûr görmek isterken, bî-gurur bir karınca yurdunu mes'ûd etmeye çalışırken bir dersi'âm nasıl olur da menba'ı feyzini ma'mûr görmek istemez. Bir müderris nasıl olur da meslek-i mahzûnunu mesrûr etmek dilemez, hacre-i hayale sığmaz, kûşe-i dimağa girer bir şey midir!?

Hakikat-i hâl, böyle iken yine bu türlü isnâd bu çeşit iftira kürsi-i efkârda nasıl yer buluyor ve kimden iltifat görüyor. 'akıl erdiremiyoruz. Nakil bulamıyoruz. Edelim medârisi ıslah edelim ki bina-yı zunûnun temeli yıkılsın, şecere-i şükûkun kökü kurusun.

Medrese

Medrese – Mekteb

Bir devletin bir milletin mâhiyeti hamîr-i mevcûdiyeti mâye-i fuyûzât-ı 'ilmiyye ile tarsîn ve tahkîm edilmedikçe mahkûm-i inhilâl ve indirastır.

Silâh-ı 'irfân ile mücehhez olmayan her heyet-i ictimâ'iyeye mübâreze-i hayât sahasında te'mîn-i zafer ve mevcudiyet eylemez. Bütün kâinatı idâre ve tanzim eyleyen kudret, kudret-i 'ilmiyyedir, o bir kuvvet-i faikadır ki cihanda hiçbir kuvvet ona karşı gelemez. Kuva-yı sâire onun zebûnudur. Bir milleti ye's ve füturdan tahlis

eden, bir kavim için ümîd-i istikbâl keşf eden, bir devleti i'tilaya sevk eyleyen hep envâr-ı 'ulûm ve fûnûn değil midir?

'Ulûm ve ma'ârifin Dârü't-tahsilleri (medrese-mekteb) nâmlarındaki müessesât-ı 'ulviyyedir. Bu iki müessese -i hayriyye, bir milletin sa'âdeti-esbâb-ı satvet ve miknetidir.

Millet-i 'Osmaniyye'nin öteden beri iki menba'-ı dirâyet ve 'irfânı vardır. Medrese ve mekteb.

Şecere-i devlet-i 'Osmaniyye bu iki menba'-ı tefeyyüzden neb'ân eyleyen zülâl-i 'irfân sayesinde hayat taze iktisâb edebilir.

Biri millet-i İslâmiyye'nin gıdâ-i ma'nevîsini ihzâr diğeri ihtiyâcât-ı dünyeviyyesini te'mîn gâyesine hâdimdir. Her iki müessesenin mensubiyeti için mübeccel bir emel, 'ulvî bir gâye var ki o da selâmet-i dîn ve sa'âdet-i vatandır. Sohta, şâkird, talebe hep elfâz-ı müterâdifedendir. Hepsi taleb-i 'ilm demektir, bir maksadın hâdimidirler. Menşe'leriyle (s.19) isimlerindeki mugâyeret-i lafziyyeye bakıp da aralarında bigânelik mevcûd olduğunu zann edenlere teessüf ederiz. Mugâyeret-i lafziyye veyahut muhâlefet şekliyle, vahdet-i maksadı hiçbir kuvvet ihlâl edemez. Her iki kuvve-i ma'kûle ve müdrikenin el ele vererek Ka'be-i maksuda doğru yürümelerini temenni ederiz. Medreseleri evhâm ve hurâfâtın tecelligâhı diye telakki etmek ne yanlış i'tikâddır. Sahne-i medrese, dâima hakayik-i 'ilmiyyeye küşâdedir. Vâkı'an medreselerimizin şimdiki hâli esef-i iştimâli, ihtiyâcât-ı hâzıramızı tatmîn edecek derece-i tekemmülde olduğunu iddi'â edecek kadar gâfil değiliz. 'Asırların tahribatına en ziyâde ma'rûz kalan zavallı medreselerdir. Nice zamandan beri 'alâ hâlihâ bırakılan ve git gide kurûn-i vüsta hArabeleri gibi zîr-i zemîne çökmekte olan mebânî, o bî-kes müesseselerdir. Bunların ihyâ ve ıslâh olduğunu görmek bizim için en büyük mes'ûdiyet olur.

Vaktiyle düvel-i İslâmiyye'nin vâsita-i neşr-i 'irfânı medreseler idi. O medreseler ki nice dâhileri, fâzılları, hekîmleri, şâirleri, edîbleri yetiştirmişti. Bugün onların bekâya-yı âsârı şark ve garb kütübhânelerinde, müzelerinde enzâr-ı temâşâgirâne velev hayret vermektedir. Muahhiren şark hükümdarları halkın diyânete merbutiyetlerinden bilistifade icra-yı zulm ve tahakküm maksadıyla medreseleri körlediler. Ezhân-ı 'avama bir takım hurâfeler yerleştirdiler. Medreselerin te'sisindeki maksad unutuldu.

Devlet-i 'Osmaniyye muhtaç olduğu 'ilm ve ma'rifeti bir zamanlar medâristen aldı 'Osmanlıların bunca fütuhata nâil olması, o menba'ı ma'rifetten feyzân eyleyen kudret-i 'ilmiyye sâyesinde idi. vakta ki netice-i fütûhât olarak o kadar ganâime, servete nâil oldular. Gurur ve zafer ile hâb-ı gaflet ve 'atâlete daldılar. Her şû'be-i idâre gibi medâriste nâ-ehillere tevdi' edildi.

Muahharan sefine-i devlet, zuhûr eden emvâc-ı müşkilât içinde çalkalanarak kazalar, musibetler vukû'a gelmeye, devlet mâkinesi için lüzûmu olan kuvve-i muharrike-i ma'rifetin mefkûdiyeti his edilmeye başladı. Devlet iksir-i hayatı olan me'arifi elde etmek maksadıyla mekâtibi te'sîs etti. Halbuki medâris-i 'ilmiyye ıslah edilebilirdi. Her nasılsa o cihete gidiledi. Bundan sonra medâris bütün bütün mehcûr kaldı. Hiçbir himmet ıslah ve nefha-i ihyaya nâil olamadı.

Mektebler esasgir oldu. Fakat onlarda ikmâl edilemedi, hâl-i ibtidâiyette kaldı. Kimse inkâr edemez ki ma'ârif mektepleri de bugün milletin levâzım ve ihtiyâcâtını idâre edemiyor. Demek isterim ki her iki yenbu'-i ma'rifet, muhtaç-ı tensik ve ıslahdır.

Mekteblerimiz, 'âdeta okur yazari hazîne-i milletten ma'aş arar, biryığın-ı müstehlikîn yetiştirmek için kurulmuş fabrikalar hâline geldi. El-yevm millet-i İslâmiyye'nin muhtâc olduğu ma'ârif böyle ma'ârif değildir. Kuva ve âsâr-ı tabi'yyeyi hizmetkâr hâline koyacak seniyye-i arzda meknûz olan ihmâl ve iskâl-i me'âdini istifâdegâh-ı beşere çıkaracak kuva-yı zemînden iz'âfen muzâ'afeten mahsûlat-ı zirâ'iyyeyi iktitâf eyleyecek. Kudret-i 'irfân bulmak ister. Hülâsâ ma'ârif-i sanâ'iyyei ma'ârif-i ticâriyye, ma'ârif-i (s.20) zirâ'iyye lazım. Yoksa tatbikâttan mahrum beş on nazariye değil. Böyle 'amelsiz 'amelden bir semere hâsıl olmaz. Onun için 'Arab (el-'ilm bilâ 'amelin ke'ş-şeceri bilâ semerin)dir.

Velhâsıl her iki dârü't-tahsîl muhtâc-ı tensikdir. Şecere-i 'irfânın iki nihâl-i meyvedârı olan medrese ve mekteb mebsubunu dest-i uhuvveti yekdiğerine uzatarak gâye-i tekâmüle doğru yürümelidirler, birbirine mu'âvenet-i fikriyyede bulunmalıdırlar bu iki meslek arasında uçurumlar, ihzâr etmek isteyenler var ise buna teessüf etmekten kendimizi alamayız.

Fatih Dersi'âmlarından Hisarlı

Hâfız Hüseyin

Kütüb-i tedrisiyyemiz

Fütuhât-ı İslâmiyye'nin ilerlemesi ve ahalisi 'Arab olmayan bir çok memâlikin kışver-i İslâm'a iltihâkı cihetiyle lisân-ı 'Arab'ın ta'mimine teşebbüs edilmiş ve o yolda bir çok kitaplar vücuda getirilmiştir.

O vakit mezkûr memleketler halkı 'Arablar ile ihtilâta mecbûr olduklarından lisân, ihtilât neticesi olarak tabî' bir sûrette öğrenebilir, te'lîf olunan kitaplarda kavâ'id-i sarfiyye ve nahviyyeye dâir nevâkısı ikmâl ederdi.

Basralılar ile Kûfeliler -Allah ecr-i cezîl ihsân buyursun- ikdâmât-ı mütevâliye ile lisanın tedvinine pek büyük hizmetler etmişlerdir.

Muahharen Avrupa 'âlimleri uyanmaya başladığı sırada bu kitapları istilâ eyledikleri memleketlerde bularak kendi lisanlarının ta'limine esas ittihâz eyledikleri ve o yolda devam ettiler.

Bu gün Avrupa müellifi tarafından tertîb olunan gramerlerde bile bu esas müşâhede olunmaktadır, ancak onlar Dârü'l-fünunlarında icrâ eyledikleri tecârüb neticesi olmak üzere lisanın yalnız kavâ'idini öğrenmekte büyük bir fâide göremeyerek kavâ'id-i mezkûre ile birlikte lisanı da ta'lîm eylemeyi düşünmüş ve bu yolda türlü türlü usûl keşf etmişlerdir.

Onların nazarında bir lisanı öğrenmek, o lisanı yazmaya, okumaya, söylemeye muktedir olmak demektir ki doğrusu da bu meslek olmak lâzımdır.

Bizim memalik-i 'Osmaniye'de yetişen müellifin-i huzzâratı Basriyyun ve Kufe'nin müellifâtını tensîk etmekle iştilal etmiş belki de bir takım havaşî ve ta'likâta ehemmiyet vererek fevâid-i asliyyesini zâyî' etmişlerdir.

Bu cihetle bu gün bizim ta'kîb etmekte olduğumuz kitaplar – bir 'ömre bedel olmak üzere- yalnız kavâ'id-i lisânın ta'limini te'mîn edebiliyor, işte bu hâl-i eseridir ki talebemiz değil, ekseriya hocalarımız bile lisan-ı 'Arabî, olsun Kur'an'ı yazmak, söylemek – ve gördüğümüz istisna edilirse- okumaktan 'aciziz.

Sözlerim hiddeti mûcib olmasın; bu kusur bize râcî' değil, belki bu usulü şimdiye kadar ibkâ edenlere âiddir. Bize düşen bir vazife varsa o da zararın en yakın

noktasından dönmektir, bundan sonra bu tarzın devamını talep etmek, olsun Furkan'ı hiç kimsenin öğrenmemesini arzu etmekle müsâvî olur ki buna ne Allah râzı olur, ne Peygamber!

(s.21) Kütüb-i me'âniimizde; sarfa, nahive müteallık kitaplarımızdan çok farklı değildir, çünkü onlarda kavâ'idden başka bir şeye öğretmiyor, hilâfını iddi'a edenler varsa – **terk-i 'Arabçası olmamak şartıyla- bir makâle yazar yahud bir nutk-i belîğ îrâd ederlerse ilk önce ellerini öpecek bendeniz olurum.

Mantık kitaplarına gelince; bunların, bir talebe-i müsliminin hayât-ı kıymetdârândan ifnâ eylediği zamanı, bir de te'mîn ettiği fâideyi düşünecek olursak uzun uzadıya söz söylemeye hâcet kalmaz zann ederim.

'İlm-i kelâmın ehemmiyeti gündün güne ne artmaktadır, fûnûn-i cedîdeye vukûf peydâ etmenin yolunu aramakla beraber, şerh-i muvâfık ve mekâsıd gibi mühim eserler esas 'add olunarak asr-ı hâzıra muvâfık kitaplar yazılmazsa hayf bu milletin hâline!...

Fürûh-i fikhımız sehlü'l-'ibâre bir kitapda cem'î, usûl-i fikhın o fenn-i hâsü'l-hâsın biraz daha 'amelî, biraz daha tatbiki müsâ'id bir sûrette ifrağ edilmesi elzemdir.

'İlm-i tefsir ile hadise gelince yukarıda 'arz ettiğim sarf, nahiv, mantık, meâni velvelesi içinde boğularak bî-tâb düşen talebe-i 'ilmin pek halsiz kaldıkları bir zamana tesâdüf ettirildiğinden mi, nedendir – maksad-ı aslî oldukları söylenmekle beraber- okuyan, okutan pek görülememekte olduğu için maatteessüf : adı kalmıştır onun dillerde! Demekten başka söz bulunamıyor.

Fatih Dersi'âmlarından: 'A. 'Atıf

(Medrese i'tikadları ve temennilerim)

Felaket-i ahiremizi müte'akib, birkaç muvâzenesiz kimselerin, fikr-i mefsedetlerini artık ihfâya lüzûm görmeyerek bütün 'üryanlığıyla meydan koymaları ve efkâr-ı mefsedetlerine bir de meşrû'iyet maskesi takarak ma'sûm halkımızı dam-ı iğfâle düşürmeye yeltenmeleri ve sağa sola bî-mehâba şütumlar, tahkîrler yağdırmaları doğrusu sükutla geçiştirilecek hâlâttan değildi.

Kalemdârânımızın bu bârân-ı şütûma sükûtle mukâbele eylemeleri şâtimlere cesâret veriyor, cüretlerini artırıyor. Kadir-şinas ahâlimiz ile talebe-i 'ulûm ise elemlere, me'yusiyetlere müstağrak oluyorlardı. Din nâmına mensubîn-i 'ilmiyyeyi şütumlara hedef -i kalemiyyeleri mûcib-hande ise de bir takım sâde sözlere kapılarak zehirli hablar yutmaları muhakkak olduğundan bu muvâzesizlerin yüzlerindeki maskeyi kaldırmak, millet-i İslâmiyyeye heyet-i asliyeleriyle göstermek ve meydana attıkları “ ıslah-ı medâris” kaziyesinin Balkanlıların evvela ileri sürdükleri (Makedonya ıslâhı) meselesine pek müşâbih olduğunu anlatmak için bir gazete lazım idi. Bereket versin ki (medrese i'tikadları) 'arz -ı dîdâr edildi.

Medâris-i İslâmiyye'nin evvelce hâiz olduğu ehemmiyeti şimdi de hâiz olmasını, 'âlem-i İslâm'a feyz-i 'ilm nûr-i dîn ifâze edebilecek fâzılların zamanımızda da yetişmesini bir nuhbe-i emel edinenlerimizin (s. 22) sevinçlerimizden göğüsleri kabarsa, o 'âli mertebeye irtikâ için bir adım atıldığına i'timadları bulunsa lâyıktır, sezadır.

İ'tikâdımca insan için en büyük fazîlet kusurunu i'tiraf eylemek ve çâre-i izâlesini aramaktır. İşte (Medrese i'tikadları) bunu yapıyor, öyle ulu orta şâtimlerin ithâmâtını redde, cerhe kalkışmıyor. Belki hakk ve vâki' olanlarını kabul ve i'tirâf eyliyor. Fakat büyük bir cesâretle, yüksek bir sadâ ile 'asr-ı hâzırın usûl-i tedrisine medrese kapılarını açıyor, klasik eserlerin vücuda getirilmesini pîşvâyân ümmetten talep ediyor. Şâyân-ı şükran, mûcib-i memnuniyet değil mi? artık temennilerime geçeyim. Burada 'umûm meslektaşlarıma (talebe-i 'ulûm kardeşlerime tevcîh-i hitâb ile diyorum ki artık vakit zâyi' etmeyelim haydi fikren (medrese i'tikadları) muhit-i münevverinde toplanalım, esâtize-i mümtâzeden mürekkeb bir (ıslâh-ı medâris heyeti) teşkil edelim bizi nura îsâl eyleyecek bir program tertîb ettirelim hükümete derdimizi anlatalım, hani ya bir darb-ı meselimiz var (ağlamayan çocuğa meme vermezler) deriz. Hükümet elimizden tutuncaya kadar ağlayalım. Haykıralım, fakat her şeyi hükümetten beklemeyelim. Bir kısmını şahsî ve husûsi teşebbüslerimizle, telâfiye gayret edelim. Efkârımızı ve dolayısıyla millet-i İslâmiyye'nin efkârını tenvîr için mütefekkirin-i 'ulemâmıza, muharrin-i İslâmiyyemize, 'ilmî, fennî, ictimâ'î konferanslar verdirelim. Maslahatlarımızı, müsellah geçinenlerimizi minderler üzerinde uyuklamaktan men' edelim. Bir takım garazkârların mesleğimiz 'aleyhine zebandırızlık etmesine meydan bırakmayalım. Bu husûsta atacağımız vazîfeşinâsâne

adımlarıyla yalnız kendimizi değil belki millet-i İslâmiyye ve ümmet-i 'Osmaniyye'yi de bu girdâb-ı cehaletten kurtaracağımıza î mân edelim.

İşte temennilerim kendimle beraber talebe-i 'ulûm kardeşlerimle bu yolda şedd-i rahl eylediklerini görmekten 'ibârettir vesselam.

Ayasofya medreselilerden

Mehmed Emin

İctihâd-ı refîmize üçüncü sözlerim

Refik bî tevfikim bu defa sana üçüncü sözlerimi söylemekle tasdi' edeceğim. Bütün millet, balkan hükümetleriyle göğüs, göğüse çarpışırken sen, onlara arka çevirerek softalara i'lân-ı harb ettik. 'Ukûl- selime ashâbı senin bu hareketine ma'kûl bir sâik bulamadı. Gel, sen bu ma'nâsız harbden sarf-ı nazar et de seninle sulh-i 'akd edelim. Çünkü sunûf-i milletin yekdiğerine i'lân-ı harb etmesi yüzünden idi ki mülk-i mübârekemizin nısfını yed-i i'dâya teslim ettik. Ne idi o boğuşmalar, ne o didişmeler, onlar olmasaydı bu felaketler başımıza gelecek mi idi?

Gördüklerimiz, geçirdiklerimiz yetişmiyor, artmıyor mu ki yeniden birbirimize harb edelim? Olmaz refik-i nâ-şefikim olmaz. Sen bize, biz sana i'lân-ı harb edersek, bu ona, o buna izhâr-ı husumet ederse bakıyye-i memâlikimiz de elimizden gider, gider de ne sen sa'âdet yüzü görürsün ne de biz selâmet yüzü görürüz.

Sen, nasıl oldu da buralarını düşünemedin, düşünmedikten başka bir de istiyordun ki makâm-ı meşihat da sana i'lân-ı harb etmek tenezzülünde bulunsun.

O makâm-ı dîvân harbe mürâca'atını emâre-i (s.23) 'acz 'add ediyorsun. Yok refik-i bî-tarîkim yok bilmiyorsun ki:

(Nush ile yola gelmeyen hakkı kötektir) ihtimâl dersin ki bana kim nasihat etti de yola gelmedim?

Cevap olarak ben de derim ki: zamanın nezâketinden, o zamandaki ahvâlin vehâmetinden daha belîğ nâsih, daha müessir nasihat mi olurdu?

Nasihat gurub edince köteğin tulu' etmesi lazım geleceğini kabul edecek kadar insâfa maliksin zan ediyorum.

Bir de diyorsun ki:

[Zât-ı fütihat-penâhî, suhte-ganı taltîfen İstanbul muhafızlığına mürâca'at etmekle mezkûr muhafızlık tarafından ictihâdın kapatılması bâb-ı ictihâdın kapanması kadar uzun sürmeyeceğine i'timâd buyurabilirler idi. 26. Numero 1349 sahîfe]

Refik-i nâ-hulûkumun bu sözlerinden anlaşılıyor ki bâb-ı ictihâdın mesdûd bulunması 'aleyhine bir fikr-i 'isyan besliyor. Acaba bundaki hikmet nedir?

Hakikat-i hâki pek bilmiyorsam da öyle hatırıma geliyor ki bâb-ı ictihâdı açarak ahkâm-ı fikhîyenin kâzifler ve şitamlar 'aleyhindeki hükm-i ta'zîzini ref' ve lağv ettirmek ve bu sûretle söğmek saymak husûsundaki hürriyet-i vicdaniyyesini kemâl-i serbestisi ile isti'mâl etmek fikrine mebnidir. Bu fikri taşıyanların o hissi beslemeleri tabî' ve zarûrûdir. Çünkü şu kıt'a:

Dest-i sârik ra büred şemşîr-i dîn

Hasmı dinem şüd ez in ru sarigan

Tecrübe ve müşâhede neticesi olarak söylenmiş bir lakırtıdır. Yine 'akl erdiremediğim bir cihet kalıyor ki o da, o hükm-i fikhî bâkî iken de serbestiye mâlik bulunuyor. Nasıl ki o husûstaki hakk-ı hürriyetini istediği gibi isti'mâl ederek aleyhimizde istediği kadar kazf ve şetmde bulundu. Daha nasıl hürriyet istiyor işte burasını bir türlü anlayamıyorum.

Ahmed Şirânî

İlm-i hâl dersleri

Allah'ın varlığına, birliğine inanan adamlar, üç türlü olur. Birincisi yalnız dili ile inanıyorum diyen adamdır. İkincisi yalnız kalbi ile inanan adamdır. Üçüncüsü hem dili ile söyleyen hem de kalbi ile inanan adamdır. Yalnız dili ile inanıyorum diyen deyimde kalbi ile inanmayan adam bize göre Müslüman sayılıyorsa da Allah'ımız o adamı Müslüman saymaz. Çünkü biz, kalbinde ne olduğunun bilmediğimiz için yalnız sözüne bakarak Müslüman sayarız. Amma Allah'ımız, kalbinde ne olduğunu bilir. Eğer özü sözüne uymuyorsa onu Müslüman saymaz. Böyle bir adam dünya işlerinde o, yalan Müslümanlığından hayır görse bile Ahiret işlerinde hiç inanmayan gavurlardan bir parça olsun farkı kalmaz. Yalnız kalbi ile

inanıp da dili ile inanmıyorum demeyen adam, bize göre Müslüman sayılmaz ise de Allah'ımızı onu Müslüman sayar. Böyle bir adam da bu türlü Müslümanlığından dünyada fâide görmese bile âhirette Müslümanlar ile beraber Cennet'e girer. Hem dili ile söyleyen hem de kalbi ile inanan adamı Allah'ımızı da Müslüman sayar, biz de Müslüman sayarız. Özü sözüne uygun Müslüman, işte böyle Müslümanlardır. Özü sözüne uygun olan Müslümanlar dünya ve Ahiretin iyiliğini kazanırlar. Kimin aklı başında ise böyle Müslüman olsun, böyle Müslüman olmaya çalışsın. Yoksa son peşîmanlık fâide vermez. Daha yazacağım.

Hoca

(s.24) “Milletçi bit grup, intibâhî bir fikir”

İnsan, ne kadar hassas, ne kadar merhametkâr cüz'i şeylerden müteessir ve münfa'al oluyor. Müellif olduğu hiss-i merhamet, onu bir türlü o te'sir ve inf'alden vaz geçirmiyor. Vazife-i uhuvvetimi îfâ etmek üzer arkadaşlarımdan birinin odasına uğramıştım. Orada tesâdüf ettiğim Tunuslu seyyah bir 'Arab nazar-ı dikkatimi celb etti.

Müşârun ileyh garib, bî-vâye olarak kendisini dâr-ı İslâm'a atmış, arkadaşımın odasına iltica etmiş, imdâd-ı isti'dâd husûsunda şeyhülİslâm efendiye mürâca'at etmiş velhasıl bir ma'îşet te'mini için cenâh-ı İslâmiyet'e sığınmış şeref ve sıyâdetinden bahisle (el-aman) talep ediyor.

Müşârun ileyhin kendi beldesinden sebep-i hurucana gelince, işte en 'amîk fikirlerin, en derin nazarlar burada yürütülmek iktizâ eder. Çünkü bizim de hayat-ı maddî ve ma'nevîmize ta'alluk ediyor.

Sebeb-i hurucu – devlet metbu'aları bulunan Fransızların 'âlem-i İslâmiyet'e karşı göstermiş olduğu buğz ve kin, zulm ve şedâidden ileri geliyor her kavim ve millette serbesti-i edyân kanunnâmesi cârî iken bunların kavânin-i medeniyet hâricindeki hareketleri insanı ne kadar dilgîr ve müteessir bırakıyor?

Belde-i mezkûrede eyyâm-ı mübâreke halife nâmına hutbe okunmaz imiş, câmi'ler tarassud altında bulunduruluyormuş ve daha buna mümâsil hakiki İslâmiyeti rencide edecek bir takım nâ-beca hallerde bulunurlarmış...

Ey ehl-i İslâm, ey evlâd-ı vatan! Gür sesimle size hitâb ediyorum! Can gözünüzü açınız; can kulağınızla dinleyiniz! Şu 'ibret-âmiz sözlerimi birer birer defter-i hâtıratınız kayd ediniz!

Onlar bize karşı buğz ve kinlerini icrâ etmekten geri durmuyorlar.

Vatan sizi yetiştiriyor, hayatınızı te'mîn ile pür ve rişyâb oluyorsunuz sizin hayatınız dolayısıyla İslâmiyet'in hayatı, onun hayatı ile ve İslâmiyet'in bekâsı, onun bekası, istiklâliyetiyle kâimdir.

Rica ederim muhterem seyyahın sebeb-i hurûcunu dikkâtle okuyunuz! Bütün hakâyiki orada bulacaksınız velini'metleri olan bu belde-i tayyibe ve sekenesi hakkında nâreva faci'aları reva görürlerse yarın bizim hakkımızda da neler yapmazlar?

Haricden misâle ne hâcet? Son zamanlarda İslâmları ve İslâmiyet'e târî olan felâketleri der-hâtır ediniz!

(Bulgar vahşetleri)'ni tekrar tekrar 'amîk bir tefekkürât ile okuyunuz!

Biz de bu nifâk ve şikâk devam ettiği takdirde hiç şüphe etmeyiniz ki: yarın bu, bâran-ı bela bizim başımıza da gelir. (El'iyâz billah)

3 Mayıs 329

Talebe-i 'ulûmdan: Şükrü Cemil

Şen-i 'ilmî

Sene-i sâbıkada olduğu gibi bu sene dahî rüus imtihanlarının icrâ edileceği ve namzed bulunan talebe-i 'ulûmun şerâit-i mukarreresi dâhilinde ders-i vekâlet-i 'aliyyesine mürâca'at eylemeleri lüzûmu i'lân edilmiştir.

Müdür-i mesul: Ahmed Şirânî

Tâhir el-Mevlevi Bey Efendi'ye

Makâle-i ibretnümânız gelecek nüshamızda enzâr-ı 'ibrete vaz' edilecektir. Bu hafta geri kaldığından dolayı 'afvınızı ricâ ederiz.

Rica-yı mahsûs

Gazetemize makâle göndermek lütfunda bulunan zevât-ı fâzılanın gayetle muhtasar yazmaları ve âyât-ı celîle ile ehâdis-i nebeviyyenin lafızlarını yazmayarak yalnız tercümeleriyle iktifâ buyurmaları ehemmiyetle rica olunur.

lÛbbü'l-Kırâe

Fatih dersi'âmlarından 'Atıf Efendi 'nin eseri olan bu arapca kırâat kitabının dördüncü kısmı da neşr olunmuştur. Yeni usulde yazılmış olan bu kitabı erbâb-ı meraka tavsiye ederiz.

Bursa talebe-i 'ulûmuna

Hazin tebrîknâmenizi aldım. Okurken gözlerim yaşardı (Medrese i'tikadları) kanun dâiresinde hukukunuzu müdâfa'a etmekle mübâhidir.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 4

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 4</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30 Ve altı aylığı 15 Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'ade edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>4 Receb</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>27 Mayıs</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebâr sûrethû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e'ş-şems min remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min sakamin

Münderecât	
Osmanlılıkda Din -----	Mehmed Zeki
îman- İhsan -----	H. Nâki
Telif-i Âsâr-----	A. Atıf
Ahmed Şirânî Efendi Hazretlerine -----	Tahir el-Mevlevi
İlm-i hal Dersleri-----	Hoca
Li Külli Mübtel-i Muhik -----	B. Sâmi
Vârid bir Varaka-----	
Ben okudum Sen de Oku-----	Ahmed Şirânî

Merkez-i tevzi'i: Bâbîâli Caddesi'nde

“Cem'iyet kütübhânesi”

Adres: Fatih'de Bahr-ı sefid Çifte Ayak
Kurşunlu Medresesi'nde Ahmed Şirâni

“Hukûk” Matbâ'ası

Bâbiâli civârında Ebu's-Su'ud Caddesi'nde numero: 19

Târih-i Hicrî 1331	Numero: 4	Târih-i Rûmî 1329
4 Receb	Medrese İtikadları	27 Mayıs
Pazartesi günleri neşr olunur üsbü'-i İslâm cerîdesidir.		

Osmanlılıkta Din ve Medreseleler

Tecâvüzât-ı ahire münasebetiyle

Her devlet ve medeniyetin teşekkülü, bazı esas (anafikir)lerin neticesi olduğu gibi, tarih-i 'Osmani'nin şهادetiyle sâbit olduğu üzere heyet-i ictimâyyemiz dahi (dîn) ve hak ve hakîkatin icâbâr-ı zamaniyyeye muvafık ve âsitle neşr ve ta'mîmi demek olan (if'lâ-i kelimatullah) gâye-i mübeccele ve insâniyyesi nâmına te'sis etmiş ve şimdiye kadar o nama bekâ-pezîr olmuştur.

Hatta... pek az müstesnalardan sarf-ı nazar, şâ'irlerimiz bu fikr-i esâsiden mülhem olarak terennüm etmiş, erbâb-ı 'ilm ve dânişmendimiz*, ancak o gayeye hizmet-i emel hûda-pesendânesiyle ömür güzar olmuş, sanayi'-i âdiyyeden mi'mârî, musikiye kadar bütün sanâyi'-i nefsiyyemiz, bu îmân ve itikaddan kuvvet bulmuş, hâsılı... şimdiye kadar, varlığımızın istinadgâhı hayat ve becamızın medâr-ı kıyâmı, ancak dîn ve fikr-i diyânet olmuştur...

Bunun içindir ki, mâhiyet-i itikâdiyye ve felsefiyyesinden esâsen hak ve lazımlü'l-ittiba' olmasından kat'-ı nazar (din)in, 'Osmanlılık için pek yüksek bir ehemmiyet-i ictimâ'iyyesi bulunur...

Diğer taraftan da, heyet-i 'Osmaniyye'de medreselilerin mevki'ini işgâl ve vazifelerini muvaffakiyetle ifâ edecek rehber terakkî ve sâik-i te'âli olacak, devletin rûkn-i esâsiyyesi bulunan 'anasır-ı İslâmiyye arasında 'alaka-i kimyeviyye hizmetini görececek nâfiz ve müessir bir 'uzviyyet-i ictimâ'iyye henüz teşekkül etmedi, hiç değilse halk tanımıyor.

Binaen'aleyh ... Bu iki nokta-i mühimmeyi, dâima nazar-ı dikkatte tutmak hayr ve selâmetimize ma'tûf harekât-ı salahat-cûyânenin müsmir olabilmesi için şart-ı esâsidir. Ancak bu tarzda başlayacak bir teşebbüs rûh-i milliyi 'alâkadar edeceği için muvaffakiyetle neticelenmesi ümîd olunabilir!...

Bilakis... Yeni 'avâmil ve sevâik-i ihzar olunmadan, bu iki 'unsur temeddünü ehemmiyet-i lâyıkasıyla nazar-ı dikkate almayan teşebbüsâtın her şeye rağmen mahkûm-i 'akâmet kalacağına ve nâfi' olmak şartıyla bir iz olsun bırakmadan sönüb gideceğine şüphe etmemelidir. Unutmamalıdır ki: her muhit-i beşerin, kendine mahsûs bir ruhu bulunduğu gibi, her milletin vukû'at-ı ictimâ'iyesinin de az çok bir renk-i husûsiye mâlik olacağı en basît hakikatlerdendir.

(s.26) Maksud bu memlekete hizmetse de, ihânetse de muvaffakiyet için her şeyden evvel tedkîk etmek, anlamak... Sonra işe başlamak lazımdır... Onu bazı 'avâmile teb'iyetle, çılgınlıklar koparmak, hiçbir netice istihsaline yarayamaz. Sade (İsterim) diye feryâd etmekle hiçbir şey olamıyor!...

İş odur ki, istemesini veya yapmasını bilmeli!... Biz, o kadar çok şey istedik, o derece muhal ve mütezaad-ı âmal ve efkâr-ı pişinde dolaştık ki neticede hiç birisine nâil olmadık, bir hüsrân-ı elîmeden başka elimize hiçbir şey girmedi... Çünkü bu temenniyât, ekseriyet i'tibarıyla esâsen muhâlata ta'alluk etmekle beraber, tertibsiz, kabus irtikâ ve kanun-i tekâmüle muhâlif hepsinden ziyâde de Anadolu'nun a'mâk-ı sâfindan yükselen 'Osmanlılığın kalb-i mecruh ve muzdaribinden işitilen enîn-i iştiyâk ve tahassürle hem âhenk değildi eğer bu memlekette hissiyyât-ı diniyye nazar-ı i'tibara alınmaz, 'ulema-i dîn ve medreselerin ehemmiyet-i ictimâ'iyesi istihfâf olunur, arzu edilen âmal ve efkârın neşr ve ta'miminde terbiye-i milliyyenin te'sîs ve teşekkülünde onların vesâtat-ı müessire ve hayırhahânelerine mürâca'at olunmazsa yine böyle olacaktır!

Şerâit-i hâzıraya göre, yaşamak istiyorsak vicdan-ı milliyyemiz de pek derin kökleri bulunan 'an'anenin ve mevcut sunuf-i ictimâ'iyyenin ehemmiyet-i azîmelerini takdîr etmeli, ne varsa, bir hırs-ı tıflane ile yıkmak verilerini boş bırakmak, yahud muzırr-ı mevâd-ı ecnebiyye ile doldurmaya çalışmak i'tiyâd-ı sakiminden vaz geçmeliyiz!.. müttefiklerimiz sağa sola, düşman ve tecâvüz savurmak, hepimizin az çok müşterek bulunduğumuz mesuliyeti, şu veya bu sınıfa tahmile uğraşmak gibi, beyhude mesâî yerine ruh-i milliyi ohşamalı, ihtiyâcâtını anlamalı, bu mütâla'a ve

tefekkür neticesinde de vâzih ve tabî' bir program tanzim ederek her şahıs ve sınıfı vazifesine da'vet etmelidir!...

Bu sûretle hariçten alınacaklar alınmalı, dâhilde ihyâ olunacaklar, liyâkatli ellerin himmet ve delaletleriyle ihyâ olunmalı, bir minhâc-ı felah ve necata dâhil olmalıyız!...

Biz medreseliler, böyle bir davete kemâl-i harâretle icâbet ederiz. Ve eminiz ki: bu meslekin ma'kûl dâiresinde, salah ve terakkiye 'azm edecek 'Osmanlılıkda pek mühim bir mevki' ve vazifemiz var.

Öldürme ey avâlimin Allah -ı ekberi

Nurunla keşf-i râh savab eyleyenleri

Mehmed Zeki

Hâhiş: bu mevzu'un ta'alluk ettiği noktaları zemîn ve zaman-ı münâsibde ayrı ayrı tafsil ve îzâh edeceğiz.

M. Z.

Îmân – İnsan

“İnsanlar yalnız [Biz imân ettik] demeleriyle artık bir daha aranılmaz, sorulmaz, terk olunurlar mı sanıyorlar? Sûre-i Ankebût âyet: 1

İnsan Kur'an-ı nâtikü'l-hakkın beyânı üzere ne kadar cuhûl ise o kadar da zulûmdür. Kendine uzatılan dest-i şefkati ısıtır, gösterilen

(s.27) İzi, yolu tahrîb eder, işte ben böyle istiyorum. Böyle yapacağım der. İstedğini yapabiliyorsa fuhûri mütekebbir vaziyetlerle cehlîni nankörlüğünü izhâr eder, halbuki hakikât ona karşı, o hâle güler, bu gâfilî hareketi bir hande-i istihzâ tevlîd eyler, kâinatın gafletlere, fikirsizliklere karşı büka-i hazini de hakîkatin, doğruluğun simâ-yı beşuşunda siyah çizgiler, elemdar noktalar bırakır!

İnsan, insan olsa idi! cihânı bilir, hakkın, hakîkatin huzur-ı haşmetinde, 'azametinde kalkamaması, erimesi, bitmesi lazım gelirdi.

İnsan insanlığı bilse idi, ridâ-i mechûliyeti baştan başa yırtar, kendine hazırlanmış fakat muhtefî izleri, gizleri görür, ikâme-i sıdka, idâme-i vikâye çalışırdı.

Vazifesini, vazife-i beşeriyyesini bilerek çalışmak ne büyük hakkı, istihkâkı mûcib ise çalışmamak, vazifeye ri'âyet etmemek de o kadar 'itâbı câlibdir.

Cenabı Hakk bu zulm-i mevcudu bir takım vazifevî bu kaygılarla durdurmuştur. Zabt etmiştir. Hayır! İnsanın ne derece kuhûr, cuhûr olduğunu o kementlerle* kendisine bildirmek istemiştir.

Bir mi'yar koymuş! İmân demiş! O imâna mi'yara i'mâlini, efkârını tatbik etmesini, fakat emellerini o esas üzerine ibtina ettirmesini emr etmiş, yoksa imanı, fiilleri cereyan-ı kalbîsi üzerine değil!!

İnsanın kerâmeti, mükerremliği ancak iman-ı şerâfeti, vazifesine îkân ileidir.

Şinâyî-i rehber, beşâyî-i ferman-ber telakki ederse o insan küçülür. Vah pek yazık ki: insanlığı da o meziyyeti de küçültür!.

İnsan boş bir hazinedir. Ona defn edilecek kıymetdar metâ' yalnız îmân, yalnız vazifedir. Ve o olmalıdır.

İnsanı râh-ı hakîkatten çevirtmeyecek 'ismetdâr rahzenlere, mülâhî, münâhîye kapılmamak o vazifeye i'tisâm ile kâbildir "çünkü" münâhî vazifeye i'tinaya münâfi olduğu gibi mülâhî de me'âsiyi dâ'îdir.

Perest-şikar bir rûh, 'âkil, hassas bir gövdeyi dâima selâmetlere, sâhillere atar:

Karanlık bir vicdan-ı kahrın, zulmetin önünde nâbud olur. Çünkü yalnız "biz îmân ettik" demesi bir fâide te'mîn edemez. İmân ve mukteziyâtına hürmet şarttır. Hürmet de 'âmel ile kâimdir. Hakâyik-i umûru bi-temamiha, kühüyle ihâtâ etmek fikr-i beşer için müte'assirdir. Hele o hakâyik, hakâyik-i ma'neviyye, ilâhi dekayik olursa idrâk değil, düşüncesi bile güçleşir. Bu ravzalara girmek, bu hakîkatlere muttali' olmak îmândan, îmân kapısından girmekle, mukteziyâtına 'arz -ı teslimiyet ile olur.

Hafâya-yı şu'n-i rahmani önünde mütereddid kafalar dâima ma'kûd, ma'luldarlar müteşettitirler!

O halden onları, zavallı beşeriyeti, nâmus-i beşeriyeti bir şey kurtarır!

"İmân ve mukteziyatı"

Ehl-i tevfiik için bu iki şey ne güzel me'vâ! Ne muhkem istinâdgâhdır! İmanın 'âsım-ı huzurunda eğilmeyen, hüsrânların 'âsî kucaklarında can verir!!

H. Naki

(s.28)

Te'lîf-i âsâr

Epeyce kadîm bir zamanın yâdigârı oldukları halde gören ki teb'îyyet neticesi düşüncesizlik eseri olarak el-yevm tedrîs etmekte bulunduğumuz kitapların ekserisi-te'mîn-i istifâde maksadıyla değil- sırf ahfa-yı mâl ve ibrâz-ı kemâl 'azmiyle te'lîf olunmuş eserlerdir.

Bunlar, bazı mu'amma meraklılar nazarında belki birer eser-i san'at olmak üzere telakki olunarak takdir görebilirse de insâniyet 'âlimlerinin an be-an terakkî ve tekâmül yolunda bir sür'at-i berkıyye ile kat'-ı merâhil eylediği ve bilhassa etrafımız, ânât-ı 'ömrünün bir sâniyesini fevt etmeye kıyamayıp müteyakkız akvâm ile muhât bulunduğu şu zamanda okunur, ve okutulur şeylerden olmadığı artık tahakkuk etmiştir.

Ancak yağmurdan kaçarken doluya tutulmak husûsundaki meleke-i hasarımız hasebiyle o kitapları rahle-i tadrîsden kaldırıp da yerlerine- terakkiyât-ı hâzıraye muvafık, fevâid-i mücerreb bir tarz-ı nevinde te'lîf olunmuş- diğer âsâr-ı müfâde ikâme edebilmek meselesi- bizim gibi usûl-i te'lîf ve ta'lîm hakkında a'mâl-i fikr etmeyen milletler için- oldukça mühim bir keyfiyet olduğu cihetle bendeniz, bu husûsda yeni baştan işe başlamakta ise Avrupa âsâr-ı terakkiyâtından istifâde eylemeyi tercih etmekte olduğumu bundan evvelki bir makâle-i nâcizânemde beyân eylemiştim.

Çünkü gerek esatizemiz, gerek mu'âsırlarımızdan olmak üzere henüz 'asr-ı hazıra muvafık bir eser meydana koymadıktan başka ekserisi- lisân-ı 'Araba dâir daha bir fikr-i mücmel bile edinememiş tullaba karşı'ulûmun tasnifi, ve elfâzın hikmet-i vaz'ını beyân ile bide ederek icâzet vereceği güne kadar (kim dedi? Ne dedi? Ne şekl dedi? Ne olucu olduğu hâlde?) gibi fâidesiz ta'birât ile imrâr-ı hayat edecek derecede âsâr-ı 'ammî ibrâz eden fuzela-yı zamandan öyle mühim hizmetler bekleyememekte ma'zûrum.

Bu gün otuz, kırk yaşlarımızda olduğumuz halde bendeniz ve rüfeka-yı efkârım için sûret-i tahrîr ve tertibiyle bir çok fâideler te'mîn eden Avrupa âsârını ihmâl etmeyerek- zamanın kendilerinden pek mühim hizmet beklediği – gençlerimizi o akvâm-ı müterakkinin vâsıl olduğu tekâmülden hissemend eylemeyi arzu etmek bir hata mıdır?

Bendeniz kendi hesabıma olarak söyleyeyim ki beş on seneden beri eyyâm-ı 'ömrümden ihtilâs-ı vakt ederek çalıştığım İngiliz lisanına dâir gerek burada tedârik eylediğim gerek Londra'dan cezb ettiğim kitaplardan hâsıl olan istifâdem -bizim usulde yirmi, yirmi beş sene sarf ederek kazandığım- ma'lûmat-ı 'Arabiyye'den pek de az değildir.

Bir kere düşünülün, kendi kendimize tecrübesiz bir hâlde te'lîf-i âsâra başlayarak (oldu idi olacaktı) diye seneler geçirip şimdiye kadar bir çok husûsâtımızda görüldüğü vecihle Avrupa 'âlimlerinden geri, dâima geri bir hâlde yaşamaktan ise onların bu güne kadar terakkî ettirdiği usulü alarak tatbikine başlamak ve onlar ile dâima at başı beraber gitmek daha muvafık, daha müdebbirâne değil midir?

'Alemlî ikâz için, "el-hikmetü dâilletü'l-mü'minin....."

(s.29)

buyuran bir peygamber-i zî-şânın 'alâm-ı ümmeti içinde o kadar sakîm bir fikre – millet-i İslâmiyyeyi 'âlemin mâdûnu bulunmaya sevk edecek bir mülâhazaya tarafdâr kimselerinde bulunacağına- doğrusunu söyleyeyim mi? hâlâ inanmak istemiyorum!...

Fahr-i kâinat 'aleyhisselatü vesselam Efendimizin hadisi yahud mazmunu olmak üzere rivâyet olunan o kelimât-ı mübâreke bizim için bir mîzân-ı hareket olur Avrupa âsârı içinde- velev ki tamamı, tamamına olmayarak takrîbi bir sûrette olsun- usûl-i ta'lîm ve tadrîs meselesinde bizi tenvîr edecek müellifât-ı suver-i tertîb ve tahririyyesini tatbik etmekte ayrıca şarktan garbe bir mukâbele-i bi'l-misl de mevcuttur.

Kâriin-i kirâma karşı şurasını da 'raz etmeye lüzûm görürüm ki sözlerimden (bu vazâifi bendeniz yahud hem efkârım deruhde ve îfâ edebiliriz) demek gibi bir ma'na çıkarılmasın; Cenabı Hakk'a hamd ü senalar olsun biz şimdiye kadar aczimizi

öğrenerek kendimizdeki nevâkısın ikmâli çârelerini aramaktan başka bir şey düşünmüyoruz, bizim bu bâbda merât-ı efkârımız olsa, olsa şâirin:

Leke 'l-hayr hel li 'ş-şarki yakazatü nâhiz

Fekad tâle nevmü 'l-kavm beyne diyâre

Elem tere inne 'l-garb asleti seyfe

'Aleyhim ve hüm li ehveni tahte garâre

Tarzındaki ihtâr-ı belîği olabilir.

A. Atf

Ahmed Şirânî Efendi Hazretleri'ne,

Nâm-ı 'âciziye gönderilen medrese risâlesini müteşekkîrâne ve müteşevvikâne okudum. Himmetiniz meşkûr olsun. 'Asırlardan beri rutubetli kubbeler altında kalın ve küflü duvarlar arasında (tehassübehüm îkâzen vehüm rüfud) tecellisine mazhar olan medâris-i münderiseyi mahşeri 'irfân hâline getirmek için sûr-i İsrâfil vazifesini deruhde eden kaleminiz şâyân-ı tebrîktir. İnşallah:

Ya nâi'man 'an nevmike fentebih

Nida-yı îkâzını harhara-i gafletle istinâs eylemiş olan kulaklara işittirir ve zulmet-i lâ-kaydı ile kapanıp kalmış bulunan gözleri açmaya muvaffak olursunuz.

Ve mâ zâlik 'alellahi bi-'azîz

'Azizim!

Şu sıralarda- ta'birim ma'zur görülsün- mezar taşlamak kabilinden olmak üzere medâris 'aleyhine bir takım yazılar yazıldı. Bu perde bir endazene seslere karşı da ora sakinlerinden derin ve hazîn sadalarla mukâbele edildi. İşte akli erenler de, ermeyenler de söze karışınca husûle gelen gamgame-i takavvülât içinde hak ve hakîkatin feryadı işitilmez oldu.

Binaenaleyh evvel emirde şu ma'nasız gürültülerin boğmaya çalıştığı sada-yı hakîkati evliya-yı umûrun sımah-ı tegâfûlüne isma' eylemek lazım.

'Abd-i 'acz bu esas üzerine bazı mütâla'atta bulunacağım sözlerimi muvâfık-ı hakîkat görürseniz kabul edersiniz, yanlış bulduğunuz takdirde bittabi' red eylersiniz.

(s.30) Ma'lum faziletinizdir ki: gülistanda bir hikâye vardır. Hazreti Sa'di, kibar-ı meşâyih'ten birine gitmiş, 'aleyhinde bulunduğundan, kendisine fasık ve fâcir denildiğinden şikâyet etmiş. O zât-ı şerîf de:

-Oğlum! Sana fâsık diyeni zühd ve salâh ile mahcûb et. Cevabını vermiş.

Şu fıkra-i hekîmâneyi biraz teemmül edelim. Medrese-i müntesib, yahud muhiblerini ne ile ithâm ediyorlar? iğrâz-ı nefsâniyye ve âmâl-i mülhidânelerinden sarf-ı nazar olduğu takdirde- 'atâlet ve cehâletle değil mi? 'asırlardan beri ta'kîb edilen tarz-ı tedrisin sekâmeti, yıllarca süren tahsil ve tedrisin binnetice 'akâmeti ile değil mi?

Şüphesiz ki evet. Yine şüphesiz ki bu husûsta bütün ehl-i insaf erbâb-ı a'râz ile hem âvez-i'tirâz olmaktan geri kalmaz.

Öyle ise medâr-ı i'tirâz olan bu kusurlardan kurtulmalı ve mu'terizlerin zeban-ı dırâzını dehân-ı edebe idhâl edecek bir dereceyi bulmalıyız.

'Acaba bu ne ile kâbildir?

Tabî'dir ki: çalışmakla! Denecek. Fakat nereden ve nasıl çalışmaya başlamalı?

Bişnevid ey dostan in dastan

Der hakikat nakdi hâli mast an

Sada-yı teessürüyle hikâye edeceğim fıkra- âtiye bu bahisde ser-rişte olabilir sanırım:

Sekiz dokuz yaşlarında bulunduğum ve mahalle mektebine devam ettiğim sıralarda idi ki – ruhu şâd olsun büyük validemin çalıştırması sâyesinde Kur'an-ı Kerim'i hatm eyledikten ma'âda Ahmediye, Muhammediye envârü'l-âşîkîn: hatta Battal Gazi gibi harekeli basılmış kitapları ta'bir-i mahsûsuyla- söküp çıkarıyordum.

Kırâat husûsunda gösterdiğim terakki, bizim hoca efendinin hayret ve istihsanını mûcib oldu. Gayretim mükâfatı olmak üzere bana 'Arapça okutmaya kalkıştı ve alınan emsile kitabından, balmumunun birini (Nasara)ın evveline, birini de (Ve'ensır bihi)in sonuna yapıştırmak, emsile-i muhtelifeyi baştan başa ezberlemeyi emr etmek sûretiyle derse başlattı.

“Nasara: fi’i-il mâzî, binaen ma’lûm, müfred mezkûr gâib, ma’nası: yardım etti beraber geçmiş zamanda,” diye ibtida eyleyen nice bir kelime olsun anlaşılmayan o dersi sallana sallana ezberlerdim, ertesi günde huzur-i üstadda (su gibi) ve bir yanlışsız okuyup aferin alırdım emsile-i muhtelifeden sonra muttaridelere geçtik. Onları da çalışma çabalaya zihnime dolduruyor, lakin ne demek olduklarından bî-haber bulunuyordum. Biraz vakit geçince bende bir meleke husûle geldi. (Nasara) ile müştakkatı vezninde – hangi lisandan olursa olsun bir kelime işittim mi derhal o vezne âid olup manasını bilmediğim ‘ibâreyi okuyordum. Mesela bence (makara) (nasara)ya benzediği için “fi’l-i mâzî bina-i ma’lum müfred mezkur gâib manası yardım etti beraber geçmiş zamanda demektir. (Ma-karne)nin (nasarne)ye müşâbehet vezni dolayısıyla fi’l-i mazinin cem-i müennes gâibesini olduğu i’tirâf kabul etmez. Bir hakîkattir.

Benim bu saçmalamalarıma peder -i Merhûm, hem köylüler

(s.31)

Hem de kızıyor, Hazret-i üstad ise (emsile öbek öbek, bina yağlı börek!) tekerlemesiyle teşvîkattan hâlî kalmıyordu.

Çocukluk hâli bu ya! Binaya çıkıp da şu yağlı börekten bir lokma olsun tatmaya diş biliyordum. Nihâyet emsileyi bitirip binaya yükseldim ve ilk dersi hala hatırımda şu tarzda aldım.

(A’lem) ey hitabı şânından olan muhatab! Bil gıl ve âgah ol gıl ki (in) tahkik (ebvâbü’t-tasrîf) tasrifin babaları (hamse) beştir. (ve sülüsün) dahi otuz beştir. Ne yönünden (bâben) bâb yönünden ilâ ahiri.

Lehü’l-hamd vel minne binayı nâ-tamam bırakıp rüşdiye mektebine yazıldım ve biraz sarf-ı Türki okudum da (nasara)nın ne olduğunun ve ne demek bulunduğunu anlayabildim.

Sakîm ve akîm ve o nisbette cevâmi’ ve medârisde müstediym bir usul değil mi? eline ilk defa olarak Arapça bir kitab alan ve biraz Kuran-ı Kerim’den başka bir şey okumamış bir mollacığın bu tarz tadrîsden istifâde edebilmesi (fi’l) (mâzî) (müfred) (mezkur) (Gâib) (geçmiş zamanda) namlarıyla dercinin ol karşısına çıkan bir çok yabancıdan irkilmemesi kâbil mi?

Husûsuyla yeni hoce efendi, eski kitaplara bakmak, (ve kellemlü'n-nasi 'alâ kadr-i ukûlühüm) tenbihini bir tarafa atmak sûretiyle ders okutur, mazi ile masdardan hangisinin asl ef'âl olduğuna dair (Kûfiyyûn) (Basriyyûn) kavgalarından bahs açarsa!!

İşte 'azîzim! Aceletü'l-vakt olarak yazılan şu satırlar çalışmaya nereden başlamak lâzım geleceğini gösteriyor zan ederim. Bunun bir de (nasıl)ı vardı onun için de hoca efendilerimizin yeni talebeyi ta'birât-ı 'ilmiyyeye alıştırmak üzere emsile tedrisinden mukaddem muhtasar bir sarf-ı Türki iktizâ eder zannındayım. Şimdilik böyle bir usûl-i vaz' ve kabul ederlerse hem talebe benim gibi (nasara)nın mahiyetine pek bîgane kalmamış, hem de ıslâhat-ı tedrisin temel taşı atılmış değilse bile kazması vurulmuş olur.

Vaktimin darlığı hasebiyle iyice anlatamadığım şu bahsi burada kesiyorum. İnşallah yine serd-i mütâlâ'at ile meslek-i celîl-i 'ilme nâ-cizâne hizmette bulunmaya gayret eder ve sözlerimin ta'rîze değil, hulûs-i niyete haml olunmasını ayrıca temenni eylerim.

Tâhir el-Mevlevî

Medrese

Böyle hayırhahâne tenkidleri iştiyakla istikbâl ederiz. Bizi terğîb için sarf etmiş olduğunuz kelimât-ı taltifiyyeye ma-sıdk olabilmemiz, yine sizin âsâr-ı kalemiyyenize muhtacdır.

İlm-i hâl dersleri

Bu geçen sözlerden anlaşılıyor ki (imanı) sağlam olmak için Allah'ın birliğine varlığına hem kalbî ile inanması, hem de dili ile inanıyorum demesi lâzımdır.

Aralarında fark var onu da güzelce öğrenmelidir. Müslüman olan bir kimse (imanını) kalbinden hiç ayırmayacak. Eğer ayırırsa Müslümanlıktan çıkar.

(s.32) Ama dili ile hiç durmadan, kimseden inanıyorum deyip durması lazım değildir. Bazı zamanlarda söylemesi yetiştir. Eğer bir adam çok sofilik yapar da gece

gündüz ve gezdiği yürüdüğü yerlerde Allah'ın ismin dilinden kesmezse daha çok sevab alır.

Gavurun birisi kendi memleketinde veyahut Müslüman memleketinde amma تنها bir yerde Müslümanı sıkıştırırsa da dese ki ya benim gibi gavur ol yoksa seni öldürürüm veyahut tutulan o müslümancağız ne yapacak?

Onun için iki yol var hangisini isterse onu yapar. Ya kalbini hiç bozmayarak yalnız dili ile gavur oldum diyerek o gavuru aldatır da yakayı kurtarır ve yahud hiç öyle bir şey söylemeyerek dîn ve îmânı uğrunda şehîd olur. Bu yolların ikisi de şerîatta var. Böyle şeyler sahabe efendilerimizin zamanlarında oluyordu. Şimdi de olur.

Öbür derste iki tanesini anlatacağım. Okuyalım da ibret alalım. Bir sözüm daha kaldı bari onu da söyleyeyim. Eğer böyle korkudan gavur dediği gibi yapmaya gücü yeterse ve öldürmek kesmek elinden geliyorsa işte o zaman Müslümanın ağzından küfür çıkmak câiz olur. Amma dediğini yapamayacağı anlaşılırsa câiz olmaz. Daha yazacağım.

Hoca

Li Külli Mübtel-i Muhik

Hakk Te'âla ve Takaddes Hazretleri, her mübtel için bir muhikk halk buyurmuş ve bu hâlin her 'asırda bir naziri görülmüştür. Zamanımızda da ictihad gazetesi mübtel olmak husûsunda teferrüd etti.

Bu gazete bize söğüp saymaktan sıkılmıyor. Lakin emin olsun ki maksad-ı fâsidânesine hiçbir zaman muvaffak olamayacaktır. Bu zamanda böyle şeyler ile uğraşmak pek 'ayıp oluyor. Bilmiyorum ki bu adamcıklar bizden ne istiyorlar. Gazetelerin bir nüshasını Anadolu'ya göndermiştim, bilmem her nasıl telakki olunduysa yakmışlar ve bizi de muvâheze etmişler. Bu hareketten anlaşılıyor ki Anadolu ahalisi fikr-i fâsidânelerine iştirâk etmiyor. Beyhude yere bizi gözden düşürmeye çalışmasınlar (Li Külli Mübtel-i Muhik) serinin zuhûruna vakit be-vakit intizâr etmekte iken (medrese i'tikadları) tecelli etti siz muhterem erbâb-ı kaleme beyan-ı teşekkür ve 'alenen tebrîk ettikten sonra sebât ve muvaffakiyetinizi Cenabı Hakk'dan temenni ederim sizin vazifeniz hukukunuzu müdâfa'a etmek bize düşen vazife de 'atâletimizi terk ederek medârisimizin ıslahına ve millet-i İslâmiyye'yi

hakkıyla îkâza çalışmaktır. Sakın içtihadın yaygaraları bizi azmimizden alıkoymasın. Ona diyelim ki.

“Biz her ne kadar görmüş isek de bazı muzırrât sâbit-i kademiz yine bu ‘azmin üzerinde.”

Talebe-i ‘ulûmdan: B. Sami

Vârid bir varaka

Efendim

Şimdiye kadar mekâtib-i ibtidaiyye ve rüşdiyelerimizde okutulan ‘ulûm-i diniyye kitaplarından şâkirdân bir şey anlayamazdı yalnız Cenabı Hakk’ın sıfât-ı zâtiyyesi sorulduğunda birincisi vücûd, var olmak ikincisi kıdem evveli olmamak ilâ ahiri) sûretinde hâfızlar gibi ezberler ve okurlardı. El-ânda öyledir.

(s.33) Bu dini noksanı (medrese i’tikadları) anlayarak ana baba lisanıyla Türkçe olarak ‘ulûm-i diniyyeyi telkine çalışıyor kendisine teşekkürlerimizi takdîm ederiz. Sa’ileri meşkûr olsun!

Bu hakîkten bizim için bir ihtiyacı. Çünkü bu ana kadar, te’lif olunan ‘ulûm-i diniyye kitapları usûl-i tedrise mugâyir, lugatlarla türlü bir takım mu’ammalardı, ne çocuk anlardı ne de mu’allim anlatabilirdi. Kırâet, hesâb ve sâire gibi çocukların seviyelerle mütenâsib müte’addid kitaplar te’lif olunuyor. Lakin maatteessüf ‘ulema-yı dinimiz usûl-i tadrîse muvâfık ibtidâ-i ve rüşdî mekteblerimiz için sınıflarla mütenâsib bir dîn kitabı te’lif etmiyorlar. İşte sade bir lisanla neşrine çalıştığımız ma’lûmat-ı diniyye bu noksanı doldurmak için ilk kademeyi teşkîl ediyor. Yalnız haftalık mecmû’anızda müteferrik sûrette kalmayıp hitama erdiğinden mekâtib-i ibtidâiyye ve rüşdiyelerde okunacak bir tarzda toplayıp tab’ ettirmenizi rica ederiz.

Mustafa Reşid

“Şikâyet şikâyet üstüne”

Taleb-i ‘ulûmdan aldığımız müte’addid varakalarda düçâr oldukları muzâyıkadan bir lisân-ı sûzişle şikâyet ediliyor. Bilmiyoruz ki talebe-i ‘ulûmu bu hâle getiren tâli’-i ezililerimizi yoksa mürecca’ âidi mi?

Ben okudum sen de oku

Softalar ve medreseler muharririne

Muharrir bey, zâde-i hayal ve şîrâre-i melâlinizi dikkatle okudum. Lisan-ı edeble mütenasib olmayan ta'birât-ı şeni'â ve tefevvühat-ı galîza ile bizi techîl ve tahkîr etmekten başka hâlet-i rûhiyyenize bir adres bulamadım. Ağzınızı – bî-şu'ur ma'mûlat-ı fabrikalarından ma'âda bir şeye benzetemedim. Hutut-i kalemiyyenizi şatt-ı bahırda bila- mülâhaza çizilmiş bulunan kaz ayağı çizgilerinden bir parça olsun farklı göremedim.

Bize (gariban) 'ünvanını bahş ediyorsunuz değil mi? rica ederiz yularlarımızı semerimize bağlamamıza müsâ'ade buyurunuz. Bizi cehâletle tevbih ediyorsunuz değil mi? sizin de bizim gibi cihanı bilir câhillerden olmanızı ihtâr ederiz bizi 'atâletle ithâm ediyorsunuz değil mi? sizin de 'alem-i sefâhet ve sefâlette değil bizim gibi medrese köşelerinde 'âtıl bulunmanız hayırlı olacağını söylemekle îkâz ederiz. Bizi bila-fâide milletin malını yemekle teşhir ediyorsunuz değil mi? sizin de milletten aldığınız ve almakta bulunduğunuz paralarla mukâbil fâideniz şöyle dursun bari milletin ahlakını ifsâd etmemeniz lazım geleceğini yazmakla irşâd ederiz.

Memleketimizde cehâlet, varsa onda hepimiz mütesâviyen müşterekiz. Mülkümüzde atâlet, varsa onda hiç birimiz diğerimizden geri kalmayız. Muhitimizde rezâlet, varsa onda siz bizden beş on hatve ileridesiniz. Sizin ve sizin gibilerin mekteb-i 'irfândan kaç numarolu şehâdetnâmeleri bulunduğuna delâille vesaikiyle biliriz. Fakat yazmayı söylemeyi mevki'imizle mütenâsib bulmuyoruz. Husûsiyle şiddetle muhtaç bulunduğumuz şu sükûnet zamanında öyle çılgınlık göstermeyi millet nâmına şenâ't devlet nâmına cinayet sayıyoruz. Sizin için 'imârethâne değil mi? softalar, dört

(s.34) seneden beri almakta oldukları altmışar guruşla bahrü'l-'ulûm kesilemediklerinden dolayı bu kadar tahkire müstehak görülüyorsa sizin gibi senelerce müreffehen mekteb sıralarını işgal edip de yine sıfrü'l-yed olarak çıkanların hallerini tasvîr için ne ta'bir bulalım. Hangi kelimeyi îcâd edelim. Bugün o 'âtıl zan ettiğiniz, 'asker kaçağı dediğiniz softalar, size hocalık yapacak kadar 'irfâna ve idrake mâlikdirler. Fakat sizin gibi cehl-i mürekkebe sahibi olmadıkları, sizin gibi bazarlık yapmak istemedikleri için sakın bir halde sâkıt bir vaziyette kalıyorlar. Siz ise bilmediğinizi de bilmeyerek böyle meydana atılıyorsunuz, cehâlet -i vahşiyi cesaret-i

medeniyye sanıyorsunuz. Alemi teşhil için yazmış olduğunuz bir eserde gösterdiğinizizkatmerli cehâletleri enzâr-ı 'âmmeye vaz' edelim de bir parça aklınız başınıza gelsin. Eserinizin birinci sahîfesinde (imârethâne) terkinin cüz-i evveli her yüzü kızartacak bir hatayı hâvîdir. Doğrusu (imârethâne)'dir. Kâmûs-i tedenniyâttan dem vuracağınıza kâmus-i lügati mütâla'a ediniz bu mahcubiyete meydan kalmazdı.

İkinci sahîfesindeki (güzerân eden) kelimeleri seninle benim kadar birbirlerinden uzaktırlar. (güzerân) kelimesi (eden) kelimesiyle değil (olan) kelimesiyle kullanılması lazımdır. Kavâ'id-i meşrutiyet bahs edeceğiniz kavâ'id-i Farisiyye ve türkiye tetebbu' etmiş olduğunuz bu mahcubiyete mahal kalmazdı.

Yine ikinci sahîfenin son satırlarında diyorsunuz ki:

(Seniyye-i ma'ârifetten îsâr edilen (yani softalar ve medreselere) bu büyük nisbetteki fedâkarlıkların boş bir hedefe masruf olduğunu, boş bir gâye, dîbsiz bir yol üzerinde yüründüğü ve hem zannını (dikkat ediniz) ilkâ eyliyor ki bunun pek dürüst ve ma'kûl bir eser-i tefekkür olduğuna kat'iyen kâni'iz.)

Muharrir bey, bu fıkranız sizi- acınacak bir sûrette mahcûb etse gerektir. Çünkü fikra-i mezkûrenizle bizi, bizden ziyâde tezkiye ve tenzih etmenize (entekallahü'l-hakk) demekten başka ne söylenebilir.

Mu'allim ya (vehüm) kelimesi lügaten ve 'örfen asıl ve esası olmayan hayâlat-ı ma'nasında müsta'meldir. Ona mukârin olan (zan) kelimesinden de aynı ma'nayı anlamak mecbûriyetindeyiz. Demek ki: hem sizin, hem de sizin gibi ne söylediklerini bilmeyenlerin softalar ve medreselere isnâd ettikleri haller, esasdan âri 'ârilerden, hakîkatten hâli hayallerden 'ibâret imiş. Hufre-i a'razdan saha-i insâfa çıkmak işte bu kadar olur.

Yine birinci sahîfede softaları da zekâ var fakat çalışmıyorlar deniyor, dördüncü sahîfede ise bunlar da hiç eser-i zekâ göremiyorum buyuruluyor. Bu a'razdan çıkmaya böyle yekdiğerine muhâlif ve münâkız sözlerden anlıyorum ki muharrir beyin kuvve-i hâfızası da işe yarayacak bir halde değil. (Doğru bir kelime laf) ve ('ilm ü hâl kitabı) gibi altından (hu) zamiri çıkacak olan daha bir çok (cehl) fi'illeri var ki sırası gelirse kazar çıkarırım. İhtimal ki muharrir bey de benim hatamı bulur. Fakat bununla da her ikimizin yüzü birbirinden kara olduğu tahakkuk eder ki bu hâlde kendisini 'âlim ve bizi câhil 'add etmeye kalkışması pek gülünç olmaz mı?

Ahmed Şirânî

“Medeniyet-i şer’iyye ve terakkiyât-ı diniyye”

Fatih dersi’âmlarından İskilipli Mehmed ‘Atıf Efendi’nin bu nâmla forma forma neşre başladığı müfid eseri erbâb-ı iştiyaka tavsiye ederiz.

Rica-yı mahsûs

Gazetemize makâle göndermek lütfunda bulunan zevât-ı fâzılanın gayetle muhtasar yazmaları ve âyât-ı celîle ile ehâdis-i nebeviyyenin lafızlarını yazmayarak yalnız tercümeleriyle iktifâ buyurmaları ehemmiyetle rica olunur.

lûbbü’l-Kırâe

Fatih dersi’âmlarından ‘Atıf Efendi ‘nin eseri olan bu arapça kırâat kitabının dördüncü kısmı da neşr olunmuştur. Yeni sahîfede yazılmış olan bu kitabı erbâb-ı meraka tavsiye ederiz.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 5

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 5</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30</i> <i>Ve altı aylığı 15</i> <i>Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>11 Receb</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>3 Haziran</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebâr sûretehû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e'ş-şems min
remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min
sakamin

Münderecât

Teessürâtımız ----- Medrese

Îsâ-yı Fikir Feyz-i 'ilmdir -----“

Gurubdan Sabaha ----- Rahmizâde

Nisvân-ı îslâmiye'de Tesettür ----- Birgili Sâlih

Sen Yazdın Ben de Yazacağım----- Ahmed
Şirânî

İlm-i hal ----- Hoca

Vazifesizlik -----Hâşim

Merkez-i tevzi'i: Bâbîâli Caddesi'nde

“Cem'iyet kütübhânesi”

Adres: Fatih'de Bahr-ı sefid Çifte Ayak
Kurşunlu

Medresesi'nde Ahmed Şirâni

“Hukûk” Matbâ'ası

Bâbîâli civârında Ebu's-Su'ud Caddesi'nde numero: 19

Târih-i Hicrî 1331	Numero: 5	Târih-i Rûmî 1329
11 Receb	Medrese İtikadları	3 Haziran
Pazartesi günleri neşr olunur üsbu'-i İslâm cerîdesidir.		

Te'essürâtımız

Bu seneki zâyî'at-ı takât sözüme inzimâm edem Mahmud Şevket Paşa Merhûmun ziyâ'-i ebedisi zâten müteessir olan kulûb-i 'Osmaniyayı büsbütün dağdâr etti. Şer'an, 'aklen, ahlâken haram olan bu gibi cinâyet-i mürtekiblerine karşı haşre kadar hiss-i nefret besleriz.

Îsâ-yı Fikir Feyz-i 'ilmdir

Fıtrat-ı beşerin zenbil-i makfulünü açıp da derununda ne gibi metâ-ı havvâs bulunduğunu anlamak için elimizde miftâh-ı mu'âyene yoksa bazı 'alâim ve imâret ile hiss ediyoruz ki kible-i 'ilme doğru bir cevher-i meyl, caygîr olunur. Libâsı-ı beşeriyeti lâbis, hiçbir kimse toktur ki fıtraten bu kible-i sa'âdete müteveccih olmasın, mütemâyil bulunmasın, herkesin kendi ihtisâsatı kendisi için tecrübe makinesidir, onunla tedkîk-i hâl edebilir.

Demek ki tab'ı beşer, cehlden nefret ve 'ilme rağbet ediyor, tâbir-i diğlerle mehcûlât ile ma'lûmât arasında mübâdele icrâ etmek istiyor. Eski kafalı hükema, bunu bir hakikat-i sâbite olarak kabul ediyor. Yeni kafalı hükemanın da 'aynı fikirde olacakları hiç şübhe götürmez. Hatta bütün beşeriyetin re'yine mürâca'at olursa bu

hakîkate karşı bir re'y-i muhâlif zuhûr edeceğini bir dakika bile külliyye-i hâtırımda misâfir edemem.

Mahkeme-i 'ukûlden sâdır, bu 'ilâm-i mümzânın bir de kuvve-i te'yidiyyesi ve hatta kuvve-i icrâiyyesi vardır ki oda oda edyân-ı semâviyye ve bilhassa dîn-i İslâm'dır. Dîn-i İslâm, 'ilm-i 'alemi o derece ref' etmiş ve yükseltmiştir ki fitrat geride ,âkl, hayrette kalır. tahsil-i 'ilm için çar-ı aktarı keşf ü güzâr etmemizi emr ediyor ve o maksad uğrunda – İbrahim Edhem gibi- dağı taşı dolaşmamızı tavsiye buyuruyor. Rütbe-i hilâfeti 'uhde-i nübüvveti tevcih husûsunda Hazret (Ebu (s.36) Ebul Beşer)'i, nev'(melâike) takdîm ve tercih buyuran halk-ı kâinat, evvel emirde aralarında şerâfet-i 'ilmî, hem melâike, hem de beni beşere anlatmak hikmetine mebnî – müsâbaka imtihanı icrâ buyurmuş ve o rütbe-i ref'iyyi en ziyâde iktidâr-ı 'ilmî gösterir Ebu'l-Beşere tevcih eylemiştir ki bu hâdise, şerâfet-i 'ilmî a'lâ eden dîn-i İslâm'ın en mühim ta'lîmatındandır.

Hiçbir peygamber yoktur ki 'ilimsiz olarak rütbe-i nübüvveti ihrâz etmiş olsun. Hiçbir veli yoktur ki 'ilimsiz olarak derece-i velâyeti bulmuş olsun. Allah Zülcelal Hazretleri evvela 'ilmi sonra da nübüvvetle velâyeti ihsân buyurdu.

Arada şu kadar fark var ki peygamberler sırf Allah'ın lütfuyla 'âlim oldular. Veliler ise kendi sa'yleri ve Allah'ın tevfiğiyle 'âlim oldular ve oluyorlar.

Kezâlik din-i İslâm, bütün insanları sâir husûslarda birbirine müsâvî tuttuğu hâlde 'ilm husûsunda öyle yapmıyor. 'Alimleri câhillerden büyük ve efdâl sayıyor. [Bilenler bilmeyenler müsâvî değildir] buyuruyor, bilmeyenler, bilmediklerini 'âlimlerden sorsun diyor. Demek ki dîn-i İslâm, dünyada en büyük 'ilmi tutuyor.

Öyle ise Avrupalıların (din-i İslâm, 'ilm ve fen 'aleyhindedir) demeleri, iki şeyden ileri geliyor. Ya garazkarlık neticesi veyahut bizim câhil kalmamızı, îcâbât-ı İslâmiyye'den zan eylemeleri semeresidir. Zâten dîn-i İslâm 'aleyhine her ne söyleniyorsa hepsi bizim harekâtımıza bakılarak söyleniyor bilmiyorlar ki kabahat dinimizde değil kendimizdedir. Yoksa hâşâ ki dîn-i İslâm ve fen aleyhinde bulunsun. Hatta Avrupalılar kadınlarını bile kendi ihtiyarlarıyla okuttukları halde biz kadınlarımız şöyle dursun erkeklerimizi de okutmuyoruz. Halbuki dîn-i İslâm'da hem erkeklerin hem kadınların okumaları farzdır. Fakat dinleyen kim?

Acaba dîn-i İslâm, 'ilme niçin bu kadar ehemmiyet veriyor ve hikmeti nedir?

Beşeriyetin iki türlü hayat ve memâtı vardır. biri hayât-1 maddiyye ve memât-1 maddiyye, diğeri de hayat-1 ma'neviyye ve memât-1 ma'neviyyedir. hayât-1 maddiyye ruhun bedende bulunması, memât-1 maddiyye ise ruhun bedenden ayrılmış olmasıdır demekle îzâh olunur.

Hayat-1 ma'neviyye ve memât-1 ma'neviyyeye gelince: birincisi ruhun feyz -i 'ilimle ma'mûr olması, ikincisi de zehr-i cehl ile mesmûm bulunmasıdır şeklinde ta'rîf ediliyor.

Beşeriyetin zât-1 bazice-i murad olan sa'âdet-i dünyeviyye ve uhreviyyesi ise hayât-1 maddiyyeden ziyâde ve hayat-1 ma'neviyye de olduğu cihetle kendi tarafından o feyzi ifâze edecek bir olmaz, semaya çekilmez nesl-i beşerin inkıtâ'ına kadar ya har, 'İsa halk etmiştir ki o da feyz-i 'ilmdir. İşte bu mülâhazaya binâen diyorum ki 'İsa fikr-i feyz-i lmdir.

Medrese

(s.37) Gurûbdan sabaha

İstikbâlin genç alimlerine

Bitmez, tükenmez o zaman senelerin tazyiki, zamanın kısım kısım feveranı altında ezilerek hayırhah, salah-cû bir meslek olan meslek-i 'ilmî kendisine istinadgâh bulamıyor, belini doğrultamıyor, kalkamıyordu.

Zerîn reyler, metin fikirler kâmilten biterek (hiçler) neşvedâr bir gurur, ta'assubu bir gurur ile makderet-i 'ilmiyye vaz'-ı yed ettiler:

Bu kısım halk, göğüslerini yerlere koyarak mesâilin, nigât ve dekayik-i Ahmediyye'nin halli için, o uğurda kemiklerini çürütenlere bedel la-kayd bir rûh taşıdılar, o dâr-1 feyzleri lâubaliyane bir seyr engah kadar bir rûtbeye indirdiler.

Lem'adan, parıltıdan eserler kalmaya, fânuslar sönmeye, kabuslar çökmeye, netice-i bedîhiyyesi olarak da merkez-i istikrârını gâib etmeye başladı.

Vicdanları hâl-i gaşîde sadıklar, kalbleri hâl-i cezbe aşıklar birer, birer çekildiler.

O vâzi' yedler ki gâsıb-1 Hakk idiler bir cihan sa'y ve gayret açmadılar. Lakin tarrakası asırlarca kulakları rahatsız eden bir mübâreze, bir mu'ârıza devri açtılar aslı bırakarak, fûru'atıyla zâtı terk ile evsafa, elvane girişler fakat bunlarla

meziyyetlerini tavsif etmiş oluyorlar, vech-i riyâkarlarını cilâdâr feyz nessar göstermek için o renklerle boyuyorlardı. ‘İlmin, mesleğin ruhunu aldılar, öldürdüler ortada bir cesed kaldı! Kuru bir cesed! İşte o da defn ediliyor, yoklara karıştırılıyordu bereket versin: şükürler olsun o gömülemedi! Gömdürülmedi!

Nesl-i cedîdde fikr-i teyakkuz parladı! uyuşuk vücutlara bir zindelik, kanlara bir cevelan geldi! O fikr, muhit-i ‘ilmiyi titretti, lerze-nâk, ra’îşe-dâr etti. Onlara “biz ne imişiz” dedirtti. Bize de bu lâzım o kafalara da biz ne imişizi fikri girmezse “ne olacağız?” düstûr-i esâsisi yer bulamaz.

Ah ne olurduk ki merkez-i istikrarının bile zâyî’ etmek üzere bulunmakta iken vaktiyle ruh-i ‘inad ve ‘asabilerini öldürmüş, o bilgileri kırmış olsa idiler!! Keşke! Ne olurdu! Lâ-yemût biz ‘azm ile meydân-ı gayrete atılmak, bu da yabancı ellerle değil, ‘ilme, mesleğe muhib fikirlerle atılmak, rida-i teseyyüb, cilbâb-ı ta’assubu baştan başa yırtmak hakîkaten şimdiki şeban-ı ‘ilminin ‘uhdelerine teveccüh ediyor, ne kadar ağır bir yük!!

Eskiler miskin bir hayat yaşadılar, yine öyle gidiyorlar, çünkü: öyle gelmişlerdi, şühbesiz geldikleri gibi gideceklerdi.

Onlar değil midir ki yıllarca fikirleri uyuşturdular, isti’dadları uyuttular, o nâimin başını senelerce -uyanmasın! Rahat etsin(!) diye beklediler:

Genç medreseliler bunlardan ümidlerini kesdiler. Baktılar ki bu gidişle ‘ilmin heybeti değil heyeti bile

(s.38) Kalmayacak! Hepsi gidecek!

Sonra kendileri tarik-i mesâ’ide yürümek, çalışmak için küçük bir iz bile bulamayacaklar, bir zamanlar ecdadı, eslafı (ekmel) iken kendi gitgide (eçhel)liğe mevcudiyetlerini gençlikleri hedef olacak!!

O halde ne yapmak lâzım gelecekse hemen teşebbüs fikren teşebbüs ettiler.

Ümid ediyorum ki: bu gençler Allah’a, risâletmeaba, hüsn-i niyetlerine sâdık kaldıkları, şimdi önlerine geçecek, geçmesi de me’mul olan yalancı fâideler aldanmadıkları müddetçe emellerinde mazhar-ı tevfiik olabileceklerdir:

Yine uçurumlara yuvarlanmamak, ademlere karışmamak için fikr-i i’tilalarını kendileri idâre etmelidirler. O eskilere, onların titrek ellerine mukadderatını,

yıpranmış, zedelenmiş fikir ve başlarına vücûd-i 'irfanını iktisâbatını teslîm etmemelidirler.

Bu seferine o sakîm i'tikadların kucaklarına düşülecek olursa artık ne cevher kalır ne de rehber!

Yeni doğumda başlayan sabahlar, çabuk akşam olur gurûb eder.

Fakat ortada yalnız bir şey kalır:

“Enin-i hazîn - hüsrân-ı müebbed”

Ya rab! Bu günleri gösterme! O mazlum o kadar da ma'sûm gençlere merhamet buyur.

Rahmi Zâde

Nisvân-ı İslâmiyye'de tesettür

Cenabı Hâlık-ı kâinât hazretleri hiçbir kimseyi hürriyet-i mutlakaya müsâ'id sûrette halk etmemiştir. Herkesin hürriyeti bir takım kuyûd ve şerâit ile mukayyedir. Bu kuyûdun hâricine çıkmak hikmet-i hilkat ve kânun-i tabi'atiyle oynamak ve ona muhâlif demek olacağı cihetle ne kadar bî-sûd olduğu müstağni 'ani'l-beyandır hele kadınların hürriyeti ricâlinkinden daha ziyâde şerâit ile mukayyedir. Lakin bu tenkîd bazılarının iddiûa ettikleri vecihle kadınları mahkûm-i esâret etmek, lezâiz-i hayattan kemâliyle zevk-yâb etmemek için değil bilakis 'iffet ve nezâhatlerini vikâye etmek hükmüne mübtenidir. İslâm'ın zann-ı feyzdârında bulunan nisvanın bu haddin haricine çıkmaları hiçbir sûrette tecviz olunamaz. Lakin son zamanlarda tesettürüm 'adem-i lüzûmundan ve kadınların vâsi' bir hürriyete mazhar olmalarıyla terakkî ve tekâmüllerinden bahs edenler çoğalmaya başlamıştır her nasılsa ceffü'l-kalem muhitimizin, dinimizin îcâbâtı nazar-ı dikkate alınmadan yürütülen bu mütâla'aların 'âlem-i İslâm'ı nasıl ağzâb ettiğinde şüphe yoktur. Bir kere kadınlıkta terakkinin bir mertebesi vardır ki ona vusul için ne ref-i tesettüre ne de Avrupa kadınları kadar bir serbestiye ihtiyaç vardır, Endülüs ve sâir bilâd-ı İslâmiyye'de yetişen fuzelât-ı İslâmiyye bu müdde'amıza bir şahid-i 'âdildir.

Evet hudûd-i şer'iyye dâiresinde kadınların 'affâne ve hilkat ve tab'iyetlerinin müsâ'ade ettiği sahada cem'iyyet-i beşeriyeye hizmet edebilme, lüzûmunu ve sanâyi'-i nesciyye ve i'mâl-i nâfi'a ile meşgul (s.39) olabilmelerini herkes i'tirâf ve

arzu eder yoksa bazı kadınlarda olduğu gibi eline bir iş almamak, düşman İstanbul kadınlarına dayanmışken mesirelerde çarşılarda izâ'e-i evkât etmekte 'atâlettir. Sefâhattir. Unutulmasın ki: vatan bugün kitle-i ictimâ'iyemizin her ferdinden ayrı ayrı hizmet bekler.

Gelelim yine tesettür meselesine:

Bakınız! Peygamber 'âlişan Efendimiz tesettüre ri'âyet etmeyen nisvân hakkında (Allah kisveli fakat 'üryân kadınlara la'net etsin) meâlindeki hadisi hikmet beyanlarıyla a'zalarını şekliyle gösteren ve âdeta 'üryân ıtlâkına şâyân bir sûrette devr-esvâk eden kadınlara la'net-hân oluyor. Teşkilât-ı 'uzviyesini gösterecek kadar dar libas giyenler böyle peygamberimizin mazhar-ı nefrini olursa göğüslerini ve kollarını dirseklerine kadar açık bırakan nisvanın ne derece müstehak-ı 'ikâb olacağını tefekkür lazımdır böyle kadınlara bazı ahlaksızlıkların 'alenen yaptıkları harf-endazlık ve 'iffet ve namusuyla kâbil-i te'lîf olmayan harekât-ı sefihâne bize tesettürün mahz-ı hikmet neticesi olduğunu gösterir.

Artık aklımızı başımıza toplayalım âdab-ı diniyye ve milliyyemize ri'âyetsizliğimiz sebebiyle dûçâr olduğumuz felaketlerden 'ibret alalım, zan etmeyelim ki âdâb-ı İslâmiyye'ye mübâlâtsizliğimizin cezasını yalnız âhirette görürüz, hayır! Bir çoklarını da bu tahavvül-hâne-i fenada çekiyoruz. İdrâk etmeliyiz ki (Allah serf'ü'l-'ikâbdır).

Birgili Mehmed Salih

Sen yazdın ben de yazacağım

Softalar ve medreseler muharririne:

Muharrir bey, âsâr-ı muhalde defterinde benim de bir "tezekküre-i cesâret"im bulunsun derken meydan-ı tahrir öyle bir "âbide-i cehâlet" rekz etmiş olduğunuz ki semt-i semâya doğru su'ûd etmeye yeltenen bir tayr- bî-cenâhın hufre-i intihara sukûtunu andırıyor.

Fakat ne yaman bir şâirsiniz ki hâliniz lisanınızdan daha ibretli nazîrelere vücuda getiriyor!.. senin gibi cehâletle mahlût-i cesâret sahiblerine meftun bulduğum cihetle çehre-i cehûlânenizi görmek istiyor, cebhe-i cesûrânenizi müşâhede etmek diliyordum. Kendimi bahtiyar 'add ediyorum ki fotoğrafınızı "rebab"ın üzerinde görmekle nâil-i emel oldum. Vaziyyet-i cesûrâneniz, hakîkaten câlib-i enzâr ve

cazib-i efkardır. Fakat sima-yı cehûlaneniz, vaziyet-i cesûranenizin kıymet-i itibariyesini çocukça tenkîs ediyor. Hâme-i cesâretinizi veçhinizdeki ‘urûk-i cehâlete batırarak yazmış olmalısınız ki eserinizin her harfinden bir cehalet kokusu istişmâm olunuyor. Eğer siz böyle bir koku duymuyorsanız yine birinci sahîfenizin satırlarını kurcalayayım. Tâ ki siz de duyasınız ve sezesiniz.

Mesela buyuruyorsunuz ki:

“Tarih -i te’sislerin zaman bilinemez hangi devresinde unutulmuş İstanbul’un basık, dar, mukassî mahallâtı arasında taştan yapılmış bazı binalar vardır ki (s.40) Kâmus-i tedenniyât-ı mazi içerisinde bunlara medrese ismi, medrese lakabını veriyorlar ilâ ahirihi”

Medreselerin tarih-i teessüslerini unutan bir kimse varsa o da kuvve-i hâfızası tefessüh etmiş bulunan zât-ı muhtelü’ş-şu’urunuzdur.

Medreselerin tarih-i teessüslerini unutabilmek için insan, Hazreti Fatih’in nâm-ı cihângirânesini işitecek kulaktan, medreseler gibi daha bir çok cihan değer âsâr-ı muhallidesini görecekten gözden hayat-ı bâkıyyesini hâvî bulunan târihleri anlayacak idrakten mahrum olmalıdır ki sizin gibi zevât-ı müsvedetü’s-sudurlardan başka böyle bir kimse bulamayız.

Defter-i cehaletinizin az aşağısında diyorsunuz ki:

“Kapılarından girenlerin senelerce süren medîd bir i’tikâfa müşâbih hayat-ı tahsiliyyeleri ilâ ahirihi”

Bu fıkradaki (hayat-ı tahsiliyyeleri) Terkîb-i izafesinin ceza-i sânisî tahsil ile ‘alakâdar olmadığınızı gösteriyor. Tahsil görenler, onu (hayat-ı tahsiliyyeleri) harfleriyle yazarlar. Haydi burada sizin beratinize ve mürettebin mahkûmiyetine karar verelim, ya şu cehaletinize ne diyelim?!..

“Bu medreseler zâten fakir olan memleketin ma’ârif-i nezaretine ayırdığı ufak bütçesinden medâr-ı ta’îş ve tahsil nâmıyla büyük mikyasda bir para almayı hâlâ yine bir ‘an’ane, bir te’âmül, bir i’tiyâd şeklinde telakki ediyorlar.”

Bu fıkranızdaki cehâleti biribiri üzerine ayağınızın altına dizecek olsanız başınız yangın kulesi kadar yükselir.

Medreselilerin ma'arif nezâreti bütçesinden değil Evkâf nezâreti vâridât-ı şer'iyyesinden pare aldıklarını bilmemek için dimâg-ı insanı, sizin dimâğınız gibi cihet-i cehâlete vakf edilmiş olmalıdır. Tenezzü'l-insan 'an zâlike tenezzühen refî'a

'An'ane, i'tiyâd, te'âmül kelimelerinin ma'nalarını da daha öğrenememiş olmalısınız ki ağzınızdan öyle gelişi güzel çıkarmışsınız.

Bunlar, öteden beri mümted ve müstemir ola gelen hâdisât-ı beşeriyeye ıtlak olunur. Halbuki biz, öteden beri öyle bir pâre almıyorduk ki böyle telakki edelim. Fakat burasını sana anlatmak odunu insan yapmaktan daha güçtür. Biz üç dört seneden beri altmışar guruş almaya başladık. Eğer bu bize çok geliyorsa ya maârif bütçesinin senin gibi bir beşeriyet lekesine sarf edilen pâreye ne diyelim?

Sonra diyorsunuz ki:

“Maksad-ı teessüsleri hakkındaki fikrin son derece hürmetkârı olduğum bu medâris-i 'irfan ila ahirihi”

Hele bu fikradaki cehâlet “Ebu Cehil”i bile müteselli kılar. “Maksad” kelimesinin “teessüs” kelimesine izâfeti, 'ilm ve irfânın sana nisbetine benziyor ki bundan daha münâsebetsiz bir izâfet, bundan daha ma'nasız bir nisbet olamaz. Maksad, teessüs de değil te'sîs de aranılır. Anlayabiliyorsan 'aşk olsun. Fikirde maksad, aramak lazım gelirken maksadda fikir aramanız, harekât-ı fikriyenizde maksadsız olduğunuzu göstermez mi? yine anlayabilirsen bardon sana!

(s.41) İşte görülüyor ki daha birinci sahîfede metâ'-ı cehâleti, taht-ı imtiyazınıza almışsınız. Artık biz cehâleti arasak da bulamayacağız şu halde bu cehâlet nâmeyi niçin yazdınız? Şüphesiz pâre kazanmak için diyeceksiniz! Fakat böyle namus ve haysiyet nâmlarına değil başka vesâitle pâre kazanabilirdiniz. Ez cümle “rûbab”ın her nüshasına birer kıt'a fotoğrafınızı bahş etmiş olsaydınız revâc-ı mütezayidinden husûle gelecek pâre hem sizi, hem de refiklerinizi ihyâ ederdi. Bu sözlerim gücünüze gelmesin, çünkü siz – kendi ifâdeniz vecihle- on beş bin kişilik bir sınıfın nâmus-i 'ilmîsine tecâvüz ettiniz hayırhâhane ve son bir söz olmak üzere sana şunu söyleyeceğim ki gel sana “aleme ya'lemu” sıygalarını çektireyim de 'âlim ol, “ketebe yektübü” kelimelerini öğreteyim de kâtib ol.

Ahmed Şirânî

İlm-i hâl dersleri

Allah'ımız, hepimize şefâ'atini nasîb etsin, peygamberimizin zamanında Allah'ın ortağı var din bir takım gavurlar, “Ammar” adlı ve doğru dinli bir adamı tenhâ bir yerde yakaladılar. Zor ile bir taraf dan Peygamber Efendimiz'in hakkında küfür söylediler, bir taraftan da kendilerinin uydurma Allah'ları olan putları medh ettirdiler. O da hiç kalbini bozmaksızın yalnız dili ile dediklerini yaparak yakasını kurtardıktan sonra Peygamber Efendimiz'in yanına gelince buyurdu ki Ya 'Ammar hayırlı haber, ne oldu ki seni, böyle meraklı görüyorum.

O da cevap vererek dedi ki Ya Resulallah başıma yaramaz bir iş geldi, gavurlar beni yakaladılar, sana söğüp kendi Allah'larını medh etmedikçe yakamı bırakmadılar.

Efendimiz buyurdu ki dilin ile benim hakkımda küfr söylerken kalbini bozdun mu? Hayır hiç bozmadım dedi.

Öyle ise merak etme bundan senin dinine, imanına zarar gelmez, dara gelince câiz olmayan böyle bazı şeyler, caiz olur buyurdu.

“Habib” adlı ve dini bütün bir adamı daha yakaladılar, onu da sıkıştırmaya başladılar. Fakat bu adam gavurların dediklerini yapmadı. Onlar “Muhammed” hakkında küfr söyle dedikçe bu, onların Allah'ları hakkında küfr söylemeye başladı, döğdüler, vurdularsa da pâre etmedi. Artık bunu öldürelim diye sözleştiler o da öldüreceklerini anlayınca dedi ki bâri bırakın beni iki rekata namaz kılalım da sonra öldürün. Onlar da her nedense insafa gelerek haydi kıl dediler. Kısa kısa iki rekat namaz kıldıktan sonra dönerek onlara dedi ki:

Ölümden korkuyor da ondan namazı uzatıyor diye kalbiniz bir şey gelmemek için böyle tiz kıldım, işte şimdi öldürün, fakat öldürürken yüzüm üzerine çevirin ki başım secdece olarak Allah'ıma kavuşayım.

O kızıl gavurlar, bu sözünü yerine getirmedi. O da ellerini yukarı kaldırarak dedi ki (Ey Allah'ım burada düşmanın yüzünden

(s.42) Başka kimseyi görmeyeyim. Bari Reslüne benden selam söyle. Bu gavurları kendi sayılarınca parça parça et. Bir tanesini sağ ve sağlam bırakma) bu duayı yaptıktan sonra bir de şu düzenli 'arapça sözleri söylüyorken öldürdüler.

Ve lestü ubâlî hîne uktelü müslimen

'Ala eyyi cenbi kâne fillahi masra'i

Ve zâlike fî zâti'l-ilâh ve in yeşa'

Yubârik 'ala evsâli şilvin mümezze'

Türkçesi şu ki:

Tarafım değil mi ki Müslüman olarak ölürüm hangi üzerine ölürsem öleyim gideceğim bir Allah'ın huzuru olduğu için hiç de merak etmem iman fenarı Allah'ın elindedir. İsterse çürümüş parça parça olmuş kemikleri bile onun mübârek nuruyla nurlandırır. Ölünce Cebrail 'Aleyhisselam gelip işi Peygamber Efendimiz'e haber verdi o da buyurdu ki zararı yok bana Cennet arkadaşı oldu.

İşte bu gidişlerden anlaşılıyor ki şeri'atta böyle iki türlü yol var. İş başına gelince bir adam hangi yol isterse onu tutar. Daha yazacağım.

Hoca

Vazifesizlik yüzünden

Bizde hiçbir kimseye tesâdüf edemezsin ki yalnız kendi vazifesiyle meşgul olsun. Onda kesb-i rüsûh etsin.

Mesela bir kâtib, bir san'atkârın meydana koyduğu eseri tahattiye kalkışır, bir san'atkâr da şi'ir ve inşadan dem urur. Kullanacağımız teyyareleri kâtibler, kitâbete aid âsârı san'atkarlar ihdâs ve te'lîfe çalışır.

İşte bu vazîfesizlik yüzünden günden güne tedenni ettik ve hâlâ da etmekteyiz. Gerçi tahatti olunmasın demem. Lakin çıplak bir kimsenin arkasında yalnız paltosu olmayan bir kimseyi “bakınız arkasında paltosu yok” diye teşhire uğraşması kabilinden olan sözleri de dinlemek için bir vecih bulamıyorum.

Emin olalım ve bilelim ki ıslaha muhtaç diye bar bar bağırduğumuz medreseler, yine şu hâline diğer mesleklerin hiç birinden geri kalmaz. Islah-ı medârisin bu milletin i'tilasına bâ'is olacağına tarihlerimiz şâhid -i âdildir. Büyük hocalarımız diğer mesleklerin ıslahıyla uğraşacaklarına medreselerimizin ıslahı için çalışmış olsalardı belki bu felaketlerin zebûnu olmazdık.

Öyle zan ediyorum ki herkesi vazifesini ta'yinde mütereddiddir. Bir kimsenin kâtib ise (Kâmil) doktor ise (Hâzık), san'atkâr ise (muhterî) olması îcâb eder.

“Kişiy e her işi a'lâ görünür”

“Kuzguna yavrusu 'anka görünür”

Fehvasınca kendi noksanını görmeye sa'y ve gayret etmez de başkalarının noksanını ararsa neticesi böyle olur. Yine tekrar ediyorum ki vazîfesizlik yüzünden memleketimiz harâb olmuştur. Bu cihetleri derin derin düşünelim. Deruhde ettiğiniz vazifede tekemmül etmeye çalışalım.

Talebe-i 'ulûmdan Buldanlı: Şehzâde

Hâşim

Rica-yı mahsûs

Gazetemize makâle göndermek lütfunda bulunan zevât-ı fâzılanın gayetle muhtasar yazmaları ve âyât-ı celîle ile ehâdis-i nebeviyyenin lafızlarını yazmayarak yalnız tercümeleriyle iktifâ buyurmaları ehemmiyetle rica olunur.

İhtâr-ı mahsûs

Bilinmesi lazım gelen mesâil-i diniyyeden hangisine dâir îzâhât isteniliyorsa birer mektupla bildirmeleri kâri'lerimize ihtâr olunur.

Çarşaf meselesi

Tesettür -i nisvan aleyhinde bulunanların yüzlerini kızartacak bir halde yazılmış olan bu eseri nâmus-i nisvanı muhâfaza tarafdarânına kemâl-i ehemmiyetle tavsiye eder ve muharrir-i dindârına teşekkürler takdîm eyleriz.

Karahisar şarkî mekteb-i i'dadisi 'Arabî mu'allim-i fâzılına mektubunuzdaki tavsîfat-ı ref'iyyeye bizim gibi 'âcizler lâik değildir. Mekteblerimizin ıslahatına dâr bulunan mütâlâ'âtınız pek doğrudur. Sırası gelince düşündüklerimizi yazacağız.

En-necmü kad testesgirü'l-ebşâr sûrethû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e'ş-şems min remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min sakamin

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 6</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30</i> <i>Ve altı aylığı 15 Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>18 Receb</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>10 Haziran</i>

Münderecât

Îsâ-yı Fikir Feyz-i 'ilmdir -----Medrese

Hatî-i îkâz -----Hafız Hüseyin

Fevâid-i ihtisas ----- A. Atıf

Vaz'iyet-i Müttekâbilemiz ----- Mehmed Emin

İlm-i hal ----- Hoca

Medresetü'l Kuzat bina-yı cedîdenin devr ve teslimi -----Ahmed Şirânî

Merkez-i tevzi'i: Bâbîâli Caddesi'nde

“Cem'iyyet kütübhânesi”

Adres: Fatih'de Bahr-ı sefid Çifte Ayak
Kurşunlu

Medresesi'nde Ahmed Şirânî

“Hukûk” Matbâ'ası

Bâbîâli civârında Ebu's-Su'ud Caddesi'nde numero: 19

Âsâr sahiblerine

Eserlerinizi bir sûret-i nefise ve muntazamada ve ehven fiyatla tab' etmek için hukuk matba'asına mürâca'at buyurunuz.

Mezkur matba'a be kütübhanesinde satılan kitapların esâmisi

Para	Guruş			
5	Tavzîhü'l-Müşkilât fî Ahkâmü'l-intikâlât			'Ali Haydar Efendi
162	Mecelle-i Ahkâm-ı 'Adliyye şerhi	abonesi	“	“
1	Îzâhu'l-Hidâye	beher Forması	Süleyman Sırrı Efendi	
1	'İlm-i hilâf	“	“	İsmail Hakkı Bey
5	Fenn-i menâhic yeni mantıktan		“	“
7	Usûl-i fikh dersleri	menardan tercüme hüsn ve kubh	“	
30	Usûl-i fikh dersleri			Merhûm Ali Haydar Efendi
5	“	“	“	emr bahsine kadar Seyyid Bey
20	12	Beyyinât-ı Ahmediyye		Merhûm İsmail Hakkı Efendi
10	Hak ve Hakikat		“	“
5	Vesâya ve Ferâiz		“	“
25	Başımıza gelenler			Mehmed 'Arif Bey

Târih-i Hicrî 1331	Numero: 6	Târih-i Rûmî 1329
18 Receb	Medrese İtikadları	10 Haziran
Pazartesi günleri neşr olunur üsbü'-i İslâm cerîdesidir.		

Îsâ-yı Fikir Feyz-i 'ilmdir

Geçen nüshamızda bu İsa-yı ma'neviyye dâir vermiş olduğumuz îzâhât, mücmel ve muhtasar idi. İsterim ki biraz daha bahs etmekle hatt-ı ruhânimi itmâm edeyim. Gerçi bu 'âdi kalem o 'âli mevzu'î lâyıkiyla teşrih edemez. Fakat nisâb-ı zekâta mâlik bulunmayan bir kimsenin sadaka-i fitrî de vermesi lazım gelmez.

Ondan mahrum isem de -lehü'l-hamd- bundan memnu' değilim. Kimin iştiyak ve arzusu varsa dost-i mütâla'asını ceyb-i tahrîrime uzatsın ve ne bulursa ikbâline saysın.

Bu 'İsa öyle bir 'İsa'dır ki hâlik-i kâinât, mûcid-i mevcudât bile onun feyziyle icra-yı uluhiyyet ediyor. Eğer zât-ı Bâri nûr-i 'âleme münevver bulunmasaydı sera-yı mevcûdâtı sihâb-ı 'adem kalabilmiş olurdu. Bu sıfat-ı nûrâniye öyle bir lâzım-ı vücuddur ki zât-ı Bâri de bulunmamış olsaydı zât-ı İlâhi'de mevcut olmazdı. Çünkü uluhiyyet, ancak 'ilimle olabilir. "Allah" demek fâtır, hâlik, mübedda' mevcud demektir ki bunların hiç birisi 'ilmsiz olarak te'sîr gösteremez. 'İlmsiz fâilden fî'il, 'ilmsiz 'âmilden 'amel beklemek cansız mevcûdâtтан hareket-i ihyiyâriyye beklemekten daha ma'nâsızdır. Sanayi'-i beşeriyyenin, ihtirâ't-ı keşfiyyenin en kolayısı ve en değersiz bile 'ilmsiz vücuda getirilemiyor. En ufak makinelerin ve en 'âdi fabrikaların baş ucunda ilm ve ihtiyâr sahibi bir muharririn, bir müsta'mel bulunmayınca kendilerinde hareket görülemiyor. İstenilen ma'lûmât elde edilebilir. Ya nasıl olurda ferd-i beşerin değil nesl-i beşerin bile saymakla bitiremeyeceği, yaşadıkça keşf edemeyeceği hilkat ve tab'iyyet makineleri îcâd ve ihtirâ' fabrikaları, mahv ve isbat levhaları zaman-o tedvîr ve tahrîklerini dest-i ihtiyar ve idrâkinde tutacak bir zât olmaksızın devr ve harekette bulunabilirler?

Burada kendi isteyenleri gibi en muhayyirü'l-'ukûl bir fabrikada dahil olduğu hâlde bütün bedâi-i hilkat, sanayi'-i fitratı , 'ilmsiz ve binaenaleyh halksız olarak kisve-i mevcudiyeti giyinmiştir diye 'âleme yutturmak isteyen maddiyyun, tabi'iyun, meymuniyyun zümre-i rezilelerin gözlerine bir avuç acı biber tozu serpmeden geçmeyeceğim.

(s.44) Demek ki 'ilmsiz ne ulûhiyyet, ne nübüvvet, ne de velâyet olamıyor. Hepsini o makamlara is'âde edecek bir 'İsa-yı ma'nevi lazımdır ki o da ancak feyz-i 'ilimdir. İnsanı insan eden feyz-i 'ilimdir, 'aklı 'akl yapan nûr-ı 'ilmdir, ölü fikri diriltiren ruh-i 'ilimdir, mazlum dimağı nurlandıran ziyâ'-i 'ilmdir. 'İlm olmasaydı beşeriyet adım atmasını, yemek yemesini bilmezdi, bilemezdi. 'İlm olmasaydı evvelki vahşet yerine şimdiki medeniyet gelmezdi, gelemezdi.

'İlm öyle bir nev-bahardır ki kokusu olsun bir memlekette bulunmazsa o memlekette medeniyet nebâtatı yeşillenmez, yeşillenemezdi. 'İlm bir tohum-i nâbittir ki hangi milletin mezra'-ı efkârına ekilirse o millette kaht ve gala olmaz. İlm bir

fabrikadır ki ondan terakki, te'âlî, tekâmül ma'mûlâtı çıkar. 'İlm bir ma'dendir ki altın, gümüş, her ne varsa ondan çıkarılır. 'İlm kimyevi sa'âdet, simâ-yı selâmettir. 'İlm bir huzurdur ki ne zaman çağırırsan! Hemen imdadına yetişir, 'İlm bir tılsımdır ki kimde bulunursa hasmını aldatır. 'İlm bir sâhirdir ki herkes teshîr eder. 'İlm bir pehlivandır ki bütün dünyanın kuvvetleriyle çarpışsa hepsini yener. 'İlm bir ma'şuktur ki sevdası kimim kalbine girerse onu delirtir. Dâima arkasında koşturur. Râh-ı vuslatında vücudunu yıpratırır. Şâir-i meşhûr "Mütenebbi" bile

Ve izâ kânetü'n-nüfûsi kibâren

Tebi'at fî murâdiha'l-ecsâm

Diyor. Hüsn-i 'ulviyyetle mütehassıs olan nüfus-i beşeriyetin husûl-i maksudu uğrunda ebdân ve ecsâmın mihnet ve meşakkat çekeceğini anlatıyor. Fakat bu hiss-i 'ulvî 'umûmî değildir. Bazılarının hissi donuktur, süflîdir. Birincisi dâima te'âliye rabt-ı kalb eder. İkincisi ise silsile-i süfliyyet ile pâ-bend olur kalır.

İzâ mâ 'âle'l-meri râme'l-'ulâ

Ve yakne'u bi'd-dûn men kâne düna

Diyen bir şâir gayr-ı meş'urda bu beytiyle her ikisinde fotoğrafını çıkarmış oluyor, hissiyyât-ı 'âliyye erbabının gözü terakkiden terakkiye ma'tûf bulunduğunu, tabâi-i kesife erbabının da karga kuşu gibi dâima süfliyyât ile didinip durduğunu 'ibret-âmiz bir sûrette meydana koyuyor.

Hülâsâ 'ilm bir âb-ı hayattır ki ondan içmeyen yaşayamaz, yaşarsa da bir pâre etmez. Çünkü böyle bir kimse ruhen, fikren ölüdür.

Amma bizim Hâfız Şirâzî:

Defter-i dâniş mâ bi şüyid bi mey

Ki felek didem ü der kasdı dil-i dânabud

İstid'âsını veriyor, Mevlana Asafi de her nedense:

Felek be mer demü nadan dehed zimam -ı murad

Tü ehli fazl ve dâniş hemîn günâ het bes

Diyerek aynı istidanın diğere bir sûretini yazmış oluyorsa fakat Hazreti Ali (radiyallahu te'ala 'anh) bunların istid'âlarını ibtâl ederek kendisi şu vecihle hall-i da'va ediyor.

Razinâ kısmete'l cebbâri fina lena 'ilmün velil â'de-i mâl

Fememmal mâlü yefnî 'an karîb ve innel ilme bâkin lâ-yezâl

Medrese

(s.45) **Hutbe-i ikâz**

Eyyühe'l- müslimin!

Artık uyanalım: uyku zamanı geçti. Ezeli düşmanlarımızın, kuvve-i nasraniyyenin tecâvüzleri, zulümleri, tahkirleri, haddini aştı. Uyuyanları değil ölmüşleri bile harekete, gayrete getirecek bir şekl-i fecî' aldı. Artık nazar-ı intibahımızı açmalıyız. Yoksa bu kadar felâketlerden, belalardan istikbâl-i İslâm için bir hisse-i 'ibret alacak derecede sâhib-i iz'ân ve idrâk değil miyiz?

Yâ ma'sere'l-müslimîn:

Yetişir artık mütenebbih ve müteessir olunuz. Etrafınızı nazar-ı 'ibretle görünüz. Ashab-ı Kehf'in uykusu bile bizim hâb-ı gafletimiz kadar uzamadı.

Vâkı'an İslâm'ın dûçâr olduğu hezîmeti, sefâleti musîbeti görmeye mütehammil olmayan dîde-i hunbârın ebediyyen nâim olması, belki bu cihana hiç gelmemesi hayırlı olurdu.

Ahh ne çâre ki 'âlem-i İslâm'ın yevmen fi-yevmen giriftâr olmakta bulunduğu mesâib-i 'azîmeyi görmek biz İslâmlar için mukadder imiş. Bu levha-i sefâlet karşısında 'ibretbîn olmamak, âtîde tekrarından tehaffuze çalışmamak yalnız hiss-i 'ulvî-i İslâmiyet ve insanîden değil belki kendilerini tehaffuz ve tevakkiye sevk eden hüsn-i behîmetten bile mahrûmiyeti göstermez mi? Müslümanlar!

Uyanınız! 'aklınızı başınıza alınız, derin derin düşününüz. Ne idik ? ne olduk? Ne olacağız? Zillet her tarafımızı kapladı. Ma'îşetin darlığı mevcudiyetimize sirâyet etti. Zulumât-ı nâdânî içinde kaldık. Allah'a kasem ederim ki bizi istilâ eden kâbus-i gaflet ve 'atâletten sıyrılmazsak menâm-ı gafletten dünyada uyanmazsak mahşer-i

mesâibde bile gözümüzü açamayız. Dünyada açılmayan gözün 'ukbâda dahî kör kalacağı tabî'dir.

Ey mü'minîn!

Fas devlet-i İslâmiyyesi ne oldu? İran ne hâle geldi? Trablus nerde kaldı? Hani o güzelim Rumeli bilad-ı İslâmiyyesi ahh o nâzenîn çehreler birdenbire soldu, ta'abbüs etti.

Mescidler kiliseye tahvil edildi. Mahfil-i ezkâr olan minârata göz kör olsun, 'ibret almayacak kalb yok olsun. Öyle gözün öyle kalbin 'âlem-i İslâm'a lüzûmu yoktur.

Ey ehl-i îmân!

Bu vâkı'ât ve hâdisât-ı eîmenin müsebbib-i mes'ulü biziz. Nefislerimiz ile mücâhedeye koyulmadık, ihtirâsâtımıza kapıldık. Menâfi'-i 'umûmiyye-i İslâmiyyeyi ayaklar altına aldık, nef'-i husûsîyi nef'-i 'umûmiye feda edemedik. Asıl mücâhedât-ı nefsiyye bu idi. Münâza'âlara, mücâdelelere, münakaşalara, müşâmetelere kalkıştık. 'Alem-i İslâm'ın mevki-i hatırnâkını hiç düşünmedik. Hem kendimize yazık ettik hem de İslâmiyet'in istikbâlini taht-ı tehlikeye koyduk Cenabı Kibriya münâzaâ etmeyiniz, zaif düşersiniz de mahv olursunuz buyuruyordu. Biz bu buyrulduğunun aksine gittik, pek çabuk ceza -yı bî emânını gördük.

[Ma ba'dı var]

Fatih dersi'âmlarından Hafız Hüseyin

(s.46) **Fevâid-i ihtisâs**

Bizim medrese 'âlimlerinde şâyî' bir mesel vardır: (kitabın eskisi, hocanın yenisi...) derler. Kitabın eskisi, tashih edilmiş olanı, hocanın yenisi se şevkli ve hâhişkar bulunamı demek olacak. Halbuki bir kitab, birkaç defa okutulmak veyahut okunmak için üzerinden seneler geçmek, tarz-ı tertîb i'tibârıyla dahi eskimek lâzım geleceği gibi hoca da yeni olunca tecrübesiz bulunacağı, ümid edilen istifâdeyi te'mîn edemeyeceği cihetle bendeniz bu misli 'aks ederek: (kitabın yenisi, hocanın eskisi...) tarzında isti'mâl etmek istiyorum.

Hoca eski olmalı, fakat fenninde eskimiş bulunmalı, mensûb olduğu ‘ilmi bütün gavâmızla, her türlü esrarıyla ihâta ederek bir senede tadrîs edeceği mübâhesi, bir pirinç tanesi üzerine Fatiha-i Şerîfe’yi tamamen yazabilmek iktidârını gösteren bazı san’atkârlar gibi – konferans (müzâkere) şeklinde bir iki sa’at zarfında muhatabına icmâlen tebliğ edebilmeli.

Kitab, yeni olmalı, ancak bu yenilik hüsn-i tensîk ve tanzîmine âid bulunmalı. Âsâr-ı evvelinin üç sene zarfında temin edebildiği fevâidi bir sene içinde daha sâde, daha tabî bir sûrette bahş ederek kendisinden evvel te’lif olunan eserlere -fazl-ı takaddümden başka- bir şeref bırakmamalı. Yoksa kitabın tashih edilmiş yahud edilmemiş, mu’allimin istekli veya usanmış bulunması bu devr-i terakkide düşünülür, kâle alınır şeylerden midir? Bu gün binlerce sahâifden müteşekkil kitablar tab’ olunuyor da içinde bir yanlış tesâdüf edilmiyor. Nice dâhiler, bir fenne hasr-ı evkât eyleyerek o yolda efna-yı ‘ömr ediyor da bir tanesinin bile mesleğinden şikâyet-hân olduğu işitilmiyor.

Ne ‘acayib tecelliye mazhar olmuşuz ki bu ‘asırda doğmuş, bu ‘asırda yetişmiş insanlar olduğumuz halde bundan üç, beş yüz sene evvelki tarz-ı hayat ile yaşamak istiyor, Cenabı Hakk’ın lütf-i mahzî olan insâniyet ve ‘akl ve rûyetten tecerrüd etmeye çalışıyoruz.

Biz, başımıza toplayan beş on kişiye tertîb üzere emsileden başlayarak celalde nihâyet bulmak sûretiyle icâzetnâme vermeyi bir muvaffakiyet ‘add ediyor, bu maksadı te’mîn edenleri tebrîke koşuyor bu hâlin hakîkaten sezâver takdir bir şey olub olmadığını düşünmeye lüzûm bile his etmiyoruz.

Bir kere düşünelim, rahle-i tedrisimiz önünde on, on iki sene bekleyerek hayat-ı şebâbını imâte eden talebe-i ‘ulûma ne öğretiyoruz, lisan mı? hayır! Kelam mı? hayır! Hadis mi? Hayır!... O halde ne diye icâzet veriyoruz? (Ne millete, ne hükümete hatta ne de kendimize bir fâideniz olmak üzere bin türlü zarûrret içinde mahv olup gitmeye me’zûnsunuz!) demek değilse bile, mutlak (biz büyüklerimizden böyle gördük, siz de böyle gördüğünüz usulden- velev zarar-ı külliyyi mücib olsun- zerre kadar inhirâfe temeyerek icra-yı tadrîsât edebilirsiniz demek olacak!)

Bir mu’allimin böyle tertîb üzere her nev’ ‘ulûmu

(s.47) Tadrîs etmekle muvazzaf olması yüzünden talebe kadar hocalarda dûcâr -ı hasar oluyor. Çünkü mu'allim, bir dersi hazırlamak için- klasik (ta'lime elverişli) bir kitabın fikdanı hasebiyle- laakal dört beş kitaptan yirmi otuz sahîfe okumaya onları icmâl etmeye mecbûrdur, halbuki birer mahşer-i akvâl hükmünde bulunan bu kitablardan on beş, yirmi sahîfeyi gözden geçirib de bir fikir alabilmek, saatlere mütevakkıftır, ilk defa olarak tadrîs edeceği bir fen olmak dolayısıyla mümâreseden ârî, fakat îfâ-yı vazife hasebiyle mütehassıs olan kimselerin böyle on, on iki sene mütemâdi müşkilât içinde yuvarlanması hayat-ı kânuniyyeye veda' etmekle müsâvîdir.

İşte bu göreneğe bağlanmak neticesidir ki 'ilmiyyemiz içinden pek nâdir yetişen bazı dehâlara da ya vaktinden evvel ufûl etmekte yahud halsiz kalarak kendisinden istifâde edilemeyecek bir zaif-i kavî içinde eriyib gitmektedir.

Hâl böyle olmayıp da dersi'âm efendilerden her biri hangi fennin ehli ise yalnız onunla işgâl edilerek hâsıl edeceği meleke sâyesinde hem şimdi yeni yetişenlere nisbet kabul etmeyecek derecede münevver talebe-i 'ulûmun hürmetine mazhari hem de bazı bî-üdebanın teşnî'at-ı cuhûlânesinden halâs olsak daha hayırlı olmaz mı?

Bendeniz 'ilm-i yakîn denilecek bir kuvvette eminim ki bu ihtisâs mesleği tatbik olursa bugün her türlü semerâttan mahrum görülen medreselerimiz on beş, yirmi sene geçmeden millet ve devlete yüzlerce seyyid ve sa'dlar, binlerce fenari ve Hüsrevler yetiştirerek her birisi dîn ve devletin rûkn-i rekîni ve 'âlem-i İslâm'ın pişvâ-yı i'tila güzini olur.

'A. 'Atif

“Alem-i İslâm'la Vaziyet-i Mütekâbilemiz”

On üç buçuk 'asra karîb bir zaman evvel Arabistan'ın yalçın kayalarla kum sahraları arasında yetişip beşeriyet-i dünyasının zulmet -i cehde pû-yân olduğu bir zamanda çar-aktar-ı cihana nur-i hikmet ve ma'rifet neşr ederek bir çok zamanlar şark ve garbde hükümfermâ olan ve elân da dört yüz milyonluk bir kitle-i müheyyibenin irtibât-ı ma'nevîsi teşkil eden bir dîn-i 'âli te'sîs eyleyen Hazreti Fahri Resûl'ün fem-i dürer-bar risâletinden bir şâh-ı kavânîn sudur etmiştir. Ki: devr-i

âdemden âhir dehre kadar teşekkül eden ve edecek olan bütün milletlerle devletlerin efrâd-ı sunûf-i milletin mütekâbil vaziyetlerini bildirir bir kânun-i la-yetegayyürdür.

Tarih-i cihan serapa bu kanun-i la-yetegayyürün sıdkına bürhan olmakta hatta hiçbir milleti devlet, ferd ve sınıf bu kanuna râm olmaktan, bu düstûr-i ezelnin gösterdiği vaziyet-i mütekâbilenin münkadı bulunmaktan tecerrüd edememektedir.

Şevket-i İslâmiyye'nin çâr-aktâr-ı cihanda şu'le-pâş olduğunu zamanı göz önünde getirecek olursak görüyoruz ki o zamanda yaşayan heyet-ictimâiyye-i (Ey ümmetim harekâtınıza göre mu'âmeleye müstehak olursanız meâlindeki hadis-i şerifidir.)

(s.48) İslâmiyye “adle, hakka, 'ilme, ma'rifete,” teşne ve kendilerine bu sûretle mukabeleye elyak imişler. O zamanlarda hükümferma olan hükûmât-ı İslâmiyye'de dâimi sûrette 'adlî, hakkı, ilmi ma'rifeti kendilerine birer düstûr-i hareket ittihâz etmişler ve ancak bu sûretle tarihin parlak sahîfelerini, zerrîn bendlerini teşkil eden medeniyet-i İslâmiyye devrini vücuda getirmişlerdir.

Devr-i zamanla ahlak ve tabâyi' güzide-i İslâmiyye'nin bozulması neticesi olarak akva-i İslâmiyyenin zulme, zulmeye, bâtıla, cehle mütemâyil olmalarına mebni o zamanda hükümferma olan hükûmât-ı İslâmiyye'de bunları kendilerine birer düstûr-i hareket ittihâz edinmişler ve bu sebeble de tarih-i İslâm'ın kara ve mâtemli sahîfeleri, feci' bendeleri vücuda gelmiştir.

Şu mukaddemeyi serdden maksadımız, medrese ve medreseliler ile millet-i İslâmiyye'nin vaziyet-i mütekâbilesini taharriye bir çığır açmaktır. Şimdi asıl maksada şürû' edelim.

'Osmanlıların feth ettikleri bilâda attıkları ilk medeniyet temeli, cami' ve medrese bina etmek... olduğunu bilmeyenimiz yok.

Eslafımızın bütün servetlerini, varlıklarını medreseler binasına, kütübhaneler güşâdına, medreselilerin idâre-i ta'îşlerine sarf ettikleri ve bu uğurda milyonlar vakf eyledikleri âsâr-ı bâkîyye ve hazırasıyla nümâyân.

Şüphesiz eslafımızın zamanında medreseler birer dâr-ı ma'rifet, dâr-ı 'ilm olmasalardı, o zamanki medreseliler üzerlerine terettüb eden vazife-i vataniyye ve diniyyeyi her dem muktedir bulunmasalardı, 'ilimlerinden fikirlerinden millet-i

İslâmiyyeyi müstefid ve müstefyîz kılmasalardı medreselere, medreselilere o ehemmiyet ve kıymeti veremez, hiçbir sûretle varını yoğunu bu uğurda vakf ve sarf etmezdi.

İ'tiraf edelim ki şu anda millet-i İslâmiyye'nin bizden beklediği, muhtaç olduğu hizmeti îfâya, vazife-i diniyye, vataniyyemizi bihakkın icraya – bir kısım kalilimiz müstesna olduğu halde- muktedir değiliz. Çünkü o seviye-i idrake, o derece-i 'irfana bir takım esbâb-ı ilcasıyla henüz yetişemedik. Bunun içindir ki kitle-i İslâmiyye'den bir la-kaydiye ma'rûz kalıyor, eski medreselerin gördükleri mukabeleye mazhar oluyor. Şah-ı kavânini diye yâd ettiğimiz hükm-i ezelinin hükmüne râm ve sıdkına bürhan oluyoruz.

İşte bu hâl-i hazinimizdir ki vicdanını, 'irfanını -eğer varsa- üç beş mangırla mübâdele etmiş bir takım hayasızların savletlerine sebep teşkil ediyor.

Bunun önüne bir hısn-ı hasîn çekmek, millet-i İslâmiyye'yi girdâb-ı cehaletten istihlasına muvaffak olmak ve bu sebeble mes'uliyet-i maddiyye ve ma'neviyyemizin bir kısm-ı cüz'isinden olsun kurtulmak ancak bu hâl-i 'atâlet ve meskenetten fa'âl ve müdrük bir hâle intikâl etmemize, mütemâdi, müsmir bir sûrette çalışmamıza vabestedir. Bunu yapabilirsek eski medreselilerin yerini tutar, hâl-i hâzırda millet-i İslâmiyye ile olan vaziyet-i mütekailemizi eski medreselilerin vaziyeti mütekaile-i hasenelerine irtikâ ettiler, terakki ve te'âli yollarında millet-i (s.49) İslâmiyye'nin rehberi olur, Ka'be-i maksuda kavuşuruz.

'Aksi takdirde yani hiç iyi olmayan bu halde ber devam bulunduğumuz müddetçe sözle vatandaş ve hayırhah geçinen bazı vicdansız ve 'irfansızların şütüm ve tahkirine hedef olmaktan kurtulamayız.

Ayasofya fi 21 Mayıs sene 329 medreselilerden

Mehmed Emin

'İlm-i hâl dersleri

“İmân”ın Türkçesi “inanmak”dır. İnanmak iki türlü olur. Birincisi “iman-i icmâli”dir ki Türkçesi kısa yollu inanmaktır. İkincisi, “iman-ı tafsili”dir ki Türkçesi uzun yollu inanmaktır. Kısa yollu inanmak şöyle olur.

Bir adam “Allah”lığa yarar ve yakışır ne gibi hâller varsa hepsini birer birer ve ayrı ayrı öğrenmeksizin, bellemeksizin yalnız yarar, yakışır neler varsa hepsinin “Allah”da bulunduğuna ve yaramaz yakışmaz neler varsa onlarında bulunmadığına inanıyorum derse kısa yollu îmân etmiş olur.

Bir adam “Allah”lığa yarar, yakışırsa ve ne gibi hâller yaramaz yakışmazsa hepsini birer birer ve ayrı ayrı öğrendikten, belledikten sonra yarayan, yakışan hallerin “Allah”ımızda bulunduğuna ve yaramayan yakışmayan hallerinde bulunmadığına inanıyorum derse kısa uzun îmân etmiş olur.

Bir adam bu iki türlü îmân yollarından hangisine giderse îmân sahibi sayılırsa da aralarında şu türlü fark vardır.

Kısa yolu îmân sahiblerinin îmânları zaifdir. Sonrasından korkulur. Çünkü gerek göze görünmeyen şeytanlar ve gerek göze görünen iki ayaklı insan şeytanları onu kolayca aldatarak yoldan çıkarırlar. Amma uzun yollu îmân sahiplerini ne şeytanlar aldatabilirler, ne de o çeşid insanlar yoldan çıkarabilirler. Öyle ise her Müslüman, uzun yolu îmân sahiblerinden olmaya çalışmalıdır. Yoksa îmânı düşman şerrinden koruyamaz da -Allah esirgesin- son nefesinde îmânsız gider. Bir adamın îmân etmeye borçlu olması için (‘akıl ve bâliğ) bulunması lazımdır ki Türkçesi ‘aklı başında ve kendisini bilmiş, buluğa ermiş olması lazım demektir. Bundan anlaşılıyor ki gerek anadan doğma ve gerek sonradan olma deli adamla ile baba, ana hallerini görmeye başlamamış olan erkek veyahut kız çocukları îmân etmeye borçlu sayılmazlar. Öyle kimseler, ne zaman ‘akılları başlarına gelirse ve ne zaman baba, ana hallerini görmeye başlarsa işte o zaman îmân etmeye borçlu olurlar. Eğer îmân etmeyecek olurlarsa Âhîret’te belalarını bulurlar.

Gelecek dersimizde “Allah”ımızda bulunan yarar, yakışır haller ile bulunmayan yaramaz, yakışmaz halleri yazacağım iyice okuyalım da unutmayalım. Allah hepimize hayırlı îmânlar nasîb etsin.

Hoca

(s.50) Medresetü'l Kuzat bina-yı cedîdenin

devr ve teslimi

İnhitât-ı medârisin 'alâim-i mansûbesi olmak üzere vücuda getirilmiş bulunan “Dârü't-tedris”lerden bir tanesi de 'ünvân-ı evveli vecihle “muallim hâne-i nevvâb”dır. Medâris lafzının mazmun-i mu'allası hakikat-i mehcûre hükmünü almazdan mukaddem, 'arsa-i devlette ne “kütabhâne-i tüllâb” ne de “mu'allim hâne-i nevvâb”nâmıyla bir müessese-i hayriyye mevcûd değildi. Çünkü medâris-i ulûm öyle bir âb-ı hayat çeşmesi idi ki süyûl-i füyûzu, sunuf-i milletin sahra-yı efkârını istilâ ediyor, şubat-ı devletin batha-yı ihtiyâcını leb-a leb dolduruyor ve bu serabâsa mekteplerden istiskaya, istimdada hâcet kalmıyordu.

Vakta ki o kûsür 'irfanın şarâb-ı feyzine türab-ı cehl karışmaya başladı bir şâirin lisân-ı hayretle

Kiyan refte end ve kiyan âmede

Be cây-i huma ma kiyan âmede

Dediği gibi yed-i beyza sahibleri giderek yerlerine yed-i sevda mâlikleri geldi artık mekâtib nâmıyla bir takım şubeler te'sis edildi, işte bunların bir zeyli muhtasarı olmak üzere de şimdiki “mu'allimhâne-i nevvâb” mecmu'a-i tanzîmata geçirildi. Bu binanın cismi kalender olmakla beraber ruhu 'ulvî, feyzi kudsî idi. Devletin ruhu demek olan mahkeme-i temyizimiz bile bu gün o kalender hânedeki yetişen zevât-ı mümtâzenin uhde-i iktidâr ve fazîletlerinde bulunuyor. Fakat o da medârisin bir şubesi olduğundan mıdır yoksa nedendir? Nankörlüğün şirâre-i istihfafa ma'rûz kalyordu. Şimdi ise istihfafa bedel-i istihsân edilmeye başladı. İlk saat 'alamet-i istihsâl olmak üzere ders nizanmnâmesine kavânin-i 'adliye tedrisi 'ilâve olunmuş idi. İkinci bir nişâne-i takdir olmak üzere feyizle, 'ulviyetle mütenâsib bir bina vücuda getirildi. Epeyce zamandan beri inşa edilmekte bulunan bina-yı cedidin nevakızı ikmâl olunarak geçen Çarşamba günü devir-teslim-i resmî icra kılındı. Hâzirun içinde şeyhülİslâm efendi hazretleri, müsteşar Sa'id Efendi hazretleri, defter-i hakani nazırı Mahmud Es'ad Hazretleri, mahkeme-i temyiz reisi 'Ali Haydar Efendi Hazretleri, yine mahkeme-i mezkûre a'zâsından Kayserili Hamdi Efendi Hazretleri, ders vekili Hacı 'Ali Efendi hazretleri, el-hâsıl heyet-i mu'allime

ile beraber daha bir çok ricâl-i ‘ilmiyye de bulunuyordu. Şeyhülİslâm Efendi hazretleri’nin du‘asıyla resm-i tesîm ve tesellümü nihâyet buldu. Kapısının üstüne sıra üzere “beyne’n-nâs hükm ettiğiniz zaman-ı ‘adl ile hükm edeniz” mealinde âyât-ı celîle, sonra “Medresetü’l Kuzat” ‘ünvan-ı muvâfıkı, daha sonra da “kaza-i ‘adli en mühim ferâizi-i şer‘iyyedendir” mefâdındaki hadis-i şerif yazılmıştır ki girip çıktıkça kapının üstüne bakarak ona göre hareket edecek kadılar yetişmesini Cenabı “Ahkâmü’l-hâkimîn”den temenni eyleriz.

Ahmed Şirânî

Rica-yı mahsûs

Gazetemize makâle göndermek lütfunda bulunan zevât-ı fâzılanın gayetle muhtasar yazmaları ve âyât-ı celîle ile ehâdis-i nebeviyyenin lafızlarını yazmayarak yalnız tercümeleriyle iktifâ buyurmaları ehemmiyetle rica olunur.

İhtâr-ı mahsûs

Bilinmesi lazım gelen mesâil-i diniyyeden hangisine dâir izâhât isteniliyorsa birer mektupla bildirmeleri kâri’lerimize ihtâr olunur.

Karesi’de Ergamalızâde Naci Efendi’ye:

Sizin gibi fedakar kâri’leri buldukça “medrese i’tikadları”nın yaşayacağına i’timâdımız vardır.

Rehber-i ittihad-ı ‘Osmanî mektebi

Sâir derslerle beraber ‘ulûm-i diniyyeyi verdiği ehemmiyetle bir mevki’-i mümtaz tutan Şehzâdebaşı’ndaki Bolulu ve nahri mekteb-i etfâl-i İslâmiyye’nin velilerine tavsiye olunur.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 7

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 7</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30 Ve altı aylığı 15 Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>25 Receb</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>17 Haziran</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebâr sûretehû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e's-şems min remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min sakami

Münderecât

İçtihad Gazetesinin Reformculuğu ----- Mustafa Sıdkı

Hutbe-i İkâz ----- Hafız Hüseyin

Kadın Sesi Hakkında izâhât ----- Ahmed Şirânî

Havf-ı İlâhi----- Emin Hâki

İlm-i hal ----- Hoca

Terbiye-i Ahlâkiye ----- H. Ali

Rü'ûs İmtihânî -----

Merkez-i tevzi'i: Bâbîâli Caddesi'nde

“Cem’iyyet kütübhânesi”

Adres: Fatih’de Bahr-ı sefid Çifte Ayak
Kurşunlu

Medresesi’nde Ahmed Şirâni

“Hukûk” Matbâ’ası

Bâbiâli civârında Ebu’s-Su’ud Caddesi’nde numero: 19

Âsâr sahiplerine

Eserlerinizi bi sûret-i nefise ve muntazamada ve ehven fiyatla tab’
etmek için hukuk matba’ası’na mürâca’at buyurunuz.

Mezkur matba’a ve kütübhânesi’nde tenzîl fiyatla satılan kitaplar
esâmisi

Para Guruş

5	Tavzîhü’l-Müşkilât fî Ahkâmü’l-intikâlât	‘Ali Haydar Efendi
162	Mecelle-i Ahkâm-ı ‘Adliyye şerhi	abonesi “ “
1	Îzâhu’l-Hidâye	beher Forması Süleyman Sırrı
Efendi		
1	‘İlm-i hilâf	“ “ İsmail Hakkı Bey
5	Fenn-i menâhic yeni mantıktan	“ “
“		
7	Usûl-i fikh dersleri	menardan tercüme hüsn ve kubh “
30	Usûl-i fikh dersleri	Merhûm Ali Haydar Efendi
5	“ “ “	emr bahsine kadar Seyyid Bey
20	12 Beyyinât-ı Ahmediyye	Merhûm İsmail Hakkı Efendi
10	Hak ve Hakikat	“
“		
5	Vesâya ve Ferâiz	“ “
25	Başımıza gelenler	Mehmed ‘Arif Bey

Târih-i Hicrî 1331	Numero:7	Târih-i Rûmî 1329
25 Receb	Medrese İtikadları	17 Haziran
Pazartesi günleri neşr olunur üsbü'-i İslâm cerîdesidir.		

İctihâd Gazetesi'nin “reform”culuğu

Muhteviyâtına bakarak İctihâd Gazetesi'nin ne maksad ta'kîb ettiğinin ta'yininde âdetâ mütehayyer kalıyoruz. Şimdiye kadar İctihad'ın gördüğümüz nüshalarında mu'ayyen bir maksad ve mesleğe tesâdüf edemedik. Okumadığımız nüshalarında öyle olduğunu rivâyet ediyorlar. Gerçi İctihad'ın neşr ettiği efkâr-ı muhtelif ve müzebziye içerisinde muhassala olarak dinî, ahlakî istikrar -i milleti te'mîn eden 'âdâtı bozmak, yıkmak, kırmaktan 'ibâret bir maksad görülebilir fakat bunlar da bir üslûb-i tabî' üzerine yapılmıyor. Vâkı'an memleketin mukaddesâtı yani dini ve ahlaki memleketin terakkisine mâni' olduğu i'tikâd edilebilir. Bunların hedmiyle boş kalan yerlerini, muvâzene-i ictimâ'iyenin te'mini için diğere daha iyi tanınan şeylerle imlaya hasr-ı fikr edilir. Bu bir prensibdir. Selben, îcâben bir maksad teşkil edebilir fakat bu gibi mekâsıd-ı hüsn-i niyete iktirân ederse başka türlü düşünülür. Etmezse yine başka türlü mütâla'a edilir gerçi her iki sûret tarafdârânı dahî Müslümanların hasmıdır. Fakat birincisi Müslümanların hasm-ı fikrisi va hasm-ı i'tikadisidir. İkincisi ise hasm-ı hayat-ı ictimâ'isidir. Birincisi nazarımızda menfa'atimizi düşünen fakat hakikat-i İslâmiyye'yi ve Müslümanları iyice anlamayan ve menfa'atimizi sapa yollarda gören bir takım zavallılardır. İkincisi ise cemâ'at-i Müslümanlarımızın yani, revâbıt-ı ictimâ'iyemizin bir haydudu ve beşeriyetin en sefil mevki'lerinde sürünen bir sürü serserilerdir. Bilmem Rumeli'de son rû'yet-i* İslâm 'asırlarca temevvüç ettiği mevki'-i bülendinden indirilerek pâ-yı hakâret altında ezilirken yani Edirne düşerken iyi kötü Müslümanlığın mümessili olan “softalara i'lan-ı harb” etmek hüsn-i niyetle tevâfuk eder mi?

Bilmem Müslümanlar, aldıkları cerîha-i tākatsuzun âlamıyla kıvranıırken ve mukaddesatının yâd ve mülevves ellerle pâ-mâl edildiğini görerek düşmanların bile

merhamet edeceği bir hâl-i tecâvüz etmekte bihuşide bulunurken mukaddesât-ı İslâmiyyete tecâvüz etmekte hüsn-i niyet bulunabilir mi?

Biz bu bâbda ileri gitmek istemiyoruz. Çünkü her şeyden evvel sükûnete muhtâc olduğumuzu takdir ediyoruz.

(s.52) Sâhib-i makâleden de bir “reform” yapmak için ortaya atıldığını makalesinin sonlarında söylüyor. Reformdan tâ’dîl-i fi’-d-dîn veya teceddüd -i fi’-d-dîn veyahud ıslâh-ı fi’-d-dîn ma’naları alınsın ve farz edilmeye müslümanlıkta ta’dîl veya tecdîd edilecek veya ıslâh olunacak çok şeylere bulunsun. Sâhib-i makâle ‘acaba musallahlık veya müceddidlik salâhiyetini kendisinde nasıl görüyor. Mesela (Luther) Hristiyanlıkta bir reform yapmıştır. Fakat Luther en kuvvetli imanlarla Hristiyanlığa merbût bir adamdır. Hristiyanlığa edilecek ufak bir taarruza hayatıyla mukâbele eder.

Bununla beraber Hristiyanlığın bütün felsefe-i diniyyesini, ‘ilmiyyesini, her şeyini ‘asrında herkesten iyi bilir.

Âba’ kenise ile mücadeleye girişen, “Volter” bile esâsât-ı Hristiyaniiyenin kühüne vâkıf, ve onunla son derece de mukayyedir.

Eğer Hakkı Bey! Efendi siz bunları taklîd etmek istiyorsanız evvela esâsât-ı İslâmiyye’yi bilmelisiniz. Sâniyen kuvvetli bir îmânınız olmalı.

‘Afv edersiniz sizde bunlardan her ikisi de yoktur. Çünkü hakîki bir îmânınız olsa idi dinin doktor olanlara yani erbâb-ı fen ve ‘ilme lüzûmu olmayıp yalnız efkâr-ı basite, eshab-ı ‘aczlerin o da ve tenkidi için lazım olduğunu bu makâlenizde tehcîr etmezsiniz. Eğer Müslümanlığa ‘âid ‘ilminiz olsa idi Hazreti ‘İsa’ya veled-i zinâ demekle reform yapacağımıza dinin esâsâtını tahrîb ettiğinizi düşünebilirdiniz çünkü Hazreti İsa ve Meryem hakkındaki sözlerinizle Kur’an’ın nass-ı sarihini tekzîb ediyorsunuz eğer reformdan maksadınız Kur’an’ı alt üst etmek yani bazısını alıp bazısını atmak ise beyhude zahmet çekmeyiniz çünkü Kur’an’da ser-tâ-be-pâ size yarar hiçbir âyet bulamazsınız anladığının anlatmak isterim ki bu hareket dinde müceddidlik değil işi taa kökünden kal’ etmektir.

Tuhaftır makâlenizde “şâribü’l-leyl ve’n-nehar olmakta elan devam eden bir ‘ayyaş’ın meşrubât-i küüliyye ‘aleyhine bir kitab yazdığını görür isek tabi buna hiç düşünmeden safсата nazarıyla bakarız” diyorsunuz da ne safсата söylediğinizi

unutuyorsunuz en tuhafı veled-i gayr-ı meşrû'lara "piç" itlak etmenin ahlaksızlık ve câhillik olduğunu söylemenizdir.

İnşan bu satırları okurken eşref-i merhûmun İzmir'de neşr ettiği (Edeb Ya Hu) Gazetesi'ni hatırlıyor.

Biz piçe piç deriz fakat siz ne dersiniz dünyanın her tarafında kabul edilen bir mevcudiyet -i gayr-ı ahlâkiyeyi müstahsen görmek müceddidliğin ne cihette olduğunu açık olarak irâe ediyor. Hakkı Bey Efendi rica ederim dinleyiniz biz 'umûmiyetle sükûtun pençe-i hazelanı arasına sıkışmışız şu sükûtun sebebi dinde aramayınız 'umumuza müstevli olan sükût -i fikride arayınız açık bir hakikat-i ictimâiyyedir ki sükût-i fikriyye dûçâr olan bir halkın her şeyi sükût eder işte bu sükût-i fikri neticesidir ki biz yani softalar fikrimizi terakkiyât-ı 'asriyye ile mütenâsib bir saha-i tekâmüle çıkaramadık yine onun neticesidir ki siz bir 'asker

(s.53) iken i'lan edilmiş harbe kılıncınızla iştirâk etmiyorsanız da kaleminizle bizlere i'lân-ı harbden sıkılmıyorsunuz.

Mustafa Sıdkı

Medrese

Bu makâlenin istinâf-ı müdde'î -i'umûmîliğine hitâben yazılmış bir de istid'â kısmı var idi. Fakat müdde'î-i 'umûmîlik tarafından gerek sâhib-i makâle ve gerek müdür-i mes'ul 'aleyhlerinde zâten ikâme-i da'vâ edilmiş bulunduğundan istid'ânın dercine ihtiyâc kalmadı. Hem ikâme-i da'vâ, hem de gazeteye ta'til etmek sûretleriyle hükümet vazife-i kânuniyyesini îfâda gecikmedi. Destres olabilirsek da'vânın sûret-i cereyânını gazetemizle kîri'lerimize bildireceğiz. Hükümet cezâ-yı maddîsini veredursun biz de kalem ile cezâ-yı ma'nevîsini ta'yîn husûsunda ihmâl etmeyeceğiz.

Hutbe-i îkâz

Ey Müslümanlar!

Ne bekliyorsunuz! Gazinolarda, kahvehânelerde, 'atâlethânelerde laklakiyat ile vakit öldürmekten ne zevk duyuyorsunuz.

Ne umuyorsunuz? Gökten mâide mi, kudret helvası mı? bıldırcın kebabları mı? onlar geçti gitti bir daha gelmez. Külfetsiz ni'metler Cenabı Musa ve 'İsa

devirlerinde olabilirdi. Devr-i Muhammedi “s.av” ise insana semere-i sa’yinden başka bir hisse vermiyor.

Bakınız İseviler bile bu kânuna bizden daha güzel temessük ediyorlar kedd-i yemin, ırk-ı cebîn ile geçinmeye mecbûr oluyorlar. Bu güneşlik, tenbellik dîn-i İslâm’dan gelmemiştir. Haydi farz-ı muhâl tarikle bunu farz edelim ya içimizdeki mütenevvir geçinen dinsizlere ne diyelim bunlar mâni’ fa’âliyet ve hâil-i terakki sandıkları bir dinden mu’arra oldukları hâlde hiçbir san’atta, hiçbir nâfi’-i ma’rifette ilerleyememişlerdir, ta’bir-i ‘âmiyânesiyle iki merkebe su vermekten ‘âcizlerdir. Onun, bunun sırtından geçinmekten başka bir düşünceleri yoktur. Hâsılı bunlar, mütedeyyinlerden bin derece ‘âtil ve bâtıdır.

O hâlde biz İslâmlara ne oldu seciyelerimiz mi bozuldu? Tabi’atlerimiz mi değişti? Bunun sonu iflastır, esarettir, zilletir, meskenettir. Geceyi gündüze katıp sa’y etmek, kazanmak farz -ı müşeddeditir.

Artık san’at âletlerine yapışalım. Ticâret için koşalım. Kazmaları, çapaları, tırpanları ile alalım, bağlarımızı, bak/hçalarımızı i’âm edelim, arazimizi ekelim, nef-i İslâm için yere vurduğumuz her kazma, attığımız her adım birer ‘ibâdettir. Zira İslâm’ın kurtulması böyle fa’âliyet-i ticâriyye, san’aiyye, zirâ’iyyeye mütevakkıftır. Pare servet bunlara menûttur. Parasız, zarûretle bir heyet-i İslâmiyye artık yaşayamaz “kâdü’l-fakr in yeküne küfrâ” buyurulmuştur.

Kadınlarımızın tesettürü veya ‘adem-i tesettürü ile

(s.54) Uğraşacağımıza, onları şehirlerin sokaklarında, mesirelerinde tenzihgahlarında vakitli vakitsiz dolaştırıp vakitlerini imâte ettireceğimize iş ile kazanç ile işgâl ve a’lâ etmeliyiz. İçimizdeki milel-i gayr-ı müslime nisvanın ‘âtil görünüp nasıl intizam dâiresinde birer iş ile meşgul olduklarını görmeliyiz.

Ey ‘ulûm-i evvelîn ve âhirînün câmi’ i olan ve Resulullah’ın vârisi olduklarını iddi’â eden ‘ulema-yı Kirâm.

İslâm’ın dûçâr olduğu mesâib ve belâyadan tahassül eden mesuliyetin kısm-ı a’zamı da size âiddir. Allah için olsun İslâmiyet’İN rehğüzârına feyz, nur serpiniz. İslâm’ın hayât-ı ictimâ’iyyesine bir intizâm veriniz, ahlakı tahkim ediniz. Ehl-i İslâm’ı biraz da mezra’a-i âhiret olan dünyada çalışmaya, sanâyi’â, zirâ’ata, ticârete teşvîk ediniz.

Zirâ i'la-yı kelimatullah, i'zâz-ı dîn, beka-yı ehl-i İslâm hem paraya, esbâb-ı zâhiresi olan servete mütevakkıftır. El-veylü lil'âtilin ve'l-hüsrân alâ'l-bâtulin.

Fâtih Dersi'âmlarından:

Hâfız Hüseyin

Kadın sesi hakkında îzâhât

Gazetemizin üzerindeki “ihtâr-ı mahsûs” üzerine kâri sadıklarımızın biri tarafından bir mektub aldık. Bu mektub matlûbde “kadın sesi” hakkında îzâhât isteniliyor. Verilecek îzâhâtın serbest ve kat'i olması da ayrıca rica olunuyor. Ne müfrit muta'assıbların hücumundan, ne de çılgın nisâiyyun zümresinin şütumundan çekinmeyerek meseleyi olduğu gibi tavzîh etmemizi ihtardan başka bir şey olmayan bu rica ile, kâri-i mu'azzezimize, hem mevzu'un nezâketi, hem de kendi fetânetini anlatmak oluyor ki böyle bir kâriin matlûb-i makbûlünü tamamen is'âf edebilirsem der sıhâne-i tevfikin bir şâkird şâkiri olurum. Edemezsem “vermedi ma'bud neylesin Mahmûd” der geçerim.

Gerek erkek sadası olsun, gerek kadın sesi bulunsun 'alelittlak ses ve sadaların iki kısım olduğu îzâh istemez. Biri hâl-i tabi'isiyle ve sâde bir halde çıkan ses ve sadalar, diğeri de ca'li sesler, san'î sadalardır. Daha açıkçası şarkılar, gazeller, kasideler neşidelerdir.

Bunlarda yine iki kısma ayrılır. Ya hallak-ı hamide, ictimâ'iyât-ı nâfi'a, nasâyih-i müfidesye dâir olur veyahut ahlâk-ı rezîleye, ictimâ'iyât-ı şenf'aya, muayib-i muzırraya âid bulunur. Birinci kısım hâvî olan şarkılar, gazeller, kasideler, neşidelerin hepsi hem erkeklere, hem de kadınlara kat'iyyen haramdır ne söylemesi ne de dinlemesi câiz değildir.

İkinci kısım muhtevi bulunanlar ise yalnız şâbb ve binâenaleyh dâi-i şehvet olmayan erkekler tarafından söylenip dinlemesi tecviz olunuyor. Şâbb ve binaenaleyh câlib-i şehvet olan erkeklere kadınlara gelince onlar gamlarını, hüznlerini, sıkıntılarını def etmek için şer'an kendilerine iğyâr ve ecânib sayılan kimselerin yanlarında olmamak ve seslerini dahi o gibilerine işittirmemek şartlarına

(s.55) Yalnız kendi kendilerine terennüm, teganni edebilirler.

Hâl-i tabîisiyle ve sâde bir halde çıkan ses ve sadalara gelince kadınların kendi mahremlerinden başkalarıyla konuşmaları ve seslerini onlara işittirmeleri yine kat'iyen haramdır. Meğer ki bir kadının ya müdde'iyeye, müdea'-i aleyha, şâhide-i da'va sûretleriyle mahkemeye gitmesi veyahut ahd-i nikâh icrâ olunurken ifâdesine mürâca'at olunması mesele-i şer'iyeye sormak için bir 'âlîme mürâca'at etmesi, evinde kendisinden başka idâre-i umûr edecek bir erkeğin bulunmaması hasebiyle bizzat çarşıya çıkması ve alış veriş etmek mecbûriyetinde kalması gibi zaruretler karşısında bulunsun. İşte bu gibi hâller vuku'unda na-mahrem olan erkeklerle konuşması ve sesini işittirmesi bi'z-zarûre câiz oluyor.

Fakat şu şartla ki sözü söylerken ezilerek, büzülerek, ta'bir-i diğere ca'li cilveler, san'ı işvelerle söylemeyecek erkeğin hiss-i tam' gârisini tahrîk edecek her türlü harekâttan çekinecektir.

Genç erkeklerde bu husûsta 'aynı şerâite tâbî', 'aynı kuyud ile mukayyedirler. Onların da taranarak bezenerek bin türlü cilveler, günâ gün şivelerle şehvet perestlerin huzur-i pür şürurlarında terennümsaz olmaları taht-ı memnu'iyete alınmıştır.

Nâşirü'l mehâsin, câmiü'l-mekârim Hazreti Muhammed "s.av" buyuruyor ki [kadın olmadığı hâlde kadın vaziyeti takınan erkeklere ve erkek olmadığı halde erkek tavrını taşıyan kadınlara "Allah" la'net etsin]

Şârihler, bir erkeğin kadın vaziyeti takınmasını teşrih ederken diyorlar ki bu "teşbih" hem fi'ilen hem de kavlen olur. Fi'ilen teşbih kadınlar gibi yunarak, taranarak, bezenerek, koku sürünerek kendisini câlib-i şehvet bir hâle sokması kavlen teşebbühde yine kadınlar gibi câlib, cilveler, câzib, şivelerle yazar rağbete çıkmasından 'ibârettir. Dahilek Ya Resulallah! Bu hikmetin sırrı şimdi tamamen zuhûr etti mi= yoksa daha sonra mı edecek?

Kârii 'ârifim, işte görüyorsunuz ki kadın sesinin büsbütün haram olduğu yer bulunduğu gibi zarûrete binâ mübah olduğu yerde var. Şimdi bir de bu hürmetlerin felsefe-i 'aklıyye ve ictimâ'iyyesini tedkîk edelim.

Ma'lumdur ki tab'-ı beşer, cemâl-i hüsn ile savt-ı hissinin taht-ı teshîrindedir. En kesîf hisler, en müncemid kalpler, Yusufî bir cemallik, Davudî bir sadanın te'sir-i sihri âmizi altında harekete gelir. Erim erim erir. Husûsiyle kadın sesi olursa bundan

ne muâşakalar zuhûr etmez, ne fitneler kopmaz, ne belalar yüz göstermez, bir kere düşmanın, bir kere de vukû'ata bakmak îcâb eder. Buna dâir yine Cenabı hakîmü'l-ümem buyuruyor ki (sular nasıl bakla bitiriyorsa teganniler, terennümler de öyle nifâk bitirir ilâ âhirihi)

İşte bu fitnelere, bu belalara, bu nifaklara meydan vermemek hikmetine mebni gerek kadınların, gerek şabb-ı erkeklerin ber-vech-i mecrûh ses ve sadaları memnu' kılınmıştır, hissiyât-ı süfliyyeyi hâvî bulunan manzûmelerin 'umûmiyetle haram olması da yine ahlak-i beşeri, hatta nâmus-i beşeri muhâfazaya ma'tuftur. Zümre-i şebâb ile tâife-i nişanın

(s.56) Ağızlarından çıkan cilveli sözlerin, şiveli kelimelerin da onlar gibi dâ'i-i mazarrat , müfsid-i ahlak birer şî'r olduğunu söylemek zâiddir. Ve binâen haram oğlu haramdır.

Kârii kâni'm! kütüb-i hadîs ve fikhda tesâdüf eylediğim ma'lûmat-ı memzûceyi işte pîş-i mütâla'anıza takdîm eyledim. Artık huz mâ safâ, da' mâ keder.

Ahmed Şirânî

Havf-ı İlâhî

Re'sul-hikmeti mehafetullah

Hulefa-yı güzün içinde 'Ömer
Onu medh eylemişti Peygamber
Devr-i 'adlinde ehl-i İslâm'a
Değil İslâm'a cümle akvâma
Açarak bir sabah nura nur
Oldular hep nasibdâr sürûr
O mu'azzam halîfe-i zî-şân
O münevver, lika-yı nur-efşân
Necîbe-i zevk edindi ma'deleti
Berk-i hâtîf misali memleketi:
Gece, gündüz gezer, sıyânet eder

Sırf nakdine adâlet eder.

Yine bir öğle vakti sahrada

Dolaşırken o deşt-i tenhada,

-Mütelatım denizde tekne gibi-

Yatıyor, kalkıyor bir a'râbî

Gördü. Lâkin kemal-i hiddetle

Yürüdü. Bir lisân-ı şiddetle:

-Bu nedir?

-Ya 'Ömer! 'ibâdettir.

-Bu 'ibâdet değil kabahattir.

Yeniden kıl...

-Peki...

Fakat bu sefer;

Yine birkaç dakîkacıkda eğer

Bitirirsen namazı...

-Yok yok dur...

Bu sefer pek güzel olur sen otur.

Namaz kılındı; Ömer pek beşuş bir yüzle:

-Bak işte şimdi beğendim sıkılmadan söyle

Resülün 'aşkına olsun bununla evvelki nasıldı?

-Nisbet edilmez.

-Neden?

-Evet çünkü:

Birinde "havf-ı İlâhî" birinde "havf-ı Ömer" olursa nisbeti ta'yîn eder mi 'akl-ı beşer?

Hakikat adamı her yerde lütfa nâil eder

Cevabı buldu muvâfik tebessüm etti Ömer...

Emin Hâkî

İlm-hâl dersleri

“Allah”ımızda bulunan yarar, yakışır hâller on dört tanedir. Birincisi varlık hâlidir.

“Allah”ın varlığı bu dünyanın varlığıyla biliyoruz. Çünkü dünyada neler varsa hepsi yok

(s.57) iken var oldular. Yok olan hiçbir şey de kendi kendine var olamaz. Öyle ise onu var edecek bir yaratıcı bulunmak lâzım gelir. O da işte “Allah”ımızdır. Bu varlığın zıddı olan yokluk “Allah”ımızda bulunmaz. Yok diyen diller kurusun eğer “Allah” yok olsaydı gözümüz ile gördüğümüz bu dünyada yok olurlardı. Halbuki gözü gören, ‘aklı eren bir adam dünya yoktur demez. Eğer derse ‘aklı başında bir adam değildir. ‘Akli başında olmayan delilerin sözlerine kim bakarsa o da delidir.

İkincisi varlığının evveli olmamaktır.

Eğer varlığının evveli olsaydı kendisinde de yok iken var olması lâzım gelirdi. Evvelce yok olan bir şeyin kendi kendine var olamayacağı da yukarıda geçmiş idi. Öyle ise onun da başka bir yardımcı bulunmak îcâb îcâb eder. Halbuki bu sözler artıksız eksiksiz olarak onun hakkında da söylenir ve böyle böyle iş uzar. Artık ardı arkası kesilmez ve sayısız Allah’ların bulunması lazım gelir ki buna ne ‘akıllar elverir ne deliller demek ki Allah’ımızda varlığının evveli olmamak hâli var ve bunun zıddı olan varlığının evveli olmak hâli yoktur.

Üçüncüsü varlığının âhiri olmamaktır.

“Allah” Te’ala Hazretleri var iken yok olmaz. Varlığının nihâyeti bulunmaz. Çünkü varlığı dâima lâzımdır. Varlığı lâzım olunca yok olmaması da lâzım gelir. Bir de bir şeyin varlığının evveli olmazsa âhiri de olmaz. Öyle ise madem ki “Allah”ın varlığının evveli yoktur âhirinin olmadığı da şübhe götürmez. Bu sözlerden anlaşıldı ki varlığının âhir olmamak hâli “Allah”ımızda bulunuyor ve bunun zıddı olan varlığının âhiri olmak hâli de bulunmuyor. İşte “Allah”lığa yarayan ve yakışan hâllerle yaramayan ve yakışmayan hâllerin bazılarını yazdım diğer bazılarını da öbür derslerde yazacağım dikkatli okumalı ve güzelce bellemeli, fırsatı kaçırmak ‘aklı işi değildir.

Hoca

Terbiye-i ahlâkıyye

Hüsn-i ahlakdır her kişiyi tes'îd eden

Su-i ahlakdır her kişiyi tezlîl eden

Hiç şübhe yoktur ki en büyük noksan ictimâ'iyemiz, terbiye-i ahlâkıyyeden mahrum bulunmaklığımızdır. Bunu, bu mahrumiyet-i ictimâ'iyemizi hayât-ı 'umûmiyyemizin her safhasında -hatta her hareketimizde her kavlimizde- görürüz. Dikkate pek şâyândır ki:- en ziyâde acısını duyduğumuz şey varsa o da terbiye-i ahlâkıyyedir. Hakîkat nâmına i'tirâf etmelidir ki (muhitimiz) bunun en mühim 'avâmil-i esâsiyyesindedir. Biz, bir müddetten beri kendi ahlak-ı milliyye ve terbiye-i şer'iyemizi bırakarak milel-i sâirenin kendilerince medeniyet 'add eyledikleri âdâb-ı mahsûsasını taklide çalıştık. İşte mevcudiyetimizi târûmâr eden, ve milliyetimizi gideren bu taklîd, bu ahlaksızlığımızdır. Bâ'is-i terakkimiz olan ("el-hikmetü dâletü'l-mü'min haysü mâ vecedehâ ahzehâ) kelâm-ı âlisi maksadınca esâsat-ı diniyyemize halel vermeyecek ve bize kâbil-i tatbik olacak sanâyi'leri iktibâs etmekliğimiz elzem iken heyhat ki, ellerimizde bulunan sanâyi'-i mütenevvi'aları da gâib etmişiz. Buraya dâir îzâhât uzun ise de

(s.58) Bahisten hâric olduğundan bu kadarla kâfi görelim.

Hukuk-i hayatiyyesini idâme etmek isteyen bir milletin o hakk-ı hayatın pek mühim bir müeyyidi olan terbiye-i ahlâkıyyeyi ihmâl etmemesi lazımdır. Mazinin önümüze döktüğü nekâis-i ictimâ'iyeye ve insaniyyeden ve ahlak-ı şer'iyeye ile mütehalî olmalıyız. Çünkü: ahlak-ı hamîdeden mahrum olan bir milletin acı olmakla beraber doğrusunu söyleyelim ki – yaşamaya hakkı yoktur eğer yaşamak, kavmiyet ve milliyetimizi her halelden muhâfaza etmek istersek onun refiki, refik-i munisi olan terbiye-i ahlâkıyyeyi istihsâl etmeli ve benimsemeliyiz. İslâmiyet, vazâif-i ahlâkıyyeyi, havza-i idâresine aldığı milel ve akvama hüsn-i tevzi' ve tatbik etmesi sâyesinde idi ki 'âlemi teshîr eylemiş b-ve bütün dünyaya güneşler gibi yayılmıştı. Muahharan ahlaksızlığa meyl, vazâif-i ahlâkıyyeden külliyyen inhirâfımız beliyyesidir ki: bizleri şu hâl- esef nakı ilkâ eyledi. Bu günkü hâl-i perîşânimiz işte bu ahlaksızlığın eser-i tabi'isidir. Piş-i enzarımızdaki tarihin sımâhımıza her dem-intibah! Diye fısıldayan sahîfeleri, mazimizi bir medfen-i nisyan değil, bir levha-i

'ibret şeklinde gösteriyor. Halk tekmîl -i nikbetleri olanca vuzuh ve beyanıyla bizleri tehzîb-i ahlak ve hâl-i intibaha dâ'î iken ne bedbahtı-i ezeldir ki: hâlâ uyanmaklığımıza, kendimizi toplamaklığımıza kâbil olmuyor. Bilmem mahkûm-i memmat mıyız? Gözler perde-i aġrâz ile mestur, kalbler hırs-câh ile pür helecan, kulaklar hakîkati duymaktan Müberra, mefkûreler muhakemeden mahrum. Bu gibi seyyiat-ı ahlakıyye, her hangi ferd ve millette görülür se onun için hakk-ı hayat, hakk-ı hâkimiyet, hakk-ı sa'âdet yoktur.

Tekrar ediyorum: ahlaksızlık tahrîb, aksi ise i'mâr, birisi perişanlık, diğeri ise mes'ûdiyyet, netice birisi mevcudiyet-i ebediyyenin diğeri de ma'dûmiyet-i muzmahillenin hâdimidir.

Fezleke-i ma'rûzâtım işte dinimiz, vatanımız ve onların selâmet-i ebediyyesi nâmına bütün dindaşlarımdan temenni-i vicdanım budur ki: her şahıs vazife-i İslâmiyye'si ile meşgul olsun.

Talebe-i 'ulûmdan

H. 'Ali

Rüus imtihanının kazanan efendilerin cedvel-i esâmisidir

- 1-Gümülcineli Hafız Hüseyin Efendi
- 2-Zileli Bekir Efendi İbn-i Molla Mehmed
- 3-Kütahyalı 'Osman Efendi İbn-i Mehmed 'Ali
- 4-Pirzirinli Hacı Süleyman Efendi İbn-i Rüstem
- 5-Eskişehirli Ali Osman Efendi İbn-i Hasan
- 6-Nevşehirli Mehmed Efendi İbn-i İsmail
- 7-Akşehirli Hüseyin Avni Efendi İbn-i Mustafa
- 8-Çatalcalı Hâfız Şa'ban Efendi İbn-i Mehmed
- 9-Alaşehirli Salih Efendi İbn-i İsmail
- 10-Tirebolulu Hüseyin Efendi İbn-i Mustafa
- 11-Süleymaniyeli Molla Reşid Efendi İbn-i 'Abdulfettah
- 12-Ayıntablı Mehmed Ali Efendi İbn-i Âli

13-Konyalı Mehmed Rıza Efendi İbn-i Hacı Ahmed

14-Malatyalı 'Abdullah Efendi İbn-i Mehmed

15-Asitâneli Mehmed Şerefeddin Efendi İbn 'Arif

Medrese

Bu efendiler yegan yegan tebrîk eder ve intisâb ettikleri meslek-i tedrisin bâis-i i'tilası olmalarını hâlis bir niyetle temenni eyleriz.

İhtâr-ı mahsûs

Gazetemiz gelecek nüshadan i'tibâren Cuma günleri neşr olunacaktır kârilerimizi şimdiden haberdâr ederiz.

Bilinmesi lâzım olan mesâil-i diniyyeden hangisine dâir izâhât isteniliyorsa birer mektubla bildirmeleri kârilerimize ihtâr olunur.

lubbü'l-Kırâe

Fatih dersi'âmlarından 'Atıf Efendi'nin eseri olan bu Arapca kırâat kitaplarının dördüncü kısmı da neşr olunmuştur. Yeni usulde yazılmış olan bu kitabı erbab-ı meraka intişâr etmiştir.

Beyân-ı hâl

Mesmû'ata nazaran geçen nüshamızın baş makalesi su-i tefsire uğrayarak ötede beride kıl ü kâli mûcib olmuş biz hatamızı anlamak üzere bir daha okuduk. Neticede kıl ü kâl edenlerin tekrar okumak zahmetinde bulunmalarını ricâdan başka söyleyecek bir söz bulmadık.

Rica-yı mahsûs

Gazetemize makâle göndermek lütfunda bulunan zevât-ı fâzılanın gayetle muhtasar yazmaları ve âyât-ı celîle ile ehâdis-i nebeviyyenin lafızlarını yazmayarak yalnız tercümeleriyle iktifâ buyurmaları ehemmiyetle rica olunur.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 8

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 8</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30 Ve altı aylığı 15 Ve üç aylığı 8 Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'ade edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>7 Şa'ban</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>28 Haziran</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebâr sûretehû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e'ş-şems min
remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min
sakamin

Münderecât

Evkaf Nâzırı Hayri Bey Efendi'ye -----Medresetü'l- Kuzat
Talebesi

Tedrisâtda Adem-i İntizam ----- A. Atıf

İbn-i Müreyim- İbn-i Mülcem ----- Ahmed Şirânî

Mezheb-i Maddiyûnu Red ve İbtal ----- Hafız Hüseyin

İlm-i hal dersleri ----- Hoca

Cehlin Lâzım-ı Gayr-i Müfârikı-----Hafız Mustafa

Merkez-i tevzi'i: Bâbîâli Caddesi'nde

“Cem’iyyet kütübhânesi”

Adres: Fatih’de Bahr-ı sefid Çifte Ayak
Kurşunlu

Medresesi’nde Ahmed Şirâni

“Hukûk” Matbâ’ası

Bâbiâli civârında Ebu’s-Su’ud Caddesi’nde numero: 19

Âsâr sahiplerine

Eserlerinizi bir sûret-i nefise ve muntazamada ve ehven fiyatla tab’
etmek için hukuk matba’ası’na mürâca’at buyurunuz.

Mezkur matba’a ve kütübhânesi’nde tenzîl fiyatla satılan kitaplar
esâmisi

Para Guruş

5	Tavzîhü’l-Müşkilât fî Ahkâmü’l-intikâlât	‘Ali Haydar Efendi
162	Mecelle-i Ahkâm-ı ‘Adliyye şerhi abonesi	“ “
1	Îzâhu’l-Hidâye	beher Forması Süleyman Sırrı Efendi
1	‘İlm-i hilâf	“ “ İsmail Hakkı Bey
5	Fenn-i menâhic yeni mantıktan	“ “
“		
7	Usûl-i fikh dersleri	menardan tercüme hüsn ve kubh “
30	Usûl-i fikh dersleri	Merhûm Ali Haydar
Efendi		
5	“ “ “	emr bahsine kadar Seyyid Bey
20	12 Beyyinât-ı Ahmediyye	Merhûm İsmail Hakkı Efendi
10	Hak ve Hakikat	“
“		
5	Vesâya ve Ferâiz	“ “
25	Başımıza gelenler	Mehmed ‘Arif Bey

Târih-i Hicrî 1331	Numero: 8	Târih-i Rûmî 1329
7 Şa'ban	Medrese İtikadları	28 Haziran
Cuma günleri neşr olunur üsbü'-i İslâm cerîdesidir.		

Evkaf Nâzırı Hayri Bey Efendi'ye teşekküratımız

Ebnâ-yı ademi âsâr-ı nâfi'adan müstefid kılmak hikmet-i lâzîmü'l-hürmetine mebni dîn-i mübeyyin-i İslâm'da vaz' ve te'sîs buyurulmuş olan esâsât-ı i'mârât-ı encâmın bir şu'besi de evkâf-ı İslâmiyye'dir. Her biri ta'limât-ı İslâmiyye'nin birer beyza-i beyzâsı ve binaen'aleyh ihyây-ı ümem ve i'mâr-ı bilâdın birer dürr-i yektası bulunan müessesât-ı vakfiyyeyi vücuda getiren müteşerri'in-i İslâm'ı "halâsatü'l-beşer ünvan-ı 'ulviyyet numûneyle yâd etmeyi lisân-ı kâsırâmeniz için bir vazife-i farîzatü'l-ifâ sayarız.

Şer'-i Ahmediyye'nin fevâid-i maddiyye ve ma'neviyyesi meyânında yalnız şu "vakf-ı emvâl usûl-i meşrû'asına mukâbil rüus-i beşerin secde-i şükranından kalkmaması îcâb eder. Me'âdin-i ma'neviyyâten kendilerini hissedâr edecek bir 'akîde-i sâlimeye sâhib olmadıklarından dolayı dîn-i celîle hasm kesilen gümrahlar, hiç olmazsa müessesât-ı vakfiyye gibi her biri bir cihan değer âsâr-ı mâdiyyesine bakarak ve memleketimizde i'mâret nâmına mebâni-i vakfiyyeden başka bir şey bulunmadığına nazara alınarak hareket-i vâkı'alarıyla şimâl-i şeamet -i meşhûne doğru yürümekte olduklarını anlamalıdır.

Evet: o ahlaksız eslafımızın himem-i dindârâneleri semeresidir ki bugün devletimizin heyet-i 'umûmiyyesi vâridâtından ziyâde hâsılât-ı vakfiyyeye vâris bulunuyoruz. O mes'ûd müteşer'ilerdir ki nişâne-i diyânetleri olmak üzere arsa-i diyârımızda bir çok dârü'l-hayırlar görüyoruz, yalnız biz değil – bu gidişle-ahfadımızın bile vücuda getiremeyeceği âsâr-ı 'umran müşâhede ediyoruz.

Fakat biz ne kadar nankör vârisler, ne derece hürmetsiz nesiller imişiz ki hem ihtiyâcât-ı 'umûmiyyemizin def'ine medârikli teşkil eden, hem de eslafımızın hayât-ı dâimelerini gösteren bu âsâr-ı muhallideyi ta'mire bedel tahrîb edilmiş, Tezyide mukâbil tenkis eylemiş, hasbe'd-dîn ve'd-dünya en emîn ve en fa'al bir şu'be-i idâre

olması lâzım gelen evkâf-ı nezâretini bir takım şakilerin tahassüngâhı, bir sürü işsizlerin 'atâlethânesi hâline getirmiş idik. Emanetullah ve emânetü'l-eslâf olan emvâl-i mevkûfe, emvâl-i mübâhe hükmünü almış idi.

(s.60) Sonra ülkemizde meşrutiyet teessüs edince evkâf-ı nezaretine de her vecihle meşrû'iyet girdi veya girecek ümidleri çoğaldı. Fakat medîd senelerin seyyiat-ı müterâkimelerini az bir zamanda haseneta tebdil etmek mümkün değildi. Onun için o emânât-ı mukaddese nezâretini deruhde eden nazırlarımız yine fa'âliyet nâmına müfid bir eser-i hareket gösteremediler. Himade* Paşa'nın zaman-ı nezâreti bile tesri'-i mu'âmelattan ziyâde tevsi'-i mülâhazât ile geçti.

Vakta ki umûr-i nezâret, mu'allim-i me'âli zamirimiz Hayri Bey Efendi gibi bir nazîr-i bî-nazîrin 'uhde-i iktidâr ve fa'âliyetine tefvîz olundu "li külli meydân-ı ricâl" kaziyesinin kazayâ-yı yakıniyyeden olduğu bir daha tezâhür etti ve kendisini intihâbda pek geç kalındığını gösterdi. Az bir fâsıla ile tekrar eden zaman-ı nezâretlerinde enzar-ı ashâb insafa vaz' eylediği âsâr-ı iktidâr ve fa'âliyetleri meyânında "medresetü'l- vâ'izîn" ile "medresetü'l-kuzât"ı hüccetü'l ehliyet olmak üzere göstermek kâfidir.

Devlet ve milletin ihyâsı sunuf-i 'ilmînin ihyasındadır. İ'tikâd-ı musîbinde bulunduğunu "medresetü'l- vâ'izîn"i te'sîs, "medresetü'l-kuzât"ı da tecdîd etmek sûretleriyle herkese anlattı. Bu müessesât-ı hayriyyeyi Hayri Beyefendi'nin nâm-ı nâmîsini ilelebet der-hâtır ettirecek bir tezkire-i hayât telakki ederiz.

Memleketimizde 'ulviyyet-i 'ilmle mütenâsib bir dârü't-tedrîs olmak üzere ilk defa "medresetü'l-kuzât" binâ-yı cedidi vücuda gelmiş oluyor ki nâzır-ı nâdirü'l-emsâl Hayri Bey Efendi'ye âid bir şeref-i ref'îdir. Bir taraftan tedrîsât-ı vâkîfânesi, diğer taraftan da te'sîsât-ı nâfi'asıyla biz medresetü'l-kuzât talebesini minnetdâr eden zât kâr âgahilerine teşekkürâtımızı takdîm eder ve izdiyâd-ı 'ömrlerinin du'asıyla ikmâl-i ma'rûzât eyleriz.

Medrese

Rüfekâ-yı fuzelâmızın temhîdât ve teşekkürâtına her vecihle iştirâk ederiz. Evkâf-ı nezaretinin Hayri Bey Efendi gibi fa'âl, metîn, muktedir bir nâzıra ihtiyacı derkârdır. Şu'bât-ı devletin her birinde böyle işinin ehli nazırları bulunmuş olsaydı vaktiyle cihangîr iken git gide figangîr bir hasta hâline gelmezdi. Sa'yi meşkûr olsun

ki evkâf-ı İslâmiyye'yi ta'mîr ve ta'mîme çalışıyor, "medresetü'l-kuzât" bina-yı cedîdid hakîkaten hem kendi nâmını, hem de meslek-i 'ilmî a'lâ edecek müessesât-ı 'ulviyyedendir. Binası ne kadar kıymetdâr ise içindeki tadrîsâtta o derece feyiz-nâk'dır. Ümîd ederiz ki hayât-ı devleti kurtaracak ricâl-i muktedire yetiştirir. Ve temenni ederiz ki talebe-i güzîdesi mehâkim-i devleti birer maksem-i adâlet hâline getirerek imtiyâzât-ı ecnebiyyenin def' ve ref'ine bâdî olsun, bu zavallı milletin de hukuk-i tabî'yyeden hissedâr bulunduğunu şark ve garbe göstersiz, hülâsa me'âliyât-ı İslâmiyye'nin bütün hakayık, dekâikiyle tecellisine hâdim vesileler ihzâr etsin. Ve mâ zâlik ila bî -tevfîk Allah Te'âla.

(s.61) Tadrîsâtta 'adem-i intizâm

Birçok husûsatımızda olduğu gibi, medârise âid tadrîsâtımızda dahî a'sar-dîde bir meslek, fersude bir minvâl hareketin esiri olmuş kalmışız. Böyle haller, edyân-ı sâire erbâbında görülecek olsa o kadar mûcib-i istiğrâb 'add olunamaz; fakat hürriyet-i efkâr ve tedkîk-i enzarı hiçbir din ve mezhebe nisbet kabul etmeyecek derecede a'lâ ve teşmil eden dîn-i mübîn-i İslâm'ın sâlikleri beyninde bu köhneperverlik fikrinin nasıl olub da bu kadar kuvvetle yerleşmiş kalmış olduğuna ta'accüb etmemeğe kâbil olmuyor.

Bütün akvâm-ı mütemeddine nezdinde ta'lîm ve tedrise dâir yegâne bir esas vardır: evvela talebeyi hazırlamak, sonra onları tenvîr için mu'allim tedârik etmek, halbuki bizim medrese tadrîsâtındaki usûl-i mer'îyye, bunun tamamına aksidir. Biz de dersi'âm efendiler birer vâiz gibidir, bir vâiz nasıl ki muhâtablarının kimlerden ve ne seviyede kimselerden müteşekkil olacağını ta'yîn edemeyerek kürsiye çıkarsa bir hoca da tedrise o şekilde başlar şu kadar fark var ki vâiz efendilerin mevzu'-i bahs itihâz edeceği mesâil-i 'umûmî bir takım ahkâm olacağı için bunlar muhatab bulmak husûsunda o kadar büyük endişelere düşmezler; çünkü aksi sûrette muhatabsız kalacağını anlar, anlamaz kısa bir du'â ile işe hâtime verebilir.

Dersi'âm efendilerin hâli ise bununla kâbil-i kıyâs değildir. Onların en büyük düşüncesi bu meseledir, hoca efendi rüus imtihanını kazanmış derse çıkacak amma meydanda talebe yok! Kime ders verecek? Bunun için elde bir çâre vardır ki o da: iyi, fena, müsmir, gayr-ı müsmir, her ne sûretle olursa olsun talebenin hoşuna gidebilecek bir meslek ta'kîb etmektir. Mesela: talebe efendilere sual sorulmamak,

dersin az okunmasını isterlerse az okutmak, çok okunmasını arzu edecek olur ise çok okutmak, hâşiye iltizâm edilmesini talep edenler bulunursa iltizâm edilmek, değil ise yalnız metin ve şerh ile iktifâ olunmak gibi bir çok şâyân-ı dikkat noktalar (!) bu mesleğin levâzımındandır.

Birçok erbâb-ı zekâ bilirim ki derse çıkmadan evvel bu tarz-ı tedinin 'aleyhinde oldukları halde rüus imtihanını kazanıp da derse mübâşeret edeceği zaman- sırf bu talebe toplamak merakıyla -tebdîl -i fikr etmeye mecbûr olmuşlardır.

Talebe hakkındaki kayıdsızlıklar daha garibdir, mesela: İstanbul'a tahsil-i 'ulûm için gelmiş bir efendi – velev ki sırf 'Arabîde bile lüzûmu kadar ma'lûmâta mâlik olmasın- herhangi fenden isterse derse başlayabilmekte serbesttir, eğer askerliğe dahî olmayıp da bir imtihan neticesinde olsun mukaddemâttaki noksanını anlayamazsa icazetnâme alıncaya kadar okuduğu derslerden hiçbir şey öğrenemeyerek devam eder, gider, işte bu 'adem-i takayyüd eseridir ki talebe efendilerin bazen nahvden, mantıktan veya 'akâidden geri dönerek ' ilm-i sarftan ders ta'kibine başladıkları ve bu sûretle – zâten pek de kısa bir zaman olmayan- müddet-i tahsili birkaç kat uzattıkları teessüfler ile görülmektedir.

(s.62) Filhakika birkaç seneden beri Receb-i Şerif esnasında mümeyyizler, müfettişler ta'yîn olunarak bir imtihân yapılıyor, fakat bu imtihanda dahî ne bir sâhib-i sa'yın mazhar-ı mükâfat, ne de bir 'âtılın dûçâr -ı mücâzât olduğu görülemiyor, bunun da neticesi talebe-i 'ulûm için mümeyyiz ve müfettiş efendiler huzurunda bir resmi geçid yapmaktan 'ibâret kalıyor:

Halbuki gerek dersi'âm efendiler, gerek talebe-i 'ulûmun tarz-ı hareketi bir nizâm ve intizâm altına alınarak herkesin günü gününe hayatından ne gibi bir şey istifâde eylediği meydana konulsa fena mı olur? Böyle programsız bir hareketin neticesidir ki 'akâmet muhtac-ı îzâh bir şey midir?

A. Atıf

İbn-i Müreym- İbn-i Mülcem

Nev'-i beşer içinde öyle ferdler vardır ki hiledaki ihtisasları hile fitratlı şeyâtin -i mercûmeyi bile nâr-ı hasedle yakar kavurur. Câmî'a-i İdris altındaki bu gibi nâme-

i iblis müvezzi'lerin şürûr-i dalâlet-mevfurları, bizim hâfizü'n-nefs hâfiz Şirâze'yi dahî havf ve telaşa düşürmüş olmalı ki:

Zi-rakīb-i dîv-sîret be-Hudâ-yı hod penâhem

Meger ân şihâb-ı sâkib mededî koned Hudâ-râ

İsti'azesini âvarde-i zebân etmeye lüzûm-i his etmiş ve kabil-i kelamda ma'rûz o kabil sûreti siretine uymayan rûkaba-yı insaniyetin vesâvis ve desâisinden kurtulmak, savn-ı Hüda'dan sonra şihâb-ı sâkibin imdada yetişmesiyle olabileceğini mülteciyâne bir sûrette anlatmıştır.

(Şeyâtin-i teşekkül için şihâb-ı sâkib nâmıyla yıldızlar bulunduğu Kur'an hâkayik-i bürhanda mansûstur.)

Seyf-i dalâletine seyf-i diyânetler mukâbele etmek mecbûriyetinde kaldığımız bizim kılinczâde kulunçlu Hakkı Bey de hâfızın isti'âze ettiği hilekarlardandır. Tasavvurat-ı hilekârânesini öyle bir mahâretle tatbik başladı ki hayırhahlık perdesi altında mensûbîn-i 'ilmiyyeyi ihkâr, takdis maskesi arkasında mu'cizât-ı Ahmediyye'yi inkâr ettikten sonra gûyâ İslâmiyeti müdâfa'a ediyormuş hüd'asıyla da hem Hazreti 'İsa'yı hasb ve nesbden çıkardı hem de kendisi -eğer var idiyse- din ve imândan çıktı. Hayat-ı intişârına veda' etmiş bir gazete muharrirlerine söz söylemek 'abes sayılırsa da telkin-i mevta kâbilinden olmak üzere yine bazı ifâdâta bulunacağım.

Mihne-hâne-i 'âlemde en şedîd belaların beşeriyetin en yüksek tabakasında bulunan silsile-i enbiyanın ('aleyhimüsselatü vesselam) tecelliyât-ı izâlesinden olduğu ihbârât-ı Ahmediyye'dendir. Bu ni'metnâ-şinas milel ve akvâmın o mu'allimîn-i dîn ve dünyaya karşı ne derece müşkilât çıkardıklarını ve ne kadar hakaretler yaptıklarını delâ-il-i Kur'aniyye, vesâik-i tarihiyye ile biliyoruz. Ettikleri hücum ve şütümları, reva gördükleri isnâd ve iftirâlar, o zamanlardan beri 'ukela-yı beşeri bar-ı mahcubiyet altında ezmektedir.

(s.63) Çekinmeden başka asıp kesmek cür'et-i mecnunane, cesâret-i hâcilane, şâ'at ve haşiyânesinde bulunmuş edilir. Ne kadar hayretli bir tecelliye mazhar imiş ki zemîn-i süfliden âsumân-ı 'ulviye çekildikten nice nice kurûn ve 'usûrdan sonra da yine aynı isnâd ve iftirâlara hedef olmaktan kurtulamıyor. İşte

bizin Kılınçzâde Kılınçlı Hakkı Bey’de “elfünun-i cünun” cümle-i cemilesinden meşmûl-i mazmûnî olarak “ibn-i müreym”e karşı “ibn-i mülcem”

(Kufe’de Hazreti Ali Efendimiz’i şehid eden herif-i nâ-şeriftir.)

cinâyetini irtikâb edenlerdendir. Mahkeme-i fûnûn da Hazreti mesih’in nisbetsizliğine karar veren bu hâkim-i hâsire birkaç sohta suali soracağım. Eğer cevab savab alabilirsem kürs-i fûnûnda bekasına re’y vereceğim. Alamazsam rahle-i cenûne becâyışını talep edeceğim.

Birinci sual:

Kendi mevcudiyet-i müşahhasası fi’l-asl mümkün mü? Yoksa vâcib mi? idi. Eğer mümkün idiyse mümkünün vücud-i va’d mi seyyandır. Bir tarafı diğer tarafa fi’ilen tercih etmek için bir müreccih ve muhassas lazımdır.

İkinci sual:

Bu müreccih ve muhassas hangi fendir?

Yok eğer vâcib idiyse vâcibe yine bir mûcib lâzımdır.

Üçüncü sual:

Bir de bu pençe-i mefrûz olan vücûn, ezeli ve ebedi değildir. Çünkü yok iken var olduğu muhakkak bulunduğu gibi var iken yok olacağı da kat’idir. Binaenaleyh ne ezeldir ne de ebedî. Olsa olsa mahdûd ve muvakkat bir vücûb olabilir.

Dördüncü sual:

Bu vücûbi tahdîd ve tevkif eden hangi fendir? Madem ki ‘ukalliyi ‘ukûla göre bütün hâdisât zâde-i fûnûndur. Bunlara bir veya birer fen göstermek îcâb eder.

Hâtîme:

Seyr et san’at-ı üstâdı tahayyürle temâşâ

Dem vurma eğer ‘ârif isen çün ve çerâdan

İdrâk-ı me’âli bu küçük ‘akla gerekmez

Zirâ ki bu terazi o kadar sıkleti çekmez

Ahmed Şirânî

Mezheb-i mâddiyyûnî red ve ibtâl

Müellifi

Mütercimi

Cemaleddin Afgânî

Hâfız Hüseyin

Bismillahirrahmânirrahim

Kelâm-ı ilâhiyi dinleyip en güzeline ittiba' edenleri tebşir et! Onlar Hakk Subhânehu Te'âla'nın hidâyetli kullarıdır, ashab-ı 'ukûl ancak onlardır. Din, ümmetlerin kıvamıdır. Milletlerin felâh ve necâtı dîn iledir. Sa'âdetleri dinde, medarları dîn üzerinedir.

Nişeriyye* “mezâhib-i tabi'iyye ve maddiyye” fesad yuvası, felaketlerin müvellidi, bilâdın sebep-i harâbı

(s.64) 'ibâdın bâis-i helakıdır. “Nişeriyye tâ'biri bu 'asırda o derece şüyu' bulmuştur ki bilâd-ı Hindiyye'yi bile isti'âb eylemiş, mehâfilde dâir ve mücâmada sâir olmuştur.

Bu mezhebi telakki husûsunda 'avâm ve havvâsın türlü türlü evhâm-alûd tarâik ve mezhebi var ekserisi (Mezheb-i Nişeriyye)'nin hakîkatten uzak, asl-ı vaz'ından gâfil olarak hataya düşüyor.

Bunun için (Mezheb-i Nişeriyye)'nin mefhûmunu şerh ve beyân etmeyi, bundan maksad ve murâdı keşf ve îzâhi bidâyet-i emrlerinden başlayarak Nişeriyye'nin “maddiyyun ve tabi'iyûn” hallerinden perdeleri ref' eylemeyi, mefsedetlerinden bir kısmın, nev'-i insana îkâ' ettikleri zikri çirkin, eseri habîs mazarratları nâzırına göstermeyi lâyük buldum. Bu husûsda târih-i sahîha istinâd ve bürhân-ı 'akıldan me'hûz bir delile i'timâd ediyorum ki o delil de, bu tâife-i gayr-ı hâifenin -ihtilaf-i müzâhiri ile beraber rey ve i'tikadı hangi ümmet ve millette intişâr-ı ta'mîm etmiş ise mutlaka onun sebep-i izmihlâl ve inkırazı olduğunu isbât eder hüccettir.

Sikât-ı müverrihin isbât ediyor ki kable'l-milâd kurun-i râbi' ve sâvide Hükemâ-i yunaniyye iki cemâate inkisâm eylemiştir. Bu iki tâifenin biri, madde ve müddetten mücerred levâzımında mahsûsata muhâlif, levâhik ve 'avârız-ı cismâniyyeden münezzeh bir zât-ı mücerredenin mevcûdiyetine zâhib oldu. Silsile-i mevcûdatın -maddi olsun mücerred olsun- her cihetten vâhid ve mücerred zâtı terkîb ve te'lifden müberra terkîbini tasavvur 'inde'l-'akl müstahîl, vücûdî hakikatının, hakikati vücûdinin 'aynı olan bir mevcuda müntehi olduğunu isbât etti.

Bu sıfât ile mevsûf olan zât, masdar-ı evvelidir. Mücerred olsun maddiye olsun bütün kâinâtın mucîd-i hakikisi ve mübdi'idir. Bu tâife “müteellihin” ‘ünvânıyla iştihâr etmiştir ki huzû ve huşu'-i ilâhi ile müteessir olanlar demektir. Pisagor, Sokrat, Eflatun ve bunlara teb'îyyet edenlerin çoğu müteellihin zümresine mensubdurlar.

Mezkûr iki taifenin diğeri, madde ve maddiyâtın mâadas olan her şeyin nefine, vücûd-i vasfı, havvâs-ı hams ile müdrük olana muhtass olup başkasına tenâvül etmediğine zâhib oldu. Bu tâifede “maddiyyun” ‘ünvânıyla ma'rûf olmuştur. Mevâdın havvâs ve suverindeki ihtilâfın, âsâr-ı mevâddaki tenevvü'ün menşeyinden sual edilince bu taifenin kudeması, onu tabi'ate nisbet ederlerdi. Fransızca da tabiâtin ismi “natur” İngilizce de “nişer”dir.

Bunun için bu tâife 'inde'l-arab tabi'ate, Fransızlar nezdinde “natüralizm” yahud “matiyiralizm” ‘ünvânıyla kesb-i iştihâr eylemiştir. Evvelki 'ismi tabi'ate ikinci isim de maddiye mensûb olmaları i'tibâriyledir.

İlm-i hâl dersleri

“Allah” Te'âla hazretleri gerek gördüğümüz, bildiğimiz, gerek görmediğimiz, bilmediğimiz ve canlı, cansız neler varsa hiç birisine benzemez. Eğer benzese idi, onlar gibi varlığının evvele ve âhiri olurdu. Çünkü

(s.65) Allah'dan başka neler varsa varlıklarının evvel ve âhiri vardır. hepsi yok iken var oldu ve sonra da var iken yok olacak. Öyle ise eğer “Allah”ımızda onlara benzeyecek olursa onlar gibi varlığının evvel ve âhiri bulunmak lâzım gelir. Halbuki geçen derste de söylemiştim ki onun varlığının evvel ve ahiri yoktur. Çünkü bunların birisi onda bulunsa dünya ve âhiretin -hâşâ- Allah'sız kalması îcâb eder. Bu da olmaz. Demek ki “Allah”ımızda hiçbir şeye benzememek hâli var ve bunun zıddı olan benzemek hâli yoktur.

Beşincisi kendi kendine durmak hâlidir.

“Allah” zülcelal hazretleri'nin varlığıyla duruşu kendi kendinedir, var olmak için yaratıcıya muhtâc olmadığı gibi durması da yere zamana muhtaç değildir. Gerek canlı ve gerek cansız varların muhtaç buldukları şeylerin hiç birine muhtâc olmaz. Çünkü muhtaç olan Allah olamaz. Kendine var olmak ve kendi kendine durmak

halleri “Allah”ımızda bulunuyor ve bunun zıddı olan muhtaç olmak hâli de bulunmuyor.

Altıncısı birlik hâlidir.

“Allah”ımız birdir. Ortağı yoktur. Eğer “Allah”ın ortağı bulursa idi dünya şimdiye kadar çoktan alt üst olurdu. Çünkü iki tane Allah olsaydı varları yok etmek ve yokları var etmek işlerinde biri birileriyle uyuşamazlardı. Çünkü biri benim dediğim olsun der, diğeri de yok benim dediğim olsun der. Böyle böyle iş büyür. Biri biriyle uyuşamazlar, sonra bu yüzden dünya hiç halk olunmaz veyahut halk olunduktan sonra bozulur giderdi. Sakın ‘aklınıza gelmesin ki bir biriyle uyuşarak süzülerek beraberce yine halk ederlerdi. ‘Aklınıza böyle bir şey gelirse bu doğru değildir. Çünkü iş böyle olursa birinin diğeri muhtaç olması lâzım gelir. Halbuki yukarıda geçmiş idi ki muhtaç olan “Allah” olamaz. Demek ki “Allah”ımızda birlik hâli bulunur. Ve bunun zıddı olan ortağı bulunmak hâli de bulunmuyor. Ortağı var diyen delilere ‘akl versin.

Hoca

Cehlin lâzım-ı gayr-ı mefâriki

Cehl, haddi zâtında bir bi’r-i muzlimdir.

Ka’r-ı bi’r ise felâket, indiras, hezimet, helak-ı ebediyye ile memlu ve meşhûndur.

Kuvve-i cehl, hezerân-ı muhkem temellerin derununda husûle getirdiği rutubet ile hedmine sebebiyet vermiştir.

Za’fiyet-i cehl ise dünyanın en ‘âdî kuvvetlerine bile izhâr-ı ‘acz eylemiştir.

Cehle ma’rûz kalanlardan mes’ûdâne yaşayanlar hiç de görülmemiştir. Cehl, ni’met-i ebediyye, sa’âdet-i sermediyeden nicelerini bîvâye bırakmıştır. Cehle câh-ı cehennem ta’biri pek becâdır.

Cehl bir zamanlar hayme-nişin olduğu Tunus’ta Fas’da, Hind’de, Çin’de, Câvada ve sâir bilâd-ı İslamiyye’de ele geçirebildiği kardeşlerimizi i’dâma

(s.66) Mahkûm eyledikten sonra, bizim zavallı memleketimizde hâkimiyet-i mutlakasını i’lân eylemiştir. Ve bu suretle bir ma’den pür zehb olan vatan-ı mâderimizi seniyye-i müşfikinde biz câhillere refâh ve sa’âdet yüzü göstermeyerek

aç, susuz, çırıl çıplak, sefil ve perişan bırakarak şu bedbaht milleti hedefgâh-ı mermi-i mesâib eylemeye 'ahd ü peymân eylemiştir.

Cehlin bu kadar tehâcümâtına ma'rûz kalmaklığımız ise cehlimizi bihakkın takdir edip pençesinden nefsimizi muhâfaza edemediğimizden neş'et eylemiştir. Cehlin, yalnız savmın, salâtın, haccın, zekatın usûl-i fûr'ûnu bilmemeğe münhasır olmadığını vukû'atı bize tamamıyla anlatmıştır. 'İlmin dahi sırf müzâkerâtı bilmek ma'nasına olmayıp mutlak bilmek manasına olduğunu da kılıp millete hakk eylemiştir.

Muhâsib, müverrih, mühendis, muharrir, hatîb, edîb, kimyâger, san'atkâr, tüccarlar, ve helüm cerra her ne kadar 'ulûm ve fûnunda behreyâb kemâl olanlar var ise 'âlim olduklarını teslîm ve iktidarlarından istifâde etmek lâzım iken son zamanlarda zebunu olduğumuz 'asabiyetin muktezası olarak kendilerine buğz etmekten başka hiçbir hatt-ı hareket ta'kîb edemediğimiz şâyân-ı eseftir.

İşte bu cehalettir ki bize Avrupa'ya doğru can-hıraş bir sadâ ile efendiler diye vâveylalar koparttırdı. Cankurtaran yok mu dedirtti. Bağırдық, feryâd ettik fakat ne oldunuz diyen bile olmadı. Ve olmayacağını da teyakkun eyledik ise artık yekdiğerimizi intibaha dâvet ile sâhil-i selâmete koşalım, hayat-ı devleti idâme hususunda yekdiğerimiz fetânet ve zekâvet, 'ilm ve 'irfanına mürâca'at edelim. Uhuvvet ve samimiyetin makâm-ı mübeccelini telvis eyleyen şu bazı va'ad onları tard ve nefy edelim. Maddi ve ma'nevi ciddiyet ibrâz edelim. Ve sitre-i cehli yırtarak sanâyi' ve ma'ârifeye intikam cûyâne bir sa'y ile çalışalım. Ve bu sâyede techûzât-ı tedâfû'ümüzü ikmâl ile biz kimiz? Hukukumuz nedir demeye alâhiyet peydâ edelim. Bazı safdil kardeşlerimizin dedikleri gibi biz yalnız âhiretimizi tarsîn edelim nemize lazım top, tüfenk demeyelim böyle fikirlerin butlanına delil araştırmak humk ve belahatinden başka bir şey olamazsa da biz yine istita'atımız miktarı çalışmayı amir bulunan Âyet-i kerime'nin, bütün akvamın da elde edebildikleri kuvvetleri elde eylemekliğimize üzerimize farz kıldığını irâeye mecbur oluyor ve din, sa'âdet-i dünyeviyyeye mâni'dir diyen, o hissiyât-ı diniyyeden mahrum gürûh-i mübtezileyede ne diyeceğimizi bilmiyoruz.

Çehre-i i'tikâdda peyda olan şu iki lekedir ki bizi varta-i izmihlâl ve dereke-i inkıraza doğru tederîcî bir surette değil paldır güldür bir halde sürükledi. Ve elan da sürüklemektedir. Cehlden halâs çâreleri taharri olunmadıkça izmihlâl ve inkırâz

bizim iledir. Çünkü bunlar cehlin lâzım-ı gayr-ı müfârikıdır.

Düzceli Hâfız Mustafa

İhtâr-ı mahsûs

Gazetemiz bu nüshadan i'tibâren Cuma günleri neşr olunacaktır.

Bilinmesi lâzım olan mesâil-i diniyyeden hangisine dâir îzâhât isteniliyorsa birer mektupla bildirmeleri kârilemize ihtâr olunur.

“Lübbü'l-Kırâe”

Fatih dersi'âmlarından 'Atıf Efendi'nin eseri olan 'Arapça kırâat kitabının dördüncü kısmı da neşr olunmuştur. Yeni usûlde yazılmış olan bu kitabı erbâb-ı meraka tavsiye ederiz.

Ricâ-yı mahsûs

Gazetemize makâle göndermek lütfunda bulunan zevât-ı fâzılanın gayetle muhtasar yazmaları ve âyât-ı celîle ile ehâdis-i nebeviyyenin lafızlarını yazmayarak yalnız tercümeleriyle iktifâ buyurmaları ehemmiyetle rica olunur.

Mekrî kârilerimize:

Mektub ve havâle-nâmenizi aldık. Gazeteler gönderilmiştir. Kıymetdâr teveccühâtınıza mukâbil teşekkürât-ı ta'zimkârânemizi takdîm eyleriz. Refik-i kıymetdârımız Ahmed Efendi'ye dahî selâm ve ihtirâmıla mukâbele ederiz.

İsparta kârilerimize:

Mektubunuzu aldık. Gazeteler gönderilmiştir. Göstermiş olduğunuz rağbet bizi minnetdâr bıraktı. 'Arz-ı ihtirâm ederiz.

Düzce'de Tahir ve Râşid Efendi birâderlerimize: müşterek mektubunuzu aldık. Gazeteler gönderildi. Himmetiniz mûcib-i mefharettir. Teşekkür olunur.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 9

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 9</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30 Ve altı aylığı 15 Ve üç aylığı 8 Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>14 Şa'ban</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>5 Temmuz</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebşâr sûretehû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e's-şems min
remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min
sakamin

Münderecât:

Harb-i i'tikâdde Çevirme Hareketi ----- Medrese

Din ----- Tarsuslu Mustafa Naim

İslâmiyefde Sa'y ve 'Amel -----Mustafa Enver

İzâhü'l -Meram Elzemü'l -'Avâm-----Ahmed Şirânî

İlm-i hâl dersleri-----Hoca

Mektebliler Nazarında Medreseliler -----Emin Ali

Medresetül Kuzâfdan Çıkan Efendilerin Esâmisi-----

Merkez-i tevzi'i: Bâbîâli Caddesi'nde

“Cem’iyyet kütübhânesi”

Adres: Fatih’de Bahr-ı sefid Çifte Ayak
Kurşunlu

Medresesi’nde Ahmed Şirâni

“Hukûk” Matbâ’ası

Bâbiâli civârında Ebu’s-Su’ud Caddesi’nde numero: 19

“Hukûk” Matbâ’a ve kitabhanesi

Bâbiâli ‘nin arka cihetinde Ebu’s-Su’ud Caddesi’nde numero: 19

Âsâr sahiblerine

Eserlerinizi bir sûret-i nefise ve muntazamada ve ehven fiyatla tab’ etmek için
hukûk matba’asına mürâca’at buyurunuz.

Mezkûr matba’a ve kütübhanesinde satılan kitapların esâmisi

Para Guruş

5	Tavzîhü’l-Müşkilât fî Ahkâmü’l-intikâlât	‘Ali Haydar Efendi
162	Mecelle-i Ahkâm-ı ‘Adliyye şerhi abonesi	“ “
1	Îzâhu’l-Hidâye	beher Forması Süleyman
Sırrı Efendi		
1	‘İlm-i hilâf	“ “ İsmail Hakkı Bey
5	Fenn-i menâhic yeni mantıktan	“ “
7	Usûl-i fikh dersleri	menardan tercüme hüsn ve kubh
30	Usûl-i fikh dersleri	Merhûm Ali Haydar
Efendi		
5	“ “ “	emr bahsine kadar Seyyid Bey
20	12 Beyyinât-ı Ahmediyye	Merhûm İsmail Hakkı
Efendi		

10	Hak ve Hakikat	“
“	5 Vesâya ve Ferâiz	“
	25 Başımıza gelenler	Mehmed

‘Arif Bey

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 9</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
14 Şa‘ban	Medrese İtikâdları	5 Temmuz
<i>Cuma günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

Harb-i İtikâdîde Çevirme Hareketi

Kılınçzâde Hakkı Bey’in hatt-ı ric‘ati kesildi. Kal‘a-i âhinin diyânette müteveccih bulunan ‘ilm-i hidâyeti indirerek yerine verem dalâleti ikâme etmek hayal-i hâmiyle İtikâdât-ı sa‘âdet gâyate İlan-ı harb cür’et-i mecnûnânesini gösteren Kılınçzâde haksız Hakkı Bey’e karşı bir çevirme hareketi icrâsı için kalem-i gâriyâneme emr verdim. Planım mûcibince kendisini tamamıyla muhâsara altına alarak ric‘atine meydan bırakacağım haydi kalemim seni göreyim.

Haksız Hakkı Bey Efendi! Suhtelerin hangi İtikadlarına İlan-ı harb ediyorsunuz? Suhtelerin İtikadlarınca memâlik-i mevcûdâtta icrâ-yı hâkimiyet etmekte bulunan ‘âlim, mürîd, kâdir, mutasarrıf, ‘âdil, kakhâr, mebde’, mu‘îd, muhyî, mümeyyit bir zât vardır ki ism-i celili “Allah”dır. Mahsûrû’l- ‘aded “mu‘attala” tâifesi müstesna olmak üzere bütün kitle-i insâniyye, bu husûsda suhtelerle hem-İtikâddır, eğer İlan-ı harb ettiğiniz suhte İtikadları bunlardan İbâret ise yalnız suhte İtikadlarına değil bütün kitle-i beşeriyyenin İtikadına İlan-ı harb etmiş oluyorsunuz ki böyle bir harbin mes’uliyet-i dünyeviyye ve uhreviyyesinden mecnûn-i mutbiklerden başka hiçbir kimse berâet İlâmını alamaz.

Suhtelerin İtikadlarınca mü’minlere şifâ ve rahmet münkirlere hasar ve hüsran va‘ad ve va‘idinde bulunan bir kitab-ı semâvî vardır ki ‘ünvân-ı ‘ulvîsi

“Kur’an”dır. Birçok münkirler hem senin gibi sağını solunu bilmez değil şeytanın yattığı yeri bilir münkirler tanzîre kalkıştırsa da neticede apıştılar. Eğer i’lân-ı harb ettiğiniz suhte i’tikadları bunlardan ibâret ise yalnız suhte i’tikadlarına değil bu husûsda suhtelerle beraber olan bütün ‘ukela-yı İslamiyye’nin i’tikâdına i’lân-ı harb etmiş olursunuz ki bu intihardan müctenib bulunmanızı hiss-i İslâmiyetle tavsiye etmek vazîfe-i diniyyemizdir.

Suhtelerin i’tikadlarınca îkâzü’l-gâfilîn, irşâdü’l-câhilîn vazîfesiyle muvazzaf peygamberler vardır, “Allah”ın emirlerini, nehiyelerini hâvî bulunan Kur’an-ı ‘Azîmü’s-şân onların kânun-i (s.68) İcrâatlarıdır. Câhil, vahşi akvâm ve milelin ilk mürşid ve mu’allimleri onlardır. Salâh ve felâh-ı beşerin hâdimi onlardır. Müslüman ve Hristiyan hepsi bu i’tikâdda bulunuyorlar. Eğer i’lân-ı harb ettiğiniz suhte i’tikadları bunlarda ibâret ise rûz-i cezâda iklim ve vücûdunuzda Cehennem topları patlayacağına me’yûsâne muntazır bulununuz!

Suhte i’tikadlarınca hiçbir ferd ve sınıfın diğerine i’lân-ı harb etmeye, kendi ‘aybını bırakıp diğerinin ‘aybını teşhir eylemeye hakkı yoktur. Husûsiyle erbâb-ı cinâyetin ashâbı kabahati ta’kîb ve tezyîf etmesi ‘alakaya yakışır ‘ârlardan değildir. Biz kendi kusurumuzu bilip de ikmâl edinceye kadar çalışmadıkça bu milletin te’âli edemeyeceğine kâni’iz. Eğer i’lân-ı harb ettiğiniz i’tikadlar bunlarsa bu harbi harb-i ıslâh değil harb-i ifsâd telakki eder ve salâh-ı millet, tarafdârânın bu i’tikâd ordusuna gönüllü kayd olunacağı şimdiden haber veririz.

Suhtelerin i’tikadlarınca meslekdaşları meydân-ı muhârebede can verirken kendisi burada kim bilir hangi safâhate koltuklarına yan verdiğiinden dolayı ricâl-i camiasından çıkarak nisa çarşafına bürünmesi lâzım gelirken dâhil ve hârice şu suhtelere i’lân-ı harb, bâtil i’tikadlara i’lân-ı harb velvelelerini koparmaktan sıkılmayan bir kılınçlının kılincını soyup almak îcâb eder. Eğer suhtelerin bu i’tikadlarına i’lân-ı harb ediyorsanız tamamen haksız değilsiniz çünkü sizin gibi sa’âdet-i zâtiyyesini te’mîn için felâket –i ‘umûmiyyeyi mübah ‘add edenlerin hâlet-i rûhiyyeleri zâten bu yolda tecelli etmektedir.

Suhtelerin i’tikadlarınca vesâit-i meşrû’a dururken câlib-i dikkat ve hâiz-i ehemmiyet olduğundan dolayı bir sınıfın ‘aleyhine yazı yazmakla istihsâl-i derâhime çalışmak haramdır, hırsızlıktan beterdir, teseülünden fena bir san’at-ı muhaddisedir. Netice i’tibârıyla vesile-i ma’îşet olan bir veli ni’mete karşı küfrân-ı ni’mettir. Eğer

suhtelerin bu i'tikadlarına i'lân-ı harb ediyorsanız bu hareketinizi bu hareketten iflâs-ı ahlâkîden başka bir şey değildir!

Suhtelerin i'tikadlarınca herkes fazâil-i ahlakıyye ile mütehalî, rezâil-i ahlâkıyyeden mütehalî olmalı, hiç biri diğèrinin ne hukûk-i maddiyesine ne de hukûk-i ma'neviyesine tecâvüz etmemeli, hem nev'inin hukûk ve haysiyetini kendi hukûk ve haysiyeti kadar kıymetdâr bilmemelidir. Eğer suhtelerin bu i'tikadlarına i'lân-ı harb ediyorsanız bütün beşeriyeti kendinizle muhârib biliniz.

Suhtelerin i'tikadlarınca memleketinizde 'ulûm ve fûnûn ta'ammüm etmeli, harf ve sanâyi' ileri gitmeli, bütün sefâlet ve safâhatler kalkarak yerlerine sa'âdet ve nezâhetler kâim olmalı, garbın hasenâtı alınarak seyyiâtı atılmalı, efkâr-ı freng meftunları frengistana tard ve teb'id olunarak ahlâk-ı İslamiyye esasları tahkim ve tarsîn edilmelidir. Eğer suhtelerin bu i'tikadlarına i'lân-ı harb ediyorsanız bütün Müslümanları kendilerine muhârib biliniz.

Suhtelerin i'tikadlarınca bu ta'dâd oluna suhte i'tikadları dîn-i İslam'ın kavâ'id -i'amîm

(s.69) Ü'l-fevâdiddendir. Bunlara i'lân-ı harb etmek İslamiyet'ten hatta insaniyetten isti'fâ demektir. Hazreti 'İsa'ya veled-i zînâ demekle Nasranileri de kendinizle muhârib yaptınız. Şu hâlde sağ tarafınızı İslam mu'tekadları, sol tarafınızı da Nasraniyet mültezemleri ihâtâ ederek hatt-ı ric'atinizi kestiler haydi paslı kılıncı y/paslı kınından çıkra da bir hurûc-i hareketi yap bakalım ser azâdelerin yolunu mu tutacaksınız! Yoksa Musevî bayrağı mı çekeceksiniz?

Medrese

Dîn

Târihin şehadetiyle sabittir ki hafre-i izmihlâle yuvarlanan hükûmât ve milelin esbâb-ı sükûtu, gavâil-i hâriciyyeden ziyâde seyyiât-i ahlakıyyeleridir. Seyyiat-ı ahlakıyye sûret-i 'umûmiyyede tasnif edilmek lâzım gelse iki kısma erilir birisi zararı mevsufuna münhasır seyyiât- gayr-ı müte'addiyedir. Âsâr-ı fi'liyyesi görülmeyen hased, kin gibi diğèri zararı hem mevsufuna dokunan hem de gayra tecâvüz eden seyyiât-i müte'addiyedir başkalarına zûlm ve hakâret gibi şu iki kısm-ı

seyyiât heyet-i ictimâ'îyye-i 'umûmiyyemizi i'tibârıyla tamamen bizde mevcûd olduğu gayr-ı kâbil-i inkârdır. İşte bu sebebdendir ki mehdûf-i felâket gûnâ günüz.

Çâre-i selâmetimiz tehzîb-i ahlak olunca bunun vesâil-i icrâiyyesini taharri etmek lâzım gelir. Bence ve benim gibi dîn-i semâvîye îmân edenlerce şübhesiz bu vesile ancak edyân-ı semâviyye-i gayr-ı muharrifenin ahkâm-ı münîfe-i müniciyyesine temessük ve ittiba'dır. Çünkü her dîn-i semâvî insanların dârında sa'îd olmaları esbabını bir sûret-i ma'kûlede irâe etmiştir. Gerçi hiçbir din ile mütedeyyin olmayan bazı efrâd-ı beşerin umûr-i zâtîyye ve kavmiyyelerinde bazı gûnâ intizâm görülmekte olduğu gibi hem nev'ilerine de bir dereceye kadar fâide bahş oldukları müşâhede ise de bunların usûl-i edyâna bihakkın îmânları hâlinde gösterecekleri intizâm ve insaniyete edecekleri hizmet, şübhesiz mütezâif olur. Bununla beraber efrâd-ı mezkûrenin bir düstûr-i kavîm lâhutiyye gayr-ı tâbi' bulduklarından kendilerince bir çok esbâb ve 'avâmil ilticâ'atıyla mensûb olmadıkları devlet ve milletlere kâh bizzat ve kâh bi'l-vâsita yapmayacakları ve yaptırmayacakları mezâlim kalmaz. Halbuki bin türlü hissiyâta cilvegâh olan ve vicdan ve vicdan diye yâd edilen kuvvet yerine kânun-i meşru'-i ilâhi düstûri'l-'amel ittihâz olunsa 'âlemde ne milletler ne de efrâd arasında cenk ve cidalden eser kalmaz. Zâten vicdan denilen bu kuvvet her nik ü bedi tamamen ta'vine kadar tiyab* olsa idi beyne'l-beşer enbiyâ-yı 'izâmın vücûdlarına ne hâcet kalırdı. Halbuki enbiyâ-yı 'izâm gelmiş ve gelmeleri muktezâ-yı maslahat olduğu 'ukûl-i selîmeye göre hem 'aklen hem de naklen müsbet bulunmuştur. Ne garîb hâlettir ki dîn bir cihet câmi'a-i kavmiyye ve habl-ı metîneye i'tisâm olunmak şartıyla her türlü kemâlât-ı insaniyyeyi, hîn-i fi'ile îsâl edecek bir âlât-ı münecce-i na'îme iken bu ni'met-i 'uzmânın bazı kimsler nezdinde kadri bilinmiyor, bilinmiyor da (hâşâ) dîn mâni'-i terakkî

(s.70) Etmiş gibi gösteriliyor eğer bunlar da şâibe-i 'akl ve hikmet bulunmuş olsa bir vakitler kavimlerince mu'tekad olan bu kuvveti yıkmak isteyen bazı bedbaht ecânibin, bilahere pek yanlış yola gittiklerini ve hissiyât-ı diniyyeden tecerrüd eden milletlerin acı zararlara dûçâr olacaklarını anlamalarıyla dinsiz oldukları halde mensûb oldukları kavimlerdeki hissiyât-ı diniyyenin takviyesine hah nâ-hah lüzûm görmelerinden 'ibret alırlar.

FâtiH Hocalarımdan

Mustafa Na'îm

İslâmiyette sa'y ve 'amel

İslâmiyet'in zuhuruyla beraber envâr-ı şân ve şevket ve bir hakikat-ibedî'a olduğu garb hükemâsının tahı tasdikinde ise bizler maatteessüf bir takım temâyûlât-ı sakîmeye düşmüş ve İslamiyet'in yalnız namaz, oruç, hac ve zekâtan bâhis ve âmir olduğunu zan ederek bu zamana kadar maatteessüf şer' -i şerifin sa'y ve 'amel ve iktisâd ve ticâret hakkında emr ve tebliğ buyurduğu müte'addid âyât ve beyyinât ve ehâdis-i şerîfenin ahkâmını kağıd üzerinde bırakmışız gibidir.

Muhterem dindaş! dîn-i Muhammedî'nin yalnız ma'neviyâtı emr etmeyip maddiyâtı da emr etmesi ve bâ-husûs sâhib-i şerî'at efendimizin sevgili vezirlerine ticâretle iltifatlarının amir femi dürer -barlarından sudur eden kelâm-ı kıymetdârları bizim için bir düstûr-i harekettir. İşte bu gibi evâmiri kendilerine ma'kes tatbikat tutan eski 'Arab medeniyetine 'atf-ı nazar et Avrupa vahşet içinde pû-yân iken Avrupa ayağımıza giydiğimiz çorap nedir bilmez iken 'Arab medeniyeti dîn sâyesinde Sincar Sahrası'nda muhayyerü'l-ukûl sa'y ve gayretlerle arzı ölçer ve onun hakkında lâ-yuadd velâ yuhsâ te'lifat neşr ediyor. Sa'ati meydana getirip Avrupa'ya gönderiyor onları tık sadâsı ile bunun içinde şeytan mı var diyerek ve leh ve hayrân içinde bırakıyordu. İşte bunlar hiç şüphesizdir ki senin kitabın olan Kuran-ı Azimüşşandan iktibâs edilir. Sa'y ve 'ameli teşvik ve tergîb zımında Hazreti Fahri Kâinât'ın müte'addid evâmiri var iken niçin kulak vermiyorsun?

Evet sen de ma'zursun çünkü sana öğretilmediler... o hâlde dinle Fahri Kâinat ashabıyla birlikte sabaha karşı otururlar iken bir baba yiğit mütemadiyen çalışıyordu. Sahâbeden birisi Ya resulallah namaz vakti geliyor şu babayiğit de namaza bir hazırlık görülmüyor ilhâm-ı ilâhî olsa da o da sizin meclis-i enverinizde bulunmakla mübâhi ve namaz ile müşerref olsa dediklerinde:

Sahib-i şerî'at yok hata ediyorsunuz o da bir nev'-i ibadettir şimdi çalışmaz ise bilahere heva ve harâretle kesb-i iştidâd edince çalışamayacak, şimdi çalışmasıyla ise evlad ve 'iyâlini besleyecek ve dolayısıyla cem'iyet-i ictimâ'iyeye hizmet edecek binaen'aleyh işini bitirdikten sonra gelebilir buyurdu.

İşte muhterem dindaş şerî'at-ı Ahmediyye sa'y ve 'ameli de ibâdet nev'inden 'add etmiştir o hâlde artık bu hâb-ı gafletten seni îkâz edecek vesâite tevessül et yoksa ... heyhat...

İzmirli

Mustafa Enver

(s.71) İzâhü'l-meram -İlzâmü'l-'avâm

Geçen nüshalarımızın birinde “İsa-yı fikr-i feyz ‘ilmdir” ‘ünvânı altında bir makâle yazılmış idi. Ötede beride kıl ü kâli mûcib olduğunu daha o zaman gerke vicahen, ve gerek gıyaben haber alarak gazetenin üzerinde yazılan birkaç satır yazı ile tekrar okumaları ricâsında bulunmuş idik. Ya okumamış veyahut okumuş iseler de yine anlamamış olmalılar ki güft ü gûyu tezyîd ve tevsî’ ettikçe etmişler, hatta muharrir-i makâlenin Nasraniyetine zâhib olacak kadar eser-i belâhet göstermişler!

Bu girdâb-ı cehâletin merkez-i devrânî birkaç müte’affin dimağa münhasır kalmış olsaydı kendilerine mevcudiyet vererek bir katre mürekkeb isrâf etmeyecek idik. Va esafa ki ötekini, berikini tekfir etmekle zevk-i rûhânî duyan bu oturak misyonerleri telefonla mı yoksa telsiz telgrafla mı, bilmem hangi vâsita ile saf ve nezîh ezhânı bile mesmûm haberlerle doldurmuşlar.

Ya min bi yedihi ‘inâü'l-kulûb! Bu ma’tuflara ne diyeyim. Bu mecnunlara karşı ne yazayım. İslamiyet nedir? Bilmezler, Nasraniyet nedir öğrenmemişler, ‘İsa kimdir? Tanımazlar. Feyz-i ‘ilm nasıldır? Yüzünü görmemişler. Yegâne sermâyeleri cehâlet ve belâhet bittabi’ kazançları da yalnız küfr ve dalâlet -bahş etmek için feyz-i ‘ilm gibi bir ‘İsa-yı fikr lazımdır desem yine tekfire kalkışacaklar.

A mübârek adamlar! İslam’ın ‘adedini azaltmak buna mukâbil Nasranilerin miktârını çoğaltmayı niçin bu derece seviniyorsunuz. Dîn-i İslam gibi ‘umûmi bir dini niçin inhisar altına almak istiyorsunuz! Kavlen benimsemek istediğinizi bir dini fi’ilen niçin lekeliyorsunuz?

Esâsat-ı diniyye ve i’tikâdât-ı İslâmiyyeyi inkâr edenlerin ve sizi kâinata gelmemişe çevirenlerin i’lan-ı harbleri karşısında girmek, gizlemek için fare hücrelerini isticâr ettiğinizi unuttunuz mu? Sandığımıza sokarak kapısını kilitlemek dilediğiniz İslamiyet’i niçin çıkıp da müdâfa’a etmek rast geldiğinizi tekfir ile mi oluyor? İtikâdsızlık var kuvvetiyle ta’ammüm ediyor. Niçin kalem-i irşâda sarılmıyorsunuz! Yoksa sizin nazarınızda irşâd, ashab i’tikadları tekfir ile mi husûl buluyor?

‘Abdullah olan ibn-i Müreym, Feyzullah ile nasıl ihya-yı emvât ediyordu. Sıfatullah olan feyz-i ‘ilmde öylece ölü fikirleri ihyâ eder manasını müfîd bir terkihi tahlil edemeyip de tekfir alkışlarla küfrü karşılayan bu gâfilin ve nâimîn gurûhunun şu hâl bana âvareleri karşısında insan mahcûbiyetinden yere girmek istiyor?

Bereket versin ki bu hem kel hem de fodul adreslilerin azlığına bakarak teessürümüzü biraz tahfif ediyoruz.

Ahmed Şirânî

(s.72) İlm-i hâl dersleri

Yedincisi bilmek hâlidir.

“Allah”ımız gizli ve âşikâr geçmiş, geçecek ve olmuş, olacak her ne varsa hepsini bilir. Bir adamın kalbine iyi ve kötü ne gelirse cümlesini bilir. Bir adam ıssız bir dağ başında hayırlı ve yahud şerli bir iş işlese bilir. Bilmediği hiçbir şey yoktur.

“Allah”ımızın bilici olduğunu yaratılmış neler varsa her birinin yerli yerinde yaratılmış bulunmasıyla anlıyoruz. Eğer bilici olmasaydı işleri bu kadar yolunda olmazdı. Çünkü bilgisi olmayan sağlam iş yapamaz. İnsanlar da böyle değil mi? bilgisi olan işini iyi beceriyor. Bilgisi olmayanlar ise hiçbir işe yaramıyorlar. Demek ki bilgisiz güzel bir iş yapılamıyor. Öyle ise “Allah”ımızın insanlara parmak ısırtan gayetle sağlam ve güzel işleri hangi akıllı adam der ki bilgisiz olur. Bu sözlerden anlaşılıyor ki dünya ve âhirette bilgiden iyi bir şey yoktur. Bilgisi olmayan bir kimse ne “Allah”ını bilir ne de “peygamber”ini. Dünyada ticârette bilgi ile olur. ‘ibâdetde bilgi ile olur. Bilgisiz bir adam dünyada da zararlı çıkar, âhirette de. Öyle ise hepimiz ‘ilm yutmaya çalışalım. Çocuklarımızı okutalım. Peygamber efendimiz buralarını iyi bildiği için bize öğüd veriyor. Gerek erkeğin, gerek kadın benim ümmetimden her kim olursa olsun ‘ilm yutmaya borçludur buyurmuş olduğunu kitaplar söylüyor.

Biz Efendimiz’in bu ata öğüdünü böyle tutmaya, tutmaya büyük küçük hepimiz câhil kaldık. İşte böyle câhil kalmamız yüzünden ne dünya işlerimizi düzeltebiliyoruz, ne de âhirete yarar bir iş yapabiliyoruz. Peygamberimizin, dinimizin, kitaplarımızın öğüdlerini gavurlar kadar tutmuyoruz. onların gidişlerinden olsun ‘ibret almıyoruz. Herifler varlarını yoklarını vererek çocuklarını okutuyorlar. Dünyada okumak bilmeyen yazı yazamayan gavur kalmadı. Biz Müslümanlar hâlâ

yine 'aklımızı başımıza toplamıyoruz. Eğer cahillik iyi bir şey olsaydı "Allah"ımız da "peygamber"imiz de de bulunurdu. halbuki ikisinde de bilicilik hali var câhilin hâli yoktur. Uzun sözün kıyası: bilgisiz bir kimse insan sayılmaz, câhil bir adam dünya ve âhirette aldanır. Buralarını iyi bilelim de ona göre iş yapalım. Daha yazacağım.

Hoca

(s.73) Mektebliler nazarında medreseliler

Öteden beri mektebliler ile medreseliler beyninde mevcûd olan rekâbet-i fikriyye son zamanda başka bir şekle, başka bir mâhiyete giriyor. Kalem, münakaşalara ve hatta mücâdelelere kıyâm edilmek isteniliyor, ne gibi bir fikre müsteniden yekdiğerlerine karşı böyle bir vaziyet alıyorlar. Bu bahsin bir çok şubeleri varsa da hepsini tahrîr ve taharri edecek değilim. Ben burada yalnız medreseliler 'aleyhdarı olan genç mektebli kardeşlerime hitâb edeceğim. Onların besledikleri hislerin ve bazılarıyla beynimizde cereyan eden yanlış fikirlerin tashih buyurulmasını rica edeceğim.

Genç arkadaşlarımla, fikirlerince:

Medreseliler güzelce Türkçe okuyup yazmak bilmiyorlarmış, Türkçe fi'illerinden mef'ullerinden haberdâr değillermiş.

Halbuki bilmiyorlar ve yahud bilmek istemiyorlar ki medreseler şimdiye kadar bir çok dehalar yetiştirmiş ve el-yevm o nemnak kubbeler altında yetişmekte olan zekaları mekteblerin kürsi-i tadrîsine ısfâd etmiştir. Onların bilfarz kavâ'id-i Türkiyye'yi bilmemelerine mukâbil biz mektebliler de kavâ'id-i 'Arabiyye'yi bilemiyoruz. İşte bu bilmemezliğimizin neticesidir ki gazete sütunlarında tesâdüf eylediğimiz bir çok 'Arapça kelimeleri dürüst okuyamıyoruz. Lehül hamd ben bu noksanımı anlayarak medreselerde 'Arabi tahsîline de çalışıyorum. Benim fikrimce biz mektebliler bilmediklerimizi medreselilerden öğrenmeliyiz, medreseliler de bilmediklerini mekteplilerden öğrenmelidir. Ve bu sûretle aramızdaki ayrılıklar, gayrılıklar kalkmalıdır.

Bir de vazîfemizin en ücra köşelerinden gelenlerle "ki bunlar ma'ârif mahrumu olan köylülerimizdir" vuku'bulan temaslarımızda anladığımız hataları

yalnız medreselilere tahmil etmek istiyoruz. Halbuki bu kusur yalnız medreselilere değil biz mektebliler de beraber olduğumuz halde 'umûmuza âiddir.

Eğer bir el birliğiyle çalışarak köylerimizde ibtidâî, rüşdi mektepleri açmış olsaydık böyle kusurdan tecerrüd çârelerini aramaya mecbur olmazdık. Eğer biz böyle 'umûmî bir kabahati bir tarafa 'atf etmek sevdasına düşmemiş olsaydık derdimizi bilerek tedavisine sa'y eder idik. Ve binnetice mülk ve milletimiz bu hâle gelmezdi. Her ne ise olan oldu bari şimdiden sonra olsun tenbih edelim de mektebli medreseli lakırdılarını ortadan kaldıralım. Benim fikrimce şehrullah selâmet bundan 'ibârettir. Baki dest-i uhuvvetinizi sıkarım kardeşlerim.

Mekteblilerden

Emin Âli

(s.74) Bu sene medresetü'l-kuzattan çıkan efendilerin esâmisi

'Alel'a'la

1-Erzurumlu Ömer Nasuhi Efendi

2-Bergamalı Mustafa Efendi

3-Bursalı Halil İbrahim Efendi

4-Bilanlı Mustafa Efendi

5-Elbistanlı Ahmed Efendi

6-Mapaverli Ahmed Galib Efendi

7-Alaşehirli Salih Efendi

8-Keskimli Ali Rıza Efendi

9-Gümüşhaneli Mustafa Efendi

10-Adanalı Mehmed Feyzullah Efendi

11-İspartalı Mehmed Tahsin Efendi

12-Aydınlı Hafız Ahmed Efendi

13-Hafıklı Hasan Hilmi Efendi

14-Bigadiçli Edhem Efendi

15-Kütahyalı İsmail Hakkı Efendi

16- Ödemişli İbrahim Efendi

A'Lâ

17-Beypazarlı İsmail Hakkı Efendi

18-Uluburlulu Hafız Hüseyin Efendi

19-Kırımlı Ahmed Duacı Efendi

20-Silistrelı 'Abdulkadir Efendi

21-Elbistanlı Rüstem Efendi

22- Denizlili Süleyman Efendi

23-Kesriyeli 'Alaaddin Efendi

24-Demircili Ahmed Hamdi Efendi

25-Erzurumlu Mehmed Sâbit Efendi

26-Kara Mürselli Hâfız Ehmed Efendi

27-Batumlu Eyyub Necati Efendi

28-Balıkesirli Ali Efendi

29-Eğri Dereli Tâhir Efendi

30-Oflu İbrahim Efendi

31-Hemşinli İshak Nureddin Efendi

Karib-i a'la

32-Kütahyalı Mehmed Tevfik Efendi

Medrese

Medresetü'l-kuzatın 'ilm ve fazilet kaht ve galasına mübtela bulunan bu mülk ve millete peyderpey yetiştirmeye başladığı silsile-i ezkiya, me'yûs ve muzdarip kalplere medâr-ı teselli oluyor. Hayat-ı 'ibâddan başka bir şey olmayan hukûk-i 'ibâdı ellerine alacak olan böyle emin ve fatin kadılar çoğaldıkça ümid-i ikbalde kuvvet peyda ediyor. Bu emnâ-yı ümmet namzedlerini kemâl-i hulûsla tebrik ve şecere-i sa'ylerinin dünyevî ve uhrevî semeresine nâil olmalarını temenni ederiz.

İhtâr-ı mahsûs

Bilinmesi lâzım olan mesâil-i diniyyeden hangisine dâir îzâhât isteniliyorsa birer mektupla bildirmeleri kârilemize ihtâr olunur.

“Lübbü’l-Kırâe”

Fatih dersi’âmlarından ‘Atıf Efendi’nin eseri olan ‘Arapça kırâat kitabının dördüncü kısmı da neşr olunmuştur. Yeni usûlde yazılmış olan bu kitabı erbâb-ı meraka tavsiye ederiz.

Ricâ-yı mahsûs

Gazetemize makâle göndermek lütfunda bulunan zevât-ı fâzılanın gayetle muhtasar yazmaları ve âyât-ı celîle ile ehâdis-i nebeviyyenin lafızlarını yazmayarak yalnız tercümeleriyle iktifâ buyurmaları ehemmiyetle rica olunur.

Eyyub Sultan’da Salih Efendi’ye:

Mektubunuzda münderiç olan meseleler sırası gelince îzâh edilecektir.

Adana vilâyetinde Sultan Ahmed medresesi talebe-i ‘ulûmdan Mahmud Efendi’ye:

Abone bedeli gazete üzerinde yazılıdır istenilen gazeteler bu hafta Hican kazası mekteb-i ibtidâisi mu’allimlerinden Hafız Ahmed Efendi nâmına gönderilmiştir. Abone kayd olunacaklarının yazmış olduğunuz zâtlar kimlerse adreslerini bildirsinler.

Divân-ı sâibin Türkçe tercümeleriyle beraber en güzide ebyatını hâvî bulunan bu müfîd eseri edebiyat meraklılarına tavsiye ederiz.

Mektebli:

Bu nefis mecmu'anın sekizinci nüshası 10 Temmuz'da çıkacaktır. Bilumum etfâl ve evliya-yı etfâlin okumaları tavsiye olunur.

Taşra kârilerimizden bir rica:

Ehl-i îmân ve erbab-ı merakı gazetemizin intişârından haberdâr etmeniz rica olunur.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 10

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 10</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
21 Şa'ban	Medrese İ'tikâdları	12 Temmuz
<i>Cuma günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

Bursa'da cem'iyet-i 'ilmiyye

Bursa şehir dilfiribinden vürûd eden sürurlu haberlere nazaran o sultanü'ş-şühurda Sultanî bir müessese vücûda geldi. 'Ulema-yı fâzılası hâl-i sükûnetten hâl-i hareketine geçerek hayatın fa'âliyet-i mütemâdiyye demek olduğu ta'allüm ve tefhim edecek bir heyet-i celîlü'l-himme mevki'ini ihrâz eylemiştir. Milletimizin ihtiyâcât-ı ma'neviyyesini anlayabilir, yalnız Bursa değil memleketimizin her bir tarafında birer cem'iyet-i 'ilmiyye bulunmasını lazım ve zarûrî 'add ederler. Sunûf-i milletin irşâd ve îkâza her vecihle olan ihtiyâcı ve bu vazîfenin münhasıran ulemaya âid bulunduğu nazara alınırca bir çok cem'iyet-i 'ilmiyyenin vücûdunu temenni etmeyecek kimse kalmaz. Onun için biz Bursa'da teşekkül etmiş bulunan cem'iyet-i 'ilmiyyeyi meserretlerle selamlarız. Bu vazîfe-i tebrik ve teşekkürümüzü îfâ ettikten sonra bir

cem'iyet-i 'ilmiyyenin fena ve bekâsı ve ta'kîb etmesi lazım gelen hatt-ı mesâ'isine dâir mûlahazatımızı evrak üzerine geçirmek isteriz.

Her cem'iyetin 'azraili kendi harekâtı olduğu gibi âb-ı hayatı da yine kendi harekâtıdır. Şu kadar var ki her birinin sebep-i fenası başka bâis-i bekâsı yine başkadır. Cem'iyet-i 'ilmiyyelerin zehr-i fenası, memleketimizi -her biri diğerine önü ve binaenaleyh- imtizaçsız bir âile hâne hâline getiren fırkacılık hissi, teryak bekası da o hisden tecerrüd -i hâssesidir. Dört beş senelik bir tecrübe bize gösterdiği 'ulemanın fırkalar arkasında koşmasından hem kendileri her vecihle mutazarrır oluyor. Hem de mülk ve millet her cihetle zarar görüyor. Lehul hamd biz bunu çoktan anladık ve anlatmak için de yazdık, çizdik, bağırdık, çağırsak da kimseye işittiremedik. Biz o i'tikaddayız ki 'ulemamız fırkacılık vâdilerinde sevil-i ihtirâsâta dalmayarak bir cem'iyet-i müstakbele hâlinde bulunsa idi bir taraftan fırkaların ihtiramlarına diğer taraftan 'umûmî milletin i'zaz ve ikramlarına nâil olacaktı. Biz yine o i'tikaddayız ki memleketimizde muntazam ve fa'al bir cem'iyet-i 'ilmiyye te'sis edilerek tebliğ-i ahkâm, irşâd-ı enâm husûsları bu derece mühmel kalmasa idi fırkacılık yüzünden dûçâr olduğumuz felaketlerin hepsinden veya hiç olmazsa

(s.76) Kısmı küllisinden âzâde bulunacak idik. Fırkacılar ateş -i ihtilâf ve ihtirası yakar yakmaz 'ulemamız söndürmeye çalışacak yerde bilakis körüklediler. Neticede ne millette ahlak kaldı, ne de kendilerine i'tibâr. Çünkü din ve milletin her vecihle 'alakadar bulunduğu medreseleri, meslek-i ilmîyi arkaya atarak her biri bir bâb-ı menfa'at bekçisi oldu.

Cem'iyet-i 'ilmiyye teşkil edecek olan zevât ya büsbütün bu hislerden mücerred ve münezzeh bulunmalı veya hiç olmazsa kapısından girerken silkinerek üzerinden attıktan sonra girmelidir. Aksi takdirde o cem'iyet-i 'ilmiyyeden fâide beklemek 'abes olur. Esâsen bekâsı olmaz ki fâidesi se olsun. Çünkü hangi fırkaya mütedâhil veya mütemâyil bulunursa öbür fırka kendisine hasm kesilir. Ve binaenaleyh er geç mevcudiyeti muzmahil olur bursâ 'ulema-yı kiramından buralarını nazar-ı dikkate alarak teşkil etmiş oldukları cem'iyet-i 'ilmiyyenin idâme-i mevcudiyetini mûcib bir meslek-i ma'kûl etmelerini İslamiyet nâmına rica ve temenni ederiz.

Teşkil eden veya edecek olan cem'iyet-i 'ilmiyyelerinin ilk vazîfesi ıslâh-ı medâris olmalıdır. Memleketimizin muhtâc bulunduğu ıslahatın en mühim ve

müsta'celi medreselerin ıslahıdır. Medreseler ıslah olunduğu gün ıslahat-ı sâirenin esâsı vaz' edilmiş olur. Çünkü bu millet en ziyâde medreselerle 'alâkadardır.

Ondan sonra risâleler, kitaplar yazılmalıdır. Dini, ahlakî kitaplara ihtiyâc pek çoktur, din-i İslam gibi bir ma'den-i ahlaki içinde bulunduğumuz hâlde halkımızın iflâs-ı ahlakiye yüz tutması 'ulemamızın himmetsizliği neticesidir. Bizim kimya gibi kavâ'id-i ahlakıyyemiz varken mekteblerimizde Avrupa'dan gelme ahlak kitaplarının okunması sırf 'ulemaya âid bir kusurdur. Niçin Türkçe müte'addid ahlak kitapları yazılmasın. Niçin birçok tedkîk ve tetebbu'lar neticesi olmak üzere Türkçe mukanna' ve mülzem 'akaid kitapları te'lîf edilerek saha-i istifadeye konulmasın. Bunlar münferiden yapılmazsa müctemi'an ve müştereken de yapılamaz mı? biz eminiz ki bu gün din 'aleyhinde bulunan bir çok mütâla'a mahrumları matlûb vecihle Türkçe eserler yazılacak olsa yarın din tarafdarı olurlar. El verir ki 'ulemamız irşâd ve ikâz yolunu tutsun. Bursa cem'iyet-i 'ilmiyyesinin bu husûsda ilk hatveyi atarak numûne-i imtisâl olunmasını temenni ederiz. Vafkahüm** rabbü'l-'âlemîn bi hürmeti seyyidil mürselîn.

Medrese

Vesayâ-yı dostâne

Kılınçzâde Hakkı Bey'e

Dostum! Bu defa size vesayâ-yı dostânede bulunacağım. Ümid ederim ki vesâyâ-yı hayırhâhanemi yerine getirmekte tehhür etmezsiniz. Harekât-ı güzeşte ve sâr-ı nüviştenizden anlaşılıyor ki siz kendi meslek-i mahsûsunuzda dâhil bulunmak şartıyla mesâlik-i beşere vâkıf bir zât olmadığınız gibi mezâhib-i akvâma da muttali' değilseniz böyle dûn mevzu'da bulunanların yüksek mevzu'lara dâr yazı yazması

(s.77) Had-nâşinaslıktır. Cehâlet-i mukaddemeleri dâima hacâlet neticelerle nihâyet bulur. Delil olmak üzere "Azadamard" gazetesi muharrirîn-i mâhiresine göndermiş olduğumuz ("İtikâdât-ı bâtlaya i'lân-ı harb" nâm eser-i câhilânenizin 'âkıbet-i hacâlet âverini göstermek kâfidir i'tikâdındayım. O refik -i tahririmiz, eserinizin kıymetsizliğinden cevap nâ-savabda 'alenen i'tirâf kusur mecburiyetinde kalmışsınız. Peki şimdi size sorarım bir eseri kıymetten düşüren cehaletten başka ne olabilir?

Cevabınızda 'aynı cehâletle yazılmış olduğu için 'aynı kıymetsizliğe uğramıştır. Burasını i'tirâf etmemeniz ihtimâline mebni bazı fıkralarınızı tedkîk etmek istiyorum.

Mesela Türklerdeki efkâr-i ahrarânenin ne kâdir terakki ettiğini, bir numûne hâlinde, ermeni vatandaşlarınıza bildirmek için eserinizi takdim etmiş olduğunuzu, söylüyorsunuz. Benim nazarımda bu fikra pek câhilâne olarak yazılmıştır.

Evvela şurasını bilmelisiniz ki efkâr-ı ahrarâne yalnız Türklerde değil bütün 'âlem-i İslam'da müterakkidir. Çünkü din-i İslam insâniyetle hürriyeti tev'em tutuyor. Ahkâm-ı İslâmiyye ile 'alâkadar olsaydınız bilirdiniz ki din-i İslâm'da hakk-ı hürriyete mâlik olmayan bir kimse behâimden ma'dûddur.

İnsanların bey' ve şerası şer'en memnu' olduğu hâlde kölelerin behâim gibi ahz ve i'ta pazarına çıkarılmasının meşru'iyeti, hakikat-i meseleyi pek güzel tenvir ediyor. Böyle bir dîne mensûb olan herhangi bir ferdin ahrarâne perverde etmesi tabî ve zarûrî değil midir?

Sâniyen artık i'tirâf etmelisiniz ki Türklerdeki efkâr-ı ahrarâneyi siz etmsîl edemezsiniz. Çünkü neşriyâtınızla sâbit olduğu vecihle yalnız dîn-i İslam'la değil hiçbir din ile 'alâkadar bulunmadığınızdan dolayı böyle efkâr-ı ahrarâne besleyemezsiniz ki hatta kendinizi bir mümessili olmak üzere takdim edesiniz. Siz efkâr-ı ahrarânenin değil ef'âl -i vahşiyânenin mümessili olabiliyorsunuz. Çünkü sizin gâye-i sa'yiniz, insanları -pâ-yı tecâvüz ve ta'arruzlarını bend eden kuyûdât-ı diniyyeyi ref ederek- başıboş ve çifteli hayvanlar gibi saha-i 'âleme salıvermektir. Beşeriyetin hayât-ı sa'âdetin su-i kasd demek olan bu türlü efkâr-ı ahrarâne beslememenizi size dostâne olarak tavsiye ederiz.

Düşündüğünüz kadar serbest yazmadığınızdan şikâyet ediyorsunuz. Bundan anlaşılıyor ki söyleyecek başka lakırtılarınız var fakat söylemeye cesâretiniz yok. Niçin cesaretsizliğe zebûn oluyorsunuz? Muzmerâtınız mülk ve milletinize nâfi' ise izhâr etmelisiniz. Evvel emirde sizi tahsîn ve takdirlerle karşılayacak benim. Muzırr ise içinde büyüttüğünüz, nân ve ni'metini yediğiniz bir millete karşı derûnunuzda muzırr-ı muzmerât taşımanız cehâletle memzûc bir hıyânet eseri sayılmaz mı? rahm-i mâder ve sath-ı arzda sizi besleyen müşfik bir millete böyle ihânet etmemenizi hasbe'l-insâniyye tavsiye ederiz. Re's idâre-i ma'nevîyyesinde 'ulema-yı câhilesi bulunan ve tahrik edilirse bir müfteris kesilebilen bir ma'sûm halk arasında hürriyet-i

(s.78) Vicdan ve hürriyet-i efkâr muhâfaza edilemez diyemezsiniz.

Ne hicablı bir tâli' sâhibi imişsiniz ki 'ulema-yı câhilenin endûn tabakasında bulunan bu kâtib-i kemter, sizin gibi bir 'âlimin cehâletlerini ta'dâd ile bitirmiyor, ma'sum vasfıyla tavsif ettiğiniz bir millete müfteris 'üvânın vermeniz cehâletinize bağışlanamayacak derecede büyük bir ahlaksızlıktır. Millet-i kerimenin bir kabahati varsa o da sizin gibi hem muhteris, müfteris, millet değil sizsiniz ki hürriyet-i vicdân istiyorsunuz çünkü kim de hürriyet-i vicdân varsa müfteris ancak odur. Bizim bildiğimize göre temiz bir vicdân hiçbir vecihle hür olamaz. Hiç değilse kuyûdât-ı ahlâkiyye ve kavâ'id-i insâniyye ile mukayyeddur. Aksi takdirde o, vicdan değil siba'-ı vahşiyye olur. İşte 'âlemlerle beraber siz de görüyorsunuz ki akvâliniz câhilâne, ef'âliniz vahşiyânedir. Bu hatırlı hatta hatve-endâz olmamanızı müşfikâne ihtâr ediyoruz. Tettebbu'atım bana irâe ettiği, mitoloji edvarından dinsizlik mezhebinin resmen mevzu'-i bahs olduğu tarihe kadar teessüs ve teşekkül eden bütün edyân ve mezâhibden garaz hep bir "netîce-i siyâsiyye"nin istihsalidir ilâ ahirihi. Diyorsunuz.

Bu sözleri söylerken bir cehâlet deposundan 'ibâret olan dimağınızda iştigâl vukû'a gelmiş olmalıdır ki heyecanla ne söylediğinizi, ne yazacağınızı bilememişsiniz!

Edyân-ı asliyenin, mevzû'ât-ı beşeriyyenin olduğunu söyleyecek, heyet-i 'umûmiyye-i beşeriyyenin efrâdı içerisinde sizin gib lıhye-i kusec miktarındaki 'adîmü'l-idrâklerden başka kimi böyle biliyorsunuz? Hukemâ-yı ümem ve 'ukelâ-yı milel. Edyânın semâvi olduğunda müttehidü'l-efkârdır. Evet bilumum edyân, siyâset nâmına te'sîs buyurulmuştur. Fakat sizin anladığınız gibi bir siyâset-i şahsiyye olarak değil sa'âdet-i 'umûmiyyeyi mütefekkil bir siyâset-i 'umûmiyye olmak üzere te'sîs buyuruldu.

Edyânın müessisi, sanâyi'-i te'âlî ve enbiyâ-yı 'izâmıdır. Binaenaleyh edyânın hikmet-i vaz' ve te'sîsini bir menfa'at-i siyâsiyye istihsaline tefsir etmeniz, şimdiye kadar bir 'âkilin ağzından çıkmamış olan bir hezeyandan başka ne ile tefsir olunabilir? İhtimâl ki efrâd-ı beşer arasında edyânı bir menfa'at-i siyâsiyye istihşaline alet-i ittihâz edenler bulunmuştur. Fakat mesela sizin gibi bir muhterisin bir dini vâsıta-i menfa'at olmak için vaz' edilmiş bulunması neden lazım gelsin? Amma siz diyorsunuz ki ben tetebbu' ettim. Câhilâne tetebbu'ların neticesi, işte böyle

câhilâne hükümler olur!.. sizin geçgin olsa dahî biraz tahsîl-i 'ulûma çalışmanızı hayırhâhâne olarak tavsiye ederiz.

Hazreti Ali ile Cenâbı Mu'âviye'nin beyinlerinde cereyân eden vak'a-i hilâfetin ledünniyâtına câhil bulunduğunuzu da nazara almayarak yine menfa'at-perestliğe haml edecek kadar terbiyesiz olduğunuzu anlamakla istifâde eyledik. Hele şahs-ı şerîriniz bile kabul etmeyeceği biz ahlaksızlığı enbiya-yı beni

(s.79) İsrailiyye isnâd etmeniz, insan nev'-i beşerin bazı ferdleri hakkında yeni yeni fikirler veriyor!

Sizin nazarınızda din ve mezheb Kur'an ve hadisten 'ibâretmiş, binaenaleyh şunun bunun Müslümanlık nâmına bitmez tükenmez mezâhib îcâd etmeleri pek fuzûlî bir kargüzarlık imiş!..

Fesuphanallah: edyân uydurmadır, peygamberler ve hukefa-yı Râşidin hazerâtı kendi dalaverelerini çevirmek için din ve mezheb îcâd ettiler diyen bir kimsenin ağzından böyle sözler çıkar mı?

Bir insan Allah'ı, peygamberi, din, mezhebi inkâr ettikten sonra benim nazarımda din ve mezhebi Kur'an ve hadisten 'ibârettir derse onda 'ilm ü 'irfân, 'akl ve idrâk, muntazam dimağ, sağlam hafıza bulunur mu?

Benim nazarımda eimme-i erba'a denilen zevât-ı muhtereme 'ulûm-i diniyye-i İslamiyye'de sâhib-i rüsûh ve ictihâda kâdir denilen zevât-ı muhtereme 'ulûm-i diniyye-i İslamiyye'de sâhib-i rusûh ve ictihâda kâdir birer alimden başka bir şey değildirler. Diyorsunuz. Bunun hilâfını iddî'â edecek kimse bulunmadığına nazaran anlatmak istediğiniz bir maksad var fakat pek câhil olduğunuz için istediğiniz vecihle anlatmamışsınız. Demek istiyorsunuz ki ben onların şahs-ı' ilmilerini tanıırım fakat mezheblerini tanımam. Bütün cehaletinize mukâbil burada az eser-i 'irfân göstermişsiniz. Çünkü esâs-ı edyânı kabul etmemesi mantıken lazım gelir. Artık size ne diyeyim izharı güç, izmari güç bir vereme tutulmuş sekiz bir mürşidin dâmen-i irşâdına, bir 'âilemin tahle-i îkâzına vakt geçirmeksizin mürâca'at etmenizi uhuvvet-i vataniyye nâmına tavsiye ederiz.

Ahmed Şirânî

Hâtır-ı nüvvâ kâri'lerimize mahcûbâne bir mukâbele

Gazetenizin sa'at-i intişârından beri dâhil ve hâricde hâtır-ı nüvvâz kâri'lerimizden pek taltifkârâne mektuplar almaktayız. Kıymet ve hiddetimizin kat kat fevkinde olan bu takdîrât ve taltîfâtın bar mahcubiyeti altında cidden eziliyoruz. Hele teşne-i kemâlâtı bulunduğumuz üsâtizenin mektuplarına cevap vermekten lisanımız kâsır, kalemimiz 'âciz bulunuyor, 'aciz ve noksanımızla beraber yine bu cihandan daha kıymetli olan teveccühât-ı mahcubiyet gâyâtın her birine mukâbil sütunlar dolusu teşekkürü ve iftihâri yazı yazmak isterdik. Ne derece müteessir ve müteessifiz ki bâ'is-i teveccühleri olan vazîfemizin îfâsıyla çokça meşgul bulunmaz vazîfe-i teşekkürümüzü istediğimiz gibi îfâyâ mâni' oluyor. Bu 'ayb-ı taksîrimizin sûtire-i tahsîn ile setr edileceğinde iştibâh etmiyoruz.

Takdîrâtınızla müftehar, taltifâtınıza müteşekkiriz. Beyan-ı hakikat olmak üzere 'arz ediyoruz ki hüsn-i niyetten başka bir meziyyete mâlik değiliz. Ancak bu enfa'ü'l-mezâyâya malik bulunduğumuzdan dolayı da hem mübahi, hem de mün'amına medyûn-i şükranız. Takdir ve taltîfnâmelerinizi birer terğîb ve tavsiyenâme telakki ediyoruz ve arzunuz vecihle devam ve sebâtımızı tevfi-kât-ı seciyâdene diliyoruz. Bir gazete neşri için îcâb eden şerâitin hiç birini câmi' değil iken mülhidîn ve münkerinin dîn-i mübeyyin ve meslek celil-i 'aleyhlerine bila-haya ve bila-pervâ yürümleri karşısında sabr ve tahammülümüz tükenerek mütevekkilen 'Alallah Te'âla meydan-ı mücâhedeye

(s.80) Atıldık. 'Azamet-i uluhiyyet önünde secdeye kapanarak avâze-i şükr ref ediyorunuz ki sizin gibi kuvveti'z-zuhr kâri-ler halk buyurdu. Mu'âvenet ve müzâherâtınızı bizim fedakarlığımızın kat kat fevkindedir. Meslek -i mahzûnunun hâlis ve muhlis bir değil bir kaç gazeteye olan ihtiyâcını hiss eden kâri'lerin de ancak bu türlü hareket bekleniliyordu. Zâten bu himmetler bize değil dîn ve mesleğedir, sizin gibi kâri'lerimiz buldukça ve bizim de dine ve mesleğe olan merbûtiyet -i ezeliyyemiz ruhumuzla beraber inhilal ve infikâk etmedikçe üç beş mülhidin, birkaç münkirin baş ucunda – eğer ihtidâları mukadderse- telkîn verinceye kadar devam ve sebât edeceğimizi mu'temed alallahi teâla va'd ederiz. Bir kâri-i fazılıımızın mektub-i fazilet üslubunda buyurduğu vecihle medreseler müverris biz ise vârisiz. Hangi ni'met şinâs ve 'akıllı bir vâris, müverrisin mücevherât-ı 'ilmiyyesini kendisine harezcan* etmez. Teşekküratımızı tekrar takdim ile hiss-yâb müfahherat olur ve hem

sürürlü, hem de hüznü göz yaşları dökerek Esselamü aleyküm ya 'ibâdullahü'l-muhlisîn du'âsını okuruz.

İlm-i hâl dersleri

Sekizincisi elinden yaratmak gelmek hâlidir.

Allah Zülcelal Hazretleri'nin elinden her şey gelir: bir varı yok etmek dilerse yok eder ve bir yoğu var etmek dilerse var eder hepsi elinden gelir. Hiçbir şey "Allah"ımız karşı gelemez. Dünyada neler varsa hepsini gözümüzü açıp yumuncaya kadar isterse yok eder sonra yine var eder.

Ve isterse satmakla bitiremeyeceğimiz yokları var eder. "Allah"ımızda bu halin bulunduğunu yine bu dünya ile anlıyoruz. Eğer elinden yaratmak gelme idi bu dünyadaki biri birine benzemeyen sayısız varları yarata bilir mi? idi. Elbette yaratamaz idi öyle değil mi? işin böyle olduğu kendi hallerimizden de anlaşılıyor. Biz elimizden gelmeyen bir işi yerine getirebilir miyiz? Hayır:

Demek ki bir insanın elinden bir iş yapmak geliyorsa yapıyor, gelmiyorsa yapamıyor. Öyle ise 'akla sığmayan bu kadar yapılmış işlere bakalım da anlayalım ki "Allah"ımızın elinden yaratmak işi geliyor. Uzağa gitmeye ne hâcet işte gözümüz ile görüyoruz ki evvelce yok olan şeyler durup durur iken var olmuyor ve evvelce var olan şeyler de birdenbire yok oluyor. Bunları yapan kimdir? Şüphesiz elinden öyle yapmak gelen "Allah"ımızdır. Bir kere düşünelim ki otları bitiren, ağaçları büyüten, gökleri direksiz durduran, karları, yağmurları, doluları yağdıran ana karnında kan damlalarını insan yapan, yine orada onlara can, rızk veren ve kimini oğlan, kimini kız yaratan, ölüleri diriltiren: dirileri öldüren ve başka başka ağaçların dallarında başka başka meyveler bitiren ve neler varsa her birinin rengini, çeşidini, boyasını, ayrı ayrı yaratan "Allah"ımızın gücü yetmese idi bunları böyle söylediğim gibi yapabilir mi? idi. Hayır:

Öyle ise zihnimize iyice yerleşsin ki "Allah"ımızın" elinden her şey gelir. Gelmez diyen gavur olur, geçmiş zamanda bazı gavurlar buna inanmayacak oldular amma sonra 'âleme rüsvay olup kaldılar.

(s.81) Delicesine yaptıkları bir işi size anlatayım. Hepsi ne ise amma ölüyü diriltemez dediler. Sözlerine âlemi de inandırmak için ellerine bir avuç çürümüş ölü

insan kemiği alarak bu hiçbir daha dirilir de insan olur mu ki Allah'ın elinden gelir diyebilirsiniz. Deli gavurlar hiç düşünmediler ki o kemik baştan yok iken “Allah”ımız onu var etti de sonra bir daha yaratamaz mı? şüphesiz ki yaratır amma gavurluk bu ya ne olsa söyler. Daha yazacağım.

Hoca

Lütf-i İlâhî

Dün mezâlim ve denâetleriyle bir 'adüvv bî-aman kesilen Balkan Devletleri'nin bu gün akılları valih ve hayran, fikirleri mütereddid ve mütezelzil bulunuyor. Orduları müdhiş felâketler, hâtır ve hayâle gelmeyen korkunç mâni'alar karşısında bulunmakta ve dünkü ittifaklarını tanımayarak bu gün birbiriyle çarpışmaktadır.

Bu fırsattan bilistifade bizde lehülhâmd Edirne'mizi istirdâd ettik. Acaba bu dehşet-âmiz vak'alar lütfi İlâhi değil midir?

Vâkı'an hâdisât-ı mukaddem bazı zevât, bu müttefik devletlerin yaptıkları gayr-ı kâbil-i ta'dâd mezâlim yanlarına kalacak mı? 'Adâlet-i ilâhiyye buna müsâid mi? Bu kadar ma'sumların, eytâm ve erâmilin ah ve enini fezalarda mahv olup gidecek mi? kimi birtakım sualleri kemâl-i isti'câl ile îrâd eder idiler. Eder idiler de o zihinlerini istilâ eden bela-yı mağlûbiyetin intikamına âid ve râci' bir çâre-i teselli bulmak ister idiler.

İşte o bütün insanların sâhib-i hakikisi, sultan-ı 'azîmi, hüküm-i 'âdili, kahirü zül celali imhâl ediyorsa da ihmâl etmiyor. Gerçi hâdisât gûnâ gûn, kemâl-i vuzuhla bu hakikatleri bize ifâde ediyor fakat kâbil midir ki 'âciz insanlar, hîred-fersa olan esrâr-ı İlâhiyye'nin hakayikine kesb-i vukûf edebilsinler.

Eğer biz İslam'la dinimizin diyânetimizin kudsiyetini fehm, şübhatımızı izâle ederek Cenabı Yezdan'a rabt-ı kalb ve kemâl-i hulusla sadâlarımızı ref' -i icâbetgâh Cenabı Rabb-ı kerîm eylese idik ve fakat yine o din-i mübîn irşâdâtından olduğu vecihle teşebbüs ve tevessülde hiç de kusur etmese idik vicdân-hıraş felâketlere ma'rûz kalmaz ve şimdi hayat-ı milleti kökünden sarsan emrâz-ı ictimâ'iyeye giriftâr olmaz idik. El hâsıl intibah-âmiz vak'aların kesret-i deverânından olsun âgâh

olalım da sıdk ve hulûs ve metânetle çalışalım çalışalım da lütf-i İlahinin tevfkât-ı Samedâniyyenin asla bizden ayrılmayacağına emin olalım.

Medreselilerden Elmalılı

Mustafa Şefik

(s.82) Medreselerin ıslahı için ne yapılmalıdır?

Bidâyet-i meşrûtiyetten beri ıslâh-ı medâris için söylenmedik söz, dermiyan edilmedik fikr hemen kalmamış gibidir.

Bu efkâr ve mütâla'âne-i 'umûmi bir nazar-ı 'atf edecek olursa iki kısma ayrılır ki o da “te'sîs, teşkîl” dir.

Te'sîs yani: her türlü vesâit-i tahsîl ve sâil-i hayattan mahrum olan medreseleri bilküllüye lağv ederek ihtiyâcât-ı zamanla mütenasib bir sûrette yeniden medreseler inşâ etmek.

Teşkilâ gelince; mevcut medreseler, 'ala hale muhâfaza edilerek en ziyâde usûl-i tadrîs ve edvara cihetlerini tanzîm etmek.

Şu zaman dayyık/dîk ve fetrette bunca fedakârlık ihtiyârıyla günde bir saatlik o da gayr-ı muntazam olmak şartıyla ders ilâve edilip burada tevakkuf edilecek olursa kemal-i kat'iyet ve itikâd ile söylerim ki bu hareketimizle 'âlemi değil. Kendimizi aldatmış oluruz. Şurası da der-hatır edilmelidir ki bugün medreselerin lüzûm-i ıslahında nasıl ittifâk varsa milletimizin son derece-i muzâyaka da olduğu da öyle müttefekun 'aleyhdir.

İşte bu ciheti nazar-ı itibâra alırsak – ki almaya mecburuz- ne yapmak lazım gelir.

Bugün hiçbir mahzuru dâ'i olmayan mevâdd-ı âtiyyeyi esas itibârıyla kabûl ve tatbîk eylemelidir.

1-Medreseleri her biri dörder sene olmak üzere üç mıntıka (ibtidâi, i'dâdî, 'âli)ye ayrılmalı.

2-Talebeyi şu üç mıntıkaya göre tasnîf etmeli.

3-Mu'allim ve Hoca efendilerin tavzifinde herkesin ihtisası nazara alınmalı, şu cihet itmâm edildikten sonra mevcûd dersaneler kifâyet ettiği takdir de dersler oralarda ve günde dört saat okunmasının esbâb-ı istikmâl edilmelidir.

Mütâla'âtı 'âcizânem buraya kadar tedkîk edilecek olursa fevkalâde fedâkarlığı mûcib bir şey görülmüyor zannındayım. Binâenaleyh şimdilik vazîfedâr olan evliyâ-yı umûr efendilerimizin nazar-ı dikkâtini celb ile usûl-i tadrîs ve idâre bahsini ileride beyân edeceğimi 'arz eylerim. Ve minellahi't- tevfik.

Medreselilerden

İbnü'l-Hasan M.Necâti

Şe'n-i 'ilmî

Bu sene Medresetü'l-kuzât'dan 'alal'ala olarak neşet eden ezkiya-yı 'ilmiyyeden Erzurumlu 'Ömer Nasuhi Efendi fetvâhâneye ve Bergamalı Mustafa Nuri Efendi de me'murîn kalemine alınmıştır. Refiklerimizi tebrik ederiz.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 11

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 11</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
28 Şa'ban	Medrese İ'tikâdları	19 Temmuz
<i>Cuma günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

Kusur İslam'da değil Müslümanlarda

Ve

Hükûmât-ı gayr-ı munsifededir.

Din-i mübeyyin-i İslam'ın mâni'-i terakki olduğunu isbât husûsunda erbâb-ı ağrâz tarafından edille-i diniyye serd ve beyan edilen türrehâtın biri ve belki de birincisi herhangi bir kıt'a-i arziyyede bulunan akvâm-ı İslamiyye'nin ümem-i sâireye nazaran mahrum-ı terakki bulunmalarındır.

Sûret-i zâhirede pek doğru gibi görülen bu kıyasın ba'de't-tedkîk gayet çürük olduğu ve Müslümanların terakkiyatından mahrumiyetlerinin başlıca diğer iki sebebden neş'et etmiş bulunduğu anlaşılıyor ki bunlar da tam ma'nasıyla yani tamamen ve bihakkın Müslüman olmamak ve hükûmât ve milel-i Nasraniyye'nin müslimîne karşı hayvanât-ı sâire bile revâ görülmeyen tegallüb ve zulmleridir. Bî-garazâne yazılmış olan tevârih-i mütâla'a olunca kable'z-zuhûr-ı'l-İslam yalnız mesihyûn ve Museviyyûn ve sâire aralarında değil 'aynı din ve mezhebe sâlik bulunan halk arasında bile dînen ve mezheben ne müdhiş ihtilâfât-ı hunzirânenin vuku'a geldiği ve bu sebeple şu 'âlem-i nâsutun bir gird-bâd musibetle mestûr olduğu görüleceği gibi dîn-i mübîn-i İslam'ın zuhuruyla evvela az bir zamanda masdarında yani arz-ı mübâreke-i Hicaz'da yaşayan ve 'alekser yekdiğerine hasm olan akvâmın, İslâmiyet'in zıll-i zalil -i nurânisinde her türlü ahlak ve 'âdât-ı rezîlelerini terkle birleştikleri ve yine bu sâyede çok geçmeden ekâlim-i sâirede aynı uhuvvet ve nezâhetin teessüs etmiş bulunduğu müşâhede olunur. İşte elde edilmesi lazım gelen her türlü iyiliğin esâsâtını ve kendisinden ictinâbı muktezâ olan fenâlığın enva' ve efrâdını ancak Kur'an-ı 'Azîmü's-Şanın ve ehâdis-i Muhammediyye'nin delâlât ve işârâtıyla anlayan ve yalnız anlamakla kalmayıp tamamen 'âmil olan o büyük Müslümanlardır ki sâika-i ta'assub ve cehl ile sedd-i râh 'azmleri olmak isteyen mevânî' gûnâ gûn parça parça etmiş ve yeni baştan bir medeniyet-i hakîka meydana getirmişlerdi. Vakta ki dîn-i neyyir-i İslam'ın irâe buyurmuş olduğu tarîk-i müstakimden inhirafıyla beyne'l-müslimîn eski âdât ve ahlak-ı rediyyeleri tekrar baş göstermeye başlamış ve bilhassa şer'an mezmûm olan hissiyât-ı kavmiyye ve ihtirâsât-ı saltanat

(s.84) Nümâyân olmakla ve bu sebeble aralarındaki o eski ittihâd ve uhuvvet bozulmaya yüz tutmuş eski şükûh ve şevket de yevmen fi yevmen intifâ ederek ehl-i İslam hâl-i hazır dereke-i sefâlete tenezzül etmiştir. İşte şu ifâde-i muhtasara ra'na gösterir ki 'adem-i terakkideki kusur İslamiyet'te değil Müslümanlardadır.

Ânifen zikr ve işâret olunduğu vecihle müslümanların ekseriyet-i 'azîme ittibâriyle dinlerine 'ilmen ve amelen bigânelikleri artmakla aralarındaki habl-ı ittifâkın çözülmekte olduğunu gören ve itikad ve tebbu' ittibâriyle değilse de mu'âmelât-ı sâire husûsunda İslamiyetten istifâze eden ve mea zâlik İslamiyet ve Müslümanların son derece hasmı olan düvel-i Nasraniyye fırsat bu fırsattır diyerek taraf taraf Müslümanların üzerine atılmış ve yalnız İslamiyet'e olan gayz ve husumet-i 'azîmesi hasebiyle kalıp Nasraniyyeden başka bütün insanların yüreklerini parçalayacak zulm ve vahşeti revâ görmüştür.

O günden bu güne kadar Hristiyan hükümetlerinin zîr-i tâbî'ine geçen Müslümanlar hukûk-i siyâsiyyelerinden tamamen hukûk-i sâirelerinden de değil akvâm-ı Nasraniyye'ye ümem-i sâire bile nazaran en aşağı bir derecede bulundurulmuşlardır. Tâbi'iyet-i mezkûreye hasbe't-takdîr geçmiş olan ve istiklalleri zulmen ihlâl ve takbîd edilmiş bulunan bir iki hükümet-i İslamiyye tâbî'leri de o zavallı hükümetlerle beraber rahm ve insafdan bî-haz ve bî-nasib olan hükûmât-ı mezkûre-i Nasraniyye tarafından her türlü inkişfâtan hemen hemen men' edilmişlerdir. Şurasını da 'arz edeyim ki hükûmât-ı Hristiyanıyye'nin zulmleri yalnız Müslümanlara münhasır olmayıp Nasrani olmayan bütün akvâma şâmil ise de fakat akvâm-ı mezkûre Müslümanlar kadar mebgûz ve mahkûm değildirler. İşte bu ifâdede vâzihen irâe eder ki 'adem-i terakkideki kusûr İslamiyette değil Müslümanlarda ve hükûmât-ı gayr-ı munsifededir.

Fâtih Hocalarından Tarsuslu

Mustafa Na'îm

Hissiyât-ı diniyye

Ahvâl-i rûhiyye-i beşeriyeyi tedkîk edenlerce bedîhidir ki her insan bir hiss-i refik ile, bir hiss-i 'ulvî ile yani diyânet denilen nezih bir hiss-i fitrî ile mütehasıs bulunur.

Vâkı'an insan görülür ki şu koskoca mükevvenâtı şu muhteşem bedâyî'-i 'azamet ittisâmı vücûda getiren bir kudret-i fâtıranın vücûduna mu'tekad bulunmaz, enzâr-ı temâşasını rengârenk nurlar içinde bırakan elvâh-ı münevvere-i kâinâtın birer eser-i tab'iyet olmasına kâil olur, kendini hissiyât-ı diniyyeden o nasibe-i ezeliyyeden mütecerred, mahrum gibi göstermeğe çalışır lakin mümkün olsa da serâir-i kalbiyyesine infaz-ı nazarda bulunacak olsak görüyoruz ki 'aklı, fikri ilhâmat-ı ruhiyyesi bütün bütün kendini tekzîb ediyor, dimâğ-ı rakîk, uluhiyyete müteveccih bir hiss-i mukaddesle ihtizâzât-ı mütemâdiyyede bulunup duruyor.

Demek oluyor ki hiss-i diyânet bütün beşeriyete şâmil bir mevhibe-i lâhutiyeden 'ibârettir. Bir insan zekadan, sâniha-i fikr ve teemmülden ne kadar mahrum yaratılmış olursa olsun hiç mümkün müdür ki?

(s.85) Kendini muhit olan şu menazır-ı latîfe-i kâinata baktıkça, semanın, o fezâ-yı nazar ferîbin her biri başlı başına bir 'âlem-i nurâniyet kesilen ecrâm-ı münevveresine dikkat ettikçe, üstünde yaşadığı bir kürre-i latifenin o ruh-nüvvaz letâif-i 'icazkârânesini müşâhede eyledikçe, hâsılı her gün, her sa'at, her dakika başka bir tecell-i ruhperverî ile 'arz çehre-i tarâvet eden fecrleri, tulu'ları, şefkleri ve sâir âsâr-ı 'azîme-i tabi'atı hayran hayran seyre daldıkça dimağında 'ateb-i ferdâniyete müteveccih bir hiss-i 'ulvînin cevelânını anlamasın, bu mevcudat-ı 'ulviyyenin birer eser-i kudret, birer bedî'a-i vahdâniyet olduğuna mu'tekad bulunmasın:

Berg-i dirahâtân-ı sebz der nazar-ı huşyâr

Her varakî defterist ma'rifet-i kirdigâr

İşte bu bir hakîkat-i sabiteden 'ibâret olduğu halde yine bir kısım kimselere tesâdüf olunur ki bazı vekayî' -i tarihiyyeye, bazı hâdisât-ı siyâsiyyeye bakarak dinin tervîc-i âmâl için insanlar tarafından müessis olduğuna kâil olur, bütün edyân ve mezâhibin menâfi'-i dünyeviyyesini yalnız bir netice-i siyâsiyyenin bir gâye-i nefsâniyyenin istihsalinden 'ibâret olmak üzere göstermek ister, ister de ahvâl-i

rûhiyye-i beşeriyeden gâfil, edyanın edvâr-ı kadime-i tarihiyyesinden bî-haber olduğunu i'lân etmiş bulunur.

Halbuki insanlar arasında fikr-i tabî-i medeniyet henüz tecelli-yâb olmamış, teşkîlat-ı siyâsiyye ve medeniyyeden bir eser vücûda gelmemiş olduğu tarihlerde dahi insanlar bütün hissiyât-ı 'ulviyyenin fevkinde olmak üzere bir hiss-i fitr-i diyânetle mütihazsıs bulunurlar idi.

Asr-ı hâzır hükemasından birçoğu der ki: insanlar öteden beri bir takım mütenevvi', mütelhâlif hissiyât ile mütihazsıstırlar. Lakin beşeriyet maddi ve ma'nevî terakkiyata mazhar oldukça bu gibi hissiyât-ı mütenevvi'a ve mütelhâlifinin ta'dîl ve izâlesine muvaffakiyet hâsıl olacağı şüphesizdir mesela: insanlar fikren, 'ilmen, terakkî ede ede beyinlerindeki a'râz-ı muzır-ı siyâsiyyeyi ta'dîl edebilirler ve bir gün gelebilir ki artık yüz binlerce adamların helâkıyla neticelenen muhârebât ve mücâdelâta hâtime verebilirler fakat hiçbir zaman gelmeyecektir ki insanlar bütün bütün hissiyât-ı fitriyye-i diniyyeden tecerrüd edebilsinler.

Demek oluyor ki hissiyât-ı diniyye, hissiyât-ı sâire-i beşeriyeden bambaşka bir şeydir.

Vâkıan bazen edyân ve mezâhib bir emel-i nefsaninin tercicine, bir netice-i siyâsiyyenin istihsaline vesile ittihâz olunmuştur bu inkâr olunamaz hakayik-i târihiyyedendir. Ez cümle 'âlem-i İslamiyet'e karşı ehl-i sâlibin akın akın hücumları din perdesi altında menâfi-i siyâsiyye ve milliyeyi te'mîn için icrâ edilmiş değil midir?

Hatta Şi'iyet, uhuvvet -i diniyye ile yekdiğerine merbût olan bir kitle-i beşeriyet arasına tefrika bırakarak bu sûretle âmâl-i siyâsiyyeye nâil olmak üzere İsmail safavî tarafından tervîc ve neşr edilmiş olduğu ma'lumdur.

Bununla beraber yine edyân ve mezâhib böyle bir takım âmâl-i nefsanîyyenin tervici, netâyic-i siyâsiyyenin istihsâli için tesis edilmiştir denilemez. Belki edyân ve mezâhibin min tarafillah tesis ve teşkîlindeki hikmet: insanlara vazâif-i ictimâ'iyeyi

(s.86) Telkin, terakki yollarını irâe, tekâmülât-ı ruhiyyeyi te'mîn, 'akl ile idrâk edilemeyecek ahkâm-ı i'tikâdiyyeyi ta'lîm senelerce tecârüb ve istikşâfât ile destres olunamayacak bir çok gavâmiz-i 'ulûm ve fûnûnu tefhîm gibi me'âliden 'ibârettir.

İşte edyân: beşeriyet için bu kadar menâfi'-i azîme te'mîn ettiği halde bunu görmeyenler, edyânın tecelliyât-ı fenniyyeye karşı tâb-âver olamayarak yakinen ufûl edeceğine kâil bulunanlar dahî eksik değildir. Bunların bu hükmü bedîhiyyât-ı 'ilmiyyeye muhâlif, terakkiyât-ı âtiyye-i beşeriyeye engel olacak muharref bir takım edyân hakkında doğru olabilir. Lakin beşeriyet te'âlî ettikçe 'ulviyyet tezîyüd eden, efkâr-ı beşeriyeye ittisa' eyledikçe me'âli-i fevkalâdesi daha parlak bir sûrette eşi'a-i nessar olan din-i celîl-i İslam hakkında böyle bir hüküm verecek bir sâhib-i nazar asla tasavvur olunamaz. Zira görüyoruz ki 'ulûm ve fûnûn terakki ede ede gözlerden perde-i cehâleti, gaşave-i ta'assubu izâle ettikçe İslamiyet'in kudsiyyeti daha ziyâde tezâhür ediyor. Simâ-yı münevver-i İslamiyet daha başka bir şa'şaa ile müteceli olub duruyor:

“Düşmanlarının alçaklığı ettikçe tevâli

Eyler o ziyâ göster âfâk-ı te'âli”

Fatih dersi'âmlarından Erzurumlu

Ömer Nasuhi

Taşradan bir nidâ

Taşra 'ilmiyyesi nasıl düşünüyor

Nev' -i beşer, kudret-i fâtıranın kendisine bahş ettiği “kuvve-i müdrike” hâssasıyla mevcûdât-ı sâireden imtiyâz etmiş, ve bu hâssa sâyesinden tekemmülât-ı insâniyyenin yegâne vâsıtası olan ('İlm)e intisâb ederek fûnûn-i mütenevvi'ayı meydana getirmiştir.

'Akl ve izân ile mükerrem olan benî Ademin bitmek tükenmek bilmeyen mesâ'isiyle vücûda getirdiği netâyic-i medeniyyet hayretbahşa-yı 'ukûldür.

Zirve-i kemâle yükselmek için tahsîl-i 'ulûm ve fûnûn babında insanlar, çalışmaktan bıkmamış usanmamış ve hâlâ da usanmamaktadır.

İşte bu çalışmak, evet bir sa'y-ı mütemâdî ile çalışmak neticesidir ki: asrımızda 'ulûm ve fûnûnun her nev'inde, her şubesinde fevkalâde terakki ve tekemmül husûle gelmiştir.

Acaba! Bu 'asr-ı tekâmülde medâris-i İslamiyye'de gösterilen dersler, ta'kîb edilen usûller muârızını iskât, me'âdinin elzem edebilecek derece midir? Şüphesiz ki hâyır!!!

Evet...

Çünkü asrımızda din-i mübîn-i İslâm'ın husemâsı tarafından ihzâr olunan vesâit-i müdâfa-i maddiyyeleri nasıl son sistemde mücehhez ise vesâit-i müdâfa-i 'ilmiyye ve fikriyyeleri de öylecedir.

Peki, böyle bir zamanda melekât-ı 'ilmiyyemiz, yalnız ibâre istihracına münhasır kalırsa hasımlarımızı ıskât, dinimizi muhâfaza etmek mümkün olabilir mi?

Medâris-i İslamiyye, bu günkü hâlinden, hâl-i tezebzübünden, devre-i inhitat ve tevakkufundan yeni fakat

(s. 87) Esaslı bir devre-i hayat ve teceddüde girmedikçe meslek-i 'ilmî dolayısıyla 'âlem-i İslâm pek mazlum bir istikbâl karşısında kalacağı mukadderât-ı 'ilmiyyeyi eline alan zevât-ı kirâm herkesden iyi takdîr etmelidir. Şimdiye kadar başımıza gelen felaketler, hep İhmal ve teseyyüb yüzünden, milel ve akvâmın terakkiyâtına bigâne kalmak gibi kayıtsızlık marazından olduğuna hiç şüphe etmemelidir.

Bitmedi

Fî 15 Şa'banü'l-azîm sene 331

Bursa: Mehmed Ziyâeddin

Terâne-i tahmîd

Edirne'mizin yeniden istirdâdı münasebetiyle

Her yerda mâtem bin âh -i cangâh

Ömrümden artık etmiştim ikrâh

Döndüm nasılsa bir ses ki nâ-gâh

A'da-yı dini mahv etti Allah

Elhamdülillah Elhamdülillah

Hânem yıkıldı lânem bozuldu
Gülzâr-ı âmâl çiğnendi soldu
Dinim kitabım bazice oldu
Adl-i ilâhi a'da-yı buldu
Elhamdülillah Elhamdülillah

Oğlum, hafidim zevcem, kerîmem
Annem, babam ahh yok nerde? Bilmem
Kanlar içinde yoklukla tev'em
Gördüm nihâyet a'dada mâtem:
Elhamdülillah Elhamdülillah

Pür neşe gönlüm mesrûr ve şâdân
Arz ve semavat bak şimdi handân
Müstağrak zevk olmaz mı insan?...
Olmuş serâser düşman perişan
Elhamdülillah Elhamdülillah

Sen ey Edirne dârü'l-emânım
Uğrunda billah akdıkca kanım
Min ba'di benimsin ey yâr-i cânım
Olsun hemişe vird-i zebânım
Elhamdülillah Elhamdülillah

10 Temmuz 329 /Emin Hâkî

(s.88) Mezheb-i maddiyûni red ve ibtâl

Müellifi: Cemaleddin Afgâni mütercimi: Hafız Hüseyin

Bu tâife: tekvin-i kevâkib, tasvîr-i hayvanât, inşa-i nebâtât huşunda şu usûle “tab’iata” itimâd ve itikâd ettikten sonra yine ihtilâf ettiler bir fırka; mükevvenat-ı ‘ulviyye ve süfliyyenin vücûdu ve gördüğümüz sûrette mevâlidin neşet ve hilkatı ittifakı ve tesâdüfidir. Ve bina-yı kâinata görülen irtişam ve intizâm hep tesadüften ileri gelmiştir dediler.

Bunları sefâhat-i fehm ve za’af-ı idrâk, muhaliyeti her ‘akla göre bedîhî olan “tercih-i bila müreccah” kâidesini tecvize sevk etmiş olsa gerektir.

Hilkat-i kâinatın bir eseri tesadüf olduğuna zâhib olanların reis “Demokritos”dır. Onun neşet-i âlim hakkındaki reyî ve nazarınca ‘âlem: bütün arziyât ve semâviyât; tabi’atıyla muhterik olan ecza-i sağıre-i salebeden ‘ibârettir. Bu zerrât-ı siğarın harekâtından ecsamın eşkâl ve heyeti ala’l-ümya ve tesâdüfî olarak zuhûr etmiştir.

Bunlardan diğeri fırka, ecrâm-ı semâviyye ve tabakât-ı arziyyenin minelezel müşâhede eylediğimiz bu şekil ve heyette bulunduğu velâ yezâlde dahî böyle kalacağına kâil oldu. Bunların zu’umuna göre silsile-i nebâtât ve hayvanâtın bidâyeti yoktur. Her “tohum”da bir renk mündemiç ve her nebâtât bir tohum müstetir ve münderiçtir. Sonra bu: bezre-i muhtefiyyeyi muhtevi olarak ilâ nihâye bu minvâl üzere teselsül eyler. Kezâlik nutf-i hayvanattan her noktada tamü’r- terkîb bir hayvan mevcut ve mütesekkin ve o hayvan kâmin ve müstetirdede bir cersume “nutfe” münderiç ve o nutfede bir hayvan nihân olarak ilâ gayri’n-nihâye bu sûretle te’âkib ve teselsül eder.

Bu zu’ûmın ashabı bu nazariyelerine mikdat mütenâhi içinde mekâdir-i gayr-ı mütenâhiyyenin mevcûd olması lazım geldiğini unuttular halbuki bu lüzûmun muktezâsı muhâlât-ı evveliyye ve bedîhiyyedendir.

Yine bunlardan bir fırka, zu’um etti ki silsile-i nebâtât ve hayvanât-ı kadîm binnev’idir. Nasıl ki ecrâm-ı ‘ulviyye ve heyeti, kadîm bişşahsıdır. Fakat cerâim-i hayvaniyye ve bezûr-i nebâtâtiyyenin cüziyyatından hiç biri kadîm değildir. Her cürsüme ve her bezre, kendilerini meşâkil olan diğeri cürsüme ve bezrenin kalıbı ve muhâl-i tekevvünü münezzelesindedir.

Bu zâ'imîn şurasını mülâhaza edemiyorlar ki nâkısü'l halka bir çok hayvanat vardır onlardan tamü'l halka ve'l'aza hayvanât tevellüd vardır. ve yine bir takım tâmü'lhalka hayvanlardan nâkıs veya zâidü'l-halka hayvanat tevellüd ettiği görülmektedir. Bu hâdise-i meşhûre zu'm-i mezkûrun bütlanın meydân-ı 'ilâniyete koyar.

Tâife-i mezkûreden bir cemâ'a t-ı uhrâ da hilkat-ı hayvanât ve nebâtât hakkında beyanda ibhâm ve 'laka mâil oldular ve dediler ki enva'-ı nebâtat ve hayvanât bir takım etvâr ve vaz'iyât içinde tekallüb etmiştir. Ezmân ve a'sarın mürûru sebebiyle onların üzerindeki suver-i muhtelifede değişe değişe şimdi meşhudumuz olan heyet vesuvere vâsıl olmuştur.

Bu reye ilk önce meyl eden “dev cinsü'l-kelbî”nin ittibaından biri olan “Ebikur” nâm zattır.

Bunun zu'miyâtına göre insan bazı etvârında

(s.89) hınzır gibi kesîf tüyler ile mestûrû'-l beşeredir. Sonra bir tavırdan diğere tavra intikâl ede ede nihâyet şu gördüğümüz sûret-i hasene ve hilkat-i kadîmeye tedricen vâsıl oldu.

Bu fikre zâhib olan Ebikur, mürûr zamanın tebeddül-i suver ve terakki-i enva'a 'illet olduğunu gösteren fikr-i mahsûsunu müeyyid bir bürhân ve deliliyle istinâd etmedi.

Vakta ki “jeoloji” ilmi “tabakâtü'l-arz” enva'ı hayvanât ve nebâtatın bütlan-ı kadimini meydana koydu. Müteehhirîn-i maddiyyun kadim-i enva'ından rücû' ederek hüdûsuna kâil olarak yalnız iki bahside ihtilâf ettiler.

İlm-i hâl dersleri

Dokuzuncusu dilemek hâlidir.

“Allah”ımızda bir işi yapıp yapmamayı dilemek hâli vardır. Evvelce yok olan bir şeyi var etmek dilerse yaratır, dilemezse yaratmaz. Ne yaparsa kendi isteğiyle yapar. Kimse ona iş buyuramaz. Yaratmamak dilerse yine yarat diyemez.

Bu hâlin “Allah”ımızda bulunduğunu yine bu dünya ile anlıyoruz geçen derslerde yazmış idim ki dünyada neler varsa hepsi yok iken var oldu. Var eden de “Allah”ımızdır. Eğer “Allah”ımızda dilemek hâli bulunmasa idi dünya yaratılmış

olmazdı. Çünkü bir iş kendi kendine yapıp meydana gelmez. Her halde evvela onu yapmayı dileycek ve sonra dilediği gibi yapacak birisi lazımdır. Bu sözleri güzelce anlamak için kendi hallerimize bakalım.

Biz yapılacak bir işimizi yapmak dileyerek meydana getirmezsek o iş kendi kendine görülebilir mi? hayır öyle yüz üstü kalıp gidiyor. Demek ki bir işin meydana gelmesi için onu dileyip yapacak bir işçi lazımdır. Öyle ise bize göre en büyük ve en güç olan bu dünya işi de “Allah”ımızın dilemsiyle oluyor. Artık anlaşıldı ki “Allah”ımızın dilemek hâli vardır. Eğer olmasa idi bu dünya yok iken var olmaz idi.

“Allah”ımızda işte böyle dilemek hâli bulunduğu için kendiişlerini nasıl isterse öyle yapıyor. Dâima görüyoruz ki dünya işleri hiçbirine benzemiyor. Dünyada neler varsa aralarındaki ayrılığı gayrılığı bir kere düşünelim. Her birinin ayrı ayrı hâlleri varsa da bazısını söyleyelim. Bir adam zengin oluyor öbürü fakir kalıyor. Bir çocuk her yeri tamam olarak anasından doğuyor öbürü ya çolak, ya sağır, ya kör, ya topal olduğu halde dünyaya geliyor. Yine bir adam ‘âlim oluyor, diğeri câhil kalıyor ve bazı adamın oğlu oluyor, kızı olmuyor, bazı adamın ise kızı oluyor oğlu olmuyor, bazı adamın da hiç çocuğu olmayarak çocuk yüzüne hasret kalıyor. Dünyanın işleri hep işte böyle aklımızın ermediği bir hâlde dönüp gidiyor. Bunları böyle yapan kimdir? “Allah”ımızdır. “Allah”ımız öyle istiyor, işleri de onun istediği gibi oluyor kim ne diyebilir? Daha yazacağım.

Hoca

(s.90) Çâre-i felâhımız

Bir milletin salâh ve felâhı kâinatta yegâne amil müessir olan masârîf, ticâret, emniyet ile kâimdir.

Vatanımızın şu bulunduğu teng-na-yı ızdırabdan tahlisini bunlarla temine çalışalım. Gözlerimizi vatanımızı en hücrâ/ücrâ köşelerine kadar uzatalım görüyoruz ki şu saydığımız üç esastan maatteessüf hiç birisi muntazam ve mutaraddid bir tarzda cereyân etmiyor. Dâimü’l- evkât dillerimizde deverân eden hayât-ı ictimâ’iyyemizi terakki ettirelim, sözünü yalnız söz olarak dinlemeyelim. Âsâr-ı fi’liyyesini de gösterelim...

Rûh-i ticârette vesâit-i nakliyyeni te'sîr-i 'azîmi vardır. Vesâit-i nakliyyesi te'mîn, ma'ârifî ta'mîm edilmiş, emniyet ve i'tibarı tanılmış olan Avrupalıların bize teğallüb ve tahakküm etmeleri hep çalışıp iktisâb ettikleri bu kuvvetleri sâyesinde değil mi? kuvvetin hakka gâlib ettiği bir zamanda bulunduğumuzu bilelim de biz de çalışıp Avrupa gibi sâhib-i kuvvet ve kudret olalım. Anadolu'nun o bitmez ve tükenmez feyz ve bereketi, vesâit-i nakliyenin fikdanı dolayısıyla hâl-i mu'attaliyette kalıyor. Cihan biha cevâhi-ri tabi'iası âlât-ı vâridâtın mefkûdiyeti yüzünden Avrupa'ya naşi toprak bahasına satılıyor.

Ah pek uyuşmuş vatanımızdan istifâde çârelerini bilemiyoruz. Arazimiz münbit bırakıyoruz. Bin biçiyoruz. Efsûs ki isti'mâl edemiyoruz. Avrupa'nın hizmetkârıyız. Çalışıp çalışıp meydana getirdiğimizi onlara veriyoruz. Gece gündüz onların istirahati için çalışıyoruz. Bundan dolayı uyanalım hükümete vazîfelerini ihtâr edelim onun uhdesine düşen vazîfeleri yaptıralım fakat şurasını da bilmeliyiz ki hükümet mevcudiyetini gösterebilmek için millete istinâd eder. Millet hükümete zahîr olursa emin olalım ki her bir arzumuzla becam oluyoruz. Avrupa'nın boyunduruğu altından artık kurtulalım. Artık bu meskenet yetişir. Asırlarca uyuduğumuz yetişir ve hâb-ı gafletten uyanalım. Yoksa bu gecesi bitmez 'âlem bir gün olup mezara tahavvül edecektir. O vakit ne olduğumuzu, ölüm uykusuna yattığımızı anlayacağız...

Ma'ârif diyerekten feryâd ediyoruz. Fakat terakkiyâtına âid bir şey görmüyoruz. Emniyet ve asayiş diye feryâd ediyoruz. İzmir'den çıkıp Ödemiş'e Ödemiş'ten çifliğimize gidemiyoruz. Emniyet ve asayiş temin olmazsa, rûh-i ticâret uyanmazsa millet dâima ölmeye mahkûm olmaktan izmihlâle büyük adımlarıyla koşmaktan tahlis-i giribân edemez. Şurasını kat'iyyen bilmeliyiz ki hükümet 'âdile-i meşrutamız bu esâsât-ı mühimmeyi nazar-ı dikkat-i fi'lânesine alır, milletde ona zahîr olur da uzatılan gayeye doğru gidilirse güç yapılması muhal zan oluna şeyler pek kolaylıkla elde edilir.

İzmirli

Ali Cemal

Şe'n-i ilmî

Bu sene Medresetü'l-kuzât'tan 'ala'âde alarak neş'et eden ezkiyâ-yı 'ilmiyyeden Keskimli Ali Rıza Efendi memurin kalemine alınmıştır. Kendisini tebrik ederiz.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 12

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 12</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
5 Ramazan	Medrese İ'tikâdları	26 Temmuz
<i>Cuma günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

Medresenin münâcât ve tazarru'âtı

Dileriz bâr-i gehden her an

Eyle İslam'ı İlâhi şâdân

Bâ-husûs sizlere ey kâri'ler

Bâ'is hayr ola şehr-i Ramazan

Oruç meseleleri

Peygamberimiz buyuruyor ki dîn-i İslam beş temek üzerine kurulmuştur. Allah ve peygamberlerine inanmak, namaz kılmak, zekat vermek, hacca gitmek, oruç tutmak.

Bir adam bunlardan birisini yapmazsa dinin bir temelini, hepsini yapmazsa dinin her temelini yıkmış olur. Şimdi Ramazan ayındayız. Ramazan ayında oruç tutmak farzdır. Şeri'atin izin verdiği kimselerden başka hiç kimsenin oruç tutmaması câiz olmaz şeri'atin izin verdiği adamlar:

Bulüğe ermemiş çocuklar, oruç tutmaya hali kalmamış ihtiyarlara, aç susuz kalırsa fenalaşacak olan ağır hastalar, uzak yerlere girmek için yola çıkan yolculardır. Bunlardan başkaları oruç tutmaya borçludurlar. Borçlu oldukları hâlde yine

tutmazlarsa bunun meselesi iki türlü olur. Ya oruç borç olduğuna inanmadığı için tutmaz ve yahud inandığı hâlde yine bilerek tutmaz. Eğer inanmadığı için tutmazsa gavur olur. Yok, eğer inandığı hâlde tutmazsa keffâret lâzım gelir.

Oruç tutmaya borçlu olan kimse niyet etmeye de borçludur. Bir defa niyet etmekle Ramazan'ı başa çıkarmak câiz olmaz. Her günün orucu için yeniden niyet etmek îcâb eder. Sahur vaktinden taa kuşluğa kadar niyet zamanı ise de sahur yemeğini yedikten sonra niyet etmek efdaldır. Eğer o zaman unutulacak olursa daha sonraları niyet edilebilir. Fakat kuşluk zamanını geçmemelidir. Niyet ederken “ramazan-ı şerifin yarınki veya bu günkü orucunu tutmaya niyet eyledim” demeli.

Abdest alırken suda ya yıkanırken boğaza su kaçırmamak için çok dikkat etmeli ve orucu bozacak her şeyden kaçınmalıdır. Bir adam ettiği hâlde yine boğazına veya burnuna su veyahut

(s.94) Orucu bozacak başka şeyler kaçsa veyahut unutarak orucunu bozsa artık orucum bozuldu diyerek o gün oruç tutmaktan vazgeçmeyecek belki orucu hiç bozulmayan kimseler gibi akşama kadar yiyip içmeyecektir.

Çünkü orucu yine tamam sayılır.

Din kitapların böyle söylüyor. Oruç tutmaya borçlu olan her adamın böylece tutması lazımdır. Oruç tutmamak için ve orucu yediği halde kefareten kurtulmak için hile yapmak, bahane aramak fâide vermez. Öyle işitiyoruz ki bazı zamâne Hocaları, ötekine berikine yaranmak fikriyle yanlış meseleler söylüyorlarmış. Diyordularmış ki bir adam oruca niyet etmez de sonra yerse keffâret lazım gelir.

Ortalığı fesâda veren böyle yarım Hocaların sözlerine bakan aldanır. O gibilerin haklarındaki fetvâ-yı şerîfeyi yazıyorum görsünler de akılları başlarına gelsin.

Ramazan-ı şerîf eyyâm-ı sayfe müsâdüf etmekle ‘ulemadan geçinen Zeyd Müslümanlara savme niyet etmeyiniz ve sâim olmayınız ba’de zaman şita ve kasr-ı eyyamda kaza eylersiniz niyet etmeden ekl etmekle keffâret lazım olmaz diye Müslümanı ekl ve terk-i savma terğîb ve bazı kimesneleri bu vecihle tazlîl ve sâir bunun emsâli şer’an Zeyd’e ne lazım olur el-cevab

Ta’zîr-i şedîd ile zecr ve men’ Behcetü’l-fetvâ

Öyle bir mesele var amma o kalbinde bozulmak olmayan kimselerin haklarındadır. Mesela bir adamın kalbinde ne oruç tutmaya, ne de tutmamaya niyet bulunmasa ve yahud uyurken veya bir işle meşgul bulunurken veya öyle hiçbir şeye yokken niyet etmeyi unutsa da 'aklına gelmezden evvel niyet vakti geçmiş olsa böyle bir adam yerse yalnız kaza lazım gelir, keffâret lazım gelmez. Amma bir adam hem orucu yemek hem de kefareten kurtulmak için niyet etmezse ona keffâret lazım gelir. Çünkü öyle yapan kimse hiç niyet etmemiş sayılmaz belki orucu yemeye niyet etmiş sayılır. Bile bile orucu tutmayan bir kimseye de keffâret lazım gelir.

Hem böyle hile yoluna sapan kimse iyi adam değildir. Eğer iyi bir adam olsa ma'zeret -i şer'iyyesi yok iken oruç tutmamak için bahane aramaz. Mademki sonrada tutacak vaktinde ve herkesle beraber niçin tutmuyor. Bu hâlinde anlaşılıyor ki onun maksadı bir bahane ile orucu üzerinden atmaktır. Sağlam i'tikadlı bir Müslüman böyle şeyler yapmaz. Amma ma'zeret-i şer'iyyesi var ise öyle hileye niçin kaçıyor. Ma'zeret-i şer'iyyesi olan bir kimseye şeri'at zâten izin veriyor. Artık bahane aramaya ne hâcet kalır. Eğer ma'zeret-i şer'iyye yoksa o zaman onda temiz kalp olmadığı meydana çıkar. Son sözüm şudur ki özü sözüne uygun bir Müslüman Allah ne borçlu olduğu 'ibâdetten kurtulmak için desîse yolunu tutmaz. Allah cümlemizi ıslâh eyleye.

Medrese

(s.95) Mevâ'iz

'Avamın i'tikadını takviye etmek, onları buldukları hâl-i gafletten îkâz eylemek için münâsib zamanlarda kendilerine va'z ve nasihat-i icrası dîn-i İslam'da bir mer-i ehemm 'add olunmuştur ki 'ulema ve sülehâya âid olması lazım gelen (emr-i ma'rifet, ve nehy-i münker)de bunu te'yîd eder.

Şe'air-i İslâmiyye'den istifâde cihetini bir hayli zamandan beri ihmâl eylemiş olan Müslümanlar, bu nush ü pend husûsuna lâyük olduğu ehemmiyeti vermemelerdir, filhakika ahaliye hiç va'z ve nasihat edilmiyor denilemezse de vazîfenin ehline tevdi'-i düşünülmediği için icrâ olunan nesâihden mühim bir semere hâsıl olduğu da yok gibidir.

Anadolu'nun merâkiz-i 'ulema 'add olunan beş on beldesi istisna edilirse diğer memleketlerimizde -pâ-yı tahtı da dâhil olduğu hâlde- icrâ olunan va'z ve

nasihatten fâide yerine zarar tevellüd ediyor denilse hata edilmemiş olur; çünkü vaizlik meselesi bir intizama tâbi' tutulmamıştır, her vâ'iz efendi hemen her istediği memlekette, arzu ettiği câmi' şerifte icrâ-yı nasihatte muhtardır. Va'z ve nasihati istima' edecek halkın svejye-i 'irfânı, vârid-i hâtır bile olamıyor.

Halkı tenvir için kürsiye çıkan vâ'iz efendi, zemin ve zamana vâkıf olmak lazımdır, muhâtablarının ahvâl ve efkârına muttali' olmayan bir vâ'izin söyleyeceği sözler hedefine isâbet edemeyeceği için müstemi'in üzerine bir hüsn-i te'sir husûle getiremez, işte bunun içindir ki ekseriya vâ'iz efendiler nasihate şüru' edib de birkaç dakika geçer, geçmez cemâ'at dağılarak kalıyor. Sonra zavallı, hazırladığı fikirleri tebliğ edemediği kürsiyi terk eylemeye mecbur oluyor, vâ'iz, ahalinin va'z ve nasihate ehemmiyet vermediğinden, ahali de vâ'iz efendinin sözlerinden bir şey öğrenemediği cihetle iki tarafa şikâyet eder durur; halbuki ne vâ'zide kusur var ne ahali de, usûl-i kusur vâ'izlerin bir nizâm ve intizâm rabt edilmemesindedir.

Birçok vâ'iz efendiler vardır ki büyük şehirlerde va'z etmek iktidârını hâiz oldukları halde köylere gider, bir takımı da ancak kura halkını irşâd edebilecek bir derecede iken büyük şehirlerde icrâ-yı nasihate teşebbüs eder: bu cihetle hem şehirler, hem de köyler o yolda edilecek istifadeden mahrum kalır.

Halbuki vâ'iz efendiler bir nizâma tâbi' tutulsa hangilerinin köylerde, hangilerinin şehirlerde nasihat etmesi lazım geleceğini ta'yîn edilse memleket, bu yüzden bir hayli istifâde hâsıl etmiş olur.

Hatıra öyle gelir ki her sene Şa'ban-ı Şerif'de her kasabada bâ-emr fetvâ-yı penahi 'ulemadan mürekkebe bir encümen teşekkül ederek vâ'izlerin gideceği köyler veya kasabaları onlar ta'yîn etse ve her birisine tebliğ edeceği ahkâm-ı şer'iyye ile beraber fülen ve fılan kitabları da edinerek mesela san'attan, ticaretten, zirâ'atten, iktisaddab, hüsn-i mu'âşeretten, askerliğin şerefinden hâsılı şer'-i şerifin amir olduğu bu türlü fazâili de hasbe'l-ihyâc bir dereceye kadar

(s.96) Mufassalan beyân eylemelerini ihtâr etseler ne kadar güzel olur.

Bu sûretle vâ'iz efendilerin tebliğ edeceği mübâhesi ta'yîn edememesi yüzünden ara sıra cevâmi'-i şerife de zuhur eden polis vâsıtasıyla bastırılmaya

mecburiyet elveren münâza'alara nihâyet verilmiş olacağı gibi talebe-i 'ulûmun taşraya gittiği sırada ahaliye karşı alacağı vaziyette ta'yîn eylemiş olur.

'A. 'Atf

Felsefe-i sükût

Gazetemizin intişârına sebep olduklarından dolayı kendilerine cidden minnetdâr kaldığım "ictihâd" muharrirlerinin evvelki yaygalarına mukâbil şimdiki sükûtları, zann edilmesin ki istiğfâr ve yahud istihyâ neticesidir. Gerek o zamanki tecellüdlere ve gerek bu zamandaki tecemmüdlere ayrı, ayrı felsefelerden mütevelliddir. Sınıf-ı 'ilmî câhildir, gâfildir, 'âtıldır, âbtıldır demeleri hakikat-i hâlin öyle olduğuna kâni' bulduklarından ileri geliyor hissini dimağlarımıza misâfir bile etmeyelim. Çünkü onlar sınıf-ı 'ilmînin bu hâlde iken yine kendilerine nisbet kabul etmez derecede sâhib-i fazîlet olduğunu bilirler.

Kezâlik din 'aleyhinde bulunmaları, tedkîk te tetebbu' neticesinde dinin muzırr olduğunu anlamış olmalarından neşet etmiyor. Her iki hareketteki maksad, sınıf-ı 'ilm ile din 'aleyhlerine âid olmak üzere yazılmış yazılar ve söylenen sözlerle mütelezziz olanların muhabbet ve teveccühlerini celb etmek ve kendilerini onlara gayetle cesur ve guyûr tanınmaktır. Bundan başka bir de muhâveret ve muharrerâtta nâmlarının her ne sûretle olursa olsun yâd olunmasını çok severler. Çünkü onlar, velev la'netler olsun nâmlarının evrâk ve efvâhda derûn etmesini en büyük bir muvaffâkıyet sayarlar! İşte bu gibi bâd-heva gâyeleri elde etmek için fezâil-i insâniyenin verâsında dolaşıyorlar.

Felsefenin bu faslına 'ilâve edilecek bir bahs daha vardır ki o da cem'-i derâhimdir. Bu husûsda sâir hamâkatlerine tekâbül edebilecek bir hâlde mahâret gösteriyorlar. Memleketimizde ne türlü gazetenin çok satılacağını pek güzel anlıyorlar. Biliyorlar ki din aleyhinde sınıf-ı 'ilmî aleyhine olarak yazılmış bulunan makâleler, para kazanmak için birinci vesiledir. Çünkü başka maksatlarla hem lehdarlar, hem de 'aleydârlar alırlar. Nasıl almazlar ki her iki mevzu'da câlib ve câzibdir.

Tezad 'alakasıyla dostumuz bulunan zümre-i ictihâdiyyûn, işte bu felsefeye de aldanarak din ve huddam-ı diniyye karşı i'lân-ı harb etmiş idi. Fakat bilmem ki

ekseriyet-i mutlakanın mukaddesatına ve bir sınıf-ı mühimmin haysiyetine tecâvüz tarîkiyle para kazanmayı 'ukela-yı milel ve fuzela-yı ümem nasıl telakki ederler. Türkiye'de mevcut ve muteri' yoktur diyorlar. Nasıl yoktur işte bir îcâd-ı iktisâdî ve bir ihtirâ'-ı ticârî ki dünyanın hiçbir tarafında keşf edilmiş değildir. Kavânin-i müelliflerin nazar-ı dikkatlerini celb eylerim!

(s.97)

Temenni-i Seherî:

Tâli' gibi müstağrak olub hâb-ı girâne

Bir leş gibi bî- his idi âfâk uyuyordu

Dûcâr olarak sanki 'ummâ-yı ebediye

Zulmet kapamıştı gözünü şark uyuyordu

Bilmem ne kadar sürdü bu tarîki-i meşum

Birden bire bir şu'le-i ümîd açıldı

Şarkın uyuyan dîdesinde fecrin eliyle

Feyz-i yakaza serilib envâr saçıldı

Mahv oldu o kasvetli karanlık, gece bitti

Kıldı seherin lem'âları maşrıkı temvîh

Neşr eyledi ekvana minârât-ı cevâmi'

İlhâm-ı ilâhi gibi bir nefha-i tenbîh

Her zerre olup nûr-i nihâbetle mücellâ

Açtı gözünü gaflet içinde uyuyanlar

Mihrin olarak birkaç gülgünü gûşâde

Bir şa'sa'a, bir tâb- değer buldu cihanlar

Âfak ki bahş eylediğin nûr ve ziyâdan

Kıl enfes-i me'yusu da Mücella-yı cemâlin

Müştâk sabah-ı keremiz, lütf et ilâhi

Öldürdü bizi leyle-i yelda-yı celâlin

Felsefe-i sükûtlarına gelince birkaç şubeye ayrılır. Esası cehâlet-i hâbleden 'ibâret olan bu şubât-ı mütevellidenin ilk numerolusu, "febühitellezi'lâyeh" sırrına tecelligâh olmalıdır. Hak ve hakîkatin pençe-i şir-âneleri altında ezilmeyecek hiçbir kuvvet yoktur. Kuvvet ve kudret-i ezeline onlardan bi'l-küliyye mahrum bulunan 'acre-i hazelenin ne ehemmiyeti olabilir? Zâten bunların başlıca sermâyeleri, tavukların darı toplaması gibi öteden, beriden belledikleri birkaç beylik lakırtıdan 'ibârettir.

İkinci şubede şüyü' -i cehâlet karşısıdır. Meydana çıktıkları takdir de mağlub ve münhezim olacaklarını varlıkları kadar tabi' bilirler. Onun için temâşâ gâh-ı 'âlemde mahcûb olmaktansa kendi muhit-i husûsiyyelerinde mahcub kalmayı, iltizam ve tercîh ediyorlar.

İşin yalnız mahcubiyetle nihâyet bulacağına i'timadları

Olsa pek aldırılmazlar.! Çünkü onların nazarlarında haya fezâ ma'nâsınadır. Asık korktukları başka mesele var. Ma'lûm ya bunlar i'tikadsızlığı ta'mîm ve bu sûretle efkârı tesemmüm etmek için fahri misyonerlik vazîfesini îfâ ediyorlar. Bu vazîfeyi de kendi kârileri muhitinde icrâ etmek istiyorlar. Belki matlubları da husûle gelmiştir. Şimdi bizimle mübâheseye tutuşarak olsalar kârileri aldanmış olduklarını anlayarak kendilerini izlâl edenleri tel'în ve tevbih de bulunacaklar. Buna meydan vermemek için perde-i tesettür arkasında hacâlet sükûtu nâfi' bir hareket sayıyorlar.

Üçüncüsü 'âleme câhil tanıtmak istedikleri sınıf-ı 'ilminin sübût-i faziletine mecra açmaktadır. Eğer mübâheseye girişecek olsalar kendilerinin câhil ve câhil dedikleri sınıf-ı 'ilmînin onlara nisbetle birer 'allame oldukları tezâhür ve tahakkuk edecek

(s.98) ve bi'n-netîce 'âleme gülünç olacaklar. İşte bunların hareket ve sükûnetlerindeki bu gibi felsefeler, kendi dimağlarının keşfiyyât-ı cedîdesi âsârındandır!

İhtimâl ki sükût-i meyyitânelerin hilekârâne, hüd'akârâne başka felsefesi de vardır. Her ne olursa olsun erkek bir mübâriz, hasmını erkekler meydanda erkekçesine mağlub etmelidir.

Ve mel mekrü illa lin nisa ve innemâ

‘Adüvvüke men eşcâke hîne tusariuhu

Ahmed Şirânî

Medrese İtikadları

Medrese lafzını gören ve okuyan, ‘âlim ve câhil herkes vehle-i ûlâda dîn ve Kur’an dersi, şerî’at-ı Muhammediyye mektebi, fazîlet-i diniyye ocağı, erkân-ı vesâfîn-i diyânet mahalli, bir ‘âlî makamı anlar. Oradan yetişenleri tâbi’ oldukları ahkâm, münezzel-i ilâhi, vahy-i subhani olan kitâb-ı kerimdeki, furkân-ı ‘azîmdeki tevhid-i ulûhiyyet, tasdik-i nübüvvet, bi’set esaslarıyla onlara müteferri’ imânın erkân ve fûrû’undan ‘ibâret ve her biri ‘aklı ve nakli şübhesiz delilleriyle sâbit mahza insanların sa’âdet-i hazıra ve dâimilerine müte’allık umûr ve İtikâdât olacağını idrâk eder.

Yoksa diyânet ve şerî’atle alış verişi olmayan, İtikâd nedir? Amel nedir? Bilmeyen, yalnız hevâsı arkasında koşarak tabi’ilik, dinsizlik beşer için en sâlim tarîkdir diye kemâlât-ı beşeriyeti kat’ için terakkiye mâni’ olacak behîmiyyet derecesini tecavüze kâbiliyeti bulunmayan bir adamın, bir câhilin fikrini kimse tervîc edemez, meğer ki kendisi gibi behimiyyet derecesinden geçmeye isti’dâdını kapamış olanlar veya ma’sûm, her şeyden bi-haber gençler öyle bunların mesmûm sözlerine, merdûd fikir ve beyanlarına lüzûmu derecede mukâbele olunuyor buna teşekkür etmekle berâber şimdi bizim meslek-i celîl-i ‘ilmîde bulunan zevât-ı fazâil-simâta hitâb edelim:

Ey kardeşler içimiz, dışımız düşmanla dinsizlerle fakat her türlü hüner ve desâise, ‘ulûm ve ma’ârifeye âşına şeytanlarla doludur. Hile yollarını çok biliyorlar. Elleri bize te’sîr ettirecek esbâb ve ‘avâmil çoktur. Bunların satvet-i hükümetle ref’ ve izâlesi kâbil değildir. Mutlaka onlara onların geldikleri yoldan gitmek, karşı koymak, hareketlerini tevfi’ ve belki def’ ve tenkîl eylemek lazımdır.

Bu da bizim kuvvetli, dehşetli, intibahımıza, ittihâd ve ittifakımıza, geceyi gündüze katarak, fedâkârâne çalışmamıza mütevakkıftır, halkı dinden milliyetten çıkarmak için evvelce ‘ilmiyyeden ayırmak ve sonra istedikleri gibi kullanarak dinsiz yapmak istiyorlar. Bir kere tahâreti, salâti savmı, helal ve haramı bilmeyen,

uluhiyyet ve âhîret hakkında i'tikâdı olmayan kimse nasıl dindar oluyor bilemem, ancak bunu saf gençler tefrik edemez, biz ettirmeye uğraşalım ve bu yolda uğraşacak 'âlimler, hatîbler, kâtibler, şâirler yetiştirelim. Bütün 'âleme va'z ve nasihatlerimiz, müstecebâtı farz gibi bildirmek ve sünnet ve müstehabdan başka şeylere terğîb etmemek olmasın, farz

(s.99) Vâcib, sünnet, müstehab aledderecât ta'lîm olunsun evvel emirde din ve milletin, mülk ve devletin bekâsı neye mütevakıf ise onları bilmek ve öğrenmek farzdır. Garb ve Hristiyan 'âleminin bu tufân istilasına, bu kahr ve galebesine karşı diyânet ve milliyetimizi nasıl muhâfaza edecek isek 'ulûm-i şer'îyye ve 'akliyyemizi az zamanda nasıl öğrenip öğretebileceksek onları düşünmeli ve hemen tatbikine başlanmalı değil dakika sâniye ve bizim için bahalıdır. Şu zamanda bütün kürre-i arz bir vilâyet hâlinde, bütün akvâm o vilâyetine ahalisi hükümde yekdiğerine hem yakın ve hem mahluttur. Zaten ayrı yaşamak da kâbil değildir. Yaradılışından beri mütegayyir ve mütebeddil olan dünyayı bu halde durdurmak muhaldir. Dönecek değışecek. Ancak esaslar değışmez fakat hüneler, usûl-i tedrisler, kitâb ibâreleri, medreselerin sekeni Ve i'âşe halleri değışirse din değışir zan etmeyelim. Salah-ı vekt, düşmana karşı mukâvemet nasıl lazım gelirse düşünerek yapalım bütün milel ve akvâm gökyüzünde uçuyor, yer altında geziyor biz sallanmakla mahv oluyoruz. Mürecca' kim olacaksa çaresine bakmalı ve yahud bir mu'temer-i 'ilmî yapılmalı.

Bursa 'İlmiyyesinden

'Ömer Fevzi

Mezheb-i maddiyunî red ve ibtal

Müellifi:

Mütercimi:

Cemaleddin Afgânî

Hafız Hüseyin

Bahs-i evvel; cerâin-i nebâtiyye ve hayvâniyyenin tekevvünü keyfiyetidir. Bir cemâ'at, enva'-ı muhtelifesiyle bütün cerâim-i hayvaniyye ve nebâtiyye, kürre-i arzın iltihâbi tenâkus etmeye başladığı hengâmda tekevvün ettiğine ve şu iltihâbât-ı arziyyenin intihâsıyla tekevvün -i mezkûrun munkatı' olduğuna zâhib olduğuna zâhib oldu. Diğere bir cemâ'at dahi cerâim-i mezkûrenin her yerde ve husûsan hatt-ı istivâda harâretin iştidâd eylediği yerlerde elyevm tekevvün ve tahaddüs etmekte olduğuna kâil oldu.

Her iki cemâ'at da cerâim ve usûl-i mezkûredeki hayât-ı nebâtiyye ve hayât-ı hayvaniyyenin sebebi beyan edemediler ba-husûs ki hayatın, besâit-i cerâimde fâ'il ve onların iltiyam ve encidayını mûcib ve mevcudiyetini hâfiz olduğu ve hayat-ı zaiflediği vakit besâitin temasın ve tecâzübî de zaif düşerek inhilâle intikâl ettiği bu cemâ'atlere tebeyyün ettikten sonra cerâimin sebep-i hayatını beyanda büsbütün 'âciz kaldılar.

Yine felâsife-i tabi'uyyundan bir takım kavim zan etti ki cerâim-i nebâtiyye ve hayvâniyye; seyyâre-i arzın kürre-i şemsten infisâl ettiği vakit, arz ile beraber mevcut oldu. Bu kavmin şu zehâbı bir zann-ı 'acîbdir ki asılları olan "raz; şemsten ayrıldığı zaman müştâil bir ateşpâre idi." kavillerine mutâbık değildir. Ve nasıl oldu da o cerâim bu kıt'a-i nâriyye-i mültehibe içinde yanmadı ve sûretleri mahv olmadı.

Bahs-i sâni; cerâim ve usûl-i nebâtiyye ve hayvâniyyenin haziz-i nakstan zirve-i kemâle su'ûdu ve hâlet-i naksdan şu gördüğümüz suver-i müttefika, heyet-i mahkeme, beyyine-i kâmileye tahavvül ve terakkisi hakkında maddiyyûnun ihtilafları husûsîdir. Maddiyyun ve tabi'iyyundan bazısı bu mebhasda şöyle diyor her nev' nebatı ve hayvanının

(s.100) Kendine mahsûs bir cürsüme "tohumu" vardır. Her cürsümenin de bir tabi'atı vardır ki onunla etvar-ı hayatiyye de kendisine münâsib olan bir harekete meyl eyler. Ve bu tab'iat, tağziyye sebebiyle cüz-i zî-hayat olacak eczâ-i mülâyime-i gayr-ı hayyeyi cürsümeye cezb eder sonra o ecza-i bî-hayatı cürsümenin sûret-i nev'isiyle ibrâz ve izhâr eyler.

Bu gürûh hükemâ, tahlil-i kimyevinin isbât ettiği bir hakîkatten gaflet eyliyorlar. Zira tahlil-i kimyevi bize gösteriyor ki nutfe-i insan ile mesela nutfe-i insan ile mesela nutfe-i himâr arasında tefâvüt yoktur. Ve 'anasır-ı basîtanın nutfeleri arasında temâsül zâhirdir.

İmdi sorulmak îcâb etmez mi ki cerâim-i hayvâniyye ve nebâtiyyenin 'anâsır-ı basîtası arasında temâsül olduğu hâlde tabi'atlerinin menşei tehâlûfleri nedir?

İlm-i hâl dersleri

Onuncusu dâima sağ bulunmak hâlidir.

"Allah"ımız dâima sağdır. Sağlığının evveli ve âhiri yoktur. Biliyorsunuz ki bütün insanlar ve başka ne kadar canlı mahluk varsa hepsi evvela yok iken "Allah"ın

izniyle bazıları analarının karnında, bazıları da yumurta içinde türerler, sonra yine “Allah”ın izniyle oralarda yavaş yavaş canlanırlar. Daha sonra da dünya yüzüne gelirler ve ömürleri ne kadarsa o kadar yaşadktan sonra ölür giderler. Lakin “Allah”ımızın hâli böyle değildir. Onun sağlığını öyle anadan, babadan veyahut yumurtadan doğma veyahut toprakda bitme sanmayalım. O evvela yokluk yüzü görmediği gibi sonra da ölmek yüzü görmeyecek. Evvela dirilmek, sonra ölmek halleri “Allah”ımızın başkalarında bulunur.

“Allah”ımızın bu sağlık hâli öbür hallerinin başıdır. Çünkü sağ olmayan bir kimse de ne evvelden beri saydığım ne de sonra sayacağım haller bulunamaz. Onun için biri birimizle konuşurken yeri gelince “işin başı sağlıktır” diyoruz. Öyle ya sağ olmayan kimsenin elinden ne gelir? Şüphesiz bir şey gelmez. Eğer “Allah”ımız da sağlık hali bulunmasa idi başka hiçbir şey var olmazdı. Sağlık “Allah”ımızdan eğer bir dakika ayrılacak olsa dünya hemen alt üst olur. Çünkü her gün her dakika bu yerlerin göklerin akla sığmayan işlerini çeviren, yerli yerine getiren yalnız “Allah”ımızdır. Eğer “Allah”ımız olmayacak olsa o işleri ondan başka kimse çeviremez. “Allah”ımızın hâşâ ölmesi şöyle dursun azacık uyuyacak olsa yine dünya alt üst olur. Burada size ‘ibretli bir hâl anlatayım da bakınız işin iç yüzü nasıl.

Mübârek adamlardan birisinin aklına gelmiş ki acaba “Allah”ımız da bizim gibi uyuyor mu? Sonra bir gün iki elinde birer tane cam bardağı tutuyorken Allah tarafından gözlerine azacık uyku gelmiş gözleri yumulur yumulmaz bardakları biri birine çarparak parça parça olmuşlar. O da hemen gözlerini açarak secdeye kapanmış ve demiş ki Yarabbi beni ‘afv et artık anladım ki sen bir parça uyuyacak olsan! Dünya alt üst olur. İşte bu hâlden biz de anlayalım ki “Allah”ımız ne ölür, ne de uyur. Zâten uyumaya muhtâc değildir. Daha yazacağım.

Hoca

MEDRESE İ’TİKADLARI: SAYI 13

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 13</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
12 Ramazan	Medrese İtikâdları	2 Ağustos
<i>Cuma günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

İkâz

Her cem'iyetin 'avâm tabakasını uyandırmak o cem'iyetin münevver tabakasını teşkil eden hatîbleri, şâirleri, muharrirleri 'uhdesine terettüb eden bir vazîfe-i mübecceledir.

Bu gün en, muhteşem, en, müterakki gördüğümüz milletler, hükümetler bütün üdeba ve şüerasının, huteba ve 'ulemasının feyz-i irşâdıyla yükselmiş, o parlak mevki'leri işgâle nâil olmuşlardır.

Vaktiyle Avrupa üdeba ve şu'arasından birçoğu mensûb oldukları milletleri uyandırmak için eski Yunan ihtişamından, i'tila-yı şân ve satvetten bahs eyler, Yunanlıların ne esbâb ve 'avâmil sayesinde vâyedâr terakki olduklarına dâir manzûmeler, kasîdeler tanzîm ederlerdi.

Bugün cem'iyât-ı medeniyye arasında en ziyâde ikâza muhtaç bir millet var ise o da millet-i İslamiyye'dir. Bir bugün etrafımızdaki milletlerin 'ilmen, iktisaden, siyâseten ne derelerde terakkiyâta mazhar olduklarını görür isek kendimizin terakkiyâtı hazıra-i medeniyyeden ne kadar bî-nasîb olduğumuzu pek kolay anlarız.

Artık uyanacak vakit gelmiş geçiyor, heyhat ki biz hâlâ uyanamıyoruz. Hâlâ 'ulema ve üdebamızı şu'ara ve hutabâmızın müessir, âteşîn sözlerinden müntebih olmuyoruz.

Evet biz bu gün son derece ikâz ve irşâda muhtaç bir milletiz. Bizi ikâz ve irşâd etmek öyle bir vazîfe-i mukaddesdir ki muktedir oldukları halde bunu ifâ etmeyenler mesuliyet -i vicdâniyeden asla kurtulamayacaklardır. İşte bizim genç şâirlerimizden Emin Hâkî Bey, kardaşımız bu vazîfeyi pek güzel takdir etmiş

olduğundandır ki küçük, beş altı parçadan 'ibâret, lakin hissiyât-ı vatan perverânenin bir ma'kes müessiri olduğu için pek kıymetdâr olan [îkâz] ser-levhalı manzum risâlesiyle vatandaşlarına hitâb ediyor, onları uyandırmaya çalışıyor.

Hâkî Bey altı sene evvelki nişve-i hürriyetle hâsıl olan parlak bir ümidin, ruhperver bir inşirâhın yerine biraz zaman sonra hazîn bir ye'sin, dilhıraş bir kürsi-i me'yusânenin kâim olduğunu pek acı bir lisan ile tasvîr edemiyor, bütün bu tebeddülâtın esbâb-ı hakikiyyesini müessir bir sûrette teşrîh ederek diyoruz ki:

“Boğuştuk en, hasîs âmâl için hürriyet, âletti,

(s.102) boğuşmaktan garaz-ı zâhirde nef-i din ve devletti, ecânib yutmadı zira bu müdhiş bir rezâletti, gelen her bir kaza bir sille-i tedîb-i kudretti, kim anladı, vatan, güyâ firâş-hâb-ı gafletti.”

Hâkî, safhat-ı eşyaya baktıkça her şey hunin bir manzara-i feci'a sûretinde gözlerine çarpıyor, şarkın bütün şa'şaa-i şevket ce gâlibiyetle mütecelî, mütenevvir olan ufuklarının karanlıklar içinde kaldığını, semanın – muvakkat bir perde-i zulûm ile neşr-i eşia-i letâfet edemez bir hâle geldiğini görüyor, görüyor da ruhu heyecana geliyor, bî-ihdiyâr:

Cû fezada 'âlem eşyada hûn âl

Manzûr olur nigâhıma Yarab nedir bu hâl?

Şarkın sema-yı şevketi âlude-i zülâl

Saç nur-i pâk-ı ismeti ki ey güzle hilâl

Göstermesin husuf ki Allah zül celâl”

Diyerek hilalin dâimü'l-'umman olmasını temenniden kendini alamıyor. Şairimizin bu temenni-i 'ulvisine iştirâk etmeyecek bir İslam bulunamaz sanırım.

Îkâzın üçüncü parçası da bir takım hakâik-i müessireyi muhtevidir.

Şâir bu mazumesinde bünyân-ı İslamiyeti tezelzüle uğratan tefrikalardan bahs ediyor, idâme-i mevcudiyetimiz için vücûdu lâzimededen olan ciddi, menâfib-i şahsiyyeden 'ârî bir ittihadın bizlerde 'adem-i husûlünden dolayı teessüf ediyor, tatmin-i huzûzuna çalışıldığı halde milletin i'tila-yı şânı , beka-yı şevketi yolunda la-kaydâne harekette bulunulduğunu anlatıyor:

“Bize bir “ders-i felâket” müntebih olalım

Hazreti Hakk’a teveccüh ederek yalvaralım

İttihâd eyleyeli. Tefrikayı terk edelim

Eğer insan isek, insanlığı bir derk edelim”

Diye artık hisse-yâb intibah olamazdı ihtâra lüzûm görüyor.

Genç şâirimiz kevkebe-i âmâlinin ufk-i istikbâlde eşî’a nessâr olacağına emin var bulunuyor. Ensâl-i hâzıradan kat-ı ümîd etmiş olmalıdır ki (istikbâl babalarına) tevcih hitâb ediyor: bizleri, değil eslafımızın, o muhterem dedelerimizin eserini ta’kîb ederek ellerinde bulunan araziye çalışmak sayesinde bir şükûfe-zâr behşeti hâline ifrâğ etmelerini tavsiye eyliyor: ‘Osmanlıların edvâr-ı satvetini yâda getirerek insal-i âtiyyenin hissiyyatını teheyyüce çalışıyor?

“Bir zamanlar Viyana’nın kapısına açarken

Önümüzden düşmanların taburu kaçarken

Güneş gibi cihanlara nurumuzu saçarken

O feyzden nişâne yok bugün bakın bizlerde

Çalışınız, oğullarım çünkü ümid sizlerde”

Diyerek milletin mâzi-i şa’şaadârıyla hâli zülâl-alûdunu irâe edip duruyor.

Şâir odur ki hâiz olduğu bir meziyyet-i fitriyye, bir hassasiyet-i tabîiyye sâyesinde dilediği vakit kârilerinin hande-bar neşat eder. Ve istediği zaman kârilerinin gözlerinden eşkabe-i teessüratının serpilmesine sebebiyet verir. İşte bizim genç, muktedir hâkimiz bu hâssa-i lâzimeyi hâizdir. Hâkinin [vatanın dileği] ‘ünvanıyla manzûmesini okuyunuz da, bakınız ki bu manzûme hissiyât-ı rakîka ve müheyyicenin, ne güzel bir timsalidir:

“Yanık bağırim üzerine düşman âyâk basmasın

Kurtar beni başucuma bayrağını asmasın”

(s.103) Diyerek bî-çâre vatanın yaralarını teşrih ediyor nevhât-ı me’yusânesini acı acı tasvire çalışıyor.

Acaba! Bu nevhât-ı ruh-fersayı, bu feryad-ı istimdâd-kârâneyi işitib de vatanın imdadına koşmayan, vatanın tahlisine çalışmayan bir zâde-i vatan tasavvur olunabilir mi?

Yoksa hâlâ mı bu hazîn hazîn nevhalar birer ninni terânisi gibi telakki olunacak? Hâlâ mı hâb-ı nûşîn-i gafletten gözlerimiz açılmayacaktır?

Hayır hayır bu suz-nâk nevhalar beyhude zâyî' olmayacaktır.

Kâinatta hiçbir şey nâbud olmuyor: Yalnız bir elinizin kımıldamasından mütehassıl temevvücât-ı hevâiyye la-yenkati' devam edib gidiyor iken bu müessir nevhaların mahv olmasına, hiçbir ruh üzerinde icra-yı te'sir etmeseine nasıl kâil olabilirsiniz?

Öyle ise bu manzûmeleri öyle küçük görmeyelim, nazmını tebrik ederek daha birçok güzel eserlere muvaffakiyetini temenni eyleyelim:

“Uzaktan seyr edip d ehl-i sa'yı etme istisgâr

Küçüktür sanma zirâ necm-i kisvedâr-ı 'âlidir”

Erzurumlu

Ömer Nasûhî

Lutherlik yapmak istiyorlar!

Almanya'da Luther Fransa'da Kalven ve emsali ricâl bir inkılâb mezhebi husûle getirmek için çalışmışlar ve muvaffak da olmuşlardı. Bunları böyle bir inkılâb meydana getirmeye sevk eden sâik ise surf bî-mana bir müceddidlik nâm ve şöhretini iktisâb fikri olmayıp belki a'raz-ı muhtelif dolayısıyla uzun bir zamanda İncil'de içinden çıkılması kâbil olmayacak bir sûrette icrâ edilen tahrifât ile Katolik kilisesinin din nâmına icra etmekte olduğu i'tisâfât gûnâ gûn idi. Filhakika yekdiğerini hâric ve nâkıs olan tağayyürât-ı sâbıka ile mezkûr kilisenin evâmîr-i takat-şikenî Avrupa akvâmının, ma'nen ve maddeten inkişafına mâni' olmakta ve buhâl ise behemehal bir inkılâb iktiza etmekte idi.

Cihanın her tarafında isimleri zikr edilen o ricâl-i inkılâb bizde de o gibi inkılâb yapmak isteyenler gibi dinlerine câhil ve münkir ve ağız-ı mütenevvi'a ile meşhûn kimseler olmayıp 'İseviyet hakkında tahkikat ve tedkîkât-ı cedîdede

bulunmuş ve kendilerince sıhhati tebeyyün eden âyât-ı İnciliyye ve ahbâr-ı sâireye bütün kalbleriyle îmân etmiş dühat-ı Nasraniyyeden edenler yukarıda bizde dünya inkılâb yapmak isteyenler dinimize cahil münkir ve ağraz-ı şahsiyye ile meşhûndurlar demek istemiştım. Evet bunlar böyledirler. Çünkü fâide ve hikmeti yalnız Müslümanlarca değil İslamiyeti bihakkın tetebbu' eden bazı 'ulam-i nasraniyyece bile müslim olan i'tidal ve şürût-i müstahsene tahtında buluna tesettür -i nisvân ve tedaddüd-i zevcât gibi ahkâmın, ahkâm-ı kat'ıyye-i İslamiyye'den olduğunu görmek veyahut işitmek tarikiyle bildikleri halde ahkâm-ı münife-i mezkûreyi tezyifleri, bu dini inkılabçılıların öyle yutturmak istedikleri gibi esâsât-ı İslamiyyeye mu'tekad bir takım 'ulemâ-yı sahîha ve müddefeka olduklarını değil belki gördüklerini ve işittiklerini bihakkın anlayacak ve muhâkeme edecek 'akl ve 'ilme mâlik olmayan bir alayzen ve dans-perest süfefa-yı müteşehiyyeden başka bir şey olmadıklarını gösterir. Bu dini inkılabcı hakimler! Hakâik-i

(s.104) İslamiyye'yi gayr-ı vâkıf oldukları gibi siyâsete de vâkıf değillerdir. Zirâ bunlarda zerre kadar siyâsete vâkıf olsa hâiz-i hilâfet olan bir hükümet-i İslamiyye'nin geçirmekde olduğu buhrân-ı 'azîm esnasında ve hasbe'd-diyâne bütün alem-i İslam'dan istimdâd ve isti'âne edildiği bir zamanda ehl-i İslam'ın dini mukaddesatına câhilâne ve mehînâne ta'arruz ve hücum ederek Müslümanları dilgîr edecek harekât-ı rezîlâne ve türrehat-ı câhilâne de bulunmazlar. Garibi şu ki koskoca bir hükümet-i İslamiyye'yi de kendi fikr-i mesmûmlarına müşârik göstermekle lekelemek istiyorlar!! Bunlar yalnız diyânetsiz ve siyâsetsizlikle de kalmazlar belki bunlarca nâmus ve haysiyetin de kadir ve kıymeti yoktur. Zira bunlar namus ve haysiyete ri'âyetkâr olsalar tevsî'-i süfre-i sefâhat ve şenâ'atlerine mâni' olmak isteyen Hoca ve sâirenin bir takım iftira ve bühtanlarla nâmus ve haysiyetlerine dokunmak istemezler. Son söz olarak bu müttehitlere!! Derim ki gayzınızdan çatlasanız da patlasanız da ümid ettiklerinize ümidiniz veciihle nâil olamayacaksınız. Çünkü ne din-i İslam' bir dîn-i muharreftir ne de 'ulemâ-yı İslam rehâbin-i Nasraniyyendir.

Fatih dersi'âmlarından Tarsuslu

Mustafa Na'ım

Medrese

Makâlât-ı fâzılânesini peyderpey neşre başladığımız Mustafa Na'îm Efendi biraderimizin bundan evvelki makâlesinin bir fıkrasındaki “geçmiş” hurufatıyla dizilmiş olduğundan ‘afvlarını ricâ ederiz.

Akvâmu’s-siyer muharriri Yusuf Sa’âd Efendi Hazretlerine

Efendim!

İrsâliyle taltif buyurduğunuz risâle-i cevâbiyyeyi okudu. Temhîdîtınızı müfid, müdâfa’âtınızı mülzem buldum. Mülzem diyorum, münekki’ demiyorum. Çünkü muntekadın tefekkürâtına göre değil, tefevvühâtına göre müdâfa’â etmişsiniz. Usûl-i menâzıra iktisadınca hasmın kelâmı, bahsin ‘imâdî olmak lazım geliyorsa da bu tarz hareket hasmın tefekkürâtı tefevvühâtını tekzîb etmediği menâzırlarda ihtiyâr olunur.

“Akvâmü’s-siyer” mümtekidinin “yekûlüne bi’s-sünnetihim mâ leyse fi kulûbihim” de dâhil bulunduğu ise şühûd-i ‘âdile ve beyyinât-ı mütevâtire ile sabittir. Onun için ilzâmü’l- makarr tarîkine bedel ikna’ü’l- münker mesleğini tutmuş bulunmanızı isterdim. Bâ-husûs ilzâmın neticesi hasmın imhizâmıdır. Yoksa hakkın incilâsı değildir. Cereyân-ı menâzıranın neticesine nasb-ı nazar edenler ise hasmın inhizâmından ziyâde hakkın incilasına ehemmiyet verirler. Çünkü mübâheseden ancak bu sûretle müstefid olabilirler. Eser-i fâzılanenizi bu cihetten cerh ve intikâd etmekle beraber diğer cihetten de ta’dîl ve tezkiye eylemek mecburiyetinde kaldım.

Nasıl kalmayabilirim ki hasmınızın tefekkürâtı tefevvühâtında ziyâde bozuktur. Nakş bir âb kabilinden olan tefekkürata istinaden lakırtı söylemek, ‘abes sayılmasaydı o zaman muâhezâtımda tamamen haklı olabilirdim. Hâlbuki evrâk-ı eşcâr, rüzgâr-ı eyyâm ile ne kadar inkılâb geçiriyorsa hasmınızın tefekkürâtı da

(s.105) Rüzgâr-ı evhâm ile o kadar takallüb ve tahavvüle ma’rûz bulunduğunu biliyorum. Binayı bahsi böyle efkâr üzerine kurmak kadar fâidesiz bir sa’y tasavvur olunamaz. Binaenaleyh tarîk-i ilzâmı iltizâm etmekte kısmen haklısınız.

Yalnız Kılınçzâde değil, hemfikirlerinin hiç birisi sâbit bir kanâ’at sahibi değildir. Bunların bütün muhâveratı fen lakırtılarıyla geçer, fakat emîn olunuz ki fen nedir bilmezler. Fen namına yegâne sermâyeleri yalnız fen lafzını – onun da ma’nâsını bilmeyerek- bellemiş olmalarından ibârettir. Eğer onlar fen şinâs olsalar her vecihle hasmınız oldukları halde yine memleketimizde fen şinâs bulunuyor diye iftihâr edeceğim. Fakat hani ya nerede?

Bizim hukûkumuz Avrupalıların mukarrerât-ı zâlimânesi altında nasıl eziliyorsa Avrupalıların ‘ulûm ve fûnunu da bunların taklid-i câhilâneleriyle öylece tahkîr görüyor. Mevcudiyetimiz nâmına bu vecihle olsun Avrupalılara mukâbele bilmisde bulduklarından dolayı bunları takdire sezâ görmeliyiz.

Bunların gülünçlü hayretimi câlib eben hâtırat-ı tıflânelerinden biri de ashab-ı amâimin fûnuna bigâneliğini ileri sürerek techîle kalkışmalarıdır. Galiba yine bu sene olacak, cerâid-i yevmiyenin birinde “mekteb-medrese” ünvânı altında bir makâleye tesâdüf etmiştim. Muharrir cenabları, ‘aleyhimize birçok sözler söylüyordu. Hâtıramda kaldığına göre bir fıkrasında diyordu ki bunlar hâlâ kürre-i arzın sâkin olduğuna i’tikâd ederler.

Bu muhterik i’tikadlı muharrire sorulsa ki sizin bu türlü i’tikâdınızdan mülk ve millete ne fâide hâsıl oldu? Ve arzın hareketi hangi delil ile sabittir.? Ve ne gibi şerâit dâhilinde deverân ediyor.

Acaba ne yolda cevap verebilecektir. Zan edersem bu basit suallerin karşısında bile apışıp kalacaktır. Hele muharrir beyi yormak istesem de desem ki evet arz sâkindir. Çünkü arz bu kadar sıklet ve ‘azametiyle beraber müteharrik bulunacak olsa bütün mevcûdât-ı mücesseme hurde-hâş olur. Nasıl ki ‘umûmi değil husûsi hareket-i arzlarda bile bu hâli ‘aynen müşâhede ediyoruz. Bu defa büsbütün şaşalayıp kalacağına hiç şüphe etmiyorum. Değiliz ya! Haydi arzın sükutunu i’tikâdında bulunalım. Acaba dakikadan dakikaya i’tikâd değiştirmektense bir i’tikadda sebât etmek daha fena mı olur?

Azizim!

Bunların fen şinaslığı ta’bir-i muhtasarıyla eserden müessire istidlâlden ‘ibârettir. Meydanda mevcûd bir eser görürlerse onu mukteza-yı fen sayarlar. Yok, eğer göremezlerse zaruriyât-ı fenniyyeden olsa bile muhâlât-ı fenniyyeden ‘add ederler. Kılınçâde’nin parmaktan kan yerine süt akmasının muhâlât-ı fenniyyeden sayması da işte bu kabîl fen şinaslıktan îcâbât-ı fenniyyeden saydığı halde aynı mahalde ve aynı şerâit dâiresinde süte inkılabını muhâlât-ı fenniyyeden sayan bir kimsenin fen namına meydana atılması kâfile-i cühelaya katabilmesini îcâb eder. Eğer bunlar kurun-i mütekaddimedede bulunmuş olsalardı da kendilerine muhterât-ı hâzıradan bahs edilse idi fenn kat’iyyen bu gibi şeylere müsâid değildir derlerdi. Fakat şimdi diyemiyorlar. Çünkü âsâr meydandadır. Bugün birinin parmağından süt

aksın Kılınçzâde hemen o dakikada çevrilerek fennen böyle olması lazım geleceğinden dem vurur.

Ahmed Şirânî

(s.106)

Kulağında küpe olsun unutma!

Rumeli'nin dağı taşı ağlıyor

Kan içinde her su başı ağlıyor

Parçalanmış gövdelerin yanında

Can çekişen arkadaşı ağlıyor

Bak şu yerde tek bir ocak tütmüyor

Issız kalmış, bülbülleri ötmüyor

O sevimli evleri kurd almış

Bir çobancık davarını gütmüyor

Kara toprak kandan olmuş kırmızı

Doğrandıkça Türk kadını Türk kızı

Can evine canavarca saldırmış

Sürü sürü 'arz ve nâmus hırsızı

Mihrablara haç asılmış ezanlar

Susturulmuş, güm güm ötüyor çanlar

Câmilerin minberleri yıkılmış

Çizme ile çiğneniyor Kuranlar

Ey Müslüman! Kendini hiç avutma

Yüreğini oç almadan soğutma

İnim inim inleyişi yurdunun

Kulağında küpe olsun unutma!

Tahir el-Mevlevi

Ramazan

Medrese i'tikadlarına:

Açılır eydi-i münâcâtı:

Ümmetin bargâh-ı 'izzetde

Kapanır defter-i hatîâtı

Ebediyyen bu şehr-i rahmette...

Ohh... bir na'me; na'me-i Kuran

Yükselir perde, perde Rahman'a

Müncezibdir gönül bu ilhâna

Dinlerim pür huzu' ve pür heyecan

Ref' eder cebhe-i siyahımdan

Dest-i kudret hicâb-ı ma'siyeti

Tekrimin 'afv u safh ü merhameti

Yetişir kurtarır günahımdan

Düşerim arz-ı şükür için Allah

Secdelerle, der inâyet ki

Beni yalnız seza-yı 'afv görme:

Acı Ya Rab, Muhammed ümmetine

Emin Hâkî

(s.107)

Mezheb-i maddiyunu red ve ibtâl

Müellifi:

Mütercimi:

Cemaleddin Afganî

Hafız Hüseyin

Yine maddiyundan bir kısmı: cerâimin kâffesi husûsan cerâim- hayvaniyye cevherde mütemâsil, hakîkatte mütesâvidir. Enva'-ı cerâim arasında ne tehâlûf

cevheri ne de infisâl zâtı yoktur dediler. İşte bunun için bir fikirde zâhib olanlar, zaman ve mekânın muktezâsı, ihtiyâcat ve zarûrâtın hükmü kavasır-ı hariciyenin îcâbatı sebebiyle cürsüme-i vâhidenin bir sûret-i nev'iyeden diğere sûret-i nev'iyeye imkân-ı intikaline kâil oldular.

Bu kâirlerin reisi “Darwin”dir. Reyi beyan ve tervîc için bir kitab te'lif etmiştir. Kitab-ı mezkûr da diyor ki:

İnsan; evâil halinde maymun idi. Uzun 'asırların tetâbu' ve te'âkübü üzerine ve fevâ'il-i tabi'iyeye-i hâriciyyenin teessürüyle sûret-i insâniyye tehzîb ve teftiha uğrayarak nihâyet “orangutan” bir zihne irtikâ eyledi. Bilahere bu sûretten merâtib-i insanın evvel ve ibtidâsına intikal ve terakki etti. Ve bu sûretle “yamyam” sınıfı ve sâir sunuf-i zenciyye husûle geldi. Bu sunufun bazı efradı şu zenciyyet* mertebesinden a'la olan dereceye 'urûc ve su'ûd ederek insanın Kafkas sınıfı meydana geldi. “Darwin”in şu zu'ûmuna göre kurun ve dühurun mürûruyla pirenin file tahavvül ve intikal etmesi ve filin pireye inkılâb eylemesi mümkün olmak lazım gelir.

Hindistan ormanlarında kâim ve sâbit ve orada sâbit olup zaman-ı tenebbütlerini tarihin ancak zan ve tahmin sûretiyle tahdîd ve ta'yîn edebildiği eşcâr ve nebâtatın ahvâl-i mütehâlifesinden “Darwin”e sorulsa acaba ne der?

Bu eşcâr ve nebâtatın kökleri hep bir çeşid toprak olan bir kıt'a arazi içinde yerleşmiş taneleri hep bir heva içinde tenemmüv etmekte ve 'uruku bir su ile saki ve irvâ olunmakta bulunduğu ve üzerlerinden lâ-yuid vela yuhsa a'sâr ve kurun-i mürûr eylemiş olduğu halde bünyede, yaprakların eşkâlinde uzunlukta, kısalıkta, kalınlıkta, incelikte çiçekte, meyvede, lezzetde, rayihada, bu eşcâr ve nebâtatın arasındaki ihtilâfin sebebi nedir? Ve hangi fâil ve 'âmil-i hâriciyyedir ki mekanda, suda, havada, vahdet olmakla beraber bu eşcâr ve nebâtatın beyninde zikr olunan sûret ve cihetlerde tehâlûf ve tebâyünü îcâb edecek derecede onlara da te'sîr etmiştir. Zan ederim ki “Darwin” için bu suale cevap vermek imkân hâricindedir.

Eğer “Darwin”e sorulsa ki Ural Gölü'nün balıkları me'kel ve meşrebde müşâreketleri, meydan-ı vâhidde müsabakaları olmakla beraber onlar da ihtilâf nevi, elvanında, eşkâlinde, i'mâlinde tebâyün görüyoruz. Bu tebâyün ve tefavütlerinin sebebi nedir? Buna cevap husûsunda ilticagâhı aczden başka bir şey değildir.

Kezâlik bünyeleri, sûretleri, kuvvetleri muhtelif oldukları halde mantıka-i vâhidde taayyüş edip menâtık-ı sâirede hayatları sâlim kalmayan hayvanât, veyahut hilkatte terkibleri mütebâyin buk'a-i vâhidde de mütevellid, kendi toprak ve meskenine muhâlif

(s.108) Topraktan müteessir olabilmesi için mesâfât-ı bâ'ideyi kat'a kuvvet ve tâkâti olmayan bir takım haşerât “Darwin”e gösterilse bunların 'illet ve sebeb-i ihtilafları hakkında acaba nasıl bir delil ve hüccet ikâme edebilir?

Tenkîd-i şahsî

Hayât-ı ictimâiyemize nakîse veren şeylerden biri de tenkîd-i şahsî olduğu şüpheden vârestedir. Tenkîd denilen şey dînen, 'aklen, ictimâen, çirkin fena bir hâldir.

Buna mübtela olanlar her hangi mahalde, mecma'da olurlarsa olsunlar menfur 'alem olurlar. Hele bir mü'minin diğeri tenkîd ederken men' edilmek istenilirse, ben kendisinde mevcut evsâfı söylüyorum demesi yok mu ya tenkidin netice i'tibârıyla yine müneccer olduğunu bilmesinden ileri gelmez mi? yine 'özü kabahatinden büyük olmaz mı? biz vakitlerimizi 'ömürlerimizi hep diğeri hatasını taharri fenalığını ta'dâd etmekle geçiriyoruz.

Sanki yekdiğeri tenkîd ve muâheze etmekle kendimiz tahlis-i nefis edeceğiz. Acaba onunla, bununla uğraşacağımıza kendi işimize, gücümüze baksak 'ömürlerimizi bâd-heva imha etmesek olmaz mı bilmiyoruz ki vaktin bir dakikasını gâib etmek tazmini telâfisi muhal bir zarara uğramaktadır.

Biz de gayret ve fa'âliyet olsa biri birimizi tenkide zaman bulamayacağız amma fakat hani ya?

Milel-i mütemeddinenin ekserisinde hiç böyle haller mutasavvir değildir. Halbuki bizde olacak evsâf-ı güzidenin onlarda bulunması şâyân-ı hayret bir meseledir. Sa'y ve gayret-i saâdeti mûcib, zebun-heva ve hevesi olub da 'atâlete mahkûm kalmakta felaketi mûcib olduğundan bir muktezâ-yı dîn ve diyânet böyle beyhude şeylerle iştilal etmeyip tenkidden vaz geçelim. Çünkü maddi ve ma'nevi zararlarını görüyoruz. Cenabı halık-i zî-şân beşeri halk ve esbâb-ı ma'îşet ve

ihtiyarlarını kâfil bir kanun inzâl buyurdu. Tabi'dir ki bu kanun, herc ü mercin halk arasında fikdân-ı intizam ve sâire gibi bir takım matlûb olmayan şeylerin önünü aldı.

İşte bu kanun muhteviyatındandır ki gayr-ı meşru' tenkîd, zemm, ve gıybet men' buyurulmuştur. Öyle ise hâlîkımızın evâmirine itâ'at ve inkıyâd bir emr-i zarûrî olduğundan bu gibi şeylerden ihtirâz edelim edelim de ma'rûz kaldığımız felaketlerden kendimizi sâhil -i selâmete çıkaralım.

Medreselilerden Elmalılı

Mustafa Şefik

Şe'n-i İlmî

Medresetü'l-kuzât'tan me'zûnin muktediresinden Adanalı Mehmed Feyzullah Efendi Diyarbakir mülhakatından Cezar'a ve Ladikli Mehmed Zeki Efendi de Haleb merkez vilâyetinde yeni teşekkül olunan kaza kadıaskerliklerine ta'yîn buyurulmuşlardır. Muvaffakiyetlerini temenni ederiz.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 14

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 14</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
19 Ramazan	Medrese İ'tikâdları	9 Ağustos
<i>Cuma günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

Farîza-i savm

İslâmiyet'in 'uhdemize tevcih etmiş olduğu vazîfelerden her biri binlerce fevâid-i maddiyyenin, binlerce menâfi'-i ma'neviyyenin bir tecelligâh-ı mukaddesidir.

Vazâif-i diniyyemizden hiç biri tasavvur olunamaz ki en münevver âlimlerin, en parlak fikirli hakimlerin derece-i idrakinden 'âlî binlerce mehâsin-i ledünniyyeyi hâvî bulunmasın.

Ezcümle vazâif-i diniyyemizin en büyüklerinden olan farîza-i savmı nazar-ı dikkate alır, haiz bulunduğu hükm-i şer'iyyeyi mütâla'a da bulunur isek bu mübeccel vazîfenin 'âlem-i İslamiye için ne büyük bir ni'met, ne 'ulvî bir sa'âdet olduğunu derhal anlarız.

Oruç tutan zât, Allah'ın, o ma'bud-i kadiminin pek mukaddes bir emr-i celiline imtisâl etmek şerefini hâiz olduğundan çehre-i diyânet-perverine dikkat edilince görülüyor ki: sima-yı latifinden 'ulviyyet nurları serpiliyor. Gözlerinden Pertev- hidâyet lem'âne başlamış kalbi tecelliyât-ı subhaniyyeden mütehasıl bir inşirâh feyza feyz mazhar olmuş duruyor.

Farîza-i savmın tehzîb-i ahlak, tasfiye-i vicdan husûsundaki te'sirât-ı latifesi pek büyüktür. Sâim muvakkat bir açlığın tesiriyle erbâb-ı fakr ve ihtiyâcın hâl-i fakîrânesini düşünüyor, hem cinsinin imdadına koşmak üzere kendinde bir hiss-i te'âvün uyanır, kalbinde rikkat, dimağında nurâniyet husûle gelir, nâsiyye-i ahvâlinde başka bir tecelli, başka bir te'âli berk urur durur.

Ramazan günlerinde bazı sâimlere tesâdüf edersiniz ki güneşin hacle-gâh gurubu zerin-i ziyâlarıyla yaldızlamaya başladığı bir zamanda envâr-ı kudsiyyenin cilvegâhı bulunan bir câmi nur-i lâmi'den çıkmış efrâd-ı 'âilesi arasında kemâl-i sa'âdetle iftar yapmak üzere yavaş yavaş hânesine taraf-ı 'azîmet ediyor, dinlemiş olduğu nasâyihin hüsn-i te'siriyle fikrinde güşâyış, kalbinde inşirahi ahlakında bir sâfiyet husûle gelmiş, istima' eylediği âyât-ı furkaniyye'nin feyz-i semaviysiyle ruhu gaşy olmuş, gözlerinden ebediyet ufuklarına doğru birer şu'le-i 'ubûdiyyet yükselmiş gidiyor.

İşte Ramazan-ı Şerifte her mü'minin nâsiyye-i hâlinden başka bir sûrette nümayan olan bu bedâyi'-i

(s.110) Cemîle, bu fazâil-i 'ulviyye, bu mehâsin-i ahlakıyye bütün oruç denilen bir vazîfe-i mukaddesenin icrasından münbais tecelliyât-ı lahutiden başka bir şey değildir.

Orucun hâiz bulunduğu menâfi'-i 'azime yalnız ma'neviyata mı âiddir? Elbette değildir. Bir kere savmın fevâid-i tabi'isini mülâhaza buyurunuz. Ne kadar mühimdir!... ma'lumdur ki her insan vazâif-i 'uzviyyesini tanzîm, fa'âliyet-i dimâğıyyesini te'mîni harekât-ı hayatiyyesini tekmîl için mühim bir riyâzet-i

mühimmenin icrâsı için en mükemmel bir vesiledir. Şu bir ay zarfında sâimin hayât-ı 'uzviyyesinde bir intibah-tâm husûle gelir. Fa'âliyet-i dimâğiyyesi tekemmül eder, ahvâl-i hayatiyyesinde mükemmel bir intizâm müşâhede olunur. Müsta'id bulunduğu bir takım emraz-ı bedeniyyeden halâs olarak sıhhat-i vücûdu taht-ı masuniyete alınmış olur.

İşte farîza-i savm, sa'âdet-i beşeriyyeyi temin edecek dini, ahlaki, tıbbî, şu kadar fevâid-i celîleyi câmi' bulunduğu halde -maatteessüf- bunu takdir edemeyenler, şehâvet-i hayvâniyyesine mağlub olarak bu mukaddes vazîfenin icrâsında kusur eyleyenler dahî görülüyor.

Ramazân-ı Şerîf'i 'ulviyyetle mütenâsib 'ibâdet ve tâ'at ile ihyâ etmemiz lazım gelirken heyhat ki biz daha ziyâde ma'siyet dalgaları arasında yuvarlanıyor, daha ziyâde huzûzât-ı nefsâniyyemizi tatmin için her tarafa can atıyor, bu kıymetdâr me'alperver günlerimizi lehv ve lu'b ile gâfilâne izâ'a edip duruyoruz.

Biz garib bir tecelliye mazhar bir mahlukuz. Bizim yanımızda hayât-ı maddiyye ve ma'neviyyenin asla kıymeti yoktur, hayâtımızın en mu'azzez, en mu'tena günleri mahv oluyormuş, ma-hasal hayatımız bir harman-ı müebbedden 'ibâret bulunmuş ne zararı var! Biz asla aldırmayız!..

Biz ne vazâif-i diniyyemizi îfâya çalışarak âhiretimizi yaparız ne de umûr-i diniyyemizi hüsn-i idâreye gayret ederek dünyayı elde ederiz. Cihan -ı beşeriyet günden güne yükseliyormuş, başka ufuklardan sa'âdet nurları yağıyormuş, başka yerlerde renk renk fazîlet çiçekleri açılıyormuş biz yine aldırmayız!... bir zullâm-alûd bir muhitin kasvet-âver bucaklarında fakr ve mezellele yaşamayı, hayatımızın zehrabe-i 'acz ve meskenetle 'adem-i âbâde gitmesini her şeye tercih eder, İslamiyet'in gösterdiği şehrullah-i nûrâniyeti terk edip gideriz!..

Ahh!.. Eğer biz vazâif-i diniyyemizi hakkıyla bilse idik, biz me'âli-i İslamiyye'yi bihakkın anlayarak mukaddesâta karşı i'lân-ı cihad etmeseydik, biz evâmir-i şer'iyyeyi kema-yenbaği imtisâl ederek mekârim-i ahlak ile tezyin-zât etmiş bulunsa idik, hiç şu hâl-i takat-fersaya ma'rûz kalır mı idik? Hiç şu üç yüz milyonluk 'âlem-i İslamiyet düşmanların esâreti altında yaşamak zilletine katlanır durur mu idi?..

Ya Rab bize beraber bulunup himmet eder mi? Yoksa günümüz böyle felaketle gider mi?

Fatih dersi'âmlarından

Ömer Nasuhi

(s. 111) Yunus Hoca ile mülâkât

Bu günlerde Yunus Hoca Hazretleri'nin hâl ve hayatından bahs edilmeye başlandı. Bazen ta'assubundan bazen cehaletinden, bazen de müfsidliğinden dem vuruluyor. Hoca Efendi'nin fazâil-i müktesebesıyla hiç de mütenâsib olmayan bu gibi sıfât-ı gayr-ı maraziyyeyi 'atf ve istinaddaki hikmeti bu türlü anlayamadım. Gideyim şu zât-ı mekarim- sıfatı hem ziyâret edeyim, hem de hakikat-i hâli öğreneyim dedim.

Geçen Cuma gecesi Hidayetullah mahallesinde kâin hâne-i mürşidânelerine gittim. Hademe-i hâssasından mü'min efendi vâsıtasıyla mu'tekadlar odasında huzur- i feyz-nüşvarlarına kabul buyruldu. Esselamu aleyküm eyyühel üstâz du'asını okudum. Ve 'aleyküm selam eyyühet tilmiz mukabelesiyle taltif buyurdu. Merâsim-i kabul bittikten sonra sebep-i ziyâretimi sordu. Ziyaretimin sebep-i aslidi zât-ı üstâzâneleriyle teşerrüf ve teberrük etmek sebep-i tebisi de bu günlerde şahs-i nezihiniz 'aleyhine yazılmaya başlanılan ürcüfelerin sebep ve hikmetini öğrenmekten 'ibârettir cevabını verdim. Buyurdu ki:

Oğlum! Fikrim din ve milletin hâl ve istikbâline âid mülâhazatla meşgul bulunduğu bir zamanda böyle şahsî ve 'âdi meseleleri mevzu'-i bahs ittihaz etmeyi küçüklük sayarsam da buraya kadar ihtiyâr -ı zahmet edip gelmenize mükâfat olmak üzere size bazı beyânatta bulunayım.

Öğrenmek istediğiniz sebep ve hikmet, müte'addid ve muhtelifdir. Şurasını da 'ilâve edeyim ki gayetle kadîm, yani ezeldir. Birinci sebep verese-i enbiya olmamızı biliniz. Kütüb-i diniyye ve tevârih-i İslamiyyemiz bize gösteriyor ki kavmi tarafından tahkir edilmeyen hiçbir nebi geçmemiştir. Belki her biri günâ gün hakaretlere ma'rûz kalmıştır. Madem ki biz de onların ezeli vârisleriyiz dûçâr-ı tahkir oluşumuzu usûl-i verâset iktizasından saymalısınız. Hakâret görmek bize enbiyadan mevrûs olduğu gibi hakâret edenlere de o ma'hûd iblis -i pür telbisten intikâl etmiştir. Ma'lumdur ki

ilk peygamber olan Hazreti Adem'e ilk hakâret eden 'azrail idi, sebab-i hakâreti de Hazreti Adem'e secde etmekle memur bulunması idi. Adem'e secde etmek onu metbu' tanımak demektir. Kendisi dururken Adem'in beyne'l-halâik metbu' tanınmasını ise bir türlü hazm edemedi. Onun için secdeden imtinâ' ederek hakâret bayrağını çekti. Çekti amma ilelebet la'netle yâd olunmak mahkûmiyetini üzerine aldı. İşte onun için bu denâeti ebna-yı Adem'in bazıları için bir su-i misal teşkîl etti. Ondan sonra her "nebi"nin karşısına iblis ruhlu bir bed-nâm çıktı. Bayrağı altına toplamış olduğu şüreka-i şeyâtin ile "nebi"lerine yapmadıkları hakâret kalmadı.

Bu vahşiyane ve câhilâne hareketlerin sebab-i vesâiki yine metbu'iyet-i enbiyayı çekememektir. Cenabı Hâlîka teşekkür olunur ki her biri cürmü nisbetinde derhal cezasını çekti. Mesela Nuh 'Aleyhisselam'a yaptıkları hakârete mukâbil tufan-ı mai içinde meymune/maymuna dönüp kaldılar inne fi zâlike le ibreten li ulil elbâb

Hud 'Aleyhisselam'a reva gördükleri hakârete

(s.112) Ceza-i rüzgâr te'dîb ile tozları dumanlarına karıştı. İnne fi zâlike le'izzaten li ulil ebsâr.

İbrahim 'Aleyhisselam'a doğru savurdukları gubar-ı hakârete mu'âdil bir sineğin pençe-i te'dibi altında canları cehenneme gönderildi. İnne fi zâlike li tezkirati likavmin ya'kilûn.

Lut 'Aleyhisselam'a hakâret-i tekzîbiyyeleri sebebiyle yerin dibine batıp gittiler. İnne fi zâlike li tübsirat- li kavmin yeş'urun

Musa 'Aleyhisselam'a adem-i ittiba'larından dolayı 'asa-yı beyzası karşısında usat-ı makhûreye iltihâk eylediler. İnne fi zâlike'l hikmete li kavmin yetedebberûn

Hazreti İsa'ya veled-i zînâ, fâhişezâde dedikten başka bir da asıp kesmeye kalkışmaları neticesi olarak nesilleri ilel ebed mashara-i milel hâlinde yaşamaya mahkûm kaldı. İnne fi zâlike li'aran likavmin yestahyun.

Hazreti Muhammed ve ashabı kirâmına karşı icrâ ettikleri muâmelat-ı vahşiyânedan dolayı ne derece rüsva-yı 'âlem oldukları ise îzâh istemez. İnne fi zâlike li sayhatûn likavmin yesme'ûn Allahümmec'alnâ mimmen tubihhü ve terzâhâ

Oğlum! İşte bu gibi hâdisât-ı mâziyyeden anlaşılıyor ki her "nebi"nin sıfat-ı metbu'iyeti kendisinin sebab-i hakâreti olmuş ve her hakâret eden efrâd ve akvâm

da cezâ-yı lâıykını görmüştür. Şimdi bu ‘abd-i pür taksîrin tahkîrine yürüyenler de tercüme-i halleri mürûr eden akvâmın bekâyâsıdır. Sebeb de ‘aynı sebebedir. Enbiyâ-i ‘izâmın sıfat-ı metbu’iyetleri nasıl ki irâsen bize intikal etmiştir. Mübtelası buldukları hakâretlerde öylece yine bize intikâl eylemiştir. Ne garibdir ki hâlet-i rûhiyyenin o zamanlardan beri zerre kadar tebeddül etmemiş olduğu görülüyor. Bizim hasbe’l-meslek ve muktezâ-yı verâset-i ma’neviyye olarak beyne’l-ahâli metbu’-i ma’nevi tanınmış bulunmamız yok mu? Bütün hakâretlerin, hücumların, şütûmların başlıca sebebi odur. Haydi diyelim ki sebep bu değil de bizim ‘ilmen, kemâlen dûn bir mevki’de bulunmamızdır. Ya enbiyanın ekmelü’l-mahlukât olmalarına rağmen çirkin hakaretlere ma’rûz kalmalarına ne diyelim?

Ahmed Şirânî

Edebiyatımıza âid bir mütâla’a

Medrese iftikadlarına:

Risâle-i müfidenizin geçen nüshasında baş makâleyi mütâla’a ettiğim esnada garîb bir hâlet-i rûhiyye ile titredim.

Bu nefis makâle: benim yalnız beş, altı parça manzûmeyi muhtevi nâciz pek nâciz bir eserimden bahs ediyor. Benim ihtisâsât-ı kalbiyyemi, ellerimi, giryelerimi bir vukûf-i edibâne ile söylüyor ve takdîriye sarfıyla ibrâz-ı teveccüh ediyor. Benim bu makâleyi hem bir eser-i teveccüh hem de bir tâziyâne-i teşvik ve terğîb telakki edeceğim tabi’idir. Memleketimizde lehül hamd edib ve şâir nâmına o kadar çok kimseler var ki: geçenlerde “mektebli” mecmu’asındaki bir makâlemde söylediğim vecihle “memleketimiz, bir müntesibin-i edib ordusu teşkîl edecek kadar üdebâyâ mâlikdir.

(s.113) Eğer neşr ettikleri eserler hâvaic-i zaruriyye-i hissiyemizi temin edebilse ben kendi hissemde bu münevver ordunun en büyük bir du’a hânı olmakla iftihâr edeceğim. Efsus ki bu gün ellerinde rûbab san’atı “zurna” ‘add eden ve gürûh-i mutasallıfına karşı Naci merhumun:

Erbâb-ı teşâür çoğalıp şâir azaldı

Yok öyle değil şâirin ancak adı kaldı

Beyt-i latifi vârid-i hâtır oluveriyor. Bu küçük beylerin kimi feylesof geçinir, memlekette bir kara kuvvetin vücûd-i mevhumundan ebu'l-fâzûlâne dem urur. Kimi 'aşık-ı ömr geçinir, bütün şi'irlerinde bu-yı neseviyet kokar. Kimi de garbın levsiiyyât-ı edebiyesini tathîr için fahri tanzîfât me'murluğunu îfâ eder.

Ben bunlara, bu saha-i pehneyi edebde mutlakü'l'-inan koşanlara acımdan ziyâde ahlak-ı millinin sükûtuna acırım.

Tarih-i 'umûmi-i milel tedkîk edilirse hemen bilumum hükûmât-ı münkarızanın esbâb-ı inkirâzı mahv ve izmihlâllerinin 'avâmil-i yegânesi, ahlâk-ı millilerinin sükûtunda olduğu nümâyân olur.

Ahlaksız bir millet mahkûm-i inkırazdır.

Düinkü İrân vekâyi'-i fecî'ası, Fas vak'a-i dilsuzu, bize pek takım birer misal teşkîl etmez mi? Bu günkü felaketlerimizin bâ'is-i yegânesi, beyne'l-İslam tahassül eden ihtirâsat-ı şahsiyye ve siyâsiyye ve iğrenç tefrikalar gibi ahlaksızlığımızda 'ibâret değil midir?

Mâdem ki bir milletin üdeba ve şu'arası o milletin ahlak ve efkar ve hissiyatının mürebbiyeleridir. O halde düş-i himmetlerine yükledikleri vazîfe-i vataniyyenin ağırlığı takdir etmelidirler. Bir milletin münevver tabakası ahlak-ı rediyye ile muttasif olursa mevcudiyet ve kudret-i maddiyye ve ma'neviyyesi 'adem-i âbâd nisyana doğru gidiyor demektir. İhtimal ki bu makalem yukarıda zikr edilen zevât-i âliyyeden(!) birinin nazar-ı mutâla'asından geçmek bedbahtlığına nâil olacaktır. Eminim ki o dakikada dehan-ı direfşânlarından (!) ilk çıkacak söz: "san'at san'at içindir:" nazariye-i bâla pervezânesine teb'an "bir eseri san'atta- ideal-gâye-ahlakî, millî her ne olursa olsun bir gâye aramak olamaz" iddi'a-yı bî-sûdidir. Bu öteden beri o kadar uzamış, o kadar uzamış bir meseledir ki bu husûsda imla edilen sûtûn-i cerâid, yekdiğerine rabt edilse zamane müctehidlerine 'asa olacağı gibi, "Üc b. 'Unuk"un boyuna da ölçü olabilir. Ben derim ki: millet-i şâhikât-ı şeref ve te'âliye yükselsin, tekemmül etsin, o gün bütün genç ediblerimiz en gür sesleriyle "san'at san'at içindir" diye haykırınsınlar. Fakat bu gün, bu gün az çok edebiyât ile 'alakâdar olan her ferdin vücûda getirdiği eser bir gâye-i milliye terennüm etmelidir. Ben böyle düşünüyorum. "îkâz"daki birkaç manzûmenin mevzu'u da bu fikre ibtina etmiştir.

Erbâ'-ı mütâla'a o sahifelerde birer eser-i bedâyi' ve ihtirâ' değil, belki muhibb-i şî'r bir gencin sevgili vatani, mazlum milleti hakkındaki duygularını okuyacaklardır.

Ben bütün 'acizle yaralı milletimin, öksüz

(s.114) Yurdumun ihtiyâcâtını düşünmek düşüncelerimi bildirmek istiyorum.

Bu samîmî fikre üstâd-ı küll olanlarımız da iştirâk etse...

Emin Hâkî

Mezheb-i maddiyunu red ve ibtâl

Müellifi:

Mütercimi:

Cemaleddin Afganî

Hafız Hüseyin

“Darwin”e deseler ki: hâlet-i naksda olan cerâim-i hayvâniyyeyi a'za-i zâhire ve bâtine ile tezyîn ve ıslaha hidâyet eden nedir? Azâ-yı mekûreyi bir mukteza-yı hikmet vaz', ve her birine 'alâ hasbe'l-iktizâ bir kuvvet-i i'dâ, her cevârihi kendi kuvvetiyle bir vazîfe-i hayatiyye ile muvazzaf ve mükellef etmek gibi hükemânın ser eserini idrakten 'aciz kaldığı, menâfi'ini tayîne ve tahdîdde vusûlden fizibiyoloji “ilm-i vazâifü'l a'za” ‘ulemasının uzak düştüğü husûsâta cerâim-i mezkûreyi hangi mürşid-i irşâd eylemiştir? Ve ne sûretle zarûriyet-i 'amyâyı şu cerâime mu'allim ve cemi'ü'l-kemâlât-ı suveriyye ve ma'neviyyenin tarîkine hâdi-i habîr olabilmıştır?

Şüphesiz bu suallere karşı “Darwin” kirpi gibi büzülüyor. Ve emvâc-ı hayret arasında başını eğerek ilelebet şekk ve şüphe içinde yuvarlanıp dururdu. Hakîm geçinen bu miskini beyaban evhâm ve sahra-yı hurâfâta atan hâl olsa olsa insan ile maymun arasında mevcûd ve meşhûd olan müşâbehettir.

“Darwin” ‘aklına gelen bir takım vâhî zunûn ve şüpheler kendini hayret almalarından. Cehâlet-i sıkletlerinden gûyâ alıkoymak istemiştir. Temessük eylediği şeylerden bazısını îrâd edelim:

Sibirya ve sâir bilad-ı Rusya'daki atların tüyleri bilâd-ı 'Arabiyye'de tevellüd eden atların tüyelerinden daha uzun ve daha çoktur. Bu ihtilâfın illet ve sebebi zaruretin vücûd ve 'adimidir. Biz de 'ilâve ederek deriz ki: zikr ettiği husûstaki şu sebeb, bir parça yerde ayrı ayrı iki vakitte yağmurların, suların azlığı, çokluğu hasebiyle husûle gelen nebâtatın kesret ve killetindeki sebebin 'aynıdır.

Harâret-i hengâmında beden 'ârız olan tahlilin kesreti ve bürudet zamanında vâki' olan killeti te'siriyle sıcak memleketlerde ağaçların inceliği soğuk mahallerdekilerin kalın olması yine yanı sebebe yani zaruretin vücûd ve 'ademine ma'tuftur.

“Darwin”in istidlâlât-ı vâhiyesinden biri de rivâyet eylediği şu hikâyedir. Bir vakit köpeklerinin kuyruklarını kesmeyi bazı ahali i'tiyâd edinmişlerdi. Bu 'âdetlerine birkaç 'asır devam ettiler nihâyet köpekler kuyruksuz olarak doğmaya başladılar. “Darwin” demek istiyor ki köpekler için kuyruk bir ihtiyaç 'add edilmemeye başlanınca tabi'atte onu ishân etmekten imtina' eylemiştir.

Acaba bu bîçârenin kulakları 'ibrâniler ile Arabların binlerce senelerden beri icrâ etmekte oldukları hıtân 'ilmiyyâtını hiç işitmemiştir. Bunlar asırlardan beri çocuklarını hıtân “sünnet” ettikleri halde şimdiye kadar onlardan hiçbir çocuk “mu'cize tarîkiyle olmak müstesna” mahtunen tevellüd

(s.115) etmemiştir. Vakta ki maddelerin müteehhirlerinden bir cemâ'at 'inde selefilerin fesad-ı temessükâtı tezâhür eyledi. Bu husûsdaki âra-yı eslâfi arkalarına atarak yeni bir yola teveccüh ettiler de dediler ki şu'urdan 'âri olan maddenin şu nizâm-ı müttekineye, heyet-i bed'îyyeye, eşkâl-i hayret -bahşaya, suver-i enîkaya ve sâir esrâr-ı hafîye ve âsâr-ı zahireye masdar ve menba' olması mümkün değildir. Fakat kâinatın “ulviyye olsun süfliyye olsun” intizâmâtına 'illet, suver-i mükevvenâtın ihtilâfı mûcib olan ve kâinatın eşkal ve etvârını derk ve bekâsı için lüzûmu olanları takdir eden üç şeyden müterekkibdir. “matiyer, furs,entelijan yani madde, kuvvet idrakten 'ibârettir.

İlm-i hâl dersleri

“Allah”ımız her şeyden çıkan söz ve sesleri işitir. İşin böyle olduğunu Kuran-ı 'Azîmüşşan bize haber veriyor. 'Akla da öyle olması uyar. “Allah” olsun da işitmesi olmasın bu hiç yakışır mı? bizim gibi insanların bile işitmesi olmazsa öyle kimseleri yarım adam sayıyoruz. Ya “Allah”ımız da işitmek hâli bulunmazsa hâşâ yarım olması lazım gelmez mi? elbette gelir. Halbuki yarım adam olmak o kadar zarar vermezse de yarım “Allah” olmak olur işlerden değildir. Çünkü “Allah”ın yarım olması şöyle dursun “Allah”lığa lazım olan hallerin bir parçası eksik olsa ona “Allah” demek 'akla uymaz. Çünkü yerlerin, göklerin ve ikisinin ara yerindeki varların 'akla sığmayacak kadar çok olan işlerini yerli yerine getirmek için o işlerin nasıl olduğunu ve ne türlü olacağını bilmek lazımdır. O da işitmekle, görmekle olur.

Bu sözlerimden anlaşıldı ki “Allah”ımızda işitmek hâli vardır. Şu kadar var ki onun işitmesi bizim gibi kulakla değildir. Kendisine göre işitecek bir hâldir.

On ikincisi görmek hâlidir.

“Allah”ımızda görmek hâli de vardır. İşitmek hâli ne kadar lazım ise görmek hâli de o kadar lazımdır. “Allah”ımız görmek hali bulunduğunu yine Kuran haber veriyor, hem de ‘akl öyle söylüyor. “Allah”ımızın görmesi bizim görmemiz gibi değildir. Bizim görmemizde işitmemiz de bazı kere yanlışlık olur. Bu yanlışlığı herkes çok defa kendisinde görmek dolayısıyla anlamıştır. Ama “Allah”ımızın görmesinde, işitmesinde zerre kadar yanlışlık olmaz eğer onun görmesinde, işitmesinde de yanlışlık bulunsa bizden hiç farkı kalmaz. Halbuki “Allah” yalnız insanlara değil kalbimize gelen her ne varsa onların hiçbirine benzemez.

Bu sözlerden yine anlaşıldı ki “Allah”ımızda görmek hâli bulunur. Şurasını bir daha söyleyeyim ki “Allah”ımızın görmesi bizim gibi gözle değildir. Onun görmesi kendisine mahsûs bir hâldir ki nasıl olduğunu kendisinden başka hiçbir kimse bilemez. Zâten nasıl olduğunu

(s.116) Bilmek bizin üzerimize lazım değildir. Biz yalnız “Allah”ımızda işitmek, görmek hallerinin bulunduğu inanmaya borçluyuz, ötesine ‘aklımız ermez. Daha yazacağım.

Hoca

Şeyhü'l-İslam Efendi Hazretleri'nin nazar-ı itlâ'ına

Âtidedeki imzalarla olduğumuz mektubdur. Meşhûdâtı mesmû'âta tebdil ile meselenin ehemmiyetine halel getirmemek için 'aynen derc ediyoruz. Hiç şüphe etmeyiz ki icâbını icrâda ihmâl veya imhâl edilmez.

Üstâz-ı muhteremimiz, fazîlet-meab efendimiz Hazretleri!

Yâd-ı mübârekeniz bi't-takbîl 'arz -ı ihtiram eder be selam-ı nâcizânelerimizi takdîm eyleriz. Varakamızın tarz-ı tahrîrinden anlaşılacağı vecih üzere bizler merâmımızı ifâde edemeyecek derecede kalîlü'l-bidâ'ayız. Fakat dün geceki tesâdüf ettiğimiz hâl-i esef iştimali velev yarım ifâde ile olsun zât-ı fâzîlânelerine 'arz etmeden kendimizi alamadık. Dünkü Pazartesi gecesi Ramazan-ı Şerîf'in ilk gecesi olmak münasebetiyle edâ-yı salât maksadıyla- yatsı namazına – Aksaray Cami'

Şerifi'ne gitmiş idik. Esnâ-yı avdetimizde Haseki Nisa hastahanesi kurbünde bir hânedede tilâvet-i Kuran'a müşâbih bir gramofon sadası kulağımıza 'aks etmekle dikkâtle dinledik, sûre-i İnsan'dan "esteüzü billah" ve "daniyeten 'aleyhim zilâluha ve zullilet kutufuha ..." âyet-i celîlesini okuduğunu kemâl-i teessüf ve teessürle işittik o anda tekmîl tüylerimiz ürperdi ve hatta vücûdumuzu bir titreme aldı artık o anda kendimizde his ettiğimiz teessürâtı tasvirden bu lisân-ı kâsırlarımız 'âcizdir. Ta'cîz etmeyelim nâciz kârilerinizin maksadımız İslamiyet nâmı altında yaşayan kimsenin taraf-ı bâriden münezzel bir kitâb-ı ilâhiyi ki münderecâtı onu mutlaka çalgı çalmaktan men' ettiği halde muhteviyâtı bulunan âyât-ı celîle-i Kuraniyyeyi gramofanlara vererek zevklerine âlet edinen bu gibi dinini kayırmayan edâninin önünü almak husûsunda mürecca' âidinin nazar-ı dikkatini celbe risâle-i bir güzidelerinin tavassutunu ve çalgı çalmak husûsunda ve bilhassa bu erâzilin yaptığı gibi çalgılara âyât-ı Kuraniyye ve ezan-ı Muhammedi okutma hakkında kütüb-i fikhîyemizde mestûr olan ahkâmı lütfen enzâr-ı 'âmmeye vaz' ederseniz minnetdarınız oluruz efendimiz.

Gazi Davud Paşa Medresesi talebesinden

Hafız Mehmed Nuri Hâfız 'Osman Hâfız Yusuf

MEDRESE İTİKADLARI: SAYI 15

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 15</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30</i> <i>Ve altı aylığı 15</i> <i>Ve üç aylığı 8</i> <i>Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>10 Şevval</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i efkârdır</i>	<i>30 Ağustos</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebâr sûretehû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e's-şems min remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min sakamin

Münderecât:

İhtâr ve tevbîh ----- Medrese

Îzâhü'l-mesâil-----Müslimzâde

Yunus Hoca ile ikinci Mülâkat----- Ahmed Şirânî

Mezheb-i Maddiyyûnu Red ve İbtal----- Hâfız Hüseyin

Mürşidler -----Mustafa Şefik

Posta nezâret-i celîlesinin nazar-ı itlâ'ına-----

İkâme-i da'va-----

Gazeteye müte'allık-----

Merkez-i tevzi'i: Bâbîâli Caddesi'nde

“Cem'iyet kütübhânesi”

Adres: Fatih'de Bahr-ı sefid Çifte Ayak
Kurşunlu

Medresesi'nde Ahmed Şirâni

“Hukûk” Matbâ'ası

Bâbîâli civârında Ebu's-Su'ud Caddesi'nde numero: 19

Hukûk Matbâ'a ve kütübhanesi

Bâbîâli'nin arka cihetinde Ebu's-Su'ud Caddesi'nde numero: 19

Âsâr sahiplerine

Eserlerinizi bir sûret-i nefise ve muntazamada ve ehven fiyatla tab' etmek için hukûk matba'ası'na mürâca'at buyurunuz.

Mezkûr Matba'a ve Kütübhânesi'nde satılan kitaplar esâmisi

Para Guruş

5	Tavzihü'l-Müşkilât fî ahkâmü'l-intikâlât	Ali Haydar Efendi
162	Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye Şerhi abonesi	“ “
1	îzâhü'l-hedâye beher forması	Süleyman Sırrı
Efendi		
1	‘İlm-i hilâf “ “	“ “
5	Fenn-i Menahic ve‘İlm-i mantıktan	“ “
7	Usûl-i fikh dersleri menardan terceme ve hüsn ve kubh	
“	“ 30 Usûl-i fikh dersleri	Merhûm ‘Ali
Haydar Efendi		
5	“ “ “ Emr bahsine kadar	Seyyid Bey
20	12 Beyyinât-ı Ahmediyye	Merhûm İsmail Hakkı Efendi

10	Hak ve hakikat	“	“	“
5	Vesâya ve ferâiz	“	“	“
25	Başımıza Gelenler	Mehmed ‘Arif Bey		

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 15</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
26 Ramazan	Medrese İtikâdları	16 Ağustos
<i>Cuma günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

İctihâd-ı fi't-tefrika

Ser levha ittihaz ettiğim şu terkîbin eczâsından bulunan tefrika lafzının medlûlü herhangi bir devlet ve millet arasında zuhûr etmesine çok geçmeden o devlet ve milletin bâis-i felâket ve izmihlâli olmuştur. Bu o kadar mütevâtir bir mücerrebdir ki misâl aramaya bile hâcet yoktur. Tefrika umûr-i kesîreye ta'alluk edebilir. Fakat en tehlikelisi din ve mezhebe müte'allık olanıdır. Binâen'aleyh em muzırr ve mühlek kimseler de bu bâ'da tefrikacı bulunanlardır.

Sâbıkan 'ulemâ-yı İslamiyye'den bazılarının bir takım mesâil-i ictihâdiyye ve fûru'iyede ihtilâf etmiş olmaları bizzarure mezkûr tefrikadan ma'dûd olamaz. Zira bunlar aġrâz-ı fâsideden nâşi halkı yekdiġerinden ayırmak maksadıyla bâġıyâne eve câhilâne ihtilaf etmeyip irşâd-ı halk ve izhar-ı hak için çalışırlar. Ve esâsât ve kat'iyâtta dâima müttefik bulunurlardı.

Zamanımızda ise öyleleri türedi ve türetmektedirler esâsât-ı diniyye ve ahlak-ı milliyyemize karşı hiçbir ehl-i kıblenin tefevvüh etmediġi ve edemediġi hezeyanları kusmaktan çekinmediler ve çekinmiyorlar da!..

'Ulûm-i İlâhiyye ve diniyyeden bî-behre oldukları bu hussuta yazdıkları yazılardan anlaşılın ve müktesebât-ı ilmiyyeleri bir veya birkaç lisan bilmekle İslamiyet aleyhine yazılmış âsâr-ı muzırma mazmunu olan ve başlıca melekeleri ma'nadan Müberra, mümevveh, tumturaklı bir takım elfâz terkibine inhisâr eden bu şirzime-i müfside çıkarmakta oldukları bir tefrika nâmede cümle-i hezeyanlarından

olmak üzere “bizim ıslahat-ı ictimâ’iyyemize cins-i nezihin [yani kadınların] ‘itk ve terfîhi ile başlamamız vücûbuna hiçbir kimse benden daha kuvvetli î mân etmemiştir” diğ er bir yerinde “ikincisi de din nâmına ileri sürülmüş bazı İsrâiliyyât’ın ortadan kaldırılması idi. Tesettürün kaldırılması zan olunduğ u kadar müşkil olmadı” yine diğ er bir yerinde “din-i ‘avâmın ilmi, ‘ilm-i havvasın dinidir -terkîb-i sâ nîdeki ‘ilm lafzı terkîb-i evveldeki din lafzına mukâbil olduğ undan mezkûr ilmin dine muğâyir olacağı bedihidir- yine diğ er bir yerinde “biz nâ-ümid değ iliz, hükümetin nur-perverliğine i’timâdımız vardır. Mevsimi gelince sahte fazîletlerin gırtlığ ına bıçağ ı dayamakta tehhür etmeyecektir” diyorlar.

(s.118) Şu sözlere bizim daha ziyâde emin bulunduğ umuz hükümet-i İslamiyye’mizin nazar-ı dikkatini celb etmeden geçemeyiz.

Matmah-ı nazarları ‘alekser gençlerimizle muhadderatımız olan ve hakîkatte devâhi-i ‘azmi ve mesâib-i kebiri oldukları halde yekdiğ erini deha-i a’zâm ve deha-i mu’azzam dine taklîb eden bu hod-bînler eğ er menâzırına yakışan bir tarzda münâzara yapmak isterlerse – böyle bir cesâret göstereceklerini zan etmiyorum. Âtiyüzzikr iki tarîkten birine tevfiik-i hareket etmeleri iktizâ eder. Bu tarîklerden birincisi üdebanın gayr-ı semâvî olduğ unu bir sûret-i mutaridide de iddi’a etmek ve bu bâbda edille-i ‘aklıyye serdiyle hasımlarından cevap istemektir.

İkincisi de kendilerinin bitemamiha usûl-i İslamiyye’yi tasdik ettiklerini ve fakat usûl-i mezkûreden bazılarının diğ erleri tarafından doğ ru anlaşılmadığ ını ve hatta bir takım İsrailiyyât’ın bile esâsât-ı diniyyedenmiş gibi gösterildiğ ini edille-i nakliyye serdiyle beraber beyân ve bunlara da lazım gelen kimselerden cevap istemektir.

Filvâki’ bunlar ş u mezkûrâtta bazıları gayr-ı muttarid bir halde sarâhaten, bazıları da zımmen söylüyorlarsa da lakin bunu bir ittîrad ve intizam tahtında icrâ etmemekle beraber galiba mübâheseden kurtardıklarından olacak ki hiçbir taraftan cevap istemiyorlar. Hatta bila-taleb verilen cevablardan da asla ve kat’a bahs etmiyorlar. Ancak kendi bildiklerini tekrar edip duruyorlar.

Bunlar ş u zikr ettiğ im tarîklerden her ikisine de zaman müsâid değ ildir diyemezler. Ç ünkü bunlar bu gibi şeyleri nazar-ı i’tibâra almazlar ki böyle bir i’tizârda bulunmakla ma’zur olsunlar.

Evet hepimizi ikâz ve tenvir edecek kimselere ve bizden müretakki milletlerin 'ulûmuna, fûnûnuna sanâyi'ina ve hatta – varsa- ahlâk ve 'âdât-ı memdûhalarını bile ahz ve ta'allûme şiddetle ihtiyâcımız vardır. Fakat yukarıdan beri kendilerinden bahs ettiğim kimseler bu bâbda mu'allim ve münevverlik vazîfesini îfâya kalkışacak olurlarsa menfa'at yerine bitmez tükenmez mazarratlarını göreceğimizde hiç şüphe edilmesin.

Fatih dersi'âmlarından

Tarsuslu Mustafa Na'ım

Muzırr vâizler

Dünyada bir kavim yoktur ki zavallı Müslümanlar kadar dûçâr-ı mesâib olsun, bir ümmet yoktur ki onlar kadar ni'met bahş ve ikbâlden mahrum bulunsun. Bilmem ki Müslümanların dûçâr oldukları mesâibden kurtulmaları mukadder mi değildir? Şimdiye kadar alelhusûs i'lân-i meşrûtiyetle ağızlarımızdan kilid istibdâd ref' edeliden beri gerek mehâfil ve mecâlîste ve gerek cerâid ve resâilde şu vâizler meselesi hakkında bunca sözler söylendi, yazılar yazıldı. Va'azın ne demek olduğunu, ehemmiyeti ve vâizin ne gibi evsâf ile ittisâfî lazım geleceği beyan, zamane vâizlerinin mâhiyetleri ve dîn nâmına savurdıkları hezeyanlar, İslamiyet'in ve Müslümanların bunlardan gördüğü zararla uzun uzadıya teşrîh olundu. Şikâyetler edildi.

(s.119) İslamiyet'in Müslümanların şu beladan kurtulması için feryadlar kopardı. Maatteessüf kimseye işittirmek, anlatmak kâbil olamadı. Bir feryad-res bulunamadı. Asıl bu mesele ile alakadar sayılanlar her husûsta olduğu gibi bu husûsta da incimâdlarını muhâfaza ettiler. Şikâyet -i vekâyi'yi anlamak ve daha doğrusu dinlemek bile istemediler. Koparılan endiş-nak feryadlar onlarda bir te'sir bırakmadı. Kalblerinde bir hiss-i gayret tevil edemedi. Şimdi bu hali görüb de bazı zevatın ye's ve fütûra düştüğünü görüyoruz.

Bunun layık olduğunu söylemeyi zâid görürüm bilakis hakîkati işittirinceye, anlatıncaya kadar sa'y, cehd etmek erbâb-ı idrâk üzerine bir vecibe, bir vazîfedir. Terk ve ihmâli mûcib-i ism vebaldır. Bunun içindir ki biz şu satırları yazmaya mecbûr olduk ve fimâ ba'idde yazacağız.

Va'iz demek Müslümanlara İslamiyet'in emr dünya ve ahirete müte'allık olan ahkâmını; evâmir ve nevâhisini, sülûk ve iktisâb veya teberri ve ictinab olunacak ef'âl ve i'mâli beyân, fazâile terğîb ve rezâilden terhîb ederek selâmet ve felâket tarîklerini öğretmek hülâsa emri bi'l-ma'rûf nehyi 'ani'l-münkerde bulunmak demektir ki alacak zevât ne derecelerde 'âlem, fatîn ahvâl-i 'âleme, zemin ve zamana vâkıf olması lazım geleceği teemmül buyurulsun. Benim fikrimce Müslümanları ahlaklarını tashih, ahvallerini tanzîm ve buldukları hâl-i gafletten ikâz ile felâket-i dünyeviyye ve uhreviyyeden kurtaracak birinci derecede medrese ve mektebler, ikinci derecede kürsilerdir, dini, ahlaki sükûta uğradığımız şöyle bir zamanda va'za, vâ'zilere ehemmiyet pek büyük ehemmiyet verilmek lâzım idi, esefler olunur ki biz böyle yapmadık şimdi bizde alelhusûs makarr-ı hilâfet, makarr-ı 'ulemâ olan İstanbul'da va'z denince ahkâm-ı şer'iyyeye muhâlif meseleler, değirmenci ' Üc b. 'Unuk hikayeleri, vâ'iz-i diniyyece câhil-i cerrar bir takım derbederler hâtıra gelir.

(Tunuslu Salih ve Hacı Necib ve Hasan efendiler hazerâtı ve emsali 'ulemâ-yı kirâmı hürmetle yâd ederiz. Bu gibi zevât mevzu'umuzdan hariçtir. Cenabı Hakk kendilerinden razı olsun.)

Ben Müslümanlar bu kabîl vâ'izlerden gördükleri zararları misyonerlerden, husema-yı dinden görmemişlerdir. Hele bu yüzden fitratları, 'akîdeleri muhtel olan şebâni görüb de İslamiyet nâmına ağlamamak ve şu halleri düşünüb de ateşin buhranlar içinde yanıp kavrulmamak mümkün müdür?

Yeter artık İslamiyet nâmına rica ediyoruz,istirhâm ediyoruz şu vâ'izler meselesine bir nihâyet verilsin, bir çâre düşünölsün.

Şimdilik şöyle yapılmak hatıra gelir ki İstanbul'da, vilâyet, liva ve kaza merkezlerinde iktidarları ma'lum 'ulema-yı kiramdan cevâmi'-i şerife de va'z ve nasihat etmek üzere ihtiyaç nisbetinde vâ'iz ta'yin olunmalı ve bunlardan gayrı vâ'izler muktedir müfettişler ma'rifetiyle teftiş olunarak iktidarı derece-i kâfiyyede olmayanlar şiddetle zecr ve men' edilmelidir. İslamiyet cer ve sual olunmadığı cihetle bundan bir takım kimselerin mutazarrır olması vârid-i hâtır olamaz.

(s.120) Va'izlik bir intizama rabt edilince va'z ve va'izlerden beklenen fevâidin derece-i matlûbede husûl bulacağında şüphe edilmemelidir.

Medresetü'l-Kuzât me'zunlarından

Akseki Ali Himmet

Yunus Hoca ile mülâkât

Beyânat-ı mühimme ve inkişâf-ı hakâyik

Hoca Efendi Hazretleri!

O zamanlar ebniyâ-i 'izâm hazerâtını tahkîr eden akvâm-ı sâlife ile şimdi zât-ı mürşidânenize karşı hakâret bayrağını geçen efrâd-ı lahika arasında hiçbir fark görmüyor musunuz? dedim. Cevab olarak buyurdu ki:

Bazı cihetlerce yekdiğerinden farklıdır. Mesela onların birere heyet-i fesâdiyye halinde reh-güzâr enbiyaya çıkmaları üdebanın te'sîs buyurulmasına mâni' olmak istemelerinden ileri geliyordu. Bunların bize i'lân-ı harb etmeleri ise seleflerinin -muvaffak olamadıklarından dolayı- me'yus bulunan ruhlarını şâd buyurmak! için edyân-ı müessesenin ilelebet devamına meydan vermemek maksadına mebnidir. Mühim bir fark daha vardır ki bu da onların meydana merdâne atılmış olmalarına mukâbil bunların münâfikâne bir tavır takınmış bulunmalarıdır. Edyân-ı semâviyyeye 'adâvet husûsunda seleflerinin nâmdar halefleri iseler de onlar gibi doğrudan doğruya dine karşı besledikleri hüsn-i 'adâveti izhâr edemiyorlar. Dinden evvel bize hücum etmeyi daha nâfi' görüyorlar. Biliyorlar ki bu memlekette dinsizim demek intihar etmekle beraberdir. Ve yine biliyorlar ki biz ortadan kalkınca din-i tabi' bir sûrette hükümsüz kalır. Çünkü dinin devam ve bekâsı 'ulemâ-yı dîn ile kâimdir. Öyle olmasaydı peygamber gönderilmesine ihtiyâc kalmazdı. İslamlar nazarında dinin ne kadar ehemmiyeti var ise 'ulema-yı dinin de o kadar ehemmiyeti olduğuna bildikleri için bize de doğrudan doğruya hücum edemeyerek yine vesâite mürâca'at eylemek tarîk-i münâfikânesi tutuyorlar.

Görüyorsunuz ki ahkâm-ı diniyyeyi inkâr ederken dîn-i İslam'da böyle şey olmadığından bunların İsrâiliyat'tan, yani uydurma olduğundan dem vuruyorlar. Kezâlik bizi tahkîr ederken 'ulema-yı diniyye ihtiyâc yoktur demeyerek ta'assubumuzdan, cehâletimizden, 'atâletimizden bahs ediyorlar. bunların hepsi millet-i İslamiyye'nin birden bire la'net ve nefretini kazanmak için iltizâm edilen harekât-ı münâfikânedan başka bir şey değildir. Maksad-ı aslîleri ehl-i İslami evvela 'ulemâ-yı diniyyeden, sonra da hissiyât-ı diniyyeden uzaklaştırmaktadır. Zavallılar

bilmiyorlar ki öyle kendileri gibi üç buçuk abdal değil bütün dünyanın 'ukalası bir araya gelseler ziya-yı İslamiyeti söndüremezler. Çünkü kelâm-ı kadiminde “Vallahi mütimme nûrahu veler kerih...” Buyuruyor. “Allahümme ıslah-ı îbâdikü’ d-dâllîn ve ihdahüm ilâ sebîlü’s-savab”

-Efendim’ sâir enbiyâ ile beraber Yunus peygamberi de tahkîr ve tazyîk ede ede denize kaçırdıklarını bildiğim için Yunus Hoca’nın dûçar-ı tahkîr oluşunu pek garîb görmüyorum.

(s.121) Fakat şurasını öğrenmek isterim ki bunlar kuru bir metbu’iyyet için mi? Bu kadar vahşetleri irtikâbından çekinmiyorlar yoksa metbu’iyyeti başka bir emelin husûlüne vesile mi yapmak diliyorlar?

-Evet ne başka maksadları var. Fakat metbu’iyyeti elde etmedikçe o maksadları husûle gelemeyecektir.

-Maksadlarının neden îbâret olduğunu lafzen îzâh eder misiniz?

-Gûya millet-i İslamiyye bizim idâre-i ma’neviyyemiz altında bulduğukça terakki edemeyecekmiş! Onun için kendi idârelerine tâbî tutmak gayretini güdüyorlar.

-Bu fikirleri doğru mudur?

-Hayır oğlum! Bunların bu bahaneleri tıpkı Balkan hükümetlerinin ve bilhassa Bulgar hükümetinin bize îlân-ı harb husûsundaki bahâneleri gibidir. Ma’lumdur ki onlar Rumeli ahalisini refah ve sa’âdetten hisse-mend etmek bahanesiyle fitne-i nâimeyi uyandırmışlardı. Sonra o ma’sum ve mes’ûd ahâliyi ne hâle getirdiklerini âlemlerle beraber siz de görüyorsunuz. Eğer millet-i İslamiyye bunların idâre-i ma’neviyyesi altına geçerse emin olunuz ki daha müdhiş felâketlere ma’rûz kalacaktır.

-Ne gibi efendim! Tilmizinizi müstefid buyurunuz.

-Oğlum! Bunların hayalhânelerinde tanzîm edilmiş bulunan programlarını okuyunuz görürsünüz ki ilk maddesini hürriyet-i mutlaka, hürriyet-i vicdan îlân esasları teşkîl ediyor. Memleketimizde ellubâliyâne hareket eden *gıbtî tâife-i tavâfesinin bile kabul etmeyeceği bir hareket-i ictimâ’iyye îlân etmek istiyorlar. Bir hürriyet-i ictimâ’iyye îlân etmek istiyorlar. Ma’azallah böyle bir programla idâre

olunan millet de hüsn-i ahlak, ırz ve nâmus kalacağına ihtimâl verir misiniz? Kendileri ced-i a'ları bulunan maymun ahlâkıyla tahallük etmiş oldukları için âdemzâdeleri de o dereke-i süflaya düşürmeye çalışıyorlar. Dini, metbu'iyetimizi, şahsiyyetimizi husûl -i emellerine karşı bir sedd-i ahenin bildikleri için hepsine i'lân-ı harb ediyorlar. hakikat-i hâl işte bundan 'ibârettir. Fakat yine sizi te'mîn ederim ki hiçbir zaman emelleri husûl bulmayacak ve binâenaleyh 'âşık kerem gibi 'ömürleri saz ve niyâz ile geçip gidecektir.

Hoca efendi hazretleri daha bazı esrârengiz beyânatta bulduysa da şimdilik bu kadarının neşrine müsâ'ade alarak huzur-i ferah-bahşalarından ayrıldım.

Ahmed Şirânî

Hâmiş:

Bu, Yunus Hoca sunuf-i 'imînin heyet-i 'umûmiyyesinden 'ibâret olduğu kârilerimize beyan olunur.

A. Şirânî

Mezheb-i maddiyunu red ve ibtâl

Müellifi:

Mütercimi:

Cemaleddin Afganî

Hafız Hüseyin

Müteahhirîn maddiyunun bu kısmı zan ettiler ki madde, kuvvet ve idrâkiyle şu eşkâl ve heyette tecelli etmektedir. Ecsâd-ı nebâtiyye ve hayvaniyye şeklinde (s.122) Tezâhür edecek olan madde, melâbis olduğu şu'urun îanesiyle şahsının bekâsı, nev'inin muhâfazası için lazım olan şeylere ri'âyet ve onları hıfz eder. bu sebeble madde-i imkâniyye, ezmineye ve mevâsime iltifât ile beraber vazâif-i şahsiyye ve nev'iyyesini îfâya kâfi a'zâ ve echize sahibi olur.

İşte bin türlü deliğe girip çıktıktan sonra bu bazı maddiyunun, mezheb-i bâtıllarına bulabildikleri yakışık ve süs budur. Halbuki bu fikirleri de sâir evhamları gibi ne akl-ı selîme yakın, ne de diğer asıllarına mutabıktır. Zira bunlarda diğer müteahhirin-i maddiyun gibi ecsâmın ecza-i demokrâsiyyeden mürekkebe olduğu i'tikâdındadır.

Kâinât 'illet-i intizamındaki re'y -i cedîdeleri terkîb ecsâma dâir olan reylerine muvâfık değildir. Şöyle ki maddenin şu'uruna kâil olanlara göre her cüzi demokratisinin kendine mahsûs ve eczâ-i sâireden medar temiz ve infisali olan bir idrâk ve kuvveti olmak iktiza eder. çünkü 'arz vâhid-i şahsinin iki mahal ile kıyâmı mümkün olmadığından bir 'ilim ne iki cüzü ile ne de acz-i müte'addide ile kâim olamaz.

Şimdi onlara sorarım ecza-i maddeden her cüzü hâlet-i infi'al ve iftirâkında ecza-i sâirenin mekâsıdına nasıl muttali' oldu.

Her zerre-i demokratisi diğerlerinin menviyyât ve matlûbâtını hangi âlet vasıtasıyla anladı. Şu mükevvenatın terkîbât-ı 'âliyye ve te'lifât-ı bedî'asını ibda' ve îcâd husûsunda müşâvere için hangi meclsi-i mebusan ve hangi meclis-i a'yân in'ikad eyledi.

Serçe yumurtası içinde iken ekl-i hububat bir kuş sûretinde zuhur edeceğini ve binâen'aleyh hâl-i hayatta ihtiyâcâtını te'mîn için gaga ile gursanın lazım olacağını şu ecza, nereden anlıyor.

Kezalik şu ecza ve zevât şahin ve doğan yumurtası içinde bulunurlarken ekl-i luhûm bir kuş olacağını binaenaleyh muhtaç olduğu hayvanâtı avlamak için medâr-ı savlet ve âlet-i ekl olan gaga ve tırnağın labüdd bulunduğunu nereden biliyor? Ecza-i müteşettite, meşî'a-i kelb de bulunduğu halde 'an karîb kancık encik* şeklinde olacağını, hadd-i idrake bâliğ oluncaya kadar büyüyeceğini nihâyet bir gün gebe kalacağını hatta bazen müte'addid yavrular doğuracağı cihetle onları emzirmek için mikdâr-ı kâfi meme ihzâr ve tehiyye eylemeyi nerden öğreniyor.

Yine diyemez miyiz ki ecza-i müteferrika, hayvanâtın kelbe, ciğere, iliğe kemiğe sâir âlat-ı vâcihezeye ihtiyâcını nasıl anlayabiliyor? Şu sualimin müntehi ve merâmını nasıl anlayabiliyor? Şu sualimin müntehi ve merâmını eğer bu tâife ihâta edebilirler fikirleri zir ü zeber ve registan-ı hayrete giriftâr olarak ne başkaldırabilirler ne de cevaba tasaddi edebilirler. Meğer onları şeytan cehl sersemletip şöyle desinler: ecza-i demokratisiyeden her cüzün cihanda vâki' olmuşların ve vâki' olacakların kâffesine, 'avâmil-i 'ulviyye ve süfliyyenin hepsine 'ilmî ve şu'ûri olduğu gibi her cüz-i demokratisiyyenin nizâm ve erkân-ı mükevvenâtı muhafazaya hırs ve hâhişi vardır. Bu sebebledir ki husûsî ve 'umûmî âheng-i 'âlemin hiç birisinde halel vâki'

(s.123) Olmaz. ‘Alem dahî nâmus-i vâhid üzerine kâim oldu.

İlm-i hâl dersleri

On üçüncüsü söyleyicilik hâlidir.

“Allah”ımızda söyleyicilik hâli vardır. Bu hâlin “Allah”ımızda bulunduğunu Kuran haber veriyor. Evvelden beri saydığım haller gibi bu da dâimidir. Hiçbir zamanda ayrılmaz. ‘Akla bakacak olursak o da böyle bir hâlin “Allah”ımızda bulunduğuna karar verir. Bu hâl gayetle yararlı bir haldir. Onsuz insan bir para etmez. İşte lâl adamlar gözümüzün önünde duruyor. Görüyoruz ki hiçbir işe yaramıyor. Demek ki lâl bir kimse tamam bir adam sayılmıyor. İnsanlar için eksiklik sayılan bir hâl “Allah”ımız için daha ziyâde eksiklik olur. Öyle ise bu hâlin “Allah”ımızda bulunması her hâlde lazımdır. Bakınız işte Kuran’a “Kelâm-ı kadîm” diyoruz. Bunun ma’nası sonradan söylenilmiş olmayan ve dâima “Allah” ile beraber bulunan söz demektir. Bundan anlıyoruz ki Kuran “Allah” sözüdür. Söyleyicilik hâli bulunmayınca söz söylenemeyeceğini ise biliyorsunuz. Artık “Allah”ımızda söyleyicilik hâlinin bulunduğu gün gibi âşikâr olur.

İhtimâl ki hatırınıza gelir ki acaba onun sözü de bizim sözlerimiz gibi midir? Hayır! Onun ne sözü bizim sözlerimiz gibidir, ne de söyleyişi bizim söyleyişimiz gibidir. Bizim sözlerimizde harf ve ses bulunduğu gibi söyleyişimizde et ile kemikten yapıma ağız ve dil iledir. Halbuki “Allah”ımızda böyle şeyler yoktur. Onun hem sözü, hem de söyleyişi kendisine göredir. Nasıl olduğunu biz bilemeyiz. Geçen derslerin birinde de söylediğim gibi burası zâten üzerimize lazım değildir. Biz ancak söyleyicilik hâlinin “Allah”ımızda bulunduğuna îmân etmeye borçluyuz, îmân etmeyen gavurdur. Daha yazacağım.

Hoca

Tathîr-i i’tikâd

Şer’ât-ı gurra-yı Ahmediyye’nin cenah-ı şefkat ve ‘adâlet ve âğuş-ı sıyânetinde yaşayan biz İslamlar: i’tikâdât-ı fâside ve bâtıladan kalbimizi ve tathîr-i zulumât-ı evhâm, gayâhib-i şükûk te’sirinden âzâde bulunmalıyız, i’tikâd ne derece takviye edilirse o derece bir mevki’ -i bülendi ihrâz eder ki dâima sahabenin i’tila-i

refah ve sa'âdetini mûcib olur. Kesret-i 'amel, fi'il-i ittika kuvvet-i i'tikâda binadır. İ'tikadı takviye onun kuvvetini kesr edecek esbâb ve mevânî'i çürütmekle husûle gelir. Bunun mevkûf-i 'aleyhi ise tefekkürdür. Tefekkür her fi'ilde, her tasavvurda bâ'is-i muvaffakiyettir. Onun için Cenabı Halik zî-şân (semavât arzın hâlıkı leyl ve neharın ihtilafı ihyâ-i arz için semadan tenezzül eden suyu biharda cereyan felek kendilerinde nur-i şu'ur ve fetânet olanlar için birer bürhanı münirdir.)

(s.124) Buyurmuştur ki bunun da tefekkürle olacağı bilhidâye sabittir.

O hâlde biz herhangi 'ameliyatımızda olursa olsun tefekkürü üssü'l-esasa itthaz etmeliyiz. Şimdiye kadar fi'iliyatımıza cereyan -ı tabî'sine havâle ettiğimizden kuvve-i mefkûremize hâle gelmiştir.

İşte fesad ve i'tikadda bu cümledendir. Bilmiyoruz ki tefekkür ve ta'mîk nazar-ı bi esriha irşâd-ı İlahiye inkıyâd-ı maddi ve ma'nevi bir eser-i fevz ve felah, bir zerî'â-i necât ve istifâdeyi tevlîd ediyor ve edecek. Binaberîn kuvve-i kudsiyye-i İslamiyet'e sıkça sarılarak tathîr-i i'tikada olanca kuvvetimiz sarf etmeliyiz de kâbus-i zulmet ve dalâletten kendimizi korumalıyız. İmam Gazali Hazretleri merâtıb-ı 'amâl -i mükellefi üç kısma taksîm buyurmuşlardır. Birincisi 'akâid-i fâsideyi kalbden izâle, ikincisi zâtıyla sıfatıyla esmasıyla istihsâl ma'rifetullah, üçüncüsü hizmetle , tâ'atle meşgul olmaktır. Hele zamanın tecelliyâtı din-i mübîn-i İslamiyet'i bütün şa'şasıyla temâşâ ettirdiğinden tathîr-i i'tikad, takviye-i i'tikâd daha ziyâde kesb-i ehemmiyet etmiştir.

Medreselilerden Elmalı

Mustafa Şefik

Leyle-i celîle-i kadr

Ramazân gufran-ı nişânın gurre-i Pazartesi gününden mu'teber olmasına mebni altıncı Cuma günü akşamı ki Cumartesi gecesi leyle-i celîle-i kadr olacağına dâir Darü'l-hilâfetü'l-'aliyye kadılığında tanzîm olunan i'lam-ı şerifi 'arz 'atabe-i 'ulyâ kılınmak üzere makâm-ı sadârete derdest irsâl olduğu müstahberdir.

Müslümanlara bir 'ibret-i müessire

Rodos'ta bulunan ahâli-i İslamiyye'den bazılarını salât-ı terâvih ve sıyama ri'âyet etmediklerinden dolayı İtalya hükümeti habse sevk etmiş ve bilahere aldığı

te'minat mukabilinde serbest bırakmıştır. Kahvelerde kağıd oyunları da Ramazan münasebetiyle tamamıyla men' etmiştir.

Varid bir varaka:

Harb-i i'tikâdide çevirme hareketi 'ünvanlı makâle münasebetiyle Ahmed Şirânî Efendi Hazretleri'ne:

Şecere-i mübâreke-i İslamiyye'ye ağaç kurdu gibi saldıran ve hürriyet-i vicdâniyyenin verdiği neşe ile saha-i ictihâda atılan ictihâdçılar ilzâm ve ıskatımız mûcib-i mahzûzîyetimiz olmuştur.

Büyük bir vukûf ve ihatanın size bahş ettiği salâhiyet ile şu hizmet-i hüda-pesendâneniz hâtıra-i millette ebedi bir nâm bırakmıştır. Yine 9 numarolu nüshanızda "mektebliler nazarında medreseliler" ser levhalı makâle dolayısıyla mütâla'amızı gelecek mektubumuzda takdîm edeceğiz.

Mekrili Ali Rıza

Kaş kazasında müderris Hocaşâde

İbrahim Tosun

İhtâr-ı mahsûs

Bilinmesi lâzım olan mesâil-i diniyyeden hangisine dâir îzâhât isteniliyorsa birer mektupla bildirmeleri kârilemize ihtâr olunur.

"Lübbü'l-Kırâe"

Fatih dersî'âmlarından 'Atıf Efendi'nin eseri olan 'Arapça kırâat kitabının dördüncü kısmı da neşr olunmuştur. Yeni usûlde yazılmış olan bu kitabı erbâb-ı meraka tavsiye ederiz.

Ricâ-yı mahsûs

Gazetemize makâle göndermek lütfunda bulunan zevât-ı fâzılanın gayetle muhtasar yazmaları ve âyât-ı celîle ile ehâdis-i nebeviyyenin lafızlarını yazmayarak yalnız tercümeleriyle iktifâ buyurmaları ehemmiyetle rica olunur.

Taşra kârilerimizden bir rica

Ehl-i îmân ve erbâb-ı merakı gazetemizin intişârından haberdâr etmeniz rica olunur.

Üsküdar'da 'Arif Efendizâde İbrahim Rıfkı Efendi'ye

Mektubunuzu aldım çok memnun oldum. Dini, vatanı ahlaki manzûmeler gönderdiğiniz takdirde meal'-memnuniyye derc edilecektir.

Ferâiz meseleleri

Gazetemizden feraiz meselelerinin tasvîr ve îzâhını isteyecekleri olursa ölen kimsenin erkek mi yoksa kadın mı ve kalanlar ölünün nesi olduğunu güzelce yazıp bildirsinler. Medresetü'l-Kuzât me'zunlarından Fazıl ve mütehasıs bir zât tarafından cevap verilecektir.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 16

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 16</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
10 Şevval	Medrese İ'tikâdları	30 Ağustos
<i>Cuma günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

İhtâr ve tevbîh

“İctihad mecmu'asının bundan bir hafta evvelki nüshasında “İhtâr ve tevbîh” ünvanıyla bir fasl-ı muhtasar vardı. Sutûr-i muharriresini okuyarak anladık ki dört aydan beri sınıf-ı 'ilmî 'aleyhine yazılmakta bulunan muharrikâne, müzeyyîfâne yazılar karşısında hükümetimiz sınıf-ı 'ilmî kadar zabt-ı nefse kâdir olamayarak nihâyet çehre-i şerîrânelerine bir sille-i tevbîh indirmiş. Bundan dolayı müessirânelerine tazallüm, mülteciyâne tabsîs na'melerini terennüm ediyorlar.

Biz, onların bu tazallüm ve tabsîslerini vazîfe-i hükümetin neden 'ibâret olduğunu bilmediklerini haml ederiz. Hükümet o sille-i tevbîhi atmakla hikmet-i hükümetin icâbına mümessili bulunduğu sıfat-ı hilâfetin muktezasına Tevfik hareket etmiştir. Bu türlü hareketten tazallüm edenler, hükümetin 'ahden ve resmen bir hükümet-i İslamiyye olduğunu bilmeyenler veyahut bilmek işlerine gelmeyenlerdir. Biz katıyyen eminiz ki eğer hükümetimiz devletin hayat ve mematına ta'alluk eden

mesâil-i siyâsiyye ile meşgul bulunmasaydı o sille-i tevbihi daha evvel indirirdi. Sevâik-i sâire ile beraber devletin menfa'at-i siyâsiyyesi de öyle bir sille atmakta ve hatta daha ileri gidilirse bila musâmaha darbe-i te'dibi indirmektedir. Efkâr-ı 'umûmiyye-i İslamiyye'ye istinaden tedvir-i umûr etmek mecburiyetinde bulunan herhangi bir hükümetten başka türlü hareket beklenemez. Gerçi hürriyeti bütün kavânin-i medeniyye ve ictimâ'iyenin hâricinde hareket etmekten ibâret olmak üzere telakki edenlerin bu memlekette hürriyet yoktur diye yaygara koparacaklarını biliyoruz. Fakat efkâr-ı İslamiyyenin gasb ve galeyanı yanında birkaç mülhidin yaygarasını işitecek kimse bulunmaz.

Sınıf-ı 'ilmî ne kadar dûn bir mevki'de görülürse görülsün 'aleyhine yazılan ve yazılacak olan yazıların efkâr-ı İslamiyye'yi gazaba getireceği inkâr olunamaz. Çünkü hedef-i ta'arruzu tayinde güçlük çekmiyorlar zannındayız. İ'lân ettikleri cihâd-ı mukaddesenin! Tarih-i iftitahından beri yaza geldikleri kelimât-ı müterâkimeyi sathı bir nazarla gözden geçirenler bilirler ki hedef-i ta'arruzları sınıf-ı 'ilmînin mevcudiyet-i hâzırası değildir. Siham tecavüzleri taa Hazreti Adem'e kadar varıp dayanmaktan başka semaya doğru da yükseldi. Eğer ellerinden gelecek olsa o silk-i ma'neviye mensûb kimsenin yeniden yetişmesine meydan vermemek arzusuyla Hazreti Musa'nın dünyaya gelmesi için ittihâz edilmiş bulunan tedâbire mürâca'attan geri

(s.126) durmayacaklardır. Eğer bu hiss-i mahsûsun zebunu olmasaydılar ma'lumunuz vecihle hareket etmezlerdi. Makâlelerinin her biri hakikat-i hâli gösterecek birer vesika-i resmiyyedir.

İlk makâle-i tahkirânelerinin her kelimesinden su-i niyet anlaşılmasına rağmen birden bire hüsn-i zannından ayrılmadık. Belki bu adamlar bizi – canımızı acıtmak sûretiyle- uyandırmak istiyorlardır. Haydi, şunların karşılıklarına çıkarak söylenilmekte fikirlerinden istifâde edelim hülyasıyla birkaç sahifelik bir gazete nşer ettik. Kısmen i'tirâfkârâne, kısmen de ihtiramkârâne yazılar yazdık. Usûl-i menâzıra dâhilinde mübâheseye da'vet ettik. Baktık ki iş bizim zannımız gibi değil. Mevcudiyet-i sınıfiyyelerimize su-i kasd ediyorlar. Haftadan haftaya seb ve şetm yekdiğerini veli ediyor, kalemlerinden mürekkebe yerine çirkâb-ı tahkir akıyor! Yavaş, yavaş tahaffuza, tevakkiye başladık 'aynı lisan, aynı kalemle mukâbele etmeyi kendimize yakıştıramadığımız gibi cereyan-ı hâdisâtla da kabil-i te'lif

göremedik. Çünkü devletin, milletin en ziyâde sabr ve sükûnete muhtaç bir zamanda bulunduğunu bu softa akıllarıyla anlıyor, biliyor idik.

Sınıf-ı 'ilmînin 'aleyhine söylenen sözler, yazılan yazılar diğeri bir sınıfımız 'aleyhine söylenmiş, yazılmış olsaydı aynı sükûnetin muhafaza edilmiş bulunacağına az ihtimal verirdim. Fakat sınıf-ı 'ilmî o zehirleri yutarak vakarını bozmadı. 'ukala-yı devlet, mütefkirin-i millet bu vaziyet-i la-kaydiyâneyi elbette takdir etmişlerdir. Zaten 'ilmiyyeye de dâima bu türlü hareket etmek yakışıır. Teşekkür olunur ki hükümetimizde 'ilmiyyeden vaz geçmediğini gösterdi. Sille-i tevbihi şiddetlice atmış olmalı ki aynen neşretmekten çekinerek bî-tab bir hâlde bess-i şekvâ ediyorlardı. Maa haza âdâb-ı mübâheseye ri'âyetlerinden sarf-ı nazar edilerek yalnız âdâb-ı 'umûmiyye hâricine çıkmamak şartıyla yine serbest bırakılmaları tarafdârıyız. Çünkü her türlü yazılardan istifâde ediyoruz. Bir an evvel inkırazını görmek istedikleri meslek 'ilminin bilmeyerek i'tilâsını ihzâr ediyorlar. çünkü o acı sözlerin tesirâtıyla biz de i'tila hisleri uyanıyor.

Ez cümle gazetemizin intişarı bu cümledendir. Eğer onların o hücum-i şütumları, tahkir ve tezyifleri olmasaydı böyle bir gazete neşretmek hatıramıza bile gelemeyecekti, bundan daha mühim vesâil-i a'lâ ve i'tilaya mürâca'at lüzûmu his edildi. Meslek-i 'ilminin inkırazına çar-ı çeşmele müntazır bulunan ictihadçılar, o meslek-i celîl aleyhine yürümekte ciddi bir fâde ile söylüyorum ki pek yanlış hareket ettiler. Mensûbî -i 'ilmiyye böyle tahrik edilmeyip de bulunduğu hâl üzere bırakılmış olsaydı yine ciddi söylerim ki emel-i inkırâz husûle gelecekti. Şimdi ise inkırazını değil, i'tilâsını görmekle ebedi bir 'azab derûnu çekmeye mahkum kalacaklar. İşte görülüyor ki hücum pür şütumlarından istifâde etmekte gecikmiyoruz. Elverir ki neşriyât-ı âhire gibi perde birûnuna olmasın cebr -i tabi'atla ona mukâbele etmek de mümkün ise de lehülhamd vaktiyle sağlam bir terbiye-i ahlakıyye almışız.

Medrese

(s.127) İzâhü'l-mesâil

Eyyüb Sultan kârilerimizden biri ramazan-ı şeriften mukaddem bizden birkaç meselenin izâhını istemişti. Yazılan makalelerle hâdisât-ı zamaniyye arasında münâsebat gözetildiğinden dolayı şimdiye kadar tehhüre uğradı. Ma'zeretimizin

kabulünü karilerimizden rica ettikten sonra îzâhât-ı âtiyyeyi pîş-i mütâla'asına takdîm ederim.

Karî'miz buyuruyordu ki: evliyaullahın ba'de'l-memât ruhları kendilerine 'avdet ederek tasarrufât-ı ma'neviyyede buluna bilirler mi? zikrullah esnasında gazel veya kasîde okumak, kezâlik def ve tabur gibi çalgıları kullanmak şer'an câiz olur mu?

Ehl-i sünnet i'tikâdınca maddi ve ma'nevi ne kadar tasarruflar varsa hepsinin mutasarrıf-ı hakikisi Allah Zülcelal Hazretleridir. Tasarruf ef'alde olur. Ef'al iki kısımdır. Biri "ef'âl-i Allah) diğeri ef'âl-i 'ibâd"dır. 'ibâd yalnız kendi ef'âlinde tasarruf edebilir, o da zâhir-i hal i'tibârîyledir. 'ibâde fi'il, iktidârını veren Allah olduğu için mutasarrıf-ı hakîki yine odur. Allah kendi ef'âlinde müstakillen tasarruf eder. Ne enbiya, ne evliya ne de başka bir kimse iştirâk edemez. İster kable'l-memat olsun, ister ba'de'l-memât olsun, onlar mutasarrıf değil, bazı ef'âlde Allah'ın tasarrufuna sebep olabilirler. Binaenaleyh 'ibâdî ef'âl-i İlâhi de mutasarrıf i'tikâd etmek netice i'tibârıyla şirke varır ki her Müslümanın bundan kaçınması lazımdır. Gerçi (umurunuzda mütehayyir kalınca ehl-i kuburdan isti'âne ediniz) ma'nâsını ifâde eden 'ibâre-i mankule, emvâtta tasarruf bulunduğuna delil göstermek istenilebilirse de fakat bunun uydurma bir 'ibâre olduğu ehâdis-i mevzu'aya âid kitablarda beyan edilmiştir.

Zikr esnasında manzûme okumak zâkirin maksadına münâfidir. Çünkü zâkirin maksadı 'ibâdet etmektir. 'İbâdet ise gayetle sadeği içinde kemâl-i huşu' ile ma'bud-ı te'âla Hazretlerine rabt-ı kalb etmektir. Gazel ve kasîde okumak gibi merâsim ve müzâhim zâkirin râbıta-i kalbiyyesini ihlâl eder. Allah Zülcelal Hazretleri (bir adam için iki kalb halk etmedik) buyuruyor. Zikr ile meşgul bulunan kalbe hanende na'mesi giremez. Eğer o girerse zikr çıkar. Esâsen 'ibâdet arasına öyle şeyler karıştırılması bid'attır. Çünkü meşrûiyyete dâir hiçbir delil-i şer'î yoktur. Gerçi cenabı peygamber efendimiz ara sıra güzel manzumlu kasîdeler okutup dinlerdi. Fakat hiçbir zaman 'ibadete karıştırmazlardı. Eğer fâideli bir bid'at olsaydı okunmasında be's görülmezdi. Halbuki fâideli değil bilakis 'ibâdete zararı vardır. Nitekim îzâh ettim. Eğer 'ibâdet esnasında okutulmayıp da Cenabı Peygamberin yaptığı gibi ayrı bir sohbet halinde okutulup dinlenirse o zaman meşru' olur.

Kuran okunurken dinlemekte sevap varken o bile diğerk bir ibâdet içinde dinlenemez çünki onu dinlerken bir yeni 'ibâdeti dürüst yapamaz. Ya yalnız Kuran'ı dinler ve yahud yalnız o bir 'ibâdetle meşgul olur. Kuran böyle olunca kasîde okumak veya dinlemek

(s.128) ibâdeti büsbütün ihlâl edeceği cihetle kat'iyyen meşru' sayılamaz.

Çalgıların 'ibâdete karıştırılması ise gülünçlü bir 'ibâdet-i seyyiedir. Kasîdeler hiç olmazsa bir nasihati mutazammın olur. Çalgılar hevesât-ı nefsâniyyeyi tahrikten başka bir işe yaramaz. Onlarla 'ibâdet değil kabâhat husûle gelir. Şer'îât-i İslamiyye 'ibâdet, dâhili şöyle dursun 'ibâdet, haricinde bile çalgı çalmayı men' etmiştir. Yalnız velime ve sâir cem'iyet-i hayriyyeleri i'lân için def çalmak meşru'dur. Ramazan-ı şerif'de çalınan davullarda işte bu kabildendir. Çalgı çalanların hevesât-ı nefsâniyyeyye tâbî' olarak su-i harekette bulunmaları kaviyyen melhuz olduğu için edâ-yı şehâdet gibi bir hakk-ı medeniyyeden şer'an sâkıtdırlar. 'İbadet esnasında çalgı çalanların izdiyâd-ı 'aşka sebep oluyor demeleri kabahatlerinden kat, kat çirkin bir 'özürdür. Esef olunur ki dervişlerimiz Mevla ile kul arasında bir serden 'ibâdet olan 'ibâdetlere böyle eğlenceleri karıştırıyorlar. Hasbe't-tarîkate 'azîmetle 'amel edecekleri yerde ruhsatla 'ameli de bir tarafa bırakarak haramları irtikâbdan çekinmiyorlar. Onun içinde zamanımızda mürşid-i kâmil hiç derecesinde az yetişir.

Bir takım câhil kimseler din-i İslam'ın bazı ahkâmını sâdeliğinden çıkararak eğlence haline getirmişlerdir. Mesela dedelerin cenaze önünde ne dedikleri anlayılamayan o. Hay ve huyları ne şer'iate uyar ne tarîkate yakışıyor, ne de akla hoş gelir. Bu gibi merâsim -i muhaddise, Nasranilerin cenaze merasimlerine benzediği için haram olduğu gibi mevtaya hiçbir fâidesi olmadığı için de 'abestir, hatta 'aybdır. Meşâyih-i mütekaddimînden hazerâtı kat'iyyen böyle şeyler yapmamışlardır.

Birçok müezzinlerin bir araya gelerek camilerde haykırmaları de ondan daha bedter bir bid'at-ı kabîha ve muzırradır. Gerek dua ederken ve gerek Kuran okurken birinci şart huşu' ve huzu', havf ve haşyet bulunmaktır. Hamam hanendelerinden daha laubaliyane haykıran müezzinlerde bunlar bulunur mu? 'ibadet ve camileri bu gibi muzırr merâsimden kurtarılmalıdır. Zararı yok varsın müezzinler müte'addid olsun fakat nevbetle ve münferiden îfâ-yı vazîfe etmelidirler.

Şeyhülİslâmlar böyle şeyleri hatırlarına bile getiremezler. Bari evkaf-ı nazırı bunun önünü alsın.

Yunus Hoca ile ikinci mülâkât

Yunus Hoca Hazretleri'nin tekrar tecâvüzât-ı bî-edebaneye ma'ruz kalması münasebetiyle zât-ı edibânelerini ikinci defa olarak tasdi' etmek mecburiyetini his eyledim. Yine evvelce beyan olunan mahalledeki hane-i haysiyet-şinâsilerine gittim. Bu defa namus-ı mücesssem namında diğere bir kapıcısı delaletiyle kitabhane-i edebde şeref-i mülâkâtına nâil oldum. "Hayâe'l-beşer" nâm kitabı mütâla'a ile meşgul bulunuyordu. Hoca Efendi Hazretleri! Yine fikr-i hekimânelerinizden istifâde etmek iştiyakıyla geldimse de fakat su-i tâlî'im beni böyle meşguliyetli bir zamanınıza tesâdüf ettirdiğinden dolayı müştekiyim dedim.

Mukâbeleten buyurdu ki: zararı yok oğlum! Zaten

(s.129) Buyurulmuş idim. Beş, on dakika görüşebiliriz. Hemen fırsattan bi'l-istifâde dedim ki Hoca Efendi Hazretleri! Geçen iki nüshamızla neşrine müsâade buyurulmuş olduğunuz beyânât-ı hakayik-i gûyanenizin pek acı teessürler icra etmiş olmalı ki zât-ı 'affeniz 'aleyhine gayetle müstekrih sözler söyleniyor. İhtimal ki işitmişsiniz.

Buyurdu ki:

Evet 'aleyhime söylenen sözleri tamamıyla biliyorum. Fakat aynı lisanla cevab vermek için insan insaniyetten isti'fa etmelidir. Eğer böyle yaparsam bir "pire" için yorganı yakmış olacağım ki deli olmayan bunu yapamaz. Esasen bilmukabele ne söyleyense utandırmak mümkün olmayacağı bildiğim için sükutu "Hayrü'l-kelam" sayıyorum, değil hakikat-i insâniyyede şerikim, sûret-i nev'iyede şebihim bulunan bir kimsede bile ahlak-ı fâzîlenin bu kadar tefessüh etmiş olmasına ittıla'ım sebebiyle müteezzi isem de bir hakîkatin anlaşılmasına bâ'is olduğundan dolayı memnuniyetimi ketm edemem. Biliyorsunuz ki 'ismet-i lisâniyyeye mâlik bulunmadığımızdan dem vuruluyordu. 'İsmet-i lisâniyyeyi ilk defa ihlâl eden kim olduğu zâten ma'lum idiyse de son neşriyatla büsbütün ta'yîn etti. Bu cihetle yalnız ben değil, bütün ahvâl-i rûhiyye müdekkiklerinin memnun olması lazım gelir. Bir kimse başkasını tabi' selimce müstekrih olan bir hâl ile ithâm edince 'ayn-ı hâl kendi hamîr-i hilkâtiyle memzûc bulursa bile cübn-i tabi'at ederek ef'âlini akvâline uydurmalıdır. 'Aksi takdirde herkesin pek haklı istihzâ ve istihfafına hedef olur.

Cedvel-i şütûmun fasl-ı ahirinden anladık kı kelimât-ı ma'hûde kâtibinin harekât ve sekenâtı bir müdir-i müdrik tarafından idâre olunmuyor. Bila-sebeb vela münâsebetle “suftalara i'lân-ı harb” gibi iki kelime-i tahkîriyyeden mürekkeb bir cümle-i bî-baht ile fabrika-i şütûmun resm-i güşâdını yaptıktan sonra bütün sa'at-i mesâ'isini mücib-i 'âr, müfsid-i ahlak-ı ma'lûmât-ı kalemiyye ile geçiren bir san'atkâr-ı ma'hûdun müdâfa'-i haysiyet ve nâmus mecburiyetinde kalanları terbiyesizlikle ithâma kalkışması kendisini tiyatro sahnesinden daha gülünçlü bir mevki'e düşürmüşken bu defaki neşriyatı cild-i cibillisini büsbütün cilbabsız bıraktı. Öyle zan ederim ki okuyup da kâtibinden nefret etmeyen bir tab'-ı selim sahibi kalmamıştır.

Evet anlamış olduğunuz gibi beyyinât-ı sabıkamın teessürüyle tehevüre gelerek bu intihâr-ı ictimâi feci'asını îkâ' etmişlerdir. O kelimât-ı meksûbeyi dikkatle gözden geçirirseniz görürsünüz ki muzdarip bir dimağ, titrek bir el ile dizilmiştir. Zavallı müntehtar, beyyinât-ı muhakkamıza mukâbil söyleyecek söz bulamadığından dolayı derunî dimağ fıçısı gibi parçalanarak olanca taafünâtı etrafa salıvermek ızdırabında kalmış!... râyiha-i kerihesinden tahaffuz için birkaç dakika burnumuza mendil tıkamalıyız. Ma'lum ya Nasreddin Hoca bir filancının katırını ürkütmek sebebiyle sayısız sopa yemiştir. Yunus Hoca bu kadar bir zahmete katlanamaz mı? Kimin hatırına gelirdi ki öyle garib bir hâdise tekrar edecek!

Oğlum! En ziyâde ta'accüb ettiğim neresidir bilir misiniz? 'Aleyhime yazılan ekzubelere o kadar bîgâne idim ki makâle-i mestûreyi tekrar 'ale't-tekrar hem kemâl-i dikkatle okuduğum halde neden bahs ettiğini bir türlü anlayamadım. Nihâyet muharririyle hem-hal olanlardan bir zâtın bu husûsdaki ihtisâs

(s.130) ve tecrübesine mürâca'at eyledim. Hoca olduğum cihetle gayet muhterizâne olarak verdiği îzâhattan bin çeşid müşkilât ile mâhiyet-i meseleyi vukûf peyda edince bila-ihiyar güldüm. Çünkü bana bazı âdât-ı câriyeyi hatırlattı. Biri hüsn-i hâl, diğeri su-i hâl ile ma'ruf olan iki erkek veya iki kadın yekdiğeriyle mücâdele eylerken hüsn-i hâl sahibi terbiyesiyle mütenâsib olmadığı için hasmının su-i hâlin yüzüne vurmak istemezse de su-i hâl sahibi sâika-i havf ile kendi müsâvisini bir an evvel hüsn-i hâl sâhibine 'atf ve isnâd etmek telâş ve gayretine düşer, kemâ fi neclîb!..

Hoca Efendi Hazretleri, kırk yaşından sonra salah-ı hâle yüz tutması lazım gelen kıranta bir adamın tarîk-i dalalde devam etmesinin acınacak bir hâl olduğunu 'ilâve ile kelâm-ı 'ibret encâmlarına hitâm verdi.

Ahmed Şirânî

Mezheb-i maddiyunu red ve ibtâl

Müellifi: Mütercimi:
Cemaleddin Afganî Hafız Hüseyin

Eğer 'inâd ve mükâbire onları bu derece câhilâne iddi'âda bulunmağa kadar sevk etmiş ise cevap olarak evvela deriz ki sâlifü'z-zikr iddi'âlarına göre mikroskop vâsıtasıyla bile görülemeyecek derecede küçük olan her cüz-i demokratisinin nihâyetsiz bu'dları muhtevi olması lâzım gelir. Zira 'alem onlara göre ancak sûr-i ma'lumenin zât-ı 'âlimde irtisamıyla olur zat-ı 'âlem mevzu'umuz da maddidir. Her sûret-i ma'lûme kendi miktarınca bu'du zât-ı 'âlemden alır. Bu za'ime göre suver-i 'ilmiyye lâ-yentahidir. Bu suver-i 'ilmiyyenin hepsi cüz-i 'âlemin maddesinde irtisam eder. Binaenaleyh nihâyet derecede küçük olan bir maddede gayr-ı mütenâhi suver-i 'ilmiyyenin gayr-ı mütenâhi bu'dları olmak lâzım gelir bu lazım ise bedâheten bâtıldır.

Sâniyen: deriz ki eğer ecza-i demokratisiyyenin bu derece 'ilmî var ise o kadar da kuvveti câizdir. Zira bu maddiyyunun mesleğine göre kuvvet maddesiz madde kuvvetsiz bulunamaz.

Binaenaleyh bu kadar 'ilm ve kuvvet sahibi olan kâinat kendisine mümkün olan mertebe-i kemâlin gâyesine niçin vâsıl olmadı ve niçin âlâm ve emrâzı bizzat üzerinden atamıyor da kemâl-i müstakille tahammül ediyor veyahut onlardan kurtulmaya çabalıyor.

İnsan ile sâir hayvanatın idrâki niçin kendilerinin hallerini ve mâhiyetlerini iktinâhdan kâsır ve hayatlarını muhafazadan 'âciz oldu. Halbuki idrâk-i mezkûr- bu maddelerin zehâbına göre- ecza-i vüzerât demokrasiyedeki nâ-mütenâhi idrâkâtın 'aynıdır.

Bundan daha tuhafı şudur ki maddilerin müteehhirleri meslek-i bâtılalarını te'yîd maksadıyla her türlü evhâm ve hurâfâta el sürdükten sonra yine bazı umûr

hakkında /hayretlere / ciretlere düştüler de o bazı umuru ne asıl tab'a ne de asıl şu'ura hâsılı usûl-i fâsîdelerinden hiç birine uyduramadılar.

Şöyle ki 'inde't-tahlîl bazı eşyanın 'unsurları mütemâsil, hâssaları ayrı ayrı olduğunu gördükleri zaman, evvelce serd ettikleri saçma fikirler yanında abışıp kaldılar da tahayyür ve tereddüdlerinden kurtulmak için başka çâre bulamayarak ecza-i demokratisiyyenin eşkâl-i muhtelifi

(s.131) sahibleri olduğuna ve âsâr ve hâvvasdaki ihtilâf-i eşkâl ve evza'daki ihtilâf hasebiyle bulunduğuna "recmen bil-gayb" hükm ederler.

Hülâsa buraya kadar beyan eylediğimiz mezhebler maddiyyunun zâhib ve sâlik olduğu on mezhebirdir. Uluhiyyeti münkir ve sanâyi-i akdesin vücûdu olmadığına zâ'im bulunanlar bu on mezhebe teferrük ve zâhib oldular. Bunlar kendi ensar ve ittiba'ları 'inde veyahut ilahiyyun nezdinde tabi'yyun, maddiyyun, dehriyyun nâmlarıyla ma'rûf ve meşhurdurlar. Dilersen bunlara nişrîn natüralizmin, matiyirilizmin isimlerini verebilirsek hiç kimse zan etmesin ki biz bu sözlerimizle hind "beyacülerine", "palyancu" ta'an ve teşni'i kasd ediyoruz.

[Babacu İtalyanca bir isimdir. Temaşa giranı güldürmek için harekât-ı gayr-ı muntazama ile oyunda mâhir olanı taklîd eden kimseye ıtlakı Hindistan'da şâyi'dir. 'Arabî de bundan Halabîs ile tağbîr olunur. Fil asl nizam ve intizamı olmayan şey demektir. Hindistan'daki tabi'yyun Avrupa'daki tabi'yyunu gülünç bir sûrette taklîd ve temsil etmektedirler.]

[Türkiye'de dahi tabi'yyundan geçinen zavallıların Avrupa tabi'yyunu an cehl taklîd eden maymun tabi'atlı palyanço ve hokkabazlar zümresinden olduğunu 'ilâveyi münâsib görüyoruz]

Hayır kat'iyen böyle bir makdemiz* yoktur. Zira bu palyançoların bu mukallidlerin 'ilmden değil insaniyetten bile haz ve nasibleri yoktur. Zira onlar kâbiliyet-i hitâbdan mahrumdurlar. Onlar ile ittika ve münâkaşa yapılmaya tenezzül edilmeyecek derecede pespâyedirler.

Evet ümem-i mütemeddinenin ahvâlini temsil maksadıyla bir tiyatro ve inşası arzu olunursa orada icrâ-yı lu'biyyât için bu mukallitlere ihtiyâc görünür. Bizim bu makâleler ile hedefimiz, hakkı i'lân, vâkı'ı izhardan başka bir şey değildir.

Mürşidler

Min haysü'l-mecmu' bir heyetin mürşidleri o heyetin revâbıt-ı ictimâ'iyyesini te'yîd, mekâsıd-ı hayatiyyesini ta'yîn-i meziyyât-ı insaniyyesini tekmîl, muhsenât-ı diniyyesini telkin husûslarını deruhde edegelmîş bulduklarından vazîfelerini bihakkın isti'mâl edecek bir tarzda bulundurulduğu takdirde onların dine, vatana ne büyük hizmette bulunacakları müterakki medreseler derûnundaki hizmetlerini pîş-i mülâhazaya almakla zâhir ve bâriz olduğundan bu gün onu bir ıslaha muhtâc iken hâlâ icrasına tevessül olunmamak câlib-i nazar-ı dikkat bir meseledir. Şimdiye kadar cem'iyetin lâzımı'l-hayatı olan mürşidler lâyıkkı vecihle yetişemediğinden: daha doğrusu yetiştirmek gayreti gösterilmediğinden sade-dilan ehl-i İslam'ın ekserisinin i'tikâdca cebriyye ve sâir muzırr şeylere intisâbı, 'amelde ise kanun-i 'azîmü'l-'ünvanın mâverasında bir hareket hem de 'akîmü'n-netice bir hareket-i meşhûd 'uyûn-i intibah oluyor. Hâl-i hazırdaki mürşidlerimizden kısım-ı a'zâmı behemehal irşâda muhtaç ve kendilerinde ihtiyâc olanların irşadlarının ne kadar zarar îkâ' edeceğı ve etmekte olduğü vâreste-i 'arz ve beyân idiğinden ve cem'iyetin imtidâd-ı hayat ve idâme-i sa'âdeti bu gibi muzırr şeylerin ref'ine vâbeste bulunduğundan artık îcâbına teşebbüs etmeli değıl midir?

Bu gün bir sâhib-i vicdan ve akl ve iz'ân tedâbir-i 'âcileden başka ne şey tasavvur edebilir.

(s.132) Yine 'adem-i teşebbüsün zararlarından bir kısım-ı mühimmi daha var ki o da başındaki üç dört arşın sarıkla mahza menfa'at -i şahsiyyesine hâdim bir takım sûreti siretine uymayan gürûh-i muta'assıba din ve şer'iat nâmına hezeyanlar savurmakta ve ifâdesinde ne kadar hamâkat ibrâz ederse o derece şâyân-ı kabul görülmekte buldukları halde elân etrâf-ı İslam'da duranı bizi tatayyur ve teşe'üme da'vet ediyor. Binaberin dâllerin adem-i delâletiyle husûle gelen gayr-ı makbul i'tirazların yegâne hedefi olan meslek-i 'ilmî ve mürşidlerin hallerini nazar-ı i'tibâr ve insâfa alarak tedâbir-i mukteziyyesine bilfi'il koyulması lazım gelenler koyulmalı ve ziyasını gâib eden mesleğın tenvirine çalışmalıdır.

Medreselilerden Elmalılı ibnü'l-Hasan

Mustafa Şefik

Posta nezâret-i celîlesinin nazar-ı itla'ına

Gazeteci olmak münasebetiyle posta muâmelâtını yakından müşâhede ediyoruz. Görüyoruz ki ehemmiyeti nisbetinde bir nizâm ve intizâm dâiresinde cereyan edemiyor.

Taşra kârilemizden gazetemizin 'adem-i vusulüne dâir müte'addid mektuplar aldık. Bazıları müvezzi'lerden bazıları da merkez müdürlerinden şikâyet ediyor. Hele Isparta'dan aldığımız mektupları büsbütün câlib-i dikkat bulduk.

Aynı intizamsızlık şehir dahilinde göze çarpıyor. Mesela şu'beler şöyle dursun merkez-i 'umûmiyye bile tevdi' edilen gazete veya mektuplar zaman-ı tevdi'leri bir iken bazı defa günü gününe sahiblerine vâsıl oluyor. Bazı kerede te'hire uğruyor. Bizim Fatih Merkezi'ne gelince orada gazete, mektup tevdi'ine veya havâle mu'amelesi yaptırmaya muvaffak olabilmek için karakol nöbetçilerinden daha çok nevbet beklemek lazım geliyor.

Bu hâl-i ye's-âver karşısında söylenilmeye, şikâyete başlıyoruz. Me'mur efendiler de kendilerini bittabi' müdâfa'a ederek diyorlar ki doğru söylüyorsunuz efendim amma ne yapalım ki serde yalnızlık var. Bütün muâmelâtın tek bir müdür, tek bir posta me'muru vâsıtalarıyla çevriliyor. Ne ta'tilimiz, ne de istirâhatimiz var. Gece gündüz çalışıyoruz. Fakat ancak bu kadar yetiştirebiliyoruz.

Bu türlü müdâafalarında me'mur efendileri de tamamen haklı görüyoruz. Fatih gibi muâmelâtı çok olan mühim bir şu'be yalnız iki me'murun 'uhdesine bırakılırsa mu'amelat ister istemez böyle sekte-dâr olur. Postalarımızın te'mîn-i intizâm ve ikmâl-i nevâkısını nâzır-ı fa'al Oskan* Efendi Hazretlerinden bekleriz.

İkâme-i da'vâ

İctihad Gazetesi'nin iki hafta evvelki nüshasında Zenbilli Ali Efendi hakkındaki makâle-i tenkidiyeye muharriri hakkında ta'kibât-ı kânuniyye icrası makâm-ı meşîhatten 'Adliye Nezâreti'ne iş'âr kılınmıştır.

Medrese

İctihad Gazete'sinin kırdığı yumurta kırkı geçtiği hâlde makâm-ı meşîhatin şimdiye kadar sükût etmesi ehl-i İslam'ı bir makâm-ı meşîhat mevcûd olup olmadığı

hakkında tereddüd ve şüpheye düşürmüş idi. Şimdi bu kadarcık bir eser-i hayat göstermiş olmasını âti için bir fal-i hâyır 'add ederiz.

Gazete ye müte'allık

Gazetemizi birinci nüshasından i'tibâren almak isteyenler üzerindeki adrese mürâca'at etmelidirler. Nüsha bedeli hesabıyla posta pulu gönderilecek olursa mektubla adreslerini bildirenlere posta vâsıtasıyla takdîm olunacaktır.

MEDRESE İ'TİKADLARI: SAYI 17

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 17</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
<i>Sâhib-i İmtiyâz ve müdür-i mes'ulü: Ahmed Şirânî</i>	Medrese İ'tikâdları	<i>Bir senelik abonesi 30</i> <i>Ve altı aylığı 15</i> <i>Ve üç aylığı 8</i> <i>Guruştur.</i>
<i>Derc olunmayan evrâk i'âde edilmez</i>		<i>Nüshası [20] pâredir</i>
<i>17 Şevval</i>	<i>Mübâheset-i 'ilmiyye ve mesâil-i diniyyeyi hâvî levha-i eskârdır</i>	<i>6 Eylül</i>

En-necmü kad testesgirü'l-ebâr sûretehû Kad tünkirü'l-'ayn zav'e's-şems min remedin

Ve'z-zenbi fi't-taraf lâ fi'n-necmi li's-safr Ve yünkirü'l-femu tam'a'l-mâe min sakamin

Münderecât:

Is'âf-ı Matlûb ----- Ahmed Şirânî

Din-î Islâm'da Ahlâk-----Ali Himmet

Talebe-i 'Ulûm Efendilere----- Ömer Nasûhi

Mezheb-i Maddiyyûnu Red ve ibtal----- Hafız Hüseyin

İlm-i hal Dersleri----- Hoca

Bursa Tedrisât-ı Cedîde-i ilmiye

Kütübhânesi Ta'limâtı-----

Tebdîl-i Yevm-----

Merkez-i tevzi'i: Bâbiâli Caddesi'nde

“Cem'iyet kütübhânesi”

Adres: Fatih'de Bahr-ı sefid Çifte Ayak
Kurşunlu

Medresesi'nde Ahmed Şirâni

“Hukûk” Matbâ'ası

Bâbiâli civârında Ebu's-Su'ud Caddesi'nde numero: 19

Hukûk Matbâ'a ve kitabhanesi

Bâbiâli'nin arka cihetinde Ebu's-Su'ud Caddesi'nde numero: 19

Âsâr sahiplerine

Eserlerinizi bir sûret-i nefise ve muntazamada ve ehven fiyatla tab' etmek için hukûk matba'ası'na mürâca'at buyurunuz.

Mezkûr Matba'a ve Kütübhânedede satılan kitaplar esâmisi

Para	Guruş				
5		Tavzîhü'l-Müşkilât fî ahkâmü'l-intikâlât		Ali Haydar Efendi	
162		Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye Şerhi	abonesi	“	“
1		îzâhü'l-hedâye	beher forması	Süleyman Sırrı Efendi	
1		‘İlm-i hilâf	“	“	“
5		Fenn-i Menahic ve ‘İlm-i mantıktan		“	“
7		Usûl-i fikh dersleri menardan terceme ve hüsn ve kubh			
“	“	30	Usûl-i fikh dersleri	Merhûm ‘Ali	Haydar
Efendi					
5		“	“	Emr bahsine kadar	Seyyid Bey
20	12	Beyyinât-ı Ahmediyye		Merhûm İsmail Hakkı	Efendi
	10	Hak ve hakikat		“	“

“ 5 Vesâya ve ferâiz “ “
“ “ 25 Başımıza Gelenler Mehmed

‘Arif Bey

<i>Târih-i Hicrî 1331</i>	<i>Numero: 17</i>	<i>Târih-i Rûmî 1329</i>
17 Şevval	Medrese İtikâdları	6 Eylül
<i>Cuma günleri neşr olunur üsbû'-i İslâm cerîdesidir.</i>		

İs'af-ı matlûb

Erenköyü'nde Muhsin Bey'e

Kâri-i nâ-kâni'im!

Mütenâzilen irsâl buyurulan birinci istihzâ-nâmenizdeki sâdeliği bakarak zât-ı zarîfânenizi sadece bir müte'allim zan etmiş ve bina-yı cevabımızda bu esas maznûn üzerine kurmuş idik. Sonra müte'âliyen tahrîr buyurulan ikinci istisgâr-nâmenizden çürük bir temel üzerine te'sis-i bina etmiş olduğumuzu anladıkça da o zaman tevsi'-i cevaba müsâid vakit bulmadığımızdan dolayı matlubunuzun ba'de'l-ıyd is'âf olunacağını va'd eylemiş idik. Şimdi va'dimizi yerine getirmek arzusuyla teşrih-i meseleye ibtidâr ediyorum. Nazar-ı em'ân ile mütâla'a buyurmanız yegâne emelimdir.

Hakikat-i hâlin layıkı vecihle anlaşılmasına medâr olmak üzere milel ve akvâm-ı muhtelifе üzerinde icrâ-yı te'sîr ve hatta ilkâ-yı tazyîk etmekte bulunan ihtisâsât-ı tabi'yyeyi dibâce-i makal yapmak mecburiyetindeyim. Değil, saf beste-gân mecâlis, köşe girân-ı medâris bile görüyor ki ayrı din ve ayrı 'ırka mensûb bulunan sunuf-i mütenevvi'a-i beşer, bir hiss-i fitrînin esir âzad na-pezirdir. Her sınıf-ı dini ve her nesl-i 'ırkı kendi dındaşını diğerinden mensûbuna fâik görmek ister ve kendi 'ırkdaşını başka 'ırk mensûbuna gâlib bulmak hissini besler. Gerek kahren ve zulmen olsun ve gerek rıfken ve 'adlen olsun hiç biri diğerinin ne münferiden, ne de müctemi'an hâkimiyetini çekemez, kendi hem-din ve hem-'ırklarının her ferdini,

edyân ve 'urûk-i sâire ashabının her ferdine hâkim bir halde bulunmasına meclûb olduğu gibi heyet-i mecmu'asını da aynı hâlde görmeye meftundur. Ricâl ve nisâya - madâmü'l-hâyat- meşbu' bulunur.

Sınıf ve 'ırk-ı muhâlifin bütün varlığıyla kendi din ve 'ırkına iltihâk ve inkılâbını arzu ettiği hâlde bir hemdin ve hem'ırklarının onlar tarafına geçmesine razı olmaz. Her ne sûretle olursa olsun kendi sınıfının teksir-i efrâdına rabt -ı kalb eder. Efrâd gibi hükümetlerde bu his ile mütehasıslardır. Beyne'd-düvel zuhûr ede gelen muhârebât tahrîb-i gâyatın 'avâmil-i müessiresi mâbeyninde bu hissi unutmamalısınız.

(s.134) Ma'lûm-i âlemdir ki muhârebât-ı mâziyye ve lahikanın ekserisi ya başka ahaliyi kendi ahalisine ilhâk etmek veyahut kendi hem-din ve hem-ırkını başkasının zîr-i hâkimiyetten çıkarmak gâyesine ma'tuftur. Bu gâye tahlil edilirse teksîr-i yâr ve taklîl-ı ağıyardan ibâret olduğu görülür. Kendi sınıfını hâkimiyet-i ecnebiyyeden kurtarmaya çalışır. Çünkü ecnebi nüfûzu altında bulunan efrâdın mürûr-i a'sâr, gubûr-i eyyâm, te'sirî-ı muhiyye ile mevcudiyet-i diniyye ve ırkıyesini gâib ederek büsbütün elden çıkacağını bilir.

Efrâd-ı ecnebiyyeyi kendi dâire-i nüfûzuna idhâle sa'y eder.

Çünkü idâre-i dâhiliyye ma'rûz kalacağı muvakkat müşkilata rağmen tedricen kendi din ve 'ırkına tebeddül veya hiç olmazsa takarrüb edeceğine kanâ'ati vardır. Bu husûsta ferd ile efrâdın kıymetçe farkı nisbetsiz sayılamaz. Çünkü ferd netice-i 'itibarıyla bir cem'iyet kadar ehemmiyeti hâizdir. Bir ced-i 'alânın zaman-ı hazıra değin imtidâd edene silsile-i ittisali, göz önüne getirilirse azîm cem'iyetler vücûda geldiği görülür. Beşeriyet yaşadıkça feryâd ferden mütevellid daha ne kadar cem'iyetler zuhûr edeceğine de bundan anlayabiliriz. Yine tekrar olarak arz edeyim ki bu cihetçe erkek ne ise kadın da odur.

İşte yukarıdan beri 'arz ve îzâh eylediğim esbâb ve 'avâmili ikdâm ve ikdârıyla her millet idhâle çalışır. Fakat ihrâca rû-yi rıza göstermez. Bu mesrûdâtımı kim tekzîb ederse vuku'ât-ı mâziyye ve hâzıranın kendisini tekzibi karşısında kalır. Dibâce-i makâlemi üslûb-i muharrir üzere ikmâl ettikten sonra maksad-ı meşru' ile derim ki:

Dîn-i İslami ehl-i sünnetten bir erkekle ehl-i kitabdan bir kadının izdivâcını tecviz ettiği hâlde ehl-i kitabdan bir erkekle ehl-i sünnetten bir kadının izdivâcını tahrîm etmesi, ihtisâsât-ı milel ve siyâset-i düvele muvâfık bir hikmet-i şer'iyedir. Bundan dolayı zerre kadar muâheze olunamaz. Mademki ehl-i sünnetle ehl-i kitab dînen ve 'ırken karşı karşıyadır. Her biri diğerinden alıp fakat vermemek hissini besler. Bu bir hiss-i tabî'i ve umumidir. Bunu herkes kendi ihtisâsâtına mürâca'atla anlayabilir. Din-i İslam'da öyle bir kâide vaz' etmekle o hiss-i tabî' ve 'umûmiyi ohşamış oluyor.

Ehl-i sünnete nisvânını ehl-i kitab ricâlien tervîc etmek hem istisâsât-ı tabî'iyemize, hem de menâfi'-i mevcûdiyetimize muhaliftir.

Çünkü sâbiken 'raz ettiğim vecihle tab'an hem-din, hem-'irkımızı mahkûm ve mağlûb görmek istemeyiz. Zevcin zecve üzerinden hâkimiyet-i maddiye ve ma'neviyyesi bulunduğunu ise kimse inkâr edemez. Eğer inkâr eden olursa "peki hâne-i sa'âdetinizde hâkimiyet sizde mi? yoksa zecveniz hanımda mı" istisfârı karşısında kalır.

Mademki hâkimiyet zevcin elindedir. Dindaş ve 'irkdeşimizi öyle bir ecnebinin nüfûz ve hâkimiyeti altına sokmaya hiçbir zaman razı olmayız. Nasıl rıza gösterebiliriz ki dînen ve 'erken mühim zâyî'ata uğramış olacağız. Bu zayı'atın nereden husûle geleceği dibâcede derc olundu ise de ikinci makâlemde bir nebze daha bahs edeceğim.

Ahmed Şirânî

(s.135) Dîn-i İslam'da ahlak

Fazîlet-i 'ilmiyeden sonra fazâilin efdal ve a'zamı fazîlet-i ahlakıyyedir. Bunun içindir ki dîn-i celîl-i İslam, ahkâm-ı 'âliyyesi arasında mekârim-i ahlaka pek büyük fazl ve mertebe vermiştir. Dîn-i İslam'ın mehâsin-i ahlaka verdiği fazl ve mertebenin derecesini (ancak ben mekârim-i ahlakı itmâm için ba's olundum) mealinde olan "İnnema buistu li utemmime mekarime'l-ahlak" ve İslam hüsn-i halkten 'ibârettir ma'nasında olan (el-İslami hüsnü'l-ahlak) hadisi şerifleri vâzihen göstermektedir.

İşbu hadisi şeriflerden de anlaşılacağı üzere hüsn-i ahlak dîn-i celîl-i İslam'ın esası ve binaenaleyh sa'âdet-i dünyeviyye ve uhreviyyeyi kâfil olduğu için Resül-i Kibriya 'Aleyh-i Ekmelü't-Tehaya Efendimiz (hüsn-i ahlak dünya ve âhirette insan için mûcib-i sa'âdet bir haslet-i celîledir) ve (insan 'ibâdeti az olsa da hüsn-i halki sebebiyle Cennet'in en 'azîm derecâtına ve en 'âli menâziline nâil olur] buyurmuşlardır.

Her ferd, ahlakımızı güzelleştiriniz mealinde bulunan (hasenû ahlagıküm) hadisi şerifi mûcibince tahsîn-i ahlaka me'mur ve sa'âdeti için onu iktisâba meburdur. Hiçbir ferd bunsuz ne sa'âdet-i dünyeviyye ve ne de sa'âdet-i uhreviyyesini te'mîn edebilir.

Su-i hulk, 'aklen kabîh ve mezmûm olduğu gibi dinen de kabîh ve mezmûmdur. Su-i hulkun din-i İslam nazarındaki kabîh ve mezemmetini anlamak için risâlet-meab Efendimiz'in nezd-i ilahide su-i hulkun daha büyük günah yoktur manasında olan (mâ min zenbi a'zamu 'indellâh min sû-i'l-huluk) ve her günahın tevbesi vardır.

Ancak su-i hulk sahibinin tevbesi makbul değildir mealinde olan (mâ min şey'in illâ lehû tevbetun illâ sahibü sû-i'l-huluk) buyurdıklarını söylemek kâfidir.

Hucetü'l-İslam İmam Gazali Hazretleri hüsn-i hulkun 'ayn-ı imân ve su-i hulkun 'ayn-ı nifâk olduğunu söyledikten sonra Cenabı Hakk'ın kitab-i celilinde mü'minîn ve münâfıkına âid olmak üzere beyân buyurduğu sıfatın cümlesi hüsn-i huluk ve su-i huluk neticesi olduğunu beyân buyuruyorlar.

Din-i İslam'da hüsn-i hulkun 'azamet ve menfa'atine, su-i hulkun, ridâet ve muzırratına dâir la-yuadd âyât ve ehâdis ve akval-i 'ulema vardır.

El-hasıl hüsn-i hulk ne derece mûcib-i sa'âdet ve binaenaleyh memdûh ve makbul ise su-i huluk da o nisbette badi-i felaket ve binaenaleyh mezmûm ve merdûddur.

Su-i huluk öyle bir marazdır ki musâb olanları derece-i insaniyetten dereke-i hayvaniyyete düşürür. Hatta denilebilir ki mertebe-i hayvaniyye bu gibi merâtib-i süfliyyeye nisbetle daha 'âlidir. Çünkü hayvan Cenab-ı Fatır -ı mutlakın insanlara ihsân buyurduğu kuvve-i 'aklıyye ve kudret-i muhakemenin kendisinde fıkdanı sebebiyle ma'zurdur.

İnsanlar yalnız sa'âdet-i maddiye ve şahsiyyeleri için değil sa'âdet-i maddiye ve şahsiyyeleri gibi sa'âdet-i maddiye ve ictimâ'iyelerini de ancak bu sayede te'mîn edebilirler.

(s.136) Bir kavmin terakki ve tedennisinde sa'âdet ve felâketinde mi'yar budur, efradının ahlakıdır. Bir milletin efradı mehâsin-i ahlakıyyede ne derece terakki ederse o millet o nisbette nâil-i terakki ve sa'âdet ve ne mertebe tedenni ederse o mertebe dûçâr-ı tedenni ve felâket ve nihâyet mevcudiyet-i siyâsiyyesi munkarız olur. Vuku'at buna şâhiddir. Tarih şöyle bir gözden geçirilecek olursa görülür ki şimdiye kadar gelip geçen milletlerin edvâr-ı terakkileri ferdlerinin ahlakça müterakki oldukları zamanlar, edvar-ı inhitatları da ferdlerinin ahlâken mütedenni oldukları tarihlere müsâdiftir.

Kezâlik görülür ki şimdiye kadar mevcudiyet-i siyâsiyyeleri sönen/sevinen* kavimler, milletler hep ferdlerinin ahlaksızlığı, 'uzuvlarının o 'illetle ma'lûl olmaları neticesi olarak bu felâkete dûçâr olmuşlardır.

İşte böyle ahlak insanların gerek hâlât-ı dünyeviyyelerinde ve gerek hâlât-ı uhreviyyelerinde bu derece hâiz-i te'sirdir. Binaenaleyh yaşamak nâil-i refah ve sa'âdet olmak istiyorsak ahlaka pek ziyâde ehemmiyet vermeli tehzîb-i ahlaka ve çocuklarımızı ahlaklı yetiştirmeye çalışmalıyız. Şunu da kat'î sûrette bilmeliyiz ki bunda muvaffakiyet ancak terbiye-i İslâmiyye ve ma'ârif-i İslamiyye ile mümkündür.

Çünkü biz gördük ve görüyoruz ki hissiyat-ı diniyye ve i'tikadât-ı sahîhadan mücerred olarak intişâr eden 'ulûm ve fûnûn sa'âdet-i ahlakıyyeye muvassal olacak yerde bilakis sefâlet-i ahlakıyyeye mudî oluyor.

Aksekili Ali Himmet

Talebe-i 'ulûm efendilere

Tahsilde bulunanlar için mütemadiyen çalışmak kâbil olamayacağından öteden beri münâsib vakitlerde ta'tile mecburiyet his edilmiştir. Aylarca tahsilde bulunan talebe-i 'ulûm bu ta'til esnasında biraz rahat eder, a'za-yı bedeniyyesini, kuva-yı zihniyyesini dinlendirir. İhtiyâcat-ı beşeriyyesine âid husûsatı rû'yette bulunur, akraba ve ehibbasıyla mülâkât ederek vazâif-i ictimâ'iyyesini îfâya

muvaffak olur. Ba'dehu bir şevk-i cedîd ile tahsîlini ta'kibe başlayarak ma'lûmâtını tezyide çalışır.

İşte İstanbul'da dahi şuhûr-i selâse münasebetiyle yapılmış olan ta'tile bu günlerde hâtime veriliyor, talebe hayatında yeniden bir faâliyet uyanmaya başlıyor.

Ey talebe-i 'ulûm! Ey nur-i bâsira-i ümmet olan zümre-i muhasssılîn! Bütün âlem-i İslamiyet size bakıyor, bütün Müslümanlar sizden müstefid ve müstetir olmak istiyor, siz kazanacağınız 'ilm ve fazîlet ile, hüsn- ahlak ve mekârim ile bütün millet-i İslamiyye için bir numûne-i imtisâl olmaya çalışmalısınız. Çalışınız! La-yenkati' bir metânentle tahsîl-i kemâle çalışınız! Bilmelisiniz ki dîn-i mübîni muhâfaza etmek, İslamiyet'i din düşmanlarına karşı müdâfa'a eylemek sizin uhdenize müterettib bir vazîfe-i mukaddesedir.

Ey talebe-i zevi'l-ihtiram! Biliyorsunuz ki 'ilm öyle bir latife-i kudsiyyedir ki erbabının kaderi [innema yahşallahui ...] âyet-i kerimesiyle [el-'ulemâi ümenâi'r-resul] gibi birçok ehadişi şerife ile a'lâ buyurulmuştur.

(s.137) Evet bir latife-i kudsiyye, bir mevhibe-i ilâhiyye, bir atabe-i lâhutiyyledir. Bu gün 'âlem-i medeniyet-i tezyîn eden, enzar-ı mütefekkirini nurlar içinde bırakan bedâyi' gûna gûn terakki bütün 'ulûm ve ma'ârifin semerat-ı cümlesinden başka bir şey değildir.

'İlmin 'uluvv-i kadrini ber vechi bihterin

İsbât eder şehâdet hel yestevî ellezîn"

Efrad-ı beşeriyenin mahlûkat-ı sâireden efdal ve eşref bulunması kuvvet ve satveti sayesinde midir? Elbette değildir. Zira birçok zî-hayat mahlûkât görüyoruz ki insanlardan daha metini daha kaviyyü'l beniyye olarak yaratılmıştır. Bu halde insanların kadrini 'ala eden, insanları mübâreze-i hayatiyyede mahlûkat-ı sâireye gâlib eyleyen şey nedir? Şüphe yok ki mütehali buldukları 'ilm ve ma'rifetten başka bir şey değildir.

İnsanlar bu latîfe-i rabbanıyye, bu nurâniyet-i ebediyye sayesinde ki hakayik-i eşyaya muttali' olur, insâniyete laik güzel güzel huylar ile tezyin-i zât eder, vazâif-i diniyye ve medeniyyesini hüsn-i icraya muvaffak olur:

"Marifet câ nist-i insan cism-i vey

Adem bi-ma'rifet la şey ne şey

Cem'iyet-i beşeriyyenin ma'rûz bulunduğu ihtiyâcât-ı mütenevvi'anın istifâsı ancak 'ilm ve kemâlât ile mümkün olabilir. İhtiyâcât-ı maddiyyesini istifa edemeyen bir cem'iyet, hayât-ı maddiyyeden mahrum kalacağı gibi ihtiyâcât-ı ruhiyyesini tatmîn edemeyen bir millet dahî hayât-ı ma'neviyyeden behre-yâb olamaz.

“Zamân zamân-ı terakki cihân cihân-ı ulûm

Olur mu cehl ile kabil beka-yı cem'iyât”

Heva-yı nesiminin temevvücât-ı latîfesinden mahrum olan yerlerde idâme-i hayat mümkün olamayacağı gibi nefhât-ı 'ilm ve ma'rifetten bî-nasib olan akvâm arasında da bedâiyî-i 'ulviyye-i medeniyyeden eser görülemez. Hayat-ı 'uzviyyeyi te'mîn eden leziz leziz miyah-i cariyyeden müstefid olamayan arazide çimenler, varaklar, çiçekler latîf latîf renkler ile tezeyyün ve tenevvür edemeyeceği gibi fuyûz-i 'ilm ve ma'rifetten sirâb olunamayan milletler içinde de âsâr-ı münevvere-i fazîlet pirâyeye bahş zuhûr olamaz.

İşte bunun içindir ki bir şâir nezihü'l-beyân:

“El-'ilmü yuhyî kulûbe'l-meyyitîn kemâ

Tehye'l-bilâde izâ messeha'l-matar

Ve'l-'ilmü yücli'-l'ama 'an kalb-i sâhibihi

Kema yücli sevade'zulmeti el-kamerü

Diyerek 'ilmin meziyyât-ı 'âliyyesine takdirde bulunmuştur.

Muhit-i İslamiyet'te 'ilmin bir farîza-i diniyye bir vazîfe-i mühimme-i insaniyye olduğunu [talebü'l-'ilmü farîzatü] hadisi şerifiyle sabittir.

İslamlar sa'âdet-dârını te'mîn için behemehal 'ilm ve ma'rifete muhtaç bulduklarını risâlet-meab Efendimizin (men erâde'd-dünya fe 'aleyhi bil'ilm ve men erâde'l-âhirete fe 'aleyhi ve men erâde hüma me'an fe 'aleyhi bi'l-ilm) emr-i nebevileri sayesinde pek güzel idrâk eylemişlerdir.

Hace-i kâinat efendimiz (men-istivâ yemâhu fehüve ma'bûn) kelam-ı hikmet ittisamıyla insanların mütemâdiyen kesb-i kemâle mecbur, gündün güne tezyîd -i terakkiye müftekar bulduklarını tefhîm buyurmuşlardır.

İşte İslamlar bu gibi evâmir-i kudsiyenin teessürüyledir ki bütün şu'bat-ı 'ulûm ve fûnûn ile iştigâl

(s.138) etmiş, az bir zaman zarfında bütün 'alem-i insaniyeti hayretler içinde bırakacak hârikalar göstermiş, bütün zerrat-ı kâinatın bir kanun-i tekâmülle tâbi' olduğunu bütün hayat-ı 'uzviyenin ahkâm-ı 'umûmiyye-i ıstıfadan nasib-dâr bulunduğunun bütün akvâm ve ümemden daha güzel anlamışlardır.

Ma'badı var

Fatih Dersi'âmlarından Erzurumlu

Ömer Nasuhi

Mezheb-i maddiyunu red ve ibtâl

Müellifi:

Mütercimi:

Cemaleddin Afganî

Hafız Hüseyin

Maddiyyun “dinsizlerin” âhenk-i medeniyete celb veya îkâ' eyledikleri mefsedetler ile efkâr ve telkinât-ı muzırralarının ta'ammüm ve intişarından neşet eden ve heyet-i ictimâiyenin temelini sarsan muzırrat ve vehâmetleri şimdiden sonra beyana şüru' edeceğiz:

Maddilerin, milel ve akvam içinde sûret-i zuhûr ve şekl-i tecellileri mütehâlif ve müte'addiddir. Bu sebebe binâen muhtelif isimler mâlikdirler. Kâh kendilerine hükemâ 'ünvanın verdikleri gibi ifrâd ve hevâdır. Kendilerini hakîm nâmıyla taklîb ederler ve kâh “dâfi-i'zulm ve râfi'-i cev'r” süsüyle simasiyle görünmek isterler.

Ahyânen, 'ârif-i esrâr, kâşif-i hakayik, vasıl-ı bevâtın kisvesiyle enzâr-ı 'umûmiyye önüne geçerler. Bir vakitler ezhan-ı hurâfattan tathire ve 'ukûlü ma'lûmât-ı hakikiyye ile tenvîre sa'y ve gayret davasıyla zuhûr ederlerdi. Bazen fukara muhibbi, zaifa eytâm ve mesâkinin hâdim-i menâfi' sûretlerine temessül eyledikleri gibi çok defalar vaktiyle yalandan peygamberlik da'vasında bulunanların başka bir şekilde da'va-yı nübüvveti cür'et ederler. Bu sahtekârlıkların hepsi denâetlerini, mefsedetlerini tervice tevessül maksadıyla yapılmaktadır. Maddiyyun, ne sûrette temessül ettilerse ve hangi millette zuhûr eylediler ise muhakkak o kavmin o milletin bina-yı ictimâ'îsine şiddetli bir sadme, ve menfa'at-i milliyyelerini kökünden söken

bir yıldırım, ve bünye-i mevcûdiyette nâ-kâbil emla büyük bir çatlak peydasına sebep oldular. Diri olan kalpleri zehirli sözleriyle öldürürler, ervâh-ı ma'sûmeye fikr-i fâsideleriyle zehr-i nefh ve telkih ederler. Kökleşmiş olan intizâm-ı ictimâ'îyi mesâ-i mülhidâneleriyle sarsarlar. Bu dinsizlerin hangi millete uğramış ise bünyân-ı marsûs medenisi dağılmış, serir-i şevketi sükût eylemiş ve nihâyet o cem'iyetin efrad ve mensûbunun teferrük ederek kıvâm-ı mevcudiyeti mahv olmuştur. Bunları ileride vekâyi' -i tarihiyye ile müdellelen isbât edeceğiz.

İnsan pek zâlim ve pek câhildir. Pek harîs yaratılmıştır. Bir zarara dûçâr olunca feryân ü figân eyler. Servet ve menfa'atine nâil olsa buhl ve imsak gösterir. İnsan o kadar hırs ile meftûrdur ki bazen beni nev'inin kanını bile içecek kadar şiddet gösterir. Mamafih insan mübeddi' -i kâinâtın eltâf-ı 'aliyyesinden mahrum değildir. Hâlık Te'âla hazretleri insanı halk ve ibda' eylediği vakit din-i hakkı da kendisine teklif ve tâ'lîm etti. İnşalar usûl-i diniyyeye temessük ederek babalardan oğullara karnen bade

(s.139) Karnin tevârüs eden bir takım hasâil-i celile ile dinin teessüratı sâyesinde mebcûl oldular. Tabiatleştiler, ne zaman o havâsil-i fâzılayı tebdil ederlerse vâris oldukları şemâil ve hasâilden bekayası 'ukûl-i insaniyyelerine envar-ı ma'rifet sayesinde tecelli ve inkişâf eder. Bu sûretle o hasâilin fevâidini takdir ve idrâk etmekle ahlâk-ı mezkûrede salâbet ve mekânnet göstererek mes'udiyete nâil ve esas-ı medeniyetleri pâyidâr olur. Ahlaklarının ta'tîl ve fenalıklara el uzatmak hususunda hasâil-i mezkûrenin te'siri mahv olmaz.

Kurûn-i vüstâ ahalisinden bazı kadîm milletlerin bir dereceye kadar devam ve bekalarının sebebi işte budur. Maddiyyun ve tabi'yyun "dinsizler" tâifesi hangi ümmette ne zaman zuhûr eylerse evvela usûl ve hasâil-i mebhûseyi kal' ve ifsâda sâ'y olurlar. Ennihaye tâife-i merkûmenin şu'le-i muvaffakiyeti parlayınca o ümmet ve milletin erkanı sükût ve ka'r-ı nâ-yâb 'adem ve izmihlâle hebût eyler. Bu gürûh leim-i ezmine-i mütেকaddimedede olduğu gibi elan eslâfının meslek-i izlâline sâliktir. "Dinin müfid olduğu 'akâid-i 'aliyye ve hasâil-i seniyye" din 'ukûl-i beşere üç haslet kazandırdı ki bunların her biri vücûd-i ümemin medâr-ı üstâdı, binâ-yı ictimâ'îyenin 'amedî, medeniyetin kuvvetli esasıdır. Bu hısâl ve 'akâidin her birinde gâye-i kemâle doğru yürümeye şâhika-i sa'âdete 'urûca akvâm ve mileli müşevvik-i sâikalar vardır.

İlm-i hâl dersleri

On dördüncüsü yokları var etmek hâlidir. “Allah”ımızda yokları var etmek hâli vardır. Bu hâl kendisinde bulunduğu için istediği yoku var ediyor. Göze görünen ve görünmeyen her ne varsa hepsi yok iken “Allah”ımız onları var etti. Dünyanın evvelinden beri neler var olduysa ve âhirine kadar neler olacaksa hepsi “Allah”ımızın bu hâline bağlıdır. Hangi yoka var ol diye emr buyurursa hemen var olur.

“Allah”ımızda bulunan yalnız yokları var etmek hâli değildir. Evvelce kendi emriyle var olanları sonradan yok etmek hali de vardır. Görüyoruz ki bir adam evvelce yok iken var oluyor sonra da var iken yok olup gidiyor. Bunları böyle yapan “Allah”ımızdır. Bunlar gibi canlı cansız neler varsa cümlesi yine onun emriyle meydana geliyor. “Allah”ımızdan başka hiçbir kimse bu işleri yapamaz. İnsanların yaptıkları da yine onun izniyle olur. Eğer “Allah”ımız izin vermeyecek olsa bir adam parmağını bile kıvıldatamaz. Yukarıdan beri hep kısa yollu olarak saydığım on dört hal burada tamam oldu. Şimdi “Allah”ımızda bulunmayan başka halleri yazacağım.

“Allah”ımızda el ile tutulacak, dünyada göz ile görülecek haller yoktur. Mesela taş, ağaç insan ve bunlara benzer neler varsa el ile

(s.140) tutuluyor, göz ile görülür. “Allah”ımızda böyle haller bulunmaz. Çünkü bunlar duracak bir yere muhtaç olanlarda bulunur. “Allah”ımızda ise bir yere muhtaç değildir. Sakın yerededir veyahut gökteredir zan etmeyelim. Buralarına kimsenin ‘aklı ermez. Biz yalnız yakışan hallerin kendisinde bulunduğuna ve yakışmayan hallerden de bulunmadığına inanacağız.

Yine “Allah”ımızda yemek, içmek, uyumak, erkeklik, dişilik, ana baba veyahud çoluk çocuk sahibi olmak halleri yoktur. Kim var derse dinden, îmandan çıkar. Daha yazacağım.

Hoca

Bursa Tedrisât-ı Cedîde-i ‘ilmiye kütübhânesi ta’lîmâtıdır

Birinci madde: “Bursa ıslâh-ı medâris meclisi” tarafından “Bursa Tedrisât-ı Cedîde-i ilmiye” kütübhânesi nâmıyla bir kütübhâne te’sîs olunmuştur.

İkinci madde: Şimdilik mahkeme medresesi dersanesi (kütübhâne) ve fetvahâne zîrindeki odada (mütâla’ahâne) itihâz olunup mu’âmelat ve vazâif-i lâzimesi tedrisât-ı cedide-i müdürü tarafından îfâ olunacaktır.

Üçüncü madde: Kütübhâne, 'umûma sabahtan akşama kadar her gün açıktır. Yalnız talebe-i 'ulûmun eyyam-ı tahsîliyede dersten ma'ada, hiçbir şeyle meşgul olmaları câiz olmadığından onlar, ancak ta'tîl günleri kütübhâneye yani medrese derûnundaki dersane kısmına gelebilirler.

Dördüncü madde: Kütübhânedeki mütâla'a ile meşgul kimse buldukça konuşmak memnu'dur.

Beşinci madde: Kütübhâneye âid "âsâr ve resâil" müdür tarafından mübâya'a olunacak ve her nüshası "ıslah-ı medâris meclisi" mührüyle tahtîm olunacaktır.

Altıncı madde: Kütübhâneye âid eserler, kütübhânedeki hıfz olunur. Ve iş bu âsâr, bera-yı mütâla'a kütübhâne ile mütâla'a hânenin birinden diğerine nakl olunabilir ise de bunlardan başka yere hiçbir sûretle çıkarılması câiz değildir.

Yedinci madde: Kütübhânenin vâridâtı erbâb-ı hamîyyetin teberru'atıyla ta'ahhüd edilen tekâsit-i şehriyeleridir.

Sekizinci madde: İ'ta olunan teberru'at ve ta'ahhüdât müdür tarafından kabz olup mukâbilinde makbûs verilerek defter-i mahsûsuna kayd edilir.

Dokuzuncu madde: Kütübhâneye âid nukûd yüz kuruşu tecâvüz edince müdür tarafından bankaya tevdi' olup yüz kuruştan dîn olursa müdür nezdinde hıfz olunur.

Onuncu madde: Meclisin kararına iktirân etmeksizin (kütübhâne) nâmına mübâyî'ât ve sarfîyyât-ı sâire icrâ edilemez. Yalnız i'âne veren zevât, münâsib gördükleri âsârı meclise teklif ederler.

On birinci madde: Mart Eylül ibtidâlarında olmak üzere senede iki defa meclis tarafından hesâbâta bakılarak defterler tasdik olunacaktır.

Fî 27 Ağustos sene 329

Tebdîl-i yevm

Evvelce gazetemizin mütemadiyen Cuma günleri çıkacağını yazdıksa da meşâgil-i sâiremiz, "Salı"dan başka günlerde gazete umûruyla iştigâle müsâid bulunmadığı bilahere anlaşılmiş olduğundan on dokuzuncu nüshadan i'tibâren Çarşamba günleri neşr edeceğimizi kârilerimize 'arz eyleriz.

İhtâr-ı mahsûs

Bilinmesi lâzım olan mesâil-i diniyyeden hangisine dâir îzâhât isteniliyorsa birer mektupla bildirmeleri kârilemize ihtâr olunur.

“Lübbü'l-Kırâe”

Fatih dersi'âmlarından 'Atıf Efendi'nin eseri olan 'Arapça kırâat kitabının dördüncü kısmı da neşr olunmuştur. Yeni usûlde yazılmış olan bu kitabı erbâb-ı meraka tavsiye ederiz.

Ricâ-yı mahsûs

Gazetemize makâle göndermek lütfunda bulunan zevât-ı fâzılanın gayetle muhtasar yazmaları ve âyât-ı celîle ile ehâdis-i nebeviyyenin lafızlarını yazmayarak yalnız tercümeleriyle iktifâ buyurmaları ehemmiyetle rica olunur.

Taşra kârilerimizden bir rica.

Ehl-i îmân ve erbâb-ı merakı gazetemizin intişârından haberdâr etmeniz rica olunur.

Ferâiz meseleleri

Gazetemizden feraiz meselelerinin tasvîr ve îzâhını isteyecekleri olursa ölen kimsenin erkek mi yoksa kadın mı ve kalanlar ölünün nesi olduğunu güzelce yazıp bildirsinler. Medresetü'l-Kuzât me'zunlarından Fazıl ve mütehasıs bir zât tarafından cevap verilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME SAYI 1

Bu fasılda yapılmış olan transkrip kendi içinde 7 alt bölümden meydana gelmektedir. Ayrıca (28-39) sayfa aralığında toplam 11 sayfadan oluşmaktadır. Bu sayfa aralığında 7 alt bölüme aşağıda ayrı ayrı değinilmiş ve ele alınmıştır. Bu bölümde sayı 1 analiz edilmiştir.

Derginin ilk sayısında İslam dinine düşman olan kesimlerin saldırıları hakkında bilgiler verilmektedir. Bu dine kin ve nefreti olan insanlara karşı derginin oluşturulması gerektiğinden bahsedilmektedir.

Derginin bu sayısı ilk olarak İslam düşmanı çevrelerden gelen saldırıların bertaraf edilmesini dile getirmektedir. Bazı gruplar tarafından İslam'a karşı oluşturulan nefret ve saldırı karşısında böyle bir derginin mücadelecisi ruhunun olduğunu söylemektedir.

Dergide yer alan haberlerin bununla sınırlı kalmayıp, İslam dini, ahlakı, hukuk ilkeleri, İslam sanatı ve ticareti gibi ilkelere de beslendiği söylenmektedir. Ayrıca medrese eğitimi olarak ilim tahsil etmenin ne kadar büyük bir öneme sahip olduğundan bahsetmektedir.

Dergi mi gazete mi tek bir şey olsun bölümünde dergiyi niçin gazeteye tercih ettiğinin sebebi anlatılmaktadır.

İslam Dini'nin beslendiği ilkelerin neler olduğu ve medrese eğitiminin gerekliliği hakkında bilgilere yer vermektedir.

Bu mesleğin alttan yeni bireylerin yetişmediği bu konularda yazılmış büyük kitapların olduğu fakat bu kitapların yeterince önem görmediğinden yakınılmaktadır.

Medreseye bağlı imtihan defterinde dört yüz öğrencinin kayıtlı olduğu fakat askeri alanda medreseler üzerinde denetimin olduğunu söylemektedir.

İslâm mektebi *Osmaniyye*'ye hayat veren en büyük müessesedir. Böyle bir sistemin geçmişin azizlerine uygun olduğu düşünülür. Ancak zaman, bu varsayımın kesinliğinin hiçbir değeri olmadığını göstermiştir.

Başka bir yazıda *Talebe-i 'ulûm'*dan bazı ustaların, yayınladıkları mektupta, 'ilmiyyenin eskisi gibi devlet adamları yetiştirememekte olduğunu ve bu cihetle memleketimizin cehalet içinde olduğunu beyan edildiği dile getirilmektedir.

Yazar yazısında, bu sözlerin öğretmenlik mesleğim için benim hatam olduğunu düşünerek bu konuda birkaç durum beyan etmektedir. Öncelikle mesleğin şimdiye kadar olduğu gibi insan yetiştiremediği doğrudur. Bu şekilde devam ederse ilerlemesi ve büyümesinin çok zor olduğunu açıklamaktadır. Bunun insanları cahilleştirdiğini söylemektedir. Aslında bir süredir dünyada alışılmamış insanların ortaya çıkmasının nedeninin bu olduğu ifade etmektedir.

Müfredat yönteminin uygunsuzluğu ile ilgili olarak, dipnot öğretim yöntemi dört beş yıl önce kaldırıldığını, ancak bugün öğretilen kitapların çoğu üç veya beş yüz yıl önce yazılmış kitaplar olduğu için bu önlem önemli bir fayda sağlamadağını dile getirmektedir. Bu kitaplar tartışmasız derlendikleri dönemin en önemli eserleridir. Ancak günümüzde kullanılmazlar ve ne tür bir öğretim olursa olsunlar, bu kitaplar okunduğu sürece çok fazla yararları olmayacağını, amaç bu kitapları okuyup yeni bir yöntem uygulamak ise, bu yöntemin eğitimi tekrar daha da kötüleştireceği izahını yapmaktadır.

Derginin ilk sayısı içerisinde bulunan “*Şu'unat-ı ilmiyye*” başlığı altında yazar şunları söylemektedir: *Geçen hafta cumartesi gününden bu yana yapılan medresetü'l-kuzat imtihanları bugün sona erecek. Sınav defterine kayıtlı öğrenci sayısı dört yüze karibdir. Sınav bir derece ve yazılıdır. Sınava girecek kişilerin özü sınavdan sonra yazılacaktır. İç sınıf sınavları Cemaziye'l-ahir ayının on beşinden sonra başlar.*

DEĞERLENDİRME SAYI 2

Bu kısımda yapılmış olan transkrip kendi içinde 5 alt bölümden ibarettir, ayrıca (40-53) sayfa aralığında toplam 13 sayfadan müteşekkildir. Bu sayfa aralığında 5 alt bölüme aşağıda bir bir değinilmiş ve vurgulanmıştır. Bu bölümde sayı 2 analiz edilmiştir.

İkinci sayıda bulunan *Lozan Mülakatı* bahsi altında İkdam Gazetesi'nin 5831 sayılı nüshasıyla çıkan Lozan Röportajını unutmadığını söylemektedir. Yapılan bu röportaj unutulacak bir durumda olmaması gerektiğini açıklıyor. Bir Amerikalı ile Lozan'da gerçekleşen bu röportajda, İslam Milleti'nin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu verem hastalığının, İslam dinine düşmanlığın artması düşmanlık ve yükselmesinden kaynaklandığının izahını yapmaktadır.

Yazının devamında yazar bir süredir İslam'ı yanlış yorumlayanların olduğundan fakat İslam'ın her türlü yanlışlıktan uzak olduğundan bahsetmektedir. Görülmektedir ki, her olay ve her yaratılanlar hakkında İslâm dini hükmünü vermektedir. İslam'ın güzelliği ile görülmeyen dünyevi bir emir yoktur. İnsanlığın saadeti için yeterli olan vizyon, inanç, amel ne olursa olsun, İslam'ın hükmü vardır. Yeter ki insanların aklında İslami bir amaç olsun.

Akabinde *İctihad-ı refikimize* ikinci sözlerim kısmında yazar şunları söylemektedir:

Medreselerde eskilerden beri kökleşmiş bir geleneğin varola geldiğini biz kıyasın [ma'lum veya medresenin] özlemin daha azalması, malzemenin çoğalması maneviyatı olduğuna inandığını açıklamaktadır. Önlem almak düşüncesiyle takdire şayan vurgusunu yapıyor. Bu iki ilke bir araya gelmedikçe, hiçbir insanın amacı gerçekleşmeyeceğini ifade etmektedir. Bu sebeple medrese *ehli la-yetazelzül* akidesine itaat ettiğinin beyanını yapmaktadır.

İlmihal dersleri bölümü altında anlatılanlar şu şekildedir:

Adına Allah denilen varlıkları yaratan bir yaratıcı var olduğundan bahsediyor. Dünyada var olan her şey yaratacı olmadan var olamayacağını o yaratıcı bizim Allah'ımız olduğunu ifadesine yer vermektedir. Yaratıcı olmadan var olup olmama sorusunu sorgulamak gerektiğini Allah'ın başka bir eşinin ve denginin olmadığını varlığının başı ve sonun olmadığını dile getiriyor. Varlık ondan asla

ayrılmaz. Her insan Onun varlığına ve birliğine inanması gerektiğini inanmayanlar kafir olacağını açıklıyor. Cehaletinden vazgeçmeden ölürlerse, kıyamet gününde cehenneme gideceğini belirtmektedir.

DEĞERLENDİRME SAYI 3

Bu fasılda yapılmış olan transkrip kendi içinde 5 alt bölümden ortaya çıkmaktadır, ayrıca (53-67) sayfa aralığında toplam 14 sayfadan mevcuttur. bu sayfa aralığında 5 alt bölüme aşağıda tek tek değinilmiş ve analiz edilmiştir. Bu bölümde sayı 3 analiz edilmiştir.

Kur'an'ın indirilmesinden bu yana İslam'ın anlatılması ve yaşanması gerektiği söylenmektedir. Ve daha sonra tüm İslam düşünürlerine seslenerek artık büyüme zamanının geldiğinden, İslam dünyasının genişlemesi gerektiğinden bahsedilmektedir.

Def-i Zünun kısmında yazar şunları anlatmaktadır:

Gözünü açan sadece kusurlarını görür, ağzını açan sadece bunalımını söyler. Rabbimiz'e bunu ne olduğunu ve ne işe yaradığını İslam düşünürleri, reform ehlinin, artık büyümenin ve ilerlemenin zamanın geldiğinin inziva çekilmenin vaktini sonlandırılması gerektiğini dile getirir. Bu medreselere servis yapılmasını açıklayarak dosta ve sevgiliye teşekkür etmenin gerekliliğini anlatır. İslam dininin ve İslam dünyasının sizden gelişmeyi ve ilerlemeyi beklediğini ifade eder.

Tüm evreni yöneten ve düzenleyen güç, bilginin gücüdür. Dünyada hiçbir gücün karşı koyamayacağı bir güç varsa o da ilmin gücüdür. Buna karşılık medreseleri hafife alarak onları karalamanın ne kötü bir iman meselesi olduğundan bahsedilmektedir. Bunun yanında mevcut durumdaki medreselerin tüm ihtiyaçları karşılayacak mükemmellikte olmadığından ve yüzyıllar boyunca yıkımlardan en çok zarar gören müessesenin medreseler olduğundan dert yakınılmaktadır. Aynı zamanda medreselerin canlandığını ve geliştiğini görmek onlar için en büyük sevinç kaynağı olacağından ve bu medreselerin zaman içerisinde birçok dahi, erdemli insan, doktor, şair ve edebi şahsiyet yetiştirmesinden gururla izah edilmektedir. İlim tahsil kurumların insanlar için büyük bir öneme sahip olmasından fakat bu tür kurumlara yeterli önemin verilmemesinden dolayı üzülmemektedir.

İslami fetihlerin artması ve ilerlemesi ile birçok Arap olmayan milletlerin İslam'ı kabul etmesi nedeniyle Arap dilinin tanımı yapılmaya çalışılmış ve bu konuda birçok kitap yazıldığını anlatmaktadır. Bu süre zarfında bu memleketlerin insanları, Arap dilini doğal olarak öğrendiğini ifade etmektedir.

Ve bu bölümde son olarak Allah'ın varlığına, birliğine inanan insanların üç türlü olduğundan bahsetmektedir. Bunların birincisi, yalnızca dili ile inanıyorum diyen insandır. İkincisi yalnızca kalbi ile inanan insandır. Üçüncüsü ise hem dili ile söyleyen hem de kalbi ile inanan kimsedir. Yalnızca dili ile inandığını söyleyip te kalbi ile inanmayan kimsenin müslüman olamaz. Kalbi ile inanıp ta dili ile bunu söylemeyen kimsenin Müslüman olduğunu biz bilmekte Allah onu Müslüman olarak kabul eder. Hem dili ile söyleyen hem de kalbi ile inanan kimse hem Allah'a göre hem de bize göre Müslümandır. Özü ve sözü bir olan Müslümanlar hem dünya hem de ahiret hayatında saadet ve mutluluğa kavuşacağı anlatılmaktadır.

DEĞERLENDİRME SAYI 4

Bu bölümde yapılmış olan transkrip kendi içinde 8 alt bölümden meydana gelmektedir. Ayrıca (68-83) sayfa aralığında toplam 15 sayfadan meydana gelmektedir, bu sayı bölümlerine aşağıda birer birer değinilmiş ve irdelenmiştir. Bu bölümde sayı 4 analiz edilmiştir.

Bu sayıda Osmanlı Devleti'nde medreselerin yerini alacak ve görevlerini başarıyla ifa edecek bir rehber, gelişme, ilerleme ve motivasyon olacak, müslümanların başarılarının artması için ilim ve fen dairesi kurulacağından bahsedilmektedir.

İnsanların *Kur'an-ı nâtikü'l-hak'ın* ifadesinden ne kadar habersiz olursa, zulmün o kadar büyük olacağından ve insanların İslam vazifelerini hakkıyla yerine getirmesi konusunda daha ehemmiyetli olması gerektiğini zikretmektedir.

Devamında sözlerden anlaşılıyor ki imanı sağlam olmak için Allah'ın birliğine varlığına hem kalbî ile inanması hem de dili ile inanıyorum söylemesi gerekir. Aralarındaki farkı güzelce öğrenmeli ve kavraması gerektiğinden ve Allah'ı çokça zikretmenin çok fazla sevap olduğuna yer verilmektedir.

Ayrıca bahsedilen bir diğer hususta şöyledir. Bir kişi hem diliyle Müslüman olduğunu söylüyor hem de kalbiyle inanıyorken, gayri müslim biri onu تنها bir yerde sıkıştırıp ona dininden dönmesi gerektiğini eğer dönmezse onu öldüreceğini söylerse Müslüman olan kimsenin bu aşamada yapması gereken iki seçenek olur. Birincisi ya kalbini hiç bozmayarak gayri müslim kişiye ben gayri müslim oluyorum diyerek onu kandırır ve canını kurtarır ya da ona dininden alsa dönmeyeceğini söyler ve şehit olur. Bu yolların ikisi de İslam hukunda yeri vardır. Her iki yol da doğrudur.

Devamında gazetelerin Anadolu'ya gönderildiği ve kötü muamele görülüp yakıldıkları ifade etmektedir. Daha sonra bazı kimselerin onları itibarsızlaştırmaya çalıştıklarını ve bunun karşılığında haklarını savunmalarını, adaletlerini terk etmemelerini, ilim çalışmalarını geliştirmelerini ve İslam halkını doğru bir şekilde uyarmanın en başta vazifeleri olduğu konusunda onları uyardığını gördüğünü söylemektedir.

Son olarak kendilerine bir grup tarafından gariban sıfatının verildiğini ve onların tarafından cehaletle suçlandıklarından bahsetmektedir ve açıklamaktadır.

Yazar, *zâde-i rüyanı ve şirâre-i melâlini* dikkatle okuduğunu anlatmaktadır. Bu ruh haline karşı çıkan ve dile uymayan *ta'birât-ı şeni'â ve tefevvihat-ı galîza* ile bizi aşığılamaktan başka bir adres bulamadım. Ağzını bilinçsizce işlenmiş fabrika malından bir şeye benzetememektedir. Kaleminizin izleri ırmak veya deniz kenarında önceden çizilmiş kaz ayağı çizgilerinden biraz da olsa farklı görmediğini söylemektedir.

DEĞERLENDİRME SAYI 5

Sayı 5'te yapılmış olan transkrip kendi içinde 7 alt bölümden yapılanmaktadır. Ayrıca (84-96) sayfa aralığında toplam 12 sayfadan teşekküldür. bu sayfa aralığındaki bölümlere aşağıda teker teker değinilmiş ve gözden geçirilmiştir. Bu bölümde sayı 5 analiz edilmiştir.

İnsanın fitratı *zenbil-i makfulunu* açmak ve ilk ürünlerin derinliğini anlamak için bir anahtar ile gözden geçirmemiz yoksa, bazı kimselerde ve imaretlerde, kible caydırılır. Ahlak elbisesi, bu mutluluk kiblesine doğal olarak ilgi duymadığına ve büyümediğine kimse memnun değil, herkesin uzmanlığı onun için bir tecrübe makinesidir, onunla çalışabilir sözlerini dile getirmektedir. Bu sayının *İsa-yı Fikir Feyz-i ilimdir* kısmı hakkında açıklama yapmaktadır.

Nisvan-ı İslamiyye'de tesettür bölümünde Allah'ın kadınlara karşı koyduğu tesettür emrinden açıklamaktadır. Allah her kadına tesettür emrini farz kılmıştır. Bu emre karşı gelen kadınların büyük günaha girdiğinden bahsetmektedir. Devamında alemlerin Rabbi ve yaratıcısı olan yüce Allah, hiç kimseyi sınırsız hürriyete izin verecek şekilde millet yaratmadı. Herkesin özgürlüğü bir dizi ve İslam hukuku hükümlerine bağlıdır. Bu konunun dışına çıkmanın ne kadar büyük olduğunu söylemeye gerek yok, çünkü yaratılışın hikmeti ve kanunun tabiatı ile oynamak ve ona karşı çıkmak, insanı uçuruma sürükler. Ancak bu eleştiri, bazı kimselerin, kadınları köleleştirmemek ve hayattan tam anlamıyla zevk alamamalarını sağlamak gibi iddialarına karşılık, tam tersi onların iffetlerini ve namuslarını koruma hükmüne tabidir sözleri söylenmektedir.

İlm-i hal dersleri başlığı altında anlatılanlar şöyle: Peygamber efendimiz (s.a.v) zamanında Allah'ın şirk koşan müşrikler, “Ammar” adında ve doğru yolda olan bir adamı تنها bir yerde yakaladılar. Ona zorla Peygamber Efendimiz 'in hakkında küfür söylediler, bir taraftan da kendilerinin uydurma tanrıları olan putları methettirdiler. O da hiç kalbini bozmadan sadece dili ile dediklerini yaparak ellerinden kurtulduktan sonra Peygamber Efendimiz 'in (s.a.v) yanına gelince başından geçen olayı anlatarak Peygamber'imizin bu konudaki merak etme bu yaşananlardan ötürü senin dinine, imanına zarar gelmez, istisnai durumlar ortaya çıkınca câiz olmayan böyle bazı durumlar, caiz olacağını bilgisini öğrendiğini anlatmaktadır.

DEĞERLENDİRME SAYI 6

Bu kısımda yapılmış olan transkrip kendi içinde 7 alt bölümden oluşmaktadır. Ayrıca (96-110) sayfa aralığında toplam 14 sayfadan ileri gelmektedir. Bu sayfa aralığında alt bölümlere aşağıda değinilmiş ve vurgulanmıştır. Bu bölümde sayı 6 analiz edilmiştir.

Bu sayının *Hutbe-i İkaz* kısmında, Müslümanların artık uyanması ve düşmanlarının onlara yaptıkları zulümleri, kötülükleri ve haddi aşmalarını artık seyretmeyip onlara karşı İslam'ı savunmaları gerektiğini anlatan bir seslenişe yer vermektedir. Bu bölümün devamında artık Müslümanların bu denli fazla saldırıya uğramasını görememekte ve müslümanların buna karşılık aklını başına toplayıp İslam'ı en iyi şekilde savunması gerektiği anlatılmaktadır. İslamiyet'in gidişatının ne denli kötü olduğunu daha iyi anlatmak adına yazar Müslümanlara şöyle sesleniyor:

Ey inananlar! Fas'ın İslam devletine ne oldu? İran'a ne oldu? Mescitler kiliseye çevrildi. Ve tüm bu olaylardan bizler sorumluyuz. Kendi benliğimizle mücadele edemedik ve nefsimize yenik düştük. Tüm bunlar yaşanırken İslam dünyasının durumunu hiç düşünmedik.

Alem-i İslâm'la Vaziyet-i Müttekâbilemiz bölümünde yazar, İslamın büyüklüğünün, aydınlığının dünyaya hükmettiği dönemi ele alıyor ve bununla ilgili olarak ilme layık olduğunu söylüyor. Dönemin hakimi olan İslam devletinde her zaman ahlaki, erdemli ve ilmi bir hüneri kendilerine ilke edindiklerinden ve ancak bu şekilde aydınlığı oluşturan İslam medeniyet dönemini meydana getirdiklerinden bahsetmektedir. Bu bölümde son olarak ahlakın zaman içerisinde bozulmasından ve o dönemde hüküm süren İslam devletinde İslam kültürünü zulme uğratanlar İslam'ın cahilliğe meyilli olduğunu savunarak onu kötüledikleri ifade edilmektedir.

Bundan sonra her sayıda olduğu gibi yazar bu sayıda da ilmihal dersleri başlığına yer vererek kısa ilmihal bilgilerinden bizlere beyan ederek dile getirmektedir:

“İmân”ın kelime manası “inanmak” anlamına gelir. İnanmak iki türlü olur. Birincisi “*iman-i icmâlî*”dir ki Türkçe anlamı kısa yollu inanmak. İkincisi ise, “*iman-ı tafsilî*”dir ki Türkçe manası uzun yollu inanmak anlamına gelmektedir. Kısa yollu inanmak şu şekilde olur. Bir insan Allah'ın her türlü sıfatını bilir. Ona yakışan

her şeyin Onda olduğunu, yakışmayanın da Onda bulunmadığına inanıyorum
söylerse kısa yollu iman etmiş olur. Diğer taraftan insan Allah'ın tüm ona yakışan ve
yakışmayan sıfatlarını ayrı ayrı öğrenip iman ederse o insan uzun yollu iman etmiş
olur.

Bu bilgiyi verdikten sonra kısa yollu iman ile uzun yollu iman etmiş iki
insan arasındaki farkı şöyle anlatıyor:

Kısa yollu iman sahiplerinin imanları zayıftır. Sonrası için imanına çok
güvenilemez. Çünkü ya şeytan olsun ya da iki ayaklı şeytan insanlar olsun bu insanı
rahatlıkla gaflete düşürebilir. Sonrasında uzun yollu iman eden kişiyi şöyle
anlatmakta:

Uzun yollu iman sahiplerinin imanları kuvvetli olduğu için bu tür
kötülüklerinin onu imanından geri çevirmesi çok çok zordur. Bu tarz insanların
Allah'a çok sıkı bir şekilde bağlı olduğu ve bu bağın kopmasının çok zor olduğundan
bahsedilmektedir.

DEĞERLENDİRME SAYI 7

Bu bölümde yapılmış olan transkrip kendi içinde 7 alt bölümü içine almaktadır. Ayrıca (110-125) sayfa aralığında toplam 15 sayfayı kapsamaktadır. Bu sayfa aralığında alt bölümlere ayrı ayrı ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu bölümde sayı 7 analiz edilmiştir.

Yedinci sayıda ilk olarak “*İctihad Gazetesinin Reformculuğu*” adlı başlığı görmekteyiz. Bu bölümde yazar İctihad Gazetesi hakkındaki görüşlerini bizlere aktarmaktadır.

İctihad gazetesinin içeriğine bakarak neyi amaçladıklarını belirlemeye kararlı olduklarını, o döneme kadar gördükleri İctihad nüshalarının hiçbir amaca hizmet etmediğini savunuyor. Akabinde İctihad gazetesinin yayınlarının insanların dini ve ahlakıyla oynamak amaçlı ortaya konduğunu söylemektedir. İctihad’ın İslam yolunda olmadığından ve İslamı bilmediğinden bahsediliyor ve Luther ile Volter’in dinlerini savunurken aynı zamanda da dinlerini çok iyi bildiklerinden bahsederek dinini savunan birinin savunduğu dini çok iyi bilmesi gerektiğini bizlere anlatılmaktadır.

Sonrasında karşımıza “*Kadın Sesi Hakkında İzahat*” adlı başlık çıkıyor. Bu bölümü irdelediğimizde ilk olarak yazar bu mektupta kadın sesi ile ilgili açıklama yapmak istediğinden bahsederek bizi bilgilendirmektedir. Bir kadının zaruri durumlar dışında keyfi bir şekilde sesini başka bir erkeğe duyurmasının kesinlikle yasak olduğundan bahsedilmektedir. Bu bahisten sonra *Re’sul-hikmeti mehafetullah* isimli şiire yer verildiği görülmektedir.

Bu sayının ilmihal dersinde Allah’ın on dört halinden biri olan varlık halinden izah ediyor. İlerisinde Allah’ın var olduğunu dünyadaki yoktan var olan her şeye bakarak anladığımızı ve tüm bunlara bakarak bu varlıkların bir yaratıcısının olması gerektiğini bize söylenmektedir.

İkincisi Allah’ın varlığının öncesinin yani başlangıcı olmamasıdır. Bu konuyu yazar şöyle açıklıyor: Eğer varlığının evveli olsaydı kendisininde yok iken var olması gerekirdi. Evvelde yok olan bir şeyin kendi kendine var olamayacağı da açıkça anlatılmaktadır.

Üçüncüsü varlığının ahiri yani sonunun olmamasıdır. Bu konuda ise yazar; Allah'ın varlığının bir sonu olmayacağından, varlığının muhakkak gerekli olduğu ve gerekli olan bir şeyin yok olmayacağından bahsetmektedir. Tüm bunların sonunda ilmihal kısmında, Allah'ın varlığının bir başı ve sonu olmadığı, Onun daima var olduğu ve daima var olacağı bizlere ifade edilmektedir.

DEĞERLENDİRME SAYI 8

Bu fasılda yapılmış olan transkrip kendi içinde 5 alt bölümden oluşmaktadır. Ayrıca (125-139) sayfa aralığında toplam 14 sayfadan mevcuttur. Bu sayfa aralığında alt bölümlere bir bir değinilmiştir ve irdelemesi yapılmıştır. Bu bölümde sayı 8 analiz edilmiştir.

Bu sayıda ilk olarak karşımıza “*Evkaf Nâzırı Hayri Bey Efendi’ye teşekkürâtımız*” adlı bölüm çıkmaktadır. *Ebnâ-yı ademi âsâr-ı nâfi’adan müstefid kılmak hikmet-i lâzîmü’l-hürmetine mebni* islam dininde insanoğlunun güzel şeyler yapması gerekliliğini buyurmaktadır. Bunun tesisi için islam vakıfları inşa edilmiştir. Her vakfi meydana getiren şubelerin olduğunu aktarmaktadır.

İlerisinde “*İbn-i Müreyym- İbn-i Mülcem*” başlığı altında, hain kimselerin içerisinde öyle insanlar vardır ki, hile ve aldatmak konusundaki yetenekleri şeytanı bile gölgede bıraktığı anlatılmaktadır. Yazının ilerisinde Hakkı Bey adında hafızların danıştığı bir dolandırıcıdan bahsedilmektedir ve bu kimsenin İslam perdesi altında İslam’ı savunuyormuş gibi yaparak aslında insanları sapıtmaya teşvik ettiğini anlatmaktadır.

Her sayıda olduğu gibi bu sayının ilmihal dersleri bölümünde anlatılanlar:

Bizi yaratan Allah gördüğümüz bildiğimiz veya göremediğimiz hiçbir şeye benzemez. Eğer benzeseydi onlar gibi varlığının bir başlangıcı ve sonu olurdu. Allah var olmak için hiçbir şeye muhtaç değildir. Allah birdir. Ortağı yoktur. Eğer tek biri ilah olması yerine iki tane ilah olsaydı kâinat büyük bir karmaşa içerisine girer ve dünyamız çoktan felakete sürükleneceği söylenmektedir.

Akabinde yazar, cehaletin ülkedeki insanları egemenliği altına aldığından, onları perişan bir hale sürüklediğinden ve cehaleti önlemek adına birlik olmanın öneminden ve gerekliliğinden bahsetmektedir.

DEĞERLENDİRME SAYI 9

Bu kısımda yapılmış olan transkrip kendi içinde 7 alt bölümden müteşekküldür. Ayrıca (140-154) sayfa aralığında toplam 14 sayfadan meydana gelmektedir. Bu sayfa aralığında bölümlere tek tek değinilmiş ve ele alınmıştır. Bu bölümde sayı 9 analiz edilmiştir.

Din başlığını ele aldığımızda, hükümetlerin ve unutulmaya yüz tutmuş milletlerin sessizliğinin, cehaletten ziyade halkın ahlaki değerleri olduğu tarihin tanıklıklarıyla kanıtlanmış olduğunu ifade etmektedir.

İslâmiyette *sa'y ve 'amel* bölümünde yazar, İslam'ın yükselmesiyle insanların rehavete kapılıp dini sadece namaz oruç ve zekât olarak gördüklerini bize aktarmaktadır. Devamında bir dönemler Avrupa'nın İslam ülkeleri yanında çok az gelişmişliğe sahip olduğunu anlatmaktadır.

Sonrasında karşımıza “*İzâhü'l-meram -İlzâmü'l-'avâm*” başlığı çıkmaktadır. Burada yazar önceki nüshalarından nüshalarımızdan birinde “*İsa-yi fikr-i feyz ilimdir*” başlığıyla bir yazı yazdığından ve buna ek olarak bu yazıyı yazdığından bahsetmektedir. O yazıda İslam'a düşman olanlar hakkında söylemler vardı ve onların tekrardan İslam'a nasıl karşı olduklarından ve İslam'ı ne olursa olsun asla benimsemek istemediklerini söylemektedir.

Sonrasında karşımıza ilmihal dersleri kısmını gömekteyiz. Bu sayının ilmihal dersinde Allah'ın yedinci sıfatı bilmek halini açıklamaktadır:

Allah geçmişte, şu anda ve gelecekte ne olmuş olan varsa ne olacaksa her şeyi bilir. Bir insanın kalbinden geçen en ufak ne varsa hepsini bilir. Allah'ın her şeyi muhakkak bildiğini, tüm bu kâinatı en ufak bir düzensizliğe mahal vermeyecek şekilde yaratmış olmasından anlıyoruz. Eğer Allah bilen olmasaydı kâinatı bu kadar kusursuz yaratamazdı. Buradan anlaşılıyor ki bilgi çok önemli bir kavramdır. Bilgisi olmayan kimse hem Allah'ını hem peygamberini bilmeyeceğini anlatmaktadır.

İlmihal dersinden sonra bu sayının son kısmın olan “Mektepliler nazarında medreseliler” bölümüne geliyoruz. Yazar bu bölümde, okulların ve medreselerin kafasında hep var olan rekabet fikrinin son zamanlarda farklı bir şekil ve farklı bir nitelik kazanmış olmasından bahsetmektedir. Bazı kimselere göre medreselerde eğitim görenlerin Türkçeyi iyi okuyup yazmadığını ve Türkçe dilinden haberleri

olmadığı yönünde söylemlere yer vermektedir. Buna karşılık yazar, medreselerin bugüne kadar pek çok dahi yetiştirdiğini ve bir tarafın kötülenmek yerine her iki tarafta birbirlerinin iyi olduğu alanlarda birbirlerine yardımcı olmaları gerektiğini savunmaktadır.

DEĞERLENDİRME SAYI 10

Bu bölümde yapılmış olan transkrip kendi içinde 6 alt bölümden yapılanmaktadır. Ayrıca (154-164) sayfa aralığında toplam 10 sayfadan oluşmaktadır. Bu sayfa aralığında alt bölümlere birer birer değinilmiş ve gözden geçirilmiştir. Bu bölümde sayı 10 analiz edilmiştir.

Bu sayının ilk bölümü olan “Bursa’da cem’iyyet-i ‘ilmiyye” başlığı altında, Bursa şehrinde ilim cemiyeti kurumu meydana geldiğinden ve sadece Bursa’da değil ülkenin her yerinde bir cemiyeti ilmiyye cemaatinin olmasını amaçladıklarından bahsedilmektedir.

Onuncu sayının devamında “*Kılınçzâde Hakkı Bey’e*” adlı başlığı görmekteyiz. Burada dostlarına bazı tavsiyelerde bulunur. “Azadamard” gazetesine göndermiş olduğu yazı hakkında bilgileri paylaşmaktadır.

Daha sonra “Hâtır-ı nüvvâ kâri’lerimize mahcûbâne bir mukâbele” başlığı altında yazar önemli kişilerden mektuplar aldıklarını ve buna karşılık bu takdir ve lütufların altında ezildiklerini mütevazılıkla anlatmaktadır. Akabinde İslam için her türlü yardımı yapacaklarına söz vermektedir.

Bu sayının ilmihal dersleri bölümünde Allah’ın “yaratmak” hali anlatılıyor.

Yüce Allah her şeyi dilediği gibi yaratır dilediği gibi yok eder. Hiçbir şey Allah’a karşı gelemez. O isterse kainattaki her şeyi yok edebilir. İsterse de istediği her şeyi var edebilir. Tüm bunları dünyaya bakarak rahatlıkla anlayabiliyoruz. Eğer dilediği yaratma gücü olmasaydı hepsi birbirinden farklı milyarlarca insan yaratamazdı. Eğer kim Allah her şeyi yaratamaz söylerse o kimse dinden çıkar ve sonu büyük bir azap olacağı bilgisini vermektedir.

Lütf-i İlahi başlığı altında, Balkan devletlerinin geçmişte birbirlerine karşı olan ittifaklarını tanımayıp birbirleriyle savaşmalarından bahsedilmektedir. Bu devletlerin mazlumlara karşı çektirdikleri acıların karşılıksız kalmayacağı Allah’ın her şeye bir karşılık vereceği anlatılmaktadır.

Bu sayının son kısmı olan “*Medreselerin ıslahı için ne yapılmalıdır?*” başlığını incelediğimizde karşımıza Meşrutiyetten o güne dek medreseler için bir sürü söz söylendiğinden ve onların kötülenmek istenildiğinden zikretmektedir.

DEĞERLENDİRME SAYI 11

Bu sayıda yapılmış olan transkrip kendi içinde 7 alt bölümden ibarettir. Ayrıca (164-176) sayfa aralığında toplam 12 sayfayı kapsamaktadır. Bu sayfa aralığındaki alt bölümlere aşağıda değinilmiş ve ele alınmıştır. Bu bölümde sayı 11 analiz edilmiştir.

On birinci sayının ilk kısmı olan “*Kusur İslam’da değil Müslümanlarda ve Hükûmât-ı gayr-ı munsifededir*” başlığı altında İslam’ın kusursuz olduğu, hiçbir eksikliğe ve hataya mahal vermediği eğer Müslüman toplumlarda bir kusur veya bir yanlışlık görülmüşse bu yanlışın sahibinin o kişiye ait olduğu, İslam’a hiçbir şekilde mal edilmemesi gerektiği anlatılmaktadır.

On birinci sayıyı incelemeye devam ederken bir sonraki başlığın “*Hissiyât-ı diniyye*” olduğunu görmekteyiz. Burada yazar, geçmişten beri her insanın içerisinde bir din duygusu olduğundan bahsetmektedir. Yani tarih boyunca insanlar kendi içlerinde bir şeylere inanmak ihtiyacı içerisinde olduğunu ve bu yüzden din duygusunun insanlarda geliştiğini aktarmaktadır.

Bir sonraki başlık olan “*Mezheb-i maddiyûni red ve ibtâl*” incelediğimizde bir grubun evrenin yaratılışını sadece bir tesadüfe bağladığından ve buna karşılık Allah’ın gücünü küçümsediklerini görmekteyiz. Devamında yazar bize Demokritos’ hakkında açıklama yapmaktadır. Demokritos, bu inanışın en baştaki temsilcilerinden olduğunu söylemektedir.

Sıra her bölümde olduğu gibi ilmihal dersleri kısmını incelemeye geliyor. On birinci sayının ilmihal konusu Allah’ın “dilemek” özelliğidir. Allah’ın bir işi yapıp yapmamayı dilemek hâli vardır. Eskiden yok olan bir şeyi var etmek isterse, dilerse yaratır, dilemezse yaratmaz. Ne yaparsa kendi isteğiyle yapar. Kimse ona iş buyuramaz.

Allah’ın bu halini anlamak için yine tüm sayılarda anlatıldığı gibi yaşadığımız dünyadan örnekler verilerek anlatılmaktadır. Dünyada baktığımız ve gördüğümüz her şey kendiliğinden tesadüfi bir şekilde meydana gelmemiş bir yaratıcının yaratmayı dilemesiyle yaratılmıştır. Buradan anlaşılıyor ki Allah istediği an istediği şeyi dilediği gibi yaratabilecek kudrettedir.

DEĞERLENDİRME SAYI 12

Bu kısımda yapılmış olan transkrip kendi içinde 6 alt bölümden ortaya gelmektedir. Ayrıca (176-187) sayfa aralığında toplam 11 sayfadan hasıldır. Bu sayfa aralığında alt bölümlere ayrı ayrı değinilmiş ve irdelenmiştir. Bu bölümde sayı 12 analiz edilmiştir.

On ikinci sayıyı ele aldığımızda ilk olarak karşımıza “*Oruç Meselesi*” başlığı çıkmaktadır. Bu kısımda İslam dinini beş temel üzerine kurulduğundan ve bunların Allah ve peygamberlerine inanmak, namaz kılmak, zekat vermek, hacca gitmek, oruç tutmak olduğu anlatılmaktadır.

Bu sayı yazıldığında Ramazan ayında oldukları için dinin beş temel şartından biri olan “oruç” şartı hakkında bilgi vermektedir. Oruç tutması gereken kişilerin ne tür özelliklere sahip olması gerektiği ve üzerine oruç farz olupta yine de bu vazifesini yerine getirmeyenlerin durumunun ne olacağını aktarmaktadır.

Sonraki kısım olan “*Meva'iz*” başlığı altında yazılanları incelediğimizde sıradan insanların akidesini pekiştirmek ve onları gafletten uyandırmak için, uygun zamanlarda ve uygun mekanlarda uygun kişiler tarafından onlara vaaz verilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Sonrasında Anadolu içerisinde birçok yerde vaaz sisteminin düzgün olmadığından ve vaaz verecek kişinin vaaz verdiği toplumu çok iyi bilmesi gerektiğinden zikretmektedir. Vaizlerin nerelerde ne şekilde vaiz verecekleri düzenli bir sisteme oturtulması ve bu sisteme göre hareket edilmesi gerektiği anlatılmaktadır.

Akabinde “*Medrese itikatları*” adlı kısım karşımıza çıkıyor. Bu kısmı incelediğimizde medreselere karşı çıkanların ve medreseleri kötüleyenlerin anlatıldığı görülmektedir. Bu gibi insanlara karşı ilim merkezlerinin ve dinin son derece özverili bir şekilde savunulması gerektiğini dile getirmektedir. Özellikle de dinine gerekli hassasiyeti göstermeyen insanlar için çok daha fazla dikkat edilmesi gerektiği hususunu aktararak dile getirmektedir. Çünkü bu kimseler en ufak bir kışkırtmada ve kandırılmada dinlerinden dönebileceği söylemektedir.

Ve bu sayının ilmihal dersleri adlı kısmını görmekteyiz. Bu bölümde Allah'ın daima sağ bulunma hali anlatılmaktadır. Kainatta ne kadar canlı varlık var

ise hepsinin bir sonu olduğu lakin Allah'ın ne bir sonu ne de bir başlangıcı olmadığı anlatılmaktadır.

DEĞERLENDİRME SAYI 13

Bu bölümde yapılmış olan transkrip kendi içinde 7 alt bölümden meydana olmaktadır. Ayrıca (187-199) sayfa aralığında toplam 11 sayfadan oluşmaktadır. Bu sayfa aralığında alt bölümlere teker teker değinilmiş ve gözden geçirilmiştir. Bu bölümde sayı 13 analiz edilmiştir.

On üçüncü bölümde ilk olarak “*İkaz*” başlığı bizleri karşılamaktadır. Bu kısımda her toplumun bilinçlendirilmesi için o toplumdaki şairlerin, yazarların, vaizlerin ve entelektüel kesimin halka önderlik etmesi gerektiği savunulmaktadır. Sonrasında toplum olarak insanların bilinçlendirilmesi konusunda yetersiz kaldıklarını ve uyanma vaktinin gelip geçtiği dile getirmektedir. Toplumun doğru yolu bulabilmesi gerektiği konusunda onlara kısa bir ikaz niteliğinde olan bu kısım insanlara dikkatli olmaları ve kendi dinleri ve örflerinin koruyup savunmaları konusunda öğüt vermektedir.

Bir sonraki kısım olan “*Lutherlik yapmak istiyorlar!*” başlığı altında anlatılanları incelediğimizde Almanya’da Luther, Fransa’da Kalven ve arkadaşları devrimci bir mezhebin ortaya çıkması için çalıştıklarından ve nasıl başarılı olduklarından bahsedilmektedir. Ayrıca örnek verilen bu insanların böyle bir girişime başvurmalarının sebebinin Katolik kilisesinin insanlar üzerinde baskıcı bir tutum sergilemesi olduğu da vurgulanmaktadır. Devamında bundan yola çıkarak İslam dini üzerine devrimler yapılmak istemesinden ve İslam’ın tüm insanları kucaklamasına karşı çıkıp onu yanlış tanıtarak bazı kimselerin İslam’a darbe vurup devrim yaparak etkisini kaldırmak istediklerini açıklamaktadır.

Mezheb-i maddiyunu red ve ibtâl kısmında yazar Darwin’den bahsetmekte ve Darwin’in yazdığı bir kitabının içeriğini ele almaktadır. Bu kitapta Darwin insanların maymundan geldiğini söylemekte ve yazar buna karşılık Darwin’in bu düşüncelerinin akla ve mantığa uymadığını savunmaktadır.

Yazar on üçüncü sayıda son olarak “*Tenkîd-i şahsî*” kısmına yer vermektedir. Bu bölümde söylenmek istenen, anlatılanların kişisel düşüncelere göre şekillenmiş eleştiriler olmadığı asıl eleştirinin dine söylenen sözler olduğu anlatılmaktadır.

DEĞERLENDİRME SAYI 14

Bu fasılda yapılmış olan transkrip kendi içinde 6 alt bölümden yapılanmaktadır. Ayrıca (199-210) sayfa aralığında toplam 11 sayfadan ibarettir. Bu sayfa aralığında alt bölümler gözden geçirilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu bölümde sayı 14 analiz edilmiştir.

On dördüncü sayının ilk kısmı olan “Farîza-i savm” bölümünde Allah’ın Müslümanlara emrettiği oruç emrinden ve bu emrin ne kadar faziletli bir emir olduğundan bahsedilmektedir. Sonrasında oruç tutmanın Müslümanlar için ne kadar gerekli olduğu ve dinin en önemli vazifelerinden olduğunu söylemektedir.

Akabinde “*Yunus Hoca ile Mülâkât*” kısmını görmekteyiz. Bu kısımda o dönemde Yunus Hoca diye bir din adamı hakkında söylenen bazı kötü sözler üzerine yazarın bu durumu araştırması için Yunus Hoca ile görüşmesi ve bu görüşme esnasında başında geçenlerin anlatıldığını ifade etmektedir. Yazar ile Yunus Hoca arasında geçen diyaloga baktığımızda aslında Yunus Hoca hakkında söylenen bu sözlerin tamamen asılsız olduğunu anlatmaktadır.

“*Mezheb-i maddiyunu red ve ibtâl*” kısmında tekrardan Darwin’le ilgili bazı konulara değinildiğini görmekteyiz. Bir önceki sayıda da bahsedildiği gibi Darwin en önemli fikirlerinden biri olan insanların maymunlardan geldiğini savunmasıdır. Ve bu bölümde yazar Darwin’in düşüncelerini örnekler vererek çürütmeye çalışmaktadır.

Son olarak değerlendireceğimiz kısım her sayı içerisinde yer verilmiş olan ilmihal dersleri kısmıdır. Bu bölümde Allah’ın her şeyi işitme halinden bahsedilmektedir. Muhakkak Allah söylenen her sözü ve çıkan her sesi işitir. İlerisinde Allah’ın işitme halinin insanların işitme durumu gibi olmadığı ve bu işitme gücünü insan beyninin almayacağını söylemektedir.

İlmihal dersi kısmında anlatılan bir diğer konu Allah’ın her şeyi görme halidir. Yine işitme halinde olduğu gibi görme hali de insanların görme duyusu gibi olmadığı konusunda bilgilendirmektedir.

DEĞERLENDİRME SAYI 15

Bu sayı kısımda yapılmış olan transkrip kendi içinde 7 alt bölümden teşkilidir. Ayrıca (211-225) sayfa aralığında toplam 14 sayfadan mevcuttur. Bu sayfa aralığında alt bölümlere aşağıda teker teker vurgulanmış ve ele alınmıştır. Bu bölümde sayı 15 analiz edilmiştir.

On beşinci sayının “*İctihâd-ı fi't-tefrika*” adlı ilk bölümünü incelediğimizde yazarın devlet ve millet arasındaki ayrımcılıktan bahsettiğini görmekteyiz.

Bir sonraki başlık olan “*Muzırr vâizler*” kısmında tüm dünyadaki fakir Müslümanların ne kadar zavallı ve nimetlerden yoksun olduğundan söylemektedir. Devamında vaizlere değinen yazar vaizlerin olması gerektiği özelliklerden ve onların insanları bilinçlendirmesi yolunda çok daha fazla uğraşmaları gerektiğinden bahsetmektedir.

Bir önceki sayıda yazarın Yunus Hoca ile görüşmesinden bizlere aktardığını incelemiştik. Bu sayıda da görüşmenin devamından bazı diyalogların bizlere aktarıldığını görmekteyiz. Yazarın Yunus Hocaya kendisinde yöneltilen hakaretlerin sebebini sorduğunu ve Yunus Hocanın bu konu hakkındaki düşüncelerini aktarmaktadır.

Bu sayının ilmihal dersi kısmında anlatılan konu Allah'ın söyleyicilik halidir. Kuran'ı Kerim'e baktığımızda tüm ayetler Allah'ın sözleridir. Allah'ın sözleri insanların sözleri gibi değildir. Tüm bu özellikler Allah'ta daima bulunuyordur ve daima bulunacak. Buna iman etmek gerekir ve yine buna etmeyenin dinden çıkacağı izahını yapmaktadır.

On beşinci sayının son bölümü olan “*Tathîr-i i'tikâd*” başlığı altında hakiki inanç ve gerçek müslümanlık hakkında bilgi vermektedir. Müslümanların başarılı olabilmelerinin tefekkürle olacağını ve insanların tüm faaliyetlerini tefekküre dayandırmaları gerektiğini bizlere anlatmaktadır.

DEĞERLENDİRME SAYI 16

Bu bölümde yapılmış olan transkrip kendi içinde 7 alt bölümden ileri gelmektedir. Ayrıca (225-236) sayfa aralığında toplam 11 sayfayı içine almaktadır. Bu sayfa aralığında bölümler ayrı ayrı aşağıda değinilmiş ve irdelemesi yapılmıştır. Bu bölümde sayı 16 analiz edilmiştir.

On altıncı sayının ilk kısmı olan “*İhtâr ve tevbih*” başlığın altında “*İçtihad Mecmuası*” sının bir hafta önceki nüshasında “*İhtar ve tevbih*” başlıklı bölümünden bahsedilmektedir. Buna karşılık devletin ilmi yazılara karşı bir baskıcı tutum sergileyerek ilim önünde bir engel oluşturduğunu düşündüğünü dile getirmektedir.

İkinci kısım olan “*Îzâhü'l-mesâil*” başlığı altında yazar, Eyyub Sultan yakınlarından biri, Ramazan'ın başlamasından önce birkaç meseleyi izah etmelerini onlardan istediğini anlatır. Yakın'ın sorduğu soru şu şekilde: Allah dostlarının ruhuna kaside okumak, def ve tabur gibi aletler çalmak caiz midir? Bunun üzerine verilen cevabın, zikretmek eyleminin bir ibadet olduğunu ve ibadet esnasında bu tarz şeylerin ibadete karıştırılmasının bid'at olacağını ve zikir esnasında kaside okuyup def çalmanın dinimize göre caiz olmayacağını beyan etmektedir. Devamında peygamber efendimiz (s.a.v) in bazen şiirler ve mısralar okuyup dinlediğinden ama bunları ibadete karıştırmadığını bizlere aktarmaktadır.

On altıncı sayıyı incelemeye devam ettiğimizde karşımıza “*Yunus Hoca ile ikinci mülâkât*” başlığı çıkmaktadır. Önceki sayılardan aşına olduğumuz Yunus Hoca ile yazar tekrardan Yunus Hocaya atılan iftiralar ve hakaretler meselesini görüşüklerini görüyoruz.

Yazar, tekrardan Yunus Hoca bir kez daha hakarete uğradığı için şahsi saygınlığını ikinci kez belgeleme gereği duyarak daha öncesinde tarif edilen mahalledeki hanesine gittiğini anlatmaktadır.

Devamında “*Mürşidler*” adlı başlık karşımıza çıkmaktadır. Bu kısımda, istenildiği gibi mürşidlerin yetiştirilememesinden daha doğrusu onların yetiştirilmesi için gerekli çaba ve gayretin gösterilmediğinden şikâyet edinilmektedir.

DEĞERLENDİRME SAYI 17

Bu sayıda yapılmış olan transkrip kendi içinde 8 alt bölümden meydana gelmektedir. Ayrıca (237-251) sayfa aralığında toplam 14 sayfadan vuku bulunmaktadır. Bu sayfa aralığında alt bölümlere aşağıda değinilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu bölümde sayı 17 analiz edilmiştir.

On yedinci sayıda ilk olarak Erenköylü Muhsin Bey'e ithafen bir yazı yazıldığını görmekteyiz. Daha önce gönderdiğimiz yazı hakkında yazının sadeliğine bakarak bizi öğrenci olduğumuzu düşünerek bu işin acemisi olarak gördüğünü anlatır. Bunu göz önünde bulundurarak uygun bir vaktinde tekrar bir yazı göndereceğini bilgisini paylaşmaktadır.

Sayıyı incelemeye devam ettiğimizde bir sonraki kısmın “*Dîn-i İslam'da Ahlak*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında İslam dinindeki en yüksek mertebelerden birinin “ahlak” olduğundan ve İslam dinin ahlak kavramında ne kadar bir fazilet ve önem yüklediği bizlere anlatılmaktadır. Yazar bu konuyu anlatırken peygamber efendimiz (s.a.v)'in şu hadisine yer veriyor:

“İnnema buistu liutemmime mekarimel ahlak” (Ben sadece güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim)

Bu hadisten de anlaşılacağı üzere ahlak İslam dinindeki en faziletli kavramlardan biridir. Güzel ahlakın insanları hem bu dünyada hem de ahirette saadete ulaştıracağı ve kişinin Allah'ın sevdiği kullarından olacağı bahsedilmektedir. Bir halkın ahlaklı olmasının ne kadar mühim olduğu ve bir toplumun ahlak seviyesinde ne kadar ilerlerse o derece başarılı olacakları gerçeği bizlere aktarılmaktadır. Ve sonunda tarihte başarılı olmuş milletlerin ahlaki düzeyde de ne kadar ileri düzeyde olduğunu söylemektedir.

Bir sonraki kısma bakarsak karşımıza “*Talebe-i 'ulûm Efendilere*” başlığı çıkıyor. Bu kısımda eğitim gören öğrencilerin sürekli çalışması mümkün olmayacağından dolayı uzun bir süre tatil yapmaları gerektiği konusunda kendilerinde bir zorunluluk hali hissettikleri belirtilmektedir. Aylarca okuyan talebeler bu sayede vücudunu ve zihnini dinlendiriyor ve bir sonraki eğitim mevsimine daha odaklanmış bir şekilde giriyor. Hem bu sayede akrabalarıyla da güzel bir şekilde görüşebildiklerini açıklamaktadır.

Son olarak on yedinci sayının sonuna geldiğimizde bizleri sayıların olmazsa olmazı ilmihal dersleri karşılıyor. Bu ilmihal dersinde Allah'ın her şeyi yoktan var etme gücünü dile getirmektedir. Allah'ın istediği an isteği gibi yok olan ne varsa onları var edebilme gücünden ve kâinata ne varsa hepsini yoktan var ettiğini zikretmektedir. Sonrasında anlatılan Allah'ın sadece yoktan var etmesi değil aynı zamanda istediği var olan her şeyi de vardan yok edebilme gücüdür. Buna istinaden Allah'ın yoktan var, vardan yok etme gücünü insanların daha önceleri yok iken sonrasında Allah'ın yaratmasıyla var olması ve yaratıldıktan sonra da var iken Allah'ın insanları nasıl yok ettiği bilgisine yer vermektedir.

SONUÇ

Hoca Ahmed Şirani'nin öncülüğünde çıkarılmış olan Medrese İ'tikadları Dergisi, içerik olarak dönemin sosyal, dini ve toplumsal yaşayışına önemli eleştiriler getirmiş bir dergi olarak dikkat çekmiştir. Bunun yanında bu eleştiriye içeriden yapan bir yazar ve fikir adamı topluluğunun çıkardığı bir dergi olarak söz konusu dönemde getirilen eleştirilerden de ayrılmaktadır. Özellikle din konusunda reformculuğun gündemde olduğu bir zamanda başta İctihad Dergisi etrafında toplanan fikir adamlarının dışarıdan yaptıkları eleştiriden önemli ölçüde ayrılmaktadır. Çünkü dergi yazarlarının devletin ve toplumun çöküşünde medreselerdeki yozlaşmanın rolüne dikkat çekerken çözümün de yine medreselerin reformundan geçtiğini savunmaktadır. Dergi yazarlarının dinin kendisi ve esası konusundaki fikirleri çok nettir ve İslam'ın zamanlar üstlüğü konusunda tartışmaya yer bırakmayacak bir fikir birliği içerisinde olduğu görülmektedir. onlar bu konudaki eksikğin İslam'ın kendisi ile değil ulemanın ve bu ulemayı yetiştiren medreseler ile alakalı olduğunu açık bir şekilde ortaya koyarak bu alandaki tartışmada ayrı bir yerde durmaktadırlar.

Derginin yayınlanan sayılarında başta İlm-i Hal olmak üzere çeşitli dini konularla birlikte medreseler ve toplumdaki yozlaşma, bu yozlaşmanın tedavisi, medreseler için gündeme gelen reformların nasıl olması gerektiği ile ilgili çok sayıda yazı yer almaktadır. Dergide içtimai konular sıklıkla ele alınırken toplumdaki geri kalmışlık ve yozlaşmanın nedenlerine vurgu yapılmakta ve sosyal ve içtimai yaraların tedavisi için toplumun dinin esasına uygun bir yaşayışa dönmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Bu hususta toplumun dinden uzaklaştığından bahisle göstermelik bir Müslümanlığın sürüp gittiğinden şikayet edilmektedir.

Niteliği itibarıyla içeriden bir eleştiri dergisi olan Medrese İ'tikadları Dergisi'nde yazan fikir adamları ve alimlerin hepsinin ulemeden olduğu da dikkate alındığında;

Medrese İ'tikadları Dergisi, Balkan Savaşları'nın da yarattığı yıkımın etkisiyle moral değerler açısından çöküntü yaşayan bir toplumu ayağa kaldırma yolunda ortaya konulmuş bir çaba olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar derginin görünürdeki amacı mevzubahis medrese reformları hakkında söz beyan etmek olsa da bu niyetle kalem oynatanların asıl gayesinin toplumun ıslahı için neler yapılabilir, neler yapılmalıdır sorularına cevap bulmak olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

AKTO, Akif, “Osmanlı’da Medrese-İktidar İlişkisi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6 , S. 27, Mardin 2013, s. 40-49.

ALAN, Salim, “Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye”, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, S. 3, Kastamonu 2019, s. 46-56.

ALTIN, Hamza, *II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Mizah Basını*, Grafiker Yayınları, Ankara 2014.

MEVLEVİ, Tahirü’l, *Matbuat Alemindeki Hayatım - İstiklal Mahkemesi Hatıraları*, Büyüyen Ay Yayınevi, Çev: Nurcan Boşdurmaz, İstanbul 2000.

BOUMAMRANE, Chikh, “İslam Tarihinde Eğitim-Öğretim Kurumları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 30 , S. 1, Ankara 1988, s. 279-285.

CEYLAN, Ayhan, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Basın ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 1, Erzincan 2006, s. 139-155.

DAFTARY, F. (2001). *Muhelif İslam’ın 1400 Yılı İsmaililer – Tarih ve Kuram*, Rastlantı Yayınları, Çev: Ercüment Özkaya, Ankara.

DİĞİROĞLU, F. (2019). *II. Meşrutiyet Dönemi Taşrasında Bir Medrese Kütüphanesi: Bursa Tedsat-I Cedide-İ İlmiye Kütüphanesi*, Arşiv Dünyası, C. 6, S. 1, s. 42-51.

DURMUŞ, Büşra Tosun, “Matbaa Teknolojisinin Osmanlı Devletine Giriş Koşulları ve Tartışmalar”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C. 5 , S. 2, Gümüşhane 2017, s. 950-968.

DÜNDAR, Mahmut, “Erken Dönem İslami Eğitim”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7 , S. 32, 2014, s. 289-299.

DÜNDAR, Mahmut, “İslam’a Göre Çocuğun Eğitilecek Yönleri”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6 , S. 6, Muş 2018, s. 809-818.

ERGÜN, Mustafa, "II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Durumu ve Islah Çalışmaları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 30 , S.1-2, Ankara 1982, s. 59-89.

GELİŞLİ, Yücel, "On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 25 , S. 2, Ankara 2005, s. 83-113.

GÖZÜTOK, Şakir, "İslam Eğitim Tarihinde Müesseseleşme", *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 9 , S. 26, Eylül-Ekim, 2006, s. 17-44.

GÜNDÜZ, Mustafa, "Ahmed Şirani ve Medreseleri Hem Eleştiren Hem Savunan Dergisi: "Medrese İ'tikadları", *Folklor/Edebiyat*, C. 6 , S. 46, 2006/2, 2006, s. 97-130.

GÜNEŞ, Abdurrahman, "Dini Eğitim Kurumları", *Diyanet İlmî Dergisi*, C. 29 , S. 1, 1993, s. 71-85.

İBRAHİMOV, Osman, "Osmanlı Devleti'nde İlk Basın Yayın Faaliyetleri ve Tuna Gazetesi", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 5, Kars 2016, s. 82-94.

KARAKÖK, Tunay, "Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme", *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, Bartın 2013, s. 208-234.

KAYA, Mehmet; Siklon, Sinem, "Bazı Osmanlı Gazetelerinde Siyasal Reklam ve Propaganda (1908-1918)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 8, S. 16, 2010, s. 61-73.

KOCABAŞOĞLU, Uğur; Birinci, Ali, "Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", *Kebikeç*, S. 2, 1995, s. 101-122.

ÖZSOY, Naci, "Osmanlı Medyasında Batılılaşma, Din ve Gelenek", *Academic Social Resources Journal*, C. 5 , S. 13, 2020, s. 251-258.

ŞAHİN, Hasan, "Osmanlı Devletinde Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin İşlevlerini Yitirmesinin Sebepleri Üzerine", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 12, Ankara 1999, s. 253-264.

ŞANAL, Mustafa, “Osmanlı Devleti’nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 14, Kayseri 2003, s. 149-168.

TAŞDEMİRCİ, Ersoy, “Medreselerin Doğuş Kaynakları ve İlk Zamanları”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Kayseri 1988, s. 268-378.

TOZLU, Selahattin, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Bir İlimiyeli: Ahmed Şirani Efendi, Türkiye Günlüğü”, S. 48, Kasım-Aralık, Ankara 1997, s. 42-59.

UÇAK, Olcay; Erkal, Abdi, “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Yerel Basının Gelişim Süreci”, *Selçuk İletişim*, C. 12 , S. 1, Konya 2019, s. 92-122.

YAZICIOĞLU, Mustafa Sait, “XV. ve XVI. Yüzyıllardaki Kelam Eğitiminin Tenkidi”, *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, S. 4, Ankara 1980, s. 285-294.